

วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่สอง

นางสาวพิสนี ฐิตวิริยะ

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ

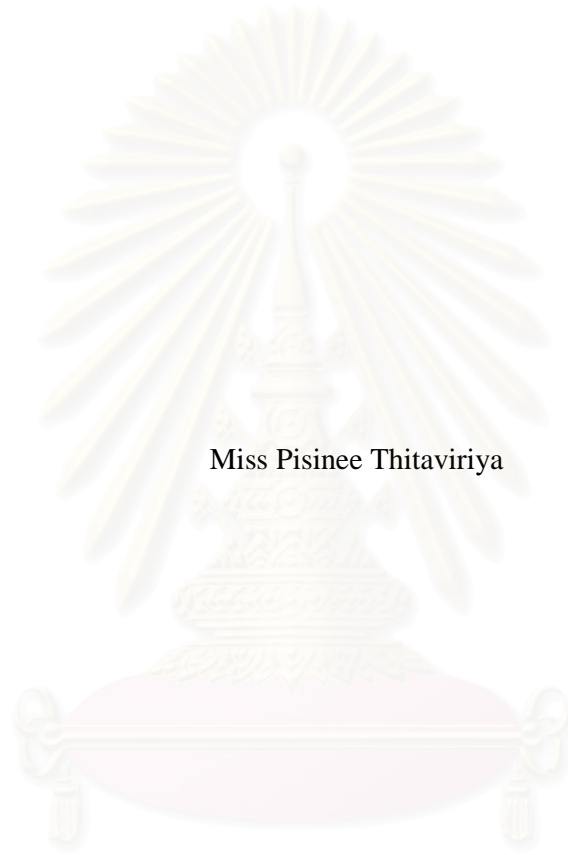
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-17-5875-8

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

JAPANESE CHILDREN'S LITERATURE AND THE SECOND WORLD WAR

Miss Pisinee Thitaviriya

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Comparative Literature
Department of Comparative Literature
Faculty of Arts
Chulalongkorn University
Academic Year 2005
ISBN 974-17-5875-8

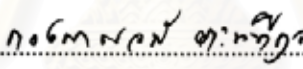
หัวข้อวิทยานิพนธ์   วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่สอง
โดย   นางสาวพิสนิ จิตวิริยะ
สาขาวิชา   วรรณคดีเปรียบเทียบ
อาจารย์ที่ปรึกษา   ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ม.ร.ว. กอังกาจอน ตะเวทีกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาฏ เดกิงวิทย์)

พิสนธิ ฐิตวิริยะ : วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่สอง (JAPANESE CHILDREN'S LITERATURE AND THE SECOND WORLD WAR) อ.ที่ปรึกษา: ผศ.ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร, 197 หน้า, ISBN 974-17-5875-8

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์สองข้อ ข้อแรกเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและกลวิธีการนำเสนอวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สอง วรรณกรรมเยาวชนเหล่านี้มีทั้งเรื่องที่เป็นบุคคลจริงและเรื่องแต่งจากจินตนาการ เรื่องที่เป็นบุคคลจริงได้แก่ *ความทรงจำเดือนสิงหาคม (Hachi-gatsu ga Kurutabini)* ของฮิเดะ โอเอะ (Hide Ōe) *กระต่ายแก้ว (Garasu no Usagi)* ของโทชิมิโกะ ทะกะเกจิ (Toshiko Takagi) และ *ซาดาโกะกับนกกระดาษพันตัว (Sadako and the Thousand Paper Cranes)* ของเอลลีนอร์ โคเออร์ (Eleanor Coerr) ส่วนเรื่องแต่งจากจินตนาการ ได้แก่ *ยี่สิบสี่ดวงตา (Nijūshi no Hitomi)* ของซะกะเอะ ทซุโบเอะ (Sakae Tsuboi) *เด็กหญิงฮิเดะ (Futari no Ida)* ของมิโยะโกะ มะทซุตะนิ (Miyoko Matsutani) และ *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า (Mieko and the Fifth Treasure)* ของเอลลีนอร์ โคเออร์ วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นสร้างอารมณ์สะเทือนใจด้วยการเสนอความโหดร้ายของสงครามและชะตากรรมของเด็กที่ตกเป็นเหยื่อสงคราม บทบาทตัวละครเด็กญี่ปุ่นที่ไร้เดียงสา กำพร้า ยากจนหรือเจ็บป่วยทำให้รู้สึกสงสาร และเกิดความเห็นอกเห็นใจในชีวิตที่ยากลำบากและน่าเศร้าของพวกเขา

วัตถุประสงค์อีกข้อหนึ่งของวิทยานิพนธ์นี้คือเพื่อศึกษาบริบททางสังคมของญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ภูมิหลังและทัศนคติของผู้ประพันธ์ ครอบครัวและสวัสดิภาพของเด็กญี่ปุ่นในช่วงสงครามได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐซึ่งมุ่งส่งเสริมสงครามและชาตินิยม เมื่อสงครามสิ้นสุดลง เด็กญี่ปุ่นยังคงถูกควบคุมจากนโยบายของรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจของกองกำลังยึดครองสหรัฐอเมริกา

ในงานวิจัยนี้ ภูมิหลังผู้ประพันธ์มีผลกับทัศนคติและการสร้างสรรค์งาน ผู้ประพันธ์มีประสบการณ์สงครามเมื่อสมัยยังเป็นเด็กหรือพบเหยื่อสงครามที่เป็นเด็กด้วยตนเอง วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นจึงแสดงทัศนคติต่อต้านสงครามและปฏิเสธแนวคิดชาตินิยม โดยมุ่งหวังให้เป็นบทเรียนเพื่อสันติภาพ อย่างไรก็ตาม มุมมองของเอลลีนอร์ โคเออร์ ผู้ประพันธ์ที่อยู่นอกสังคมญี่ปุ่นแตกต่างจากมุมมองของผู้ประพันธ์ชาวญี่ปุ่นที่ร่วมสมัยกับสงคราม งานของเอลลีนอร์เสนอว่าญี่ปุ่นควรพินิจจากความทรงจำที่เจ็บปวดจากเหตุการณ์ทำลายล้างของระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมาและนางาซากิ ขณะที่วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่แต่งโดยผู้ประพันธ์ชาวญี่ปุ่นแสดงความรู้สึกโหยหาอดีตและถ่ายทอดเฉพาะผลกระทบของสงครามที่มีต่อชาวญี่ปุ่น โดยไม่ได้กล่าวเน้นถึงการบุกยึดครองของญี่ปุ่นต่อชนชาติอื่น การสร้างสรรค์วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นนี้จึงเป็นการรื้อสร้างมายาคติแห่งกองทัพแล้วแทนที่ด้วยมายาคติแห่งความทรงจำที่รันทดของการตกเป็นเหยื่อสงครามโลกครั้งที่สอง

ภาควิชา.....วรรณคดีเปรียบเทียบ.....
สาขาวิชา.....วรรณคดีเปรียบเทียบ.....
ปีการศึกษา.....2548.....

ลายมือชื่อนิติกร.....พิสนธิ ฐิตวิริยะ.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....ตรีศิลป์ บุญขจร.....

4580186822 : MAJOR COMPARATIVE LITERATURE

KEYWORD: JAPAN / CHILDREN'S LITERATURE / THE SECOND WORLD WAR

PISINEE THITAVIRIYA: JAPANESE CHILDREN'S LITERATURE AND THE SECOND WORLD WAR. THESIS ADVISOR: ASST. PROF. Trisilpa Boonkhachorn, Ph.D. 197 pp. ISBN 974-17-5875-8

This thesis has two objectives. The first is to analyze the composition and the techniques of Japanese children's literature, the content of which is related to the Second World War. These children's literary works are based on real stories. Characters based on real people include *Hachi-gatsu ga Kurutabini (Whenever August Comes)* of Hide Ōe, *Garasu no Usagi (The Glass Rabbit)* of Toshiko Takagi, and *Sadako and the Thousand Paper Cranes* of Eleanor Coerr. The fictional stories are *Nijūshi no Hitomi (Twenty-Four Eyes)* of Sakae Tsuboi, *Futari no Ida (Two Little Girls Called Ida)* of Miyoko Matsutani, and *Mieko and the Fifth Treasure* of Eleanor Coerr. Japanese children's literature creates the touch of emotion by showing the cruelty of war and the plight of child victims. The roles of these Japanese children characters, who were innocent, orphaned, poor, or ill, cause compassionate feeling and sympathy for their difficulties and miserable life.

Another objective of the thesis is to study the social context of Japan during the Second World War, the background and the attitudes of the authors. The welfare of these children and their families during wartime were affected by the Japanese state policies which tended to promote the war and nationalism. When the war was over, children were still being restrained by the state policies changed under the influence of the US occupation.

In this research, the authors' backgrounds affect their attitudes towards their works. These authors either experienced war during their childhood or had met with child victims. Their works, therefore, convey the attitude against the war and a refusal of the nationalist idea by aiming for peace. However, the point of view of Eleanor Coerr, who lives outside Japanese society, is different from those living in society during wartime. Her work argues that Japan should recover from the traumatic memory of the atomic bomb devastation in Hiroshima and Nagasaki, whereas children's literature written by the Japanese authors is nostalgic and conveys only the effect of war on the Japanese without giving emphasis on the narration of the Japanese invasion into other nations. These Japanese children's literary works deconstruct the myth of the military by replacing it with the distressing memory of being victims during the Second World War.

Department... Comparative Literature....

Student's signature *Pisinee Thitaviriya*

Field of study.... Comparative Literature.....

Advisor's signature *Trisilpa Boonkhachorn*

Academic year..... 2005.....

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ตรีศิลป์ บุญขจร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือและเสนอข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นอย่างสูง ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ม.ร.ว. กองกาญจน์ ตะเวทีกุล ประธานกรรมการ และรองศาสตราจารย์ ดร.อนงค์นาฏ เกกิงวิทย์ กรรมการ ที่กรุณาให้คำแนะนำและสอบถามความก้าวหน้าวิทยานิพนธ์อยู่เสมอ

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สิตสุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุชาดา สัตยพงศ์ และอาจารย์ ดร.ชวาลิน เสวตนันท์ที่กรุณาให้ความรู้ภาษาญี่ปุ่นและช่วยเหลือเรื่องระบบการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์ ที่ให้คำแนะนำ ตรวจทานและแก้ไขบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภาษาอังกฤษเป็นอย่างสูง นอกจากนี้ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนาที่กรุณาสอบถามความก้าวหน้าวิทยานิพนธ์และมอบกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยตลอดมา ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.วรุณี อุดมศิลป์ อาจารย์ถนอมนวล หิรัญเทพและอาจารย์ศิริพร ศรีวรกานต์ที่เพียรสอบถามและแสดงความห่วงใยตลอดการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ คุณประภัสสร เอื้อวัฒนสกุล รองกรรมการผู้จัดการ บริษัท พาราวิน เซอร์ จำกัด ที่สนับสนุนให้ศึกษาต่อและสอบถามความก้าวหน้าวิทยานิพนธ์อย่างสม่ำเสมอ

ขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อ คุณแม่ และครอบครัววิฑูริยะที่เป็นแรงผลักดันเรื่องการศึกษา สนับสนุนเงินทุนการศึกษา รวมทั้งคอยดูแลและเป็นกำลังใจตลอดเวลาที่ทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จ

ขอขอบคุณอำนวยการวิฑูริยะ ธิติบดินทร์ที่ช่วยเหลือค้นหาข้อมูลเอกสาร ตั้งคำถามจุดประกายความคิดและประเด็นต่างๆ รวมทั้งคอยเตือนและเป็นกำลังใจตลอดระยะเวลาที่ศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ และขอบคุณน้องอ้อ ที่ช่วยหาหนังสือภาษาญี่ปุ่นมาให้ด้วยความลำบาก

สุดท้ายนี้ขอขอบคุณอาจารย์และเพื่อนกลุ่มญี่ปุ่นศึกษาในงาน Asia Pacific Week 2006 สถาบันเอเชียและแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย ที่ช่วยตั้งคำถามที่เป็นประโยชน์ และให้คำแนะนำบางประการเกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณพี่สุนิสา ศรีเจริญ และพี่เคิ้ล วัชรินทร์ที่ช่วยเหลือดำเนินการต่างๆ ให้โดยตลอด ขอขอบคุณน้องอัญ และ Shinsuke Hinata ที่สละเวลาช่วยหาหนังสือและข้อมูลภาษาญี่ปุ่นประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณ เอ๊ย ที่ช่วยตอบข้อสงสัยเรื่องภาษาญี่ปุ่นและ หนู ที่ให้ยืมหนังสือภาษาญี่ปุ่น ขอขอบคุณน้องนก พัทธราภรณ์และคุณแม่ รวมทั้งคุณ Bill Stout เจ้าหน้าที่ห้องสมุดประจำมหาวิทยาลัย Temple ที่ช่วยถ่ายเอกสารและส่งเอกสารที่จำเป็นให้ผู้วิจัย ขอขอบคุณน้องตึก น้องแพง น้องปิ๊ก น้องมา อาร์มและเพื่อนๆ ทุกคนในภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ตลอดจนถึงเพื่อนๆ ภาควิชาภาษาไทย ดิว เกด เปิ้ล พี่ๆ ที่บริษัทพาราวิน เซอร์และพี่ๆ เพื่อนๆ ที่เลียวนาร์ด เครกที่เป็นกำลังใจ หมั่นสอบถามและช่วยเหลือด้วยดีเสมอมา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช

บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	5
1.3 สมมุติฐานในการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.5 วิธีดำเนินงานวิจัย.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	7

บทที่ 2 ผู้ปุ่กับสงครามโลกครั้งที่สองในวรรณกรรมเยาวชน.....	10
2.1 ลักษณะและความหมายวรรณกรรมเยาวชนผู้ปุ่.....	10
2.2 ผู้ปุ่กับสงครามโลกครั้งที่สอง: บริบททางการเมือง สังคมและวัฒนธรรม.....	13
2.2.1 บริบททางการเมืองของผู้ปุ่ยุคสงครามในวรรณกรรมเยาวชน.....	13
2.2.1.1 สงครามศักดิ์สิทธิ์ จักรพรรดิและความพ่ายแพ้.....	14
2.2.1.2 การเมืองผู้ปุ่: อำนาจหรืออิสรภาพ กับการต่อสู้ของวรรณกรรมชนชั้น แรงงาน.....	19
2.2.1.3 การบอกเล่าความทรงจำเรื่องการอพยพเด็กนักเรียนสู่ชนบทกับเหตุการณ์ ยิงถล่มกรุงโตเกียวทางอากาศครั้งใหญ่.....	25
2.2.1.4 มนุษย์กับเมืองในความควบคุมของรัฐบาลทหารอเมริกัน.....	29
2.2.2 บริบททางสังคมผู้ปุ่ในวรรณกรรมเยาวชน.....	32
2.2.2.1 ภาพอดีตสังคมหมู่บ้านและชุมชน.....	34
2.2.2.2 ความขัดแย้งระหว่างนโยบายรัฐบาลกับชีวิตจริง.....	36
2.2.2.3 แม่กับลูกสาว: บทบาทผู้หญิงแนวหลังในยุคสงครามสู่ผู้หญิงแนวหน้ายุคหลัง สงคราม.....	39
2.2.2.4 ความสับสนของเด็กผู้ปุ่ยุคอาณานิคมทหารอเมริกัน.....	41

2.2.3	บริบททางวัฒนธรรมญี่ปุ่นในวรรณกรรมเยาวชน.....	43
2.2.3.1	เด็กกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและศาสนา.....	44
2.2.3.2	หน้าที่ของเด็กกับการทดแทนบุญคุณประเทศ พ่อแม่และคุณครู.....	49
2.2.3.3	สัญลัษณ์ทางวัฒนธรรมญี่ปุ่นและอเมริกันในวรรณกรรมเยาวชน.....	52
บทที่ 3	องค์ประกอบและวรรณศิลป์ของวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สอง...	58
3.1	ผู้ประพันธ์ที่ร่วมสมัยกับสงครามโลกครั้งที่สอง.....	58
	ชะกะเอะ ทซุโบะอิ.....	58
	ฮิเดะ โอเอะ.....	60
	มิโอะ โกะ มะทซุตะนิ.....	61
	โทะฉิมิ โกะ ทะกะจิ.....	62
3.2	ผู้ประพันธ์ที่อยู่นอกญี่ปุ่น.....	63
	เอลลินอร์ โคเออร์.....	63
3.3	องค์ประกอบของวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สอง.....	65
3.3.1	โครงเรื่องและกลวิธีเล่าเรื่องวรรณกรรมเยาวชนเกี่ยวกับสงคราม.....	65
	3.3.1.1 เรื่องที่เป็นบุคคลจริง.....	66
	ความทรงจำเดือนสิงหาคม	66
	กระต่ายแก้ว	70
	ซาตาโกะกับนกระเรียนพันตัว	74
	3.3.1.2 เรื่องที่แต่งจากจินตนาการ.....	76
	ยี่สิบสี่ดวงตา	76
	เด็กหญิงอึะ	80
	มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า	86
3.3.2	ตัวละครในวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่น.....	89
3.3.3	เวลา จากและสถานที่กับสงครามโลกครั้งที่สองในวรรณกรรมเยาวชน.....	97
3.3.4	วรรณศิลป์ของวรรณกรรมเยาวชนเกี่ยวกับสงคราม: การใช้อารมณ์สะเทือนใจ.....	105
บทที่ 4	ผลกระทบของสงครามต่อครอบครัวและสวัสดิภาพเยาวชน.....	119
4.1	สังคมเด็กกำพร้า: ความล่มสลายของครอบครัวญี่ปุ่น.....	119
	4.1.1 เด็กกำพร้าที่มีคนดูแล.....	119
	4.1.2 เด็กกำพร้าที่พลัดพรากจากครอบครัว.....	122
	4.1.3 เด็กกำพร้าที่หลงทางและเร่ร่อน.....	126

4.2 สงครามกับสวัสดิภาพทางร่างกายเด็ก.....	131
4.2.1 รอยแผลและความพิการของเด็ก.....	132
4.2.2 เด็กที่ป่วยด้วยโรคลิวคีเมียและโรคที่เกิดจากระเบิดปรมาณู.....	132
4.2.3 เด็กกับความอดอยากช่วงหลังสงคราม.....	137
4.3 ผลกระทบทางใจ: เด็กกับจินตนาการที่สูญหาย.....	141
4.4 ครูในฐานะที่พึ่งทางใจของเด็ก.....	146
4.4.1 ภาพลักษณ์ของครูในอุดมคติ.....	146
4.4.1.1 สัมพันธภาพระหว่างคุณครูและนักเรียน.....	147
4.4.1.2 บทบาทการสอนของครูในอุดมคติ.....	149
4.4.2 เด็กที่ขาดคุณครูนำทาง.....	152
บทที่ 5 ทศนคติเกี่ยวกับสงคราม.....	155
5.1 สงครามในฐานะบทเรียนเพื่อสันติภาพ: บาดแผลที่ไม่ควรผิดซ้ำอีก.....	155
5.1.1 บทเรียนของความผิดพลาด: ต้นเหตุแห่งสงคราม.....	156
5.1.1.1 บทเรียนเรื่องการดำเนินนโยบายของรัฐ.....	156
5.1.1.2 บทเรียนเรื่องความนิ่งเฉยของประชาชน.....	158
5.1.2 สงครามและสันติภาพกับการรับรู้ของเด็กในวรรณกรรมเยาวชน.....	159
5.1.2.1 เด็กกับความเข้าใจเรื่องสงครามและสันติภาพ.....	159
5.1.2.1.1 ความเคยชินกับสภาพสงครามในวัยเยาว์.....	159
5.1.2.1.2 เด็กที่ไม่เคยสูญเสียสันติภาพ.....	160
5.1.2.2 ภาพความแตกต่างระหว่างสงครามและสันติภาพ.....	162
5.1.2.3 โลกของเด็กกับบทเรียนทางประวัติศาสตร์.....	165
5.1.3 ถนนสู่สันติภาพในวรรณกรรมเยาวชน.....	168
5.1.3.1 การเจรจาอย่างสันติวิธี.....	168
5.1.3.2 มิตรภาพและความรักคือพลังแห่งสันติภาพ.....	169
5.1.3.3 อดีต: บทเรียนที่ไม่ควรจดจำ.....	169
5.2 แนวคิดต่อต้านนโยบายชาตินิยมและความเป็นวีรบุรุษในสงคราม.....	172
5.2.1 ภาพลักษณ์ทหารในความคิดของเด็ก.....	172
5.2.1.1 ทหาร: อาชีพในฝันของเด็กญี่ปุ่นช่วงสงคราม.....	172
5.2.1.2 ทหาร: บทบาทวีรบุรุษผู้กล้า.....	174

5.2.2 กองทัพกับกระบวนการสร้างมายาคติ.....	176
5.2.2.1 มายาคติในระบบการศึกษา.....	176
5.2.2.2 การปิดกั้นการรับรู้ของเด็ก.....	177
5.2.2.3 การสร้างมายาคติด้วยการชวนเชื่อ.....	177
5.2.2.4 การลงโทษเด็กทางสังคม.....	178
5.2.3 เด็กกับการเรียนรู้ความจริงเรื่องสงครามและชีวิต.....	179
5.2.3.1 เด็กกับความตาย.....	179
5.2.3.2 ความสูญเสียกับความอบอุ่นของครอบครัว.....	180
5.2.4 การเสียสละเพื่อชาติกับคุณค่าของชีวิต.....	181
5.2.4.1 ความตาย: รางวัลสูงสุดของนโยบายชาตินิยม.....	181
5.2.4.2 คุณค่าชีวิตวัยเยาว์.....	182
บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	187
รายการอ้างอิง.....	190
บรรณานุกรม.....	196
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	197

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

ในวาระครบรอบหกสิบปีวันสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองและเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูครั้งแรกของโลกสะท้อนภาพผลกระทบของสงครามและระเบิดปรมาณูที่มีต่อประเทศญี่ปุ่นมาจนถึงปัจจุบัน วันสันติภาพหรืองานรำลึกถึงผู้เสียชีวิตในประเทศญี่ปุ่นที่เวียนมาถึงทุกปีได้ปลุกความทรงจำเกี่ยวกับสงครามของเหยื่อผู้รอดชีวิตและประชาชนชาวญี่ปุ่นให้นึกถึงความตาย ความสูญเสียและความเจ็บปวดในจิตใจประชาชนเมื่อสมัยที่พวกเขายังเป็นเด็ก สิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความทรงจำที่เจ็บปวดจากสงครามในวัยเด็กคือวรรณกรรมเยาวชนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สอง เนื้อหาของวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวันและจินตนาการสงครามโลกครั้งที่สองจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทิศทางวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก

ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นใช้รูปแบบวรรณกรรมเยาวชนตะวันตกแต่เนื้อหาพัฒนามาจากงานประเภทนิทานและตำนานญี่ปุ่น เช่น นิทานเรื่อง *Issun Bōshi*¹ (*The Inch Boy*²) นักเขียนคนแรกซึ่งเป็นผู้บุกเบิกวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นคือซะซะนะมิ อิวะยะ (Sazanami Iwaya, 1870-1933) ผลงานของเขาคล้ายกับงานของพี่น้องตระกูลกริมม์³ (The Brothers Grimm, Jacob, 1785-1863 and Wilhelm Grimm, 1786-1859) ที่เป็นเรื่องในแนวเทพนิยาย ต่อจากนั้นมีนักเขียนคนอื่น ๆ สร้างงานในแบบเดียวกันออกมา เช่น มิเมะอิ โอะงะวะ (Mimei Ogawa, 1882-1961) โจจิ ทัซุโตะ (Jōji Tsubota, 1890-1892) และเค็นจิ มิยะซะวะ (Kenji Miyazawa, 1896-1933) เป็นต้น นอกจากนี้ นักเขียนอื่น ๆ ในสมัยเดียวกันได้เขียนนิทานสมัยใหม่ตามแบบนิทานมาร์เชิน (Märchen⁴ หรือ Fairy Tales) หรือเทพนิยายเยอรมัน

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามในยุคแรกๆ คือเรื่อง *Nijūshi no Hitomi*⁵ หรือ *Twenty-Four Eyes*⁶ ของซะกะเอะ ทัซุโตะ (Sakae

¹ Shōichirō Kami, “Children’s Literature” in *A Survey of Japanese Literature Today*, trans. Robert N. Huey (Tokyo: The Japan P.E.N., 1984), p. 31.

² Junko Morimoto, *The Inch Boy* (New York: Viking Kestrel, 1986).

³ Shōichirō Kami, “Children’s Literature,” p. 31.

⁴ Ibid.

⁵ Sakae Tsuboi, *Nijūshi no Hitomi* (Tōkyō: Kadokawa Shoten, 1961).

⁶ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, trans. Akira Miura (Tokyo: Charles E. Tuttle, 1983).

Tsuboi, 1900-1967) ซึ่งสะท้อนภาพเด็กญี่ปุ่นช่วงก่อนสงครามจนกระทั่งสิ้นสุดสงครามและเรื่อง *Biruma no Tategato*⁷ หรือ *Harp of Burma*⁸ ของมิชิโอะ ทะเกะยะมะ (Michio Takeyama, 1903-1984) ซึ่งนำเสนอเรื่องสงครามโลกครั้งที่สองในพม่ากับความงามของคนตรีและศาสนา⁹ จากนั้นวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาเรื่องสงครามเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นหนังสือภาพสำหรับเด็กเล็ก เช่น เรื่อง *Hiroshima no Pika*¹⁰ หรือ *The Flash of Hiroshima*¹¹ ของมารุกิ โทะชิ (Maruki Toshi, 1912-) และเรื่อง *Watashi no Hiroshima* หรือ *My Hiroshima*¹² ของ จุนโกะ โมะริโมะโตะ (Junko Morimoto) ซึ่งผู้ประพันธ์ทั้งสองเป็นศิลปินทำงานศิลปะและวาดรูป ก่อนจะเขียนและวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กเรื่องสงคราม และวรรณกรรมสำหรับเด็กโต และเยาวชน เช่น เรื่อง *Hachi-gatsu ga Kurutabini*¹³ หรือ *Whenever August Comes*) ของฮิเดะ โอเอะ (Hide Ōe, 1912-1996) ซึ่งเสนอปัญหาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากระเบิดปรมาณูที่เมืองอุระกะมิ (Urakami) จังหวัดนางาซากิ (Nagasaki) เรื่อง *Futari no Ida*¹⁴ หรือ *Two Little Girls Called Ida*¹⁵ ของมิโยะโกะ มะทซุตะนิ (Miyoko Matsutani, 1926-) เสนอเรื่องสงครามผ่านตัวละครในแนวจินตนาการ และเรื่อง *Garasu no Usagi*¹⁶ หรือ *The Glass Rabbit*¹⁷ ของโทะชิโกะ ทะกะงิ (Toshiko Takagi, 1932-) เสนอประสบการณ์ช่วงวัยเด็กของผู้ประพันธ์ในสมัยสงคราม เป็นต้น

ผลจากสงครามโลกครั้งที่สองไม่เพียงทำให้เกิดวรรณกรรมเยาวชนสงครามในประเทศญี่ปุ่น แต่ยังทำให้เกิดวรรณกรรมเยาวชนต่างชาติที่นำเสนอเรื่องสงครามกับเด็กญี่ปุ่นอีกด้วย วรรณกรรมเยาวชนเรื่องที่มีชื่อเสียงคือเรื่อง *Sadako and the Thousand Paper Cranes*¹⁸ ของเอลลีนอร์ โคเออร์ (Eleanor Coerr) นักหนังสือพิมพ์ บรรณาธิการและนักเขียนเรื่องสำหรับเด็ก ซึ่งเคยทำงานและอาศัยในประเทศญี่ปุ่นช่วงหลังสงคราม ต่อมาเมื่อปีค.ศ. 1993 เอลลีนอร์นำเสนอเรื่องเด็กญี่ปุ่นที่

⁷ Michio Takeyama, *Biruma no Tategato* (Tōkyō: Shuoisha, 1976).

⁸ Michio Takeyama, *Harp of Burma*, trans. Howard Hibbett (Tokyo: C.E. Tuttle, 1978).

⁹ International Institute for Children's Literature, "Sakae Tsuboi" *One Hundred Japanese Books for Children's (1946-1979)* [Online] Available from: <http://www.iiclo.or.jp/100books/1946/html/frame009-e.htm> [2005, 21 October]

¹⁰ Maruki Toshi, *Hiroshima no Pika* (Tōkyō: Komine Shoten, 1980).

¹¹ Maruki Toshi, *Hiroshima no Pika*, trans. (New York: Lanthrop, Lee & Shepard, 1980).

¹² Junko Morimoto, *My Hiroshima* (New York: Viking, 1990).

¹³ Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini* (Tōkyō: Rironsha, 2001).

¹⁴ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida* (Tōkyō: Kodansha, 2003).

¹⁵ Miyoko Matsutani, *Two Little Girls Called Ida*, trans. Pauline Bush (Tokyo: Kodansha, 1985).

¹⁶ Toshiko Takagi, *Garasu no Usagi* (Tōkyō: Kinno Hoshisha, 1977).

¹⁷ Toshiko Takagi, *The Glass Rabbit*, trans. James M. Vardaman Jr. (Tokyo: Kodansha International, 1986).

¹⁸ Eleanor Coerr, *Sadako and the Thousand Paper Cranes* (New York: G.P. Putnam's Sons, 1977).

ตกเป็นเหยื่อของสงครามอีกครั้งในเรื่อง *Mieko and the Fifth Treasure*¹⁹ ซึ่งน่าสนใจว่า ผู้ประพันธ์ที่เป็นชาวตะวันตกมีประสบการณ์สงครามต่างจากผู้ประพันธ์ที่เป็นชาวญี่ปุ่นแต่เลือกที่จะถ่ายทอดเรื่องราวของเด็กญี่ปุ่นที่ตกเป็นเหยื่อสงครามเหมือนกัน

โดยทั่วไป วรรณกรรมเยาวชนจะไม่เสนอภาพหรือเนื้อหารุนแรงซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน และกระทบความรู้สึกได้ง่าย แต่วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สอง กลับมีลักษณะที่แตกต่างจากหลักทั่วไปของการเสนอวรรณกรรมเยาวชน กล่าวคือผู้ประพันธ์เสนอภาพและเนื้อหาที่โหดร้ายสะเทือนอารมณ์แก่เด็ก

วรรณกรรมเยาวชนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สองที่พิมพ์ในญี่ปุ่นและต่างประเทศสะท้อนให้เห็นว่ามีนักเขียนหลายคนที่เกี่ยวข้องเรื่องสงครามผ่านวรรณกรรมเยาวชน และนักเขียนคนหนึ่งๆผลิตผลงานเรื่องสงครามออกมาหลายเรื่อง รวมทั้งแปลเป็นภาษาต่างๆในหลายประเทศและตีพิมพ์ครั้งแล้วครั้งเล่าจนกระทั่งปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์พยายามที่จะเสนอเรื่องของเด็กญี่ปุ่นที่ได้รับผลกระทบจากสงครามให้กับคนรุ่นใหม่ โดยผู้อ่านให้ความสนับสนุนตลอดมา ขณะเดียวกันวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเรื่องสงครามหลายเรื่องได้รับรางวัลทางวรรณกรรมสำคัญของประเทศญี่ปุ่นและของโลกสะท้อนให้เห็นแนวคิดทางสังคมที่ส่งเสริมการนำเสนอเรื่องสงครามโลกครั้งที่สองแก่เด็ก

วรรณกรรมเยาวชนไม่เพียงให้ความบันเทิงอย่างเดียวแต่ช่วยให้เด็กเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองด้วยความเข้าใจ เพราะเด็กญี่ปุ่นรุ่นหลังไม่อาจเรียนรู้เรื่องสงครามโลกครั้งที่สองซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ครั้งสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมญี่ปุ่นหลายๆด้านจากคนรุ่นปู่ย่าและพ่อแม่ที่มีประสบการณ์สงครามได้ตลอดไป นอกจากนี้ เด็กในสังคมอื่น เช่น เด็กอเมริกันยังได้เรียนรู้เรื่องสงครามจากวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษหรือที่แปลเป็นภาษาต่างๆอีกด้วย วรรณกรรมเยาวชนจึงมีบทบาทหล่อหลอมรากเหง้าแห่งอดีตและประวัติศาสตร์สังคมของมนุษย์

จากผลกระทบของสงครามโลกครั้งที่สองและบทบาทวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่เสนอเรื่องสงครามต่อเด็กตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบันทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิจัยวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเรื่องสงครามโลกครั้งที่สอง ผู้วิจัยสำรวจบทความวิจัย รายงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวกับวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่สองในประเทศไทยพบว่ายังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องดังกล่าว งาน

¹⁹ Eleanor Coerr, *Mieko and the Fifth Treasure* (New York: G.P. Putnam's Sons, 1993).

ศึกษาส่วนใหญ่จะศึกษาวรรณกรรมเยาวชนที่มีเนื้อหาด้านอื่นๆ เช่น *การศึกษาเปรียบเทียบการเสนอภาพเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนต่างวัฒนธรรม* ของหฤทัย งามสุด²⁰ ซึ่งศึกษาวรรณกรรมเยาวชนที่พิมพ์จำหน่ายในประเทศไทยระหว่างปีพ.ศ.2539-2541 เปรียบเทียบกับวรรณกรรมเยาวชนที่แปลจากภาษาต่างประเทศในประเทศไทย และ *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเด็กแนวแฟนตาซีของ โรอัล ดาห์ลกับ มิชาเอล เอนเคอ* ของปนัดดา สดุดิวิดิชัย²¹ ซึ่งศึกษาลักษณะวรรณกรรมเด็กแนวแฟนตาซีโดยเปรียบเทียบนักเขียนสองคนกับทัศนคติของนักเขียนแต่ละท่านที่มีต่อสังคม ส่วนการศึกษาด้านวรรณกรรมเยาวชนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามของต่างประเทศ พบว่ามีวิทยานิพนธ์และบทความวิจัย ดังนี้

วิทยานิพนธ์ของเกริสัน จิน วูด (Garrison, Jean Wood)²² เรื่อง “*A Comparison of Selected Factors in Children’s Realistic Fiction Having War-Related Plots Published in England and the United States during World Wars I and II*” ศึกษาเปรียบเทียบปริมาณการเกิดหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามสำหรับเด็กชั้นประถมในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ซึ่งพบว่าในอังกฤษมีหนังสือจำนวน 300 เรื่อง ขณะที่ในสหรัฐอเมริกามี 421 เรื่อง โดยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ปริมาณหนังสือเด็กที่เกี่ยวกับสงครามใกล้เคียงกัน แต่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 อังกฤษพิมพ์วรรณกรรมเด็กที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามมากกว่า ขณะที่สหรัฐอเมริกาพิมพ์หนังสือสำหรับผู้ใหญ่เกี่ยวกับสงครามจำนวนมาก ดังนั้นปัจจัยเรื่องพื้นที่ที่เกิดสงครามจึงไม่มีผลต่อปริมาณและการเลือกพิมพ์จำหน่าย ซึ่งแต่ละประเทศจำนวนหนังสือที่มีคุณภาพมีค่อนข้างน้อยและขณะที่ทำวิจัยเรื่องนี้ (ค.ศ.1981) หนังสือเด็กเหล่านี้เหลือเพียงไม่มากที่ยังพิมพ์อยู่

บทความวิจัยเรื่อง “*Children’s Literature*” ของโฌอิชิโร คะมิ (Shōichirō Kami)²³ ซึ่งศึกษากำเนิดและการพัฒนาการของวรรณกรรมเยาวชนในประเทศญี่ปุ่น พบว่าวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเกิดขึ้นจากนิทานพื้นบ้านและรูปแบบวรรณกรรมเยาวชนจากตะวันตกพัฒนาเป็นวรรณกรรมเยาวชน

²⁰ หฤทัย งามสุด, *การศึกษาเปรียบเทียบการเสนอภาพเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนต่างวัฒนธรรม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาศิลปศาสตร์ ภาควิชาการประสาสังคม พันธมิตร บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542)

²¹ ปนัดดา สดุดิวิดิชัย, *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเด็กแนวแฟนตาซีของ โรอัล ดาห์ลกับ มิชาเอล เอนเคอ* (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545)

²² Garrison, Jean Wood, *A Comparison of Selected Factors in Children’s Realistic Fiction Having War-Related Plots Published in England and the United States during World Wars I and II* (Ed.D. dissertation, Temple University, 1981)

²³ Shōichirō Kami, “Children’s Literature” in *A Survey of Japanese Literature Today*, trans. Robert N. Huey (Tokyo: The Japan P.E.N., 1984).

สมัยใหม่ และแบ่งวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นออกเป็นยุคคลาสสิก ยุคสงคราม ยุคหลังสงครามและยุคสมัยใหม่ สะท้อนให้เห็นว่าสังคมมีผลกับกำเนิดและพัฒนาการวรรณกรรมเยาวชนในประเทศญี่ปุ่น

งานศึกษาวิจัยทั้งสองเรื่องเน้นศึกษาวรรณกรรมเยาวชนในอังกฤษและสหรัฐอเมริกาด้านปริมาณการพิมพ์และศึกษาวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นในเชิงประวัติ ตามลำดับ ซึ่งแตกต่างจากวัตถุประสงค์ที่ผู้วิจัยสนใจจะศึกษา ทั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาด้านองค์ประกอบเนื้อหาและบริบทเพื่อแสดงให้เห็นลักษณะและกลวิธีการนำเสนอเรื่องสงครามผ่านวรรณกรรมเยาวชน ตลอดจนถึงภูมิหลังและทัศนคติของผู้ประพันธ์ที่เกี่ยวกับเด็กญี่ปุ่นและสงครามโลกครั้งที่สอง เพื่อให้เข้าใจบทบาทวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สอง

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและกลวิธีการนำเสนอวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สอง
2. เพื่อศึกษาบริบททางสังคมของญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ภูมิหลังและทัศนคติของผู้ประพันธ์

1.3 สมมุติฐานในการวิจัย

1. วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สองมีทั้งเรื่องที่เป็นบุคคลจริง และเรื่องที่แต่งจากจินตนาการ
2. วรรณกรรมดังกล่าวนำเสนอประสบการณ์อันเลวร้ายของสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมาและนางาซากิ ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพของเด็กซึ่งตกเป็นเหยื่อของสงครามปรมาณูอันโหดร้าย ผลกระทบของสงครามที่มีต่อครอบครัวและสวัสดิภาพของเด็ก แสดงทัศนคติต่อต้านสงคราม ปฏิเสธแนวความคิดนิยมโดยมุ่งหวังให้เป็นบทเรียนเพื่อสันติภาพ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นทั้งเรื่องและผู้ประพันธ์เป็นชาวญี่ปุ่นและอเมริกันแต่นำเสนอเรื่องที่มีตัวละครเป็นเด็กญี่ปุ่น ภายใต้วิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมของญี่ปุ่นช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและหรือหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยศึกษาจาวรรณกรรม 6 เรื่อง ดังนี้

- *Nijūshi no Hitomi* (1952) ของชะกะเอะ ทัชบุเอะอิ ฉบับแปลภาษาอังกฤษชื่อ *Twenty-Four Eyes* (1983) แปลโดยอะกิระ มิอุระ (Akira Miura) และฉบับแปลภาษาไทยชื่อ *ยี่สิบสี่ดวงตา*²⁴ แปลโดยกิติมา อมรทัต

- *Hachi-gatsu ga Kurutabini* (1971) ของอิเคะ โอเอะ ฉบับแปลภาษาไทยชื่อ *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*²⁵ แปลโดยมาริ ซากาโมโต (Mari Sagamoto) และอุคร วงษ์ทับทิม

- *Futari no Ida* (1976) ของมิโยะ โกะ มะทึซุตะนิ ฉบับแปลภาษาไทยชื่อ *เด็กหญิงอึคะ*²⁶ แปลโดย ศุสดี นาวาวิจิต

- *Garasu no Usagi* (1977) ของโทะฉิมิ โกะ ทะกะงิ ฉบับแปลภาษาอังกฤษชื่อ *The Glass Rabbit* (1986) แปลโดยเจมส์ เอ็ม วาร์ดาคาแมน จูเนียร์ (James M. Vardaman, Jr.) และฉบับแปลภาษาไทยชื่อ *กระต่ายแก้ว*²⁷ แปลโดย กำชัย ลายสมิต

- *Sadako and the Thousand Paper Cranes* (1977) ของเอลลีนอร์ โคเออร์ ฉบับแปลภาษาไทยชื่อ *ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว*²⁸ แปลโดย พินทุสร ติวตานนท์

- *Mieko and the Fifth Treasure* (1993) ของเอลลีนอร์ โคเออร์

1.5 วิธีดำเนินงานวิจัย

1. ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นและสงครามโลกครั้งที่สองจากห้องสมุดสถาบันการศึกษาภาครัฐและห้องสมุดขององค์กรและหน่วยงานเอกชน เช่น ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สมาคมญี่ปุ่นและสำนักข่าวสารญี่ปุ่น

2. ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

3. จำแนกและวิเคราะห์ข้อมูล

4. สรุปและรายงานผลการศึกษา

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจบทบาทของวรรณกรรมเยาวชนในการต่อต้านสงครามและสนับสนุนสันติภาพ

2. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมเยาวชนที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามของชาติอื่นๆต่อไป

²⁴ ชะกะเอะ ทัชบุเอะอิ, *ยี่สิบสี่ดวงตา*, แปลโดย กิติมา อมรทัต (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประคำดูย, 2535).

²⁵ อิเคะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, แปลโดย มาริ ซากาโมโตและอุคร วงษ์ทับทิม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2537).

²⁶ มิโยะ โกะ มะทึซุตะนิ, *เด็กหญิงอึคะ*, แปลโดย ศุสดี นาวาวิจิต, พิมพ์ครั้งที่สอง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผีเสื้อ, 2541).

²⁷ โทะฉิมิ โกะ ทะกะงิ, *กระต่ายแก้ว*, แปลโดย กำชัย ลายสมิต (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รุ้งแจ้ง, 2546).

²⁸ เอลลีนอร์ โคเออร์, *ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว*, แปลโดย พินทุสร ติวตานนท์ (กรุงเทพฯ: ธรรมสาร, 2547).

1.7 ข้อตกลงเบื้องต้น

ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจะใช้ชื่อเรื่องตามฉบับแปลภาษาไทย ยกเว้นเรื่อง *Mieko and the Fifth Treasure* ไม่มีฉบับแปลภาษาไทย แต่เพื่อความสอดคล้องกันจึงใช้ชื่อว่า *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้ระบบถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นเป็นภาษาไทย ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของอาจารย์สาขาภาษาญี่ปุ่น (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยาณี สีสสุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุชาดา สัตยพงศ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ สุริยะวงศ์ไพศาล) อาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุดาพร ลักษณ์นินาวิน) และอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย (ผู้ช่วยศาสตราจารย์คุณฤพร ชำนิโรคนานต์) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระบบดังกล่าวนี้กำหนดการถอดอักษรภาษาญี่ปุ่นที่เขียนด้วยอักษรโรมัน (โรมะจิ) เป็นอักษรไทย ดังต่อไปนี้

สำหรับคำที่ใช้กันแพร่หลาย เช่น เกอิชา คันจิ ซากุระ ซาดาโกะ ซามูไร ซูโม นางาซากิ โมจิ ฮิโรชิม่า ใช้ตามความนิยม ชื่อหนังสือและบทความภาษาญี่ปุ่นใช้อักษรโรมะจิและแปลเป็นภาษาอังกฤษหรือภาษาไทย ตลอดจนถึงชื่อผู้เขียน ผู้แปลหนังสือฉบับภาษาไทยที่เป็นชาวญี่ปุ่นใช้ชื่อตามฉบับแปล ยกเว้นชื่อผู้เขียนตัวบทที่ศึกษาจะใช้ระบบถอดอักษรดังกล่าว

สระ

อักษรโรมะจิ (สระเสียงสั้น, สระเสียงยาว)	อักษรไทย
a, ā	อะ, อา
i, ī	อิ, อี
u, ū	อุ, อู
e, ē	เอะ, เอ
o, ō	โอะ, โอ
-ya, -yā	เอียะ, เอีย
-yu, -yū	อิว, อิว
-yo, -yō	เอียว, เอียว

พยัญชนะ

อักษรโรมะจิ	อักษรไทย
p เมื่อเกิดต้นคำ	พ
p เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ป
b	บ
m	ม
f	ฟ
w	ว
t เมื่อเกิดต้นคำ	ท
t เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ต
ts	ทซ์
ch	ช
d	ด
n	น
n (ที่เป็นพยัญชนะก่อกำพางค์ทำหน้าที่คล้ายตัวสะกด)	
n เมื่อเกิดหน้า p, b, m	ม
n เมื่อเกิดหน้า k, g, w	ง
n เมื่อเกิดที่อื่นๆ	น
n' (ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดและตามด้วยสระ)	น
s	ซ
sh	ฌ
z	ซ
j	จ
r	ร
y	ย
k เมื่อเกิดต้นคำ	ค
k เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ก
g เมื่อเกิดต้นคำ	ก
g เมื่อเกิดที่อื่นๆ	ง
h	ฮ

ตัวอย่าง การถอดอักษรที่ใช้ในงานวิจัย

อักษรโรมันจิ

Daikichi

Ritsuko

Toshiko

อักษรไทย

คะอิกิชิ

ริทซุโกะ

โทะฉิโกะ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่สองในวรรณกรรมเยาวชน

“เมื่อเราเกิดมา เราก็จะสร้างสะพานเชื่อมระหว่างตนเองกับสิ่งรอบตัว.....
สะพานนี้มีได้สร้างออกไปสู่ภายนอกเท่านั้น หากต้องสร้างเข้ามาภายในด้วยเพื่อ
เชื่อมโยงระหว่างเรากับตัวตนภายในของเราเองอยู่เสมอ.....”¹

พระราชดำรัสของสมเด็จพระจักรพรรดินี มิชิโกะ ข้างต้นเรื่อง *สันติภาพผ่านหนังสือเด็ก* ทำให้เห็นว่าวรรณกรรมเยาวชนเปรียบเหมือนสะพานช่วยให้เด็กเข้าใจโลกของผู้อื่นและโลกของตนเอง วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเรื่องสงครามโลกครั้งที่สองเปรียบเหมือนสะพานที่เด็กญี่ปุ่นกับเด็กนานาชาติจะเข้าใจซึ่งกันและกัน ในขณะที่เดียวกันเป็นสะพานที่ทำให้เด็กและเยาวชนญี่ปุ่นเข้าใจรากเหง้าของตนเองลึกซึ้งขึ้น ญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่สองในวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่เขียนเป็นภาษาญี่ปุ่นและภาษาอังกฤษช่วยให้เด็กและเยาวชนสร้างสะพานสู่ผู้อื่นและตนเองหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะอธิบายลักษณะและความหมายของวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเพื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่คดมาศึกษาเฉพาะเรื่องสงคราม จากนั้นจึงวิเคราะห์บริบททางการเมือง สังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่นเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สองในวรรณกรรมเยาวชน

2.1 ลักษณะและความหมายวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่น

ในสารานุกรมญี่ปุ่นของสำนักพิมพ์ โคะดันฉะ²อธิบายความหมายคำว่าวรรณกรรมเยาวชน (Jidō Bungaku) ไว้เท่ากับคำว่า “Children’s Literature” วรรณกรรมเยาวชนสมัยแรกในญี่ปุ่น นิยมตีพิมพ์รวมเล่มในนิตยสาร หนังสือเรื่องแรกที่นับเป็นจุดเริ่มต้นของกำเนิดวรรณกรรมเยาวชนในญี่ปุ่นคือ *Koganemaru*³ (1981, *A Dog named Koganemaru*) ส่วนนิตยสารสำหรับเด็กช่วงต้น เป็นเรื่องแนวคำสอนของอิวะยะ ซะสะนะมิชื่อ *Shōnen Sekai (Boy’s World)* ต่อมามีผลงานรวมเรื่องสำหรับเด็กของมิเมะอิ โอะซะวะวะชื่อ *Akai Fune (1910, Red Boat)* ที่มีลักษณะสร้างสรรค์ และมีวรรณศิลป์ที่ลุ่มลึกมากขึ้น ในปีค.ศ.1918 นิตยสารชื่อ *Akai Tori (Red Bird)* ของซุซูกิ มิเอะกิชิ (Suzuki Miekichi) เริ่มรวมเรื่องที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์และตั้งใจเขียนขึ้นให้เด็กและเยาวชน

¹ สมเด็จพระจักรพรรดินีมิชิโกะแห่งประเทศญี่ปุ่น, *สร้างสะพาน ความทรงจำจากการอ่านในวัยเด็ก*, แปลโดย พรอนงค์ นิยมคำ โสริคาวา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: คัมปาย อิมเมจจิ่ง, 2547), หน้า 4.

² *Japan : An Illustrated Encyclopedia*, 6th printing (Tokyo: Kodansha, 1994), p.187.

³ Iwaya Sazanami, *Koganemaru*, (Tōkyō: Hakubun-kan, 1981).

อ่าน นิตยสาร *Akai Tori* ประกอบไปด้วยนักการศึกษา ปัญญาชน นักเขียนที่มีชื่อเสียง เช่น ริว โนะซุเกะ อะคุตะงะวะ (Ryūnosuke Akutagawa) โจจิ ทัซุโบะตะ และนันคิชิ นีอิมิ (Nankichi Niimi) นิตยสาร *Akai Tori* ประสบความสำเร็จมากทำให้เกิดนิตยสารในแนวเดียวกันออกมา เนื้อหาของวรรณกรรมเยาวชนจึงค่อยๆเปลี่ยนไปและมีลักษณะเพื่อการค้าเพิ่มเข้ามา เช่น นิตยสาร *Shōnen Kurabu* (Boy's Club) ที่มีนักเขียนนวนิยายที่มีชื่อเสียง เช่น เอะอิชิ โยะมิกะวะ (Yoshikawa Eiji) และจิโร โอะซะระระงิ (Jirō Osaragi)

ต่อมาวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากความเคลื่อนไหวของวรรณกรรมเพื่อชนชั้นกรรมาชีพในช่วงทศวรรษที่ 1920 และกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อนมนุษย์กับสันติภาพช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เช่น *Harp of Burma* ของ มิชิโอะ ทะเกะยะมะ *Nonchan Kumo ni Noru* (1947, *Nonchan Rides on a Cloud*) ของโมะโมะโกะ อิชิอิ (Momoko Ishii) และ *ยี่สิบสี่ดวงตา* ของ ชะกะเอะ ทัซุโบะอิ ในยุคหลังสงคราม วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียง เช่น *ทาโรลูกมังกร* ของ มิโยะโกะ มะทัซุตะนิ อีกทั้งมีวรรณกรรมเยาวชนแปลจำนวนมาก

ความหมายวรรณกรรมเยาวชนของญี่ปุ่นในสาหรานุกรมข้างต้นเป็นคำอธิบายเชิงพัฒนาการ แต่สามารถสรุปได้ว่าวรรณกรรมเยาวชนในญี่ปุ่นหมายถึงงานเขียนรูปแบบใหม่ที่แตกต่างจากงานประเภทนิทานพื้นบ้านและเทพนิยาย เขียนขึ้นเพื่อผู้อ่านที่เป็นเด็กและเยาวชน ประกอบด้วยคุณค่าทางวรรณศิลป์และความคิดสร้างสรรค์ เนื้อหาเรื่องราวมีประเภทต่างๆหลากหลายทั้งที่ให้ความรู้และความบันเทิง เช่น ประวัติศาสตร์ ผจญภัย สืบสวนสอบสวน และเรื่องข้ามัน เป็นต้น เนื้อหาวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นกับสังคมญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงอิทธิพล เช่น ในยุคที่มีความเคลื่อนไหวเพื่อชนชั้นกรรมาชีพ ในช่วงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองและยุคสมัยใหม่หลังสงคราม

วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นจึงไม่ได้มีเฉพาะเรื่องสงคราม แต่ยังมีเรื่องที่ทำให้ความบันเทิงในด้านต่างๆ เช่น เรื่อง *Hana Monogatari*⁴ (*Tales of Flowers*) ของโนะบุโกะ โยะชิยะ (Nobuko Yoshiya) เรื่องราวเป็นตอนๆเกี่ยวกับชีวิตของเด็กผู้หญิงที่เป็นลูกผู้ดีหรือถูกฝึกหัดเรื่องมารยาท ชื่อเรื่องแต่ละตอนเป็นชื่อดอกไม้ต่างๆ เนื้อหาเกี่ยวกับมิตรภาพระหว่างเด็กผู้หญิง ความรักที่มีต่อคุณครู ความรักความอบอุ่นระหว่างแม่และลูกสาว ความรักที่มีต่อเพื่อนผู้หญิงที่คล้ายกับความรักระหว่างเด็กชายและเด็กหญิง เนื่องจากในญี่ปุ่นช่วงดังกล่าว (1920) เด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงจะไม่อยู่ใกล้ชิดกันและเรียนโรงเรียนแยกกันตั้งแต่อายุ 7 ขวบ เด็กชายและเด็กหญิงถูกห้ามไม่ให้รักกัน ความรักของ

⁴ Nobuko Yoshiya, *Hana Monogatari*, (Tōkyō: Rakuyō-Dō, 1920).

เด็กผู้หญิงจึงมีให้กับเพื่อนผู้หญิงด้วยกัน⁵ เรื่อง *Ōki ichinensei to chīsana ninensei*⁶ (ป. 1 ตัวโต ป. 2 ตัวเล็ก⁷) ของทะรุฮิ ฟุรุตะ (Taruhi Furuta) เรื่องราวของเด็กชาย ป.1 ที่ตัวโตแต่จิตใจอ่อนแอชื่อ มะซะยะ (Masaya) กับเด็กหญิง ป.2 ชื่ออะกิโยะ (Akiyo) ที่ตัวเล็กมากแต่จิตใจเข้มแข็ง เด็กทั้งคู่เรียนรู้ซึ่งกันและกันจนสามารถมีจิตใจและความคิดที่เติบโตขึ้นทำให้กลายเป็นเพื่อนที่ดีต่อกันเรื่องความอ่อนแอ และตัวเล็กให้หายไปได้ เรื่อง *Sensei no Tsushinbo*⁸ (สมุดพกคุณครู⁹) ของฮิโระ มิยะกะวะ (Hiro Miyakawa) เรื่องราวที่สะท้อนระบบการศึกษาผ่านสมุดพก รวมทั้งการเรียนรู้จากโลกนอกห้องเรียนและการฝึกปฏิบัติ เมื่อเด็กนักเรียนเป็นฝ่ายประเมินคุณครูของเขานี้มีข้อผิดพลาดเล็กๆน้อยๆ ไม่ต่างจากเด็กๆ เช่น กินแครอทไม่เป็น นอกจากนี้คุณครูถูกปฏิเสธจากพิธีคูตัวถึง 8 ครั้ง เด็กชายพยายามเอาใจช่วยให้คุณครูกินแครอทเป็นและได้แต่งงานโดยให้คะแนนในสมุดพก ส่วนการเรียนรู้จากโลกภายนอกและการทดลองปฏิบัติ คุณครูเรียนรู้ด้วยการเดินทางตามรอยบทกวีของบะโช (Basho, 1644-1694) ส่วนเด็กๆช่วยคุณยายคนหนึ่งเลี้ยงตัวไหม เนื่องจากลูกหลานของคุณยายต้องการนำที่ดินที่ใช่ปลูกหม่อนไปสร้างอพาร์ทเมนท์ เด็กๆและคุณครูช่วยกันเลี้ยงตัวไหมซึ่งเปรียบเหมือนกับการเลี้ยงเด็กให้เติบโตจนสำเร็จ รวมทั้งร่วมกันทอเส้นไหมสีขาวเป็นผ้าพันคอที่สวยงาม การศึกษาจึงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในกรอบเท่านั้น คุณครูไม่จำเป็นต้องเป็นคนสมบูรณ์แบบ ขณะที่เด็กมีความคิดและจินตนาการของตัวเองและสามารถให้คะแนนคุณครูของเขาได้ เช่นเดียวกับความรักและการแต่งงานที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ คุณครูผู้ชายเริ่มสนิทสนมกับคุณครูผู้หญิงโดยที่ไม่ได้เกิดจากพิธีคูตัว ส่วนเด็กชายโกโรที่เขียนสมุดพกให้คุณครูก็เริ่มมีความรักครั้งแรกแบบเด็กๆตามธรรมชาติ และเรื่อง *Majo no Takyu Bin*¹⁰ (*Kiki's Delivery Service*¹¹) ของเอโกะ คะโดะโนะ (Eiko Kadono) เรื่องราวที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนจากวัยเด็กสู่วัยรุ่นของแม่มน้อยกิกิวัย 10 ขวบ และแมวคำจี้ ทั้งคู่ออกไปหาประสบการณ์ต่างเมืองและกิกิเริ่มต้นทำงานด้วยการใช้ไม้กวาดเป็นพาหนะรับจ้างส่งของ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมเยาวชนส่วนใหญ่ในช่วงทศวรรษที่ 1950-1960 มีเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมที่ได้รับผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่สอง การนำเสนอเรื่องที่เปราะบางและหดหู่ใจเช่น

⁵ International Institute for Children's Literature, Osaka, "Hana Monogatari," *One Hundred Japanese Books for Children (1868-1945)*, [Online] Available from: <http://www.iiclo.or.jp/100books/1868/htm-e/frame034-e.htm> [2006, 25 April]

⁶ Taruhi Furuta, *Ōki ichinensei to chīsana ninensei* (Tōkyō: Kaisei-sha, 1970).

⁷ ทะรุฮิ ฟุรุตะ, *ป. 1 ตัวโต ป. 2 ตัวเล็ก*, แปลโดย ชวลักษณ์ (ลิขิตธนวัฒน์) มุระซะ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ส.ส.ท.เยาวชน, 2546).

⁸ Hiro Miyakawa, *Sensei no Tsushinbo* (Tōkyō: Kaisei-sha, 1976).

⁹ ฮิโระ มิยะกะวะ, *สมุดพกคุณครู*, แปลโดย ศุภศิ นาวาวิจิต (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผีเสื้อ, 2541).

¹⁰ Eiko Kadono, *Majo no Takyu Bin* (Tōkyō: Fukuinkan Shoten, 1985).

¹¹ เอโกะ คะโดะโนะ, *Kiki's Delivery Service ตอน ก้นนิคแม่มนคกล้าแก่น*, แปลโดย นกสิริ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทางเลือก, 2547).

เรื่องสงครามแก่เด็กและเยาวชนเป็นลักษณะที่แตกต่างวรรณกรรมเยาวชนทั่วไปที่เสนอให้เห็นชีวิตและการเติบโตของเด็กชายกับเด็กหญิงในวัยต่างๆ แต่วรรณกรรมเยาวชนเหล่านี้มีคุณค่าด้วยแนวคิดที่ต้องการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนสนใจเรื่องของสังคมส่วนรวมและรักสันติภาพ วรรณกรรมเยาวชนที่เกี่ยวกับสงครามของญี่ปุ่นเสนอประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์แก่เด็กญี่ปุ่นช่วยให้เด็กเรียนรู้ความเป็นมาของตนเองและเสนอประสบการณ์แก่เด็กต่างชาติให้เรียนรู้เรื่องสงครามผ่านมุมมองของชนชาติอื่นเพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกัน

2.2 ญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่สอง: บริบททางการเมือง สังคมและวัฒนธรรม

การศึกษาวรรณกรรมเยาวชนจำเป็นต้องศึกษาบริบทแวดล้อมและบริบทในงานวรรณกรรมนั้นๆ เนื่องจากวรรณกรรมย่อมสัมพันธ์กับสังคม เพราะนักเขียนคนเดียวมีหลายบทบาท กล่าวคือนักประพันธ์ เป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้นและเป็นพลเมืองของสังคม¹² ไม่ว่านักเขียนจะตั้งใจสะท้อนสังคมหรือไม่ก็ตาม วรรณกรรมย่อมสะท้อนประสบการณ์ชีวิตในยุคสมัย¹³ เมื่อวรรณกรรมเป็นคันท่องแห่งยุคสมัย¹⁴ วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นจัดเป็นคันท่องสะท้อนสังคมญี่ปุ่นเช่นเดียวกับวรรณกรรมสำหรับผู้ใหญ่ นักเขียนวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นนำภาพชีวิตและสังคมจากประสบการณ์ในวัยเยาว์ทั้งทางตรงและทางอ้อมมากลั่นกรองด้วยประสบการณ์ความนึกคิดของผู้ใหญ่ถ่ายทอดสู่ผู้อ่านเด็ก วรรณกรรมเยาวชนจึงแสดงวิถีชีวิตของเด็กญี่ปุ่นที่ผันแปรไปตามบริบททางการเมือง สังคมและวัฒนธรรมของญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง

2.2.1 บริบททางการเมืองของญี่ปุ่นยุคสงครามในวรรณกรรมเยาวชน

วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สองเป็นส่วนหนึ่งที่นักประพันธ์แสดงความคิดเห็นทางการเมือง เนื่องจากช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นมีพัฒนาการและเสรีภาพทางด้านงานเขียนและการพิมพ์ที่ขยายตัวมากขึ้น นอกจากวรรณกรรมเยาวชนดังกล่าวจะเป็นเสียงหนึ่งของคนรุ่นสงครามแล้ว ยังสอดแทรกแนวคิดกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนใส่ใจเรื่องการเมืองมากขึ้น วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *ซาตาโกะกับนกกระเรียนพันตัว มิเอะโกะกับสมบัติจีนที่ห้า* และ *เด็กหญิงอึะ* ไม่ได้เน้นแนวคิดหรือเหตุการณ์ทางการเมืองแต่เน้นผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์

¹² วิทย์ กิระศรีขานนท์, “วรรณคดีและสังคม” ใน *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*, พิมพ์ครั้งที่ 4 (พระนคร: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2514), หน้า 185 อ้างถึงใน ตริศศิลป์ บุญจรรยา, *นวนิยายกับสังคมไทย (2547-2500)*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โครงการตำราอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 4.

¹³ ตริศศิลป์ บุญจรรยา, *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โครงการตำราอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 5.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ระเบิดปรมาณู แตกต่างจากวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา กระต่ายแก้ว* และ *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* วรรณกรรมเยาวชนทั้งสามเรื่องไม่เห็นด้วยกับวิถีการเมืองในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง และแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองมีความสัมพันธ์และมีผลกระทบกับเด็กในยุคสงคราม

2.2.1.1 สงครามศักดิ์สิทธิ์ จักรพรรดิและความพ่ายแพ้

ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นอยู่ภายใต้การปกครองที่มโง่งมของสมเด็จพระจักรพรรดิ เป็นประมุขของประเทศ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรญี่ปุ่น มาตราที่ 1 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ปีเมจิที่ 22 (ค.ศ. 1889) บัญญัติไว้ว่า “สมเด็จพระจักรพรรดิผู้ทรงเป็นเชื้อพระวงศ์ของราชวงศ์ญี่ปุ่นทรงดำรงตำแหน่งประมุขสูงสุดของประเทศ” หรือทรงมีอำนาจในการปกครองทั้งหมด นอกจากนี้ในมาตรา 11 บัญญัติไว้ว่า “สมเด็จพระจักรพรรดิเป็นผู้ทรงอำนาจทางการทหารทั้งทหารบกและทหารเรือ (สิทธิบัญชาการทหารสูงสุด)” กล่าวได้ว่าในจักรวรรดิญี่ปุ่นสมเด็จพระจักรพรรดิทรงเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุด¹⁵ ซึ่งตามความเชื่อดั้งเดิมของญี่ปุ่น จักรพรรดิคือสมมุติเทพและเมื่อทรงเป็นพระประมุขสูงสุดด้วยแล้ว พระองค์จึงห่างไกลจากประชาชนมาก ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าในสมัยก่อนสงคราม ประชาชนจะเห็นเฉพาะรูปขององค์จักรพรรดิเท่านั้น โดยบรรยายว่าคุณครูโออิชิ (Oishi) นึกถึงเหตุการณ์ในห้องเรียนขณะสอนหนังสือ คุณครูถามนักเรียนว่าองค์จักรพรรดิอยู่ที่ไหน แทนคำตอบว่าประทับอยู่ในพระราชวังอิมพีเรียลหรือที่เมืองหลวงโตเกียว (Tōkyō) เด็กชายนิตะ (Nita) กลับตอบว่าอยู่ในตู้เก็บของทำให้เพื่อนๆ หัวเราะ เนื่องจากรูปภาพของพระองค์เก็บไว้ในตู้เก็บของของโรงเรียน

When the laughter had calmed down, Miss Oishi asked him, “What do you mean by ‘closet’?”

The boy spoke less self-confidently this time: “Isn’t he hidden in the closet at school?”

That explained it. He had meant the emperor’s picture. Because the branch school had no shrine, the picture was kept locked up in the closet.¹⁶

แม้จะกล่าวถึงเรื่องการเมืองว่าองค์จักรพรรดิเป็นประมุขของญี่ปุ่นที่เด็กญี่ปุ่นรู้จักเฉพาะจากภาพและการบอกเล่า แต่การเล่าเรื่องสอดแทรกไว้ด้วยภาพเด็กที่ไร้เดียงสา มีอารมณ์ขันและให้ความรู้สึกเอ็นดู

¹⁵ โอะซะกะกะ มะซะซะซุ, *ญี่ปุ่นสมัยโชวะ ประวัติศาสตร์บอกเล่าจากพ่อสู่วัยรุ่น*, แปลโดย สร้อยสุดา ณ ระนอง และ ปราณิจิ จงสุวริชธรรม (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 16.

¹⁶ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, pp. 41-42.

ขณะเดียวกันสะท้อนความยากจนของเด็กและโรงเรียนในชนบทสมัยก่อนสงครามได้อย่างละเอียดและกลมกลืน

ประมาณปีค.ศ.1931 ขณะนั้นกองทัพและกระแสทหารชาตินิยมกำลังแผ่ไปในญี่ปุ่นอย่างกว้างขวางเนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำในปีค.ศ.1930 เมื่อกองทัพคันโตรบชนะเหนือดินแดนแมนจูเรีย ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น กองทัพบกจึงได้รับยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษที่ช่วยเหลือประเทศในขณะนั้น¹⁷ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรญี่ปุ่น ซึ่งประกาศใช้ในปีเมจิที่ 22 (ค.ศ.1889) อำนาจอธิปไตยของสมเด็จพระจักรพรรดิ (พระราชอำนาจบัญชาการ) ได้พระราชทานให้กับกองบัญชาการเสนาธิการ กองทัพบก กล่าวคือ เหล่าผู้นำของกองทัพบกมีความคิดว่า สิทธิอำนาจบัญชาการอยู่เหนือสิทธิอำนาจการปกครอง (อำนาจทหาร อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจตุลาการ) ผู้บัญชาการทหารบกจะดำเนินการสิ่งใดไม่ต้องรับคำสั่งจากรัฐบาล รัฐสภาหรือศาลยุติธรรม และมีความเชื่อว่า การปฏิบัติการทางทหารเป็นไปตามพระราชประสงค์ขององค์สมเด็จพระจักรพรรดิและเป็นการปฏิบัติการเพื่อองค์สมเด็จพระจักรพรรดิ¹⁸ แนวคิดดังกล่าวแสดงให้เห็นสถานะของสมเด็จพระจักรพรรดิที่เป็นศูนย์รวมทางใจของทหาร เป็นวิธีสร้างคำตอบอันชอบธรรมให้กับกลุ่มว่าอุดมมุ่งหมายคือเพื่อรับใช้พระองค์ ซึ่งทรงเป็นประมุขของประเทศดินแดนแห่งเทพเจ้า สงครามเพื่อองค์จักรพรรดิจึงเรียกกันว่าสงครามศักดิ์สิทธิ์

ตามเนื้อเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* อนาคตของเด็กในญี่ปุ่น โดยเฉพาะเด็กผู้ชายถูกกำหนดด้วยสถานการณ์ทางการเมืองและการทหาร เนื่องจากการดำเนินนโยบายของกองทัพตั้งแต่ปีค.ศ.1931 ที่หวังจะผนวกแมนจูเรียและมองโกเลียเป็นของญี่ปุ่นนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างประเทศ

ในปีค.ศ.1932 เมื่อเหล่าเสนาธิการกองทัพคันโต ผู้นำการเมือง กองทหารประจำการและกองทหารในแมนจูเรีย รวมทั้งรัฐบาลท้องถิ่นต่างร่วมมือกันสถาปนาประเทศแมนจูกุว โดยประกาศไปทั่วโลก กองทัพไม่เพียงดำเนินการปฏิบัติการทางทหาร แต่ยังดำเนินนโยบายการเมืองในแมนจูกุวด้วย รัฐบาลก็กมินตั้งของจีนจึงยื่นฟ้องต่อสันนิบาตชาติ สันนิบาตชาติรับเรื่องฟ้องร้องและส่งคณะสำรวจลิตตัน ซึ่งประกอบด้วยอังกฤษ ฝรั่งเศส และอิตาลี เข้าไปสำรวจแมนจูเรียและทั่วทุกภาคในประเทศจีนเป็นเวลาสามเดือน ผลการสำรวจคือการสถาปนาประเทศแมนจูกุวมาจากการรุกรานของญี่ปุ่น ใน

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 35.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29-30.

การประชุมใหญ่ของสันนิบาตชาติ ญี่ปุ่นจึงตัดสินใจโคดเดี่ยวตนเอง ถอนตัวออกจากสันนิบาตชาติ ญี่ปุ่นค่อยๆถูกตัดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนานาชาติ ทั้งด้านการเมือง ศิลปะและวัฒนธรรม¹⁹

อย่างไรก็ตาม โสชะกะ มะชะยะซุเห็นว่าญี่ปุ่นได้รับแรงกดดันจากประเทศมหาอำนาจ (อังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นแกนนำ) ที่สร้างระบบเศรษฐกิจแบบล้อมกรอบ มีประเทศของตนเองเป็นศูนย์กลาง โดยวางแผนเรียกเก็บภาษีอัตราสูงในการติดต่อทางการค้ากับประเทศอื่น ญี่ปุ่นจึงพัฒนาทรัพยากรในแมนจูเรียและเกาหลีเพื่อสร้างเศรษฐกิจแบบล้อมกรอบต่อต้านประเทศมหาอำนาจเช่นกัน ดังนั้น การที่เหล่าประเทศมหาอำนาจได้พยายามช่วยเหลือจีนจึงมิใช่เพื่อศีลธรรมหรือสังคม แต่เป็นการขจัดญี่ปุ่นเพื่อรักษาสิทธิประโยชน์ของตน ผู้นำกองทัพในสมัยนั้นอาจคิดว่าความคิดต่อต้านมหาอำนาจของตนถูกต้อง และนำไปสู่ความคิดแผนร่วมวงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพาในปี ค.ศ.1935²⁰

จากเหตุการณ์ความขัดแย้งต่างๆที่เกิดขึ้นนำมาสู่สงครามศักดิ์สิทธิ์หรือสงครามมหาเอเชียบูรพาในวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ. 1941 ญี่ปุ่นโจมตีฐานทัพอเมริกันที่อ่าวเพิร์ลในมหาสมุทรแปซิฟิกโดยไม่ประกาศล่วงหน้า อันเนื่องมาจากสงครามที่ยืดเยื้อระหว่างจีนและญี่ปุ่น ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาและอังกฤษคอยช่วยเหลือจีนอยู่ เมื่อเกิดสงครามคนที่ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือประชาชนของประเทศต่างๆ ตามเนื้อเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ในปีค.ศ.1941 เด็กนักเรียนผู้ชายที่สนิทสนมและเคยเรียนกับคุณครูโออิชิถึงวัยต้องเกณฑ์ทหาร หลังจากพวกเขาตรวจร่างกายในช่วงฤดูใบไม้ผลิไม่นานพวกเขาถูกส่งตัวไปรบทันทีเพราะสงครามขยายขอบเขตรุนแรงขึ้น พวกเขาถูกส่งลงเรือไปรบในแนวหน้าโดยตรง เด็กหนุ่มเหล่านั้นเจ็บหายไปจนกระทั่งญี่ปุ่นแพ้สงครามในเดือนสิงหาคมปีค.ศ.1945 เป็นอันสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งผู้ประพันธ์กล่าวถึงเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูว่าทุกคนได้ยินความโหดร้ายของระเบิดปรมาณูจากปากต่อปาก แต่ไม่มีใครเคยรู้ว่าแท้ที่จริงระเบิดปรมาณูโหดร้ายรุนแรงเพียงใด บริบททางการเมืองใน *ยี่สิบสี่ดวงตา* ใช้วิธีสอดแทรกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์กับผลที่เกิดกับตัวละครเด็กในเรื่อง ทำให้เห็นว่าหากไม่เกิดเหตุการณ์ในปีค.ศ.1931 และเหตุการณ์อื่นๆที่ตามมา เด็กผู้ชายเหล่านี้ก็จะไม่ต้องสูญหายไปนสงคราม

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* ผู้ประพันธ์บรรยายว่าตั้งแต่เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ.1941 ญี่ปุ่นชนะสงครามเพียงช่วงสั้นๆ หลังจากนั้นเริ่มพ่ายแพ้ โดยเฉพาะเมื่อกองทัพ

¹⁹ โสชะกะ มะชะยะซุ, *ญี่ปุ่นสมัยโชวะ ประวัติศาสตร์บอกเล่าจากพ่อผู้ถูก*, หน้า 43-45.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 46-47.

ญี่ปุ่นแพ้สงครามที่เกาะกัวดาลคาแนล (Guadalcanal) ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1943 ผู้ประพันธ์กล่าวว่า บรรยากาศในเมืองที่อยู่เริ่มอึดอัดและมีดมน นอกจากนี้ ในช่วงสงครามตั้งแต่สงครามระหว่างจีนและญี่ปุ่นไปจนกระทั่งสงครามมหาเอเชียบูรพา รัฐบาลญี่ปุ่นภายใต้กองทัพบุกปลุกฝังนโยบายรักชาติให้กับเด็กและประชาชน คนหนุ่มต่างถูกเกณฑ์ทหารและส่งไปรบ ทุกๆวันจะมีเด็กๆไปส่งทหารที่ซุ่มซ่อนมะกอกซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของชัยชนะ ช่วยกัน โบกธงเล็กๆและร้องเพลงอวยพรทหารอย่างเข้มแข็ง เพราะถูกสอนให้พลีชีพเพื่อแผ่นดินแห่งองค์พระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุนี้ เพลงปลุกใจทหารจึงเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางในสมัยนั้น

ความคิดเรื่องระเบียบใหม่แห่งเอเชียบูรพาของญี่ปุ่นที่ต่อมาเปลี่ยนเป็นวงไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพามีต้นกำเนิดจากสงครามจีน-ญี่ปุ่น ผู้นำญี่ปุ่นอ้างว่าต้องการให้ประเทศในเอเชียร่วมมือกันสร้างระเบียบใหม่ขึ้นเพื่อต่อต้านการปกครองอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ในสมัยสงครามจีน-ญี่ปุ่น คณะรัฐบาลญี่ปุ่นอยู่ภายใต้การนำของเจ้าชายโคะโนะเอะ ฟุมิมะโร (Konoe Fumimaro) ซึ่งเป็นสมาชิกสภาขุนนาง สืบสายเลือดมาจากตระกูลขุนนางที่ยิ่งใหญ่ เจ้าชายโคะโนะเอะได้รับความไว้วางพระทัยจากสมเด็จพระจักรพรรดิมาก เจ้าชายเป็นบุคคลในราชสำนัก เป็นที่ชื่นชอบของประชาชนและปัญญาชน กองทัพบกจึงใช้เจ้าชายเป็นเครื่องมือให้นโยบายการเมืองเป็นที่ยอมรับ แม้เจ้าชายไม่เห็นด้วยแต่มีบุคลิกลักษณะโอนอ่อนผ่อนตามจึงยอมรับนโยบายกองทัพบกเรื่อยมา

เมื่อกองทัพบกขยายอำนาจทางทหาร ทำให้เกิดความขัดแย้งกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ แม้เหล่าปัญญาชนในญี่ปุ่นจะสงสัยพฤติกรรมการปฏิบัติการทางทหารของกองทัพญี่ปุ่นในจีน แต่กองทัพบกให้เจ้าชายโคะโนะเอะ ซึ่งมีความคิดแบบเสรีนิยมและเป็นเสมือนตัวแทนกลุ่มปัญญาชนเป็นผู้แถลงการณ์เรื่องระเบียบใหม่แห่งเอเชียบูรพาทำให้กลุ่มปัญญาชนยอมรับในขั้นต้นว่าปฏิบัติการทางทหารในจีนเป็นการข่มความทุกข์เพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่²¹ กองทัพจึงดำเนินนโยบายทางการเมืองและการทหารต่อไปได้ จนกระทั่งนำไปสู่สงครามมหาเอเชียบูรพาเนื่องจากกลุ่มปัญญาชนพอจะยอมรับในแนวคิดระเบียบใหม่แห่งเอเชียบูรพา เด็กๆและประชาชนจึงตอบรับแนวคิดของกองทัพได้ง่ายขึ้น ดังตัวอย่างในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* เด็กและประชาชนถูกสอนว่า ญี่ปุ่นกำลังต่อสู้กับอเมริกันและอังกฤษเพื่อปกป้องเอเชีย เด็กๆในเอเชียล้วนเป็นพี่น้องกัน เราผนึกรวมหัวใจหนึ่งร้อยล้านดวงให้เป็นหนึ่งเดียวเพื่อเอาชนะศัตรู

²¹ โยะชะกะ มะชะชะชู, *ญี่ปุ่นสมัยโวะะ ประวัติศาสตร์บอกเล่าจากพ่อสู่อุ๊ก*, หน้า 65-73.

We had been taught that Japan was fighting to protect the whole of Asia from the Americans and the British, that the children of Asia were our brothers and sisters, so we had to unite, one hundred million hearts as one, to defeat the enemy.²²

ตัวละครเด็กในเรื่องคือภาพรวมของเด็กญี่ปุ่นที่เชื่อว่าภารกิจการเป็นทหารและสนับสนุนทหารคือความร่วมมือเพื่อรับใช้ประเทศและเพื่อผองมิตรในเอเชีย ภารกิจของพวกเขาจึงถูกสร้างภาพให้ยิ่งใหญ่ขึ้นตามนโยบายทางทหารในระยาะเวลาดังกล่าว

หลังสงคราม จักรพรรดิฮิโรฮิโตะ (Hirohito) ทรงออกมาประกาศถึงความพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นให้คนทั้งประเทศได้รับฟังผ่านการกระจายเสียงทางสถานีวิทยุ ทำให้คนญี่ปุ่นตกใจกับเหตุการณ์ดังกล่าว ต่อมาไม่นาน พระองค์ทรงเริ่มพบกับประชาชน ทรงเยี่ยมราษฎรในที่ต่างๆ ชาวญี่ปุ่นจึงได้ใกล้ชิดกับองค์จักรพรรดิมากขึ้น เหตุการณ์สำคัญที่องค์จักรพรรดิออกมาประกาศยอมรับความพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สองเป็นเรื่องที่ทำให้ประชาชนเสียใจ ตลอดจนถึงเจ็บใจซึ่งปรากฏในงานวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา กระจต่ายแก้ว* และ *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* อย่างสั้นๆ เพื่อแสดงความผิดหวังของตัวละครต่อเหตุการณ์ดังกล่าว

จะเห็นได้ว่าลัทธิทหารกับสงครามโลกครั้งที่สองทำให้สถานะขององค์จักรพรรดิเปลี่ยนแปลงไป สงครามมหาเอเชียบูรพาในสงครามโลกครั้งที่สองเรียกกันว่าสงครามศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้ประชาชนยอมรับและแสดงถึงอำนาจขององค์จักรพรรดิ เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงคราม สถานะขององค์จักรพรรดิถูกลดความเป็นสมมุติเทพลงมาเป็นมนุษย์ธรรมดา อำนาจทางการเมืองการปกครองจึงลดลงแต่พระองค์ใกล้ชิดประชาชนมากขึ้น ประชาชนทราบว่าพระพักตร์และพระสุรเสียงของพระองค์เป็นเช่นไรผ่านทางสื่อต่างๆ วรรณกรรมเยาวชนทั้งสามเรื่องชี้ให้เห็นว่าแม้ญี่ปุ่นจะแพ้สงครามทำให้อำนาจของจักรพรรดิลดลง แต่ความใกล้ชิดที่เข้ามาแทนที่ความห่างเหินกลับทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งรู้สึกเคารพก้องจักรพรรดิอย่างไม่เปลี่ยนแปลง คล้ายกับว่าเมื่อประเทศเกิดความทุกข์ แม้แต่องค์จักรพรรดิก็ทรงร่วมทุกข์ในครั้งนี้ไปด้วยกัน น้ำเสียงที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนทั้งสามเรื่องจึงมีเพียงถ้อยคำคำหาญรับใช้และกองทัพทหาร

²²Toshiko Takagi, Chapter 1, “No Small Incident 2,” *The Glass Rabbit*, [Online]. Available from: <http://www.members.aol.com/luvit2001/glassrabbit.htm> [2002,11 October]

2.2.1.2 การเมืองญี่ปุ่น: อำนาจหรืออิสรภาพ กับการต่อสู้ของวรรณกรรมชนชั้น แรงงาน

วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* แสดงให้เห็นว่า การเมืองญี่ปุ่นช่วงสงคราม ผู้ปกครองไม่ให้ความสำคัญกับชีวิตและคุณค่าทางใจของมนุษย์หรือของคนในชุมชนของตน ผู้นำคิดถึงแต่รัฐในเชิงอำนาจและผลประโยชน์ทางวัตถุ การเมืองช่วงระหว่างสงครามถูกจำกัดเพราะประชาชนไม่มีสิทธิเลือกหรือแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ไม่มีใครกล้าปฏิเสธอย่างตรงไปตรงมาว่ารักชีวิตและครอบครัวของตนเกินกว่าจะก้าวเข้าสู่สนามรบ การเมืองที่ดีในทัศนะของผู้ประพันธ์จึงต้องไปด้วยกันกับอิสรภาพและไม่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง

เรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เริ่มตั้งแต่ช่วงปีค.ศ.1928 ไปจนกระทั่งถึงปีค.ศ.1946 เนื้อเรื่องที่เรียบง่ายเล่าถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณครูสาวที่เพิ่งจบการศึกษา และลูกศิษย์ที่ร่าเริง สดใส และซื่อบริสุทธิ์ที่โรงเรียนในหมู่บ้านบนแหลม ซึ่งไกลออกไปจากความวุ่นวายและไกลจากโลกทางการเมืองที่ร้อนระอุนอกประเทศญี่ปุ่น แต่การเมืองที่คิดว่าเป็นเรื่องไกลตัวแท้ที่จริงเป็นเรื่องใกล้ตัวและกำลังดำเนินไปท่ามกลางความไม่รู้ของประชาชนและความไร้เดียงสาของเด็กญี่ปุ่นในสมัยนั้น ระหว่างที่เด็กๆ เริ่มเข้าโรงเรียนและค่อยๆ เติบโต การเมืองเริ่มมีบทบาทในรูปของความขัดแย้งระหว่างประเทศจนกลายเป็นสงครามซึ่งสร้างปัญหาความยากจน การศึกษา ครอบครัวและคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำลง

ขณะที่โลกด้านหนึ่งของญี่ปุ่นเกี่ยวข้องกับการเมืองแบบประชาธิปไตยที่องค์จักรพรรดิพระราชทานให้ โดยมีระบบการเลือกตั้งและบัญญัติกฎหมายเลือกตั้งขึ้นใช้เป็นครั้งแรก²³ *ยี่สิบสี่ดวงตา* แสดงให้เห็นถึงโลกอีกด้านหนึ่งของชาวชนบท ชีวิตของเด็กเล็กๆ และชุมชนหมู่บ้านทางทะเลที่แม้จะยากจนแต่อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวอย่างสงบ พวกเขาหาเลี้ยงชีพด้วยการทำเกษตรกรรมและการประมง ปัญหาสำคัญคือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ขณะที่ญี่ปุ่นพยายามพัฒนาการเมืองมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แต่ประชาชนกลับขาดความรู้และไม่มีส่วนร่วมทางการเมืองตามแบบอุดมคติทางการเมือง วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* กล่าวถึงความไม่รู้และไม่พร้อมของประชาชนกับการเมือง ตอนนั้นเป็นปีค.ศ.1928 เท่านั้น หมู่บ้านที่อยู่โดดเดี่ยวห่างไกลเสียจนการเลือกตั้งทั่วไปยังเป็นเรื่องไกลตัวหรือเป็นสิ่งแปลก

²³ เอ็ดวิน โอ.ไรเซาเออร์, *เรื่องของชนชาติญี่ปุ่น*, แปลโดย ประเสริฐ จิตต์วัฒน์พงศ์ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กราฟิกอาร์ต, 2525), หน้า 586.

After all, it was 1928. Moreover, the village was such an isolated place that the general election, which had just taken, was considered something foreign.²⁴

ภาพคุณครู โออิชิในสายตาของคนในหมู่บ้านเป็นภาพคุณครูผู้หญิงที่แปลกออกไปเพียงเพราะสวมเสื้อผ้าแบบตะวันตกและจี้จักรยานในยุคที่ผู้คนยังไม่คุ้นเคยกับของใช้เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าความเป็นตะวันตกไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแต่งกาย เรื่องระบบการเมืองการปกครองในสมัยนั้นไม่ใช่ว่าประชาชนทุกคนจะเข้าใจ เมื่อไม่เข้าใจ โอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นตามวิถีทางที่ถูกต้องของการเมืองจึงจำกัดอยู่กับคนเฉพาะกลุ่ม เช่น คนที่อยู่ในเมือง คนที่มีการศึกษา คนที่เป็นผู้ปกครองหรือคนที่อยู่ในชนชั้นสูง ทั้งนี้ การเลือกให้เหตุการณ์ทางการเมืองช่วงปีค.ศ.1928 มาเปิดเรื่องสัมพันธ์กับเรื่องกองทัพทหารญี่ปุ่นที่เริ่มปฏิบัติการในแมนจูเรียตั้งแต่ปีค.ศ.1927

Although they did not know it was a world-wide phenomenon, they understood one thing clearly: that the depression had come though through no fault of theirs and everyone had to be frugal. (...) Then the Manchuria and Shanghai incidents had occurred one after the other and several men from the cape had been drafted.²⁵

ดังนั้น ระหว่างที่ประชาชนชาวเมืองและชาวชนบทใช้ชีวิตอย่างสงบสุข สงครามกำลังก่อตัวขึ้นและค่อยๆขยายตัว นำความเปลี่ยนแปลงและความวุ่นวายมาสู่ประชาชนทุกคน การเมืองจึงเป็นเรื่องของทุกคน แต่การเมืองญี่ปุ่นขณะนั้นกลายเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มและการตัดสินใจของคนกลุ่มหนึ่งซึ่งมีผลกับคนทั้งหมด

นับจากปีค.ศ. 1933 หลังจากที่นักเรียนทั้งหมดจบการศึกษาระดับชั้นประถม คุณครู โออิชิได้หยุดสอนหนังสือและกลายเป็นแม่บ้าน มีลูกชายสองคน ลูกสาวคนเล็กคนเดียว ช่วงระยะเวลา 8 ปี เกิดเหตุการณ์ต่างๆทางการเมืองทั้งในประเทศและนอกประเทศ ผู้ประพันธ์เห็นว่าประชาชนถูกบังคับให้เชื่อมั่นในสงครามและวิถีทางการเมืองตามแบบผู้นำประเทศขณะนั้น

The China incident had occurred; the Anti-Comintern Pact between Japan, Germany and Italy had been concluded. The movement called “Mobilization of the National Spirit” had been carried out, teaching the people not to discuss politics even in their sleep, but to look the war in the face, to believe in the course, and to put their hearts and souls into it. They had been forced to do so. It had become impossible for them to get through life unless they concealed and tried to ignore their own dissatisfaction.²⁶

²⁴ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.17.

²⁵ Ibid, p.97.

²⁶ Ibid, pp.171-172.

โลกของครูและนักเรียนถูกวางคู่ขนานไปกับเหตุการณ์ทางการเมืองของญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นถอนตัวออกจากสันนิบาตชาติ คุณครูโออิชิลาออกจากงานสอนหนังสือ คุณครูโออิชิกลายเป็นนางโออิชิ ภรรยาของกะลาสีเรือ มีบทบาทคอยดูแลครอบครัวและลูกๆสามคน ในระหว่างนั้น เหตุการณ์ทางการเมืองของญี่ปุ่นขยายตัวออกไปเกี่ยวพันกับนานาประเทศ นับตั้งแต่ญี่ปุ่นใช้กำลังทหารอย่างรุนแรงกับจีน ในปีค.ศ.1937 ซึ่งเอ็ดวิน โอ. ไรเชาเออร์ (Edwin O. Reischauer) กล่าวว่า เป็นปีที่เริ่มต้นสงครามโลกอย่างแท้จริง เมื่อเกิดการสู้รบในเดือนกรกฎาคมระหว่างกองทัพญี่ปุ่นและจีนใกล้นครหลวงปักกิ่ง ทั้งสองฝ่ายพยายามหาทางเจรจายุติปัญหาพื้นฐานแต่ไม่สำเร็จทำให้การรบเริ่มขยายวงกว้าง รัฐบาลญี่ปุ่นตัดสินใจสู้รบทางทหารครั้งใหญ่และเรียกว่า อุบัติการณ์จีน (The China Incident)²⁷ ทำให้เกิดข้อพิพาทระหว่างประเทศทั้งสอง ต่อมาเกิดสนธิสัญญาต่อต้านองค์การคอมมิวนิสต์สากล (Anti-Comintern Pact) ที่ญี่ปุ่นร่วมลงนามกับเยอรมนีในปี ค.ศ.1936 และร่วมด้วยอิตาลีในปีค.ศ.1937 ซึ่งแท้ที่จริงเพื่อต่อต้านสหภาพโซเวียต (ยุคก่อนล่มสลาย)²⁸ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างญี่ปุ่นและเยอรมนี ในภายหลังกลุ่มประเทศทั้งสามได้รวมกันเป็นแกนนำหลักของกลุ่มอักษะ (Axis Power) ต่อต้านกลุ่มพันธมิตร (Allied Power) ที่มีแกนนำหลักคือ อังกฤษ ฝรั่งเศส สหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกาและจีน ในสงครามโลกครั้งที่สอง รวมทั้งเกิดความเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยม

ในช่วงทศวรรษที่ 1930 ของญี่ปุ่นมีกลุ่มนิยมคอมมิวนิสต์เกิดขึ้น พรรคคอมมิวนิสต์ในญี่ปุ่นเริ่มก่อตัวขึ้นอย่างลับๆในปีค.ศ.1922 โดยฝ่ายรัสเซียเป็นผู้สนับสนุนและมีเป้าหมายก่อการปฏิวัติให้เป็นระบบคอมมิวนิสต์ ในปีค.ศ.1928 มีความพยายามทุ่มเทไม่ให้ความเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์ขยายตัวออกไป รวมทั้งการตัดสินใจประหารชีวิตกลุ่มคณะและบุคคลที่มีเป้าหมายเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองของประเทศ ผู้นิยมลัทธิคอมมิวนิสต์และผู้ให้การสนับสนุนถูกจับเข้าคุกพร้อมกันทั่วประเทศ มีผู้ใช้แรงงานและนักเรียนรวมเกือบสองพันคนถูกจับเข้าคุกจากเหตุการณ์วันที่ 15 มีนาคม ค.ศ. 1928 และวันที่ 16 เมษายน ค.ศ.1929²⁹ วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* บรรยายว่าเด็กๆได้รับผลกระทบจากการกระทำของผู้ใหญ่ พวกเขาไม่รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นภายนอกบ้าง

Yet history was being made outside the scope of these little children's minds. Four years before, on the fifteenth of March, 1928, (...), immediately after they were moved up to the second grade, many

²⁷ เอ็ดวิน โอ. ไรเชาเออร์, *เรื่องของชนชาติญี่ปุ่น*, หน้า 314-315.

²⁸ Word IQ.com, *Definition of Anti Comintern Pact*, [Online] 2004. Available from: [http://www.wordiq.com/definition/Anti Comintern Pact](http://www.wordiq.com/definition/Anti%20Comintern%20Pact) [2004, 21 August]

²⁹ โยะชะกะ มะชะยะซุ, *ญี่ปุ่นสมัยโชวะ ประวัติศาสตร์บอกเล่าจากพ่อผู้ถูก*, หน้า 33-34.

fellow Japanese who demanded freedom for the people and planned reforms had been put into jail by the government which suppressed progressive ideas. The cape village children, however, knew nothing of this.³⁰

เมื่อการเมืองในญี่ปุ่นเกิดความวุ่นวาย รัฐบาลพยายามปราบปรามคอมมิวนิสต์ รวมถึงกลุ่มสนับสนุนอย่างผู้ใช้แรงงานและนักเรียนนักศึกษา เด็กๆ ในหมู่บ้านยังคงไม่รู้ว่าโลกภายนอกทั้งในประเทศและต่างประเทศโหดร้ายและรุนแรงเพียงใด พวกเขาารู้เพียงว่าเศรษฐกิจตกต่ำ ครอบครัวต้องประหยัดกันมากขึ้น

ในช่วงที่รัฐบาลปราบปรามคอมมิวนิสต์ รัฐบาลมีการสั่งเผาทำลายวรรณกรรมที่เข้าข่ายสนับสนุนให้มีเสรีภาพ คุณครูผู้ชายคนหนึ่งชื่อ คะตะ โอะกะกะ (Kataoka) เขาถูกทางการเรียกตัวไปสอบสวนเพราะต้องสงสัยว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ แต่เขาถูกปล่อยตัวเนื่องจากไม่พบหนังสือชื่อ *เมล็ดพันธุ์หญ้า* (*The Seeds of Grass*) ซึ่งทางการญี่ปุ่นในขณะนั้นถือเป็นหลักฐานจับกุมพวกคอมมิวนิสต์

Mr. Kataoka had been investigated because he had been a classmate of Mr. Inagawa's at teacher's college, but he had been exonerated; that is, the authorities had been unable to find evidence. By "evidence," they meant incriminating literature in the form of a collection of compositions entitled *The Seeds of Grass* written by Mr. Inagawa's sixth grade class. The police had failed to find a copy of it either in Mr. Kataoka's or his desk at school.³¹

หนังสือ *เมล็ดพันธุ์หญ้า* ในทัศนะของผู้ประพันธ์คืองานเขียนบอกเล่าเรื่องราวทางสังคมของบุคคลคนหนึ่งมากกว่าจะถูกเรียกว่าเป็นหลักฐาน ซึ่งตัวละครคุณครูโออิชิไม่เห็นว่าหนังสือดังกล่าวจะเป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์แต่อย่างใด และเห็นว่าบทความบางบทแต่งได้ดี

"I don't understand that. You know, I liked some compositions in that pamphlet so much I once read them to my class. 'Wheat Harvest' and 'The Chimney of a Soy-sauce Factory' were good ones."³²

แต่เมื่อผู้ช่วยครูใหญ่เห็นว่าคุณครูโออิชิมีหนังสือเล่มนี้เก็บไว้ เขารีบเอาหนังสือไปเผาทิ้งทันที คุณครูมองหนังสือด้วยความรู้สึกว้าหว้าให้ความรู้มากกว่าจะสอนเรื่องลัทธิคอมมิวนิสต์ กลุ่ม

³⁰ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.97.

³¹ Ibid, pp.128-129.

³² Ibid, p.129.

คอมมิวนิสต์ถูกเรียกว่าพวกแดง ('Red') คนส่วนใหญ่จะรู้สึกกลัวและไม่กล้าเกี่ยวข้องกับด้วย หนังสือหรือบทความใดที่เป็นหนังสือต้องห้ามตามที่ทางการระบุจะถูกเก็บหรือเผาทิ้ง คุณครูหรือปัญญาชนเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่รัฐบาลญี่ปุ่นขณะนั้นเฟื่องฟูเป็นพิเศษ เสรีภาพทางการเขียนจึงถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบแคบๆ ดังที่คุณครูโออิชิไม่เข้าใจว่าทำไมบทความถึงกลายเป็นหนังสือต้องห้ามไปได้

ในช่วงนั้นกลุ่มปัญญาชนไม่มีสิทธิแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นใดๆ อย่างแท้จริง เหมือนคำพูดของผู้ช่วยครูใหญ่ว่า "That only shows sincerity doesn't pay, you see. If the police heard you talk that way, they label you 'Red,' too." ดังนั้นไม่ว่าจะพูดหรือเขียนอะไรต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐที่เน้นนโยบายชาตินิยม ผู้ช่วยครูใหญ่พูดกับคุณครูโออิชิต่อมาอีกว่าเราจะต้องซื่อสัตย์และรักชาติ "...Well, anyway, we'd better remain loyal and patriotic subjects," said the vice-principal.

ภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าว วันรุ่งขึ้น คุณครูอินะวะกลายเป็นข่าวพาดหัวว่าเป็นฝ่ายแดงที่ทำให้จิตใจบริสุทธิ์ของเด็กๆ เสียหาย คนในท้องถิ่นจึงมองคุณครูอินะวะว่าเป็นคนขายชาติทันที แม้เดิมจะได้ชื่อว่าเป็นคุณครูที่นักเรียนชื่นชอบมากคนหนึ่ง เนื่องจากคุณครูอินะวะชอบอ่านนวนิยายของ ทะกิจิ โคะบะยะชิ (Takiji Kobayashi, 1903-1933) ซึ่งเกี่ยวกับผู้ใช้แรงงานและนำไปสนทนากับเด็กนักเรียน อีกทั้งนักเขียนชื่อ ทะกิจิ เพิ่งถูกจับและถูกทรมานจนตายในคุกแต่หนังสือพิมพ์ลงข่าวว่าเขาตายเพราะหัวใจวายแทน *ยี่สิบสี่ดวงตา* แสดงให้เห็นว่าแม้กระทั่งหนังสือพิมพ์ยังเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล คนที่รัฐไม่ไว้วางใจแท้ที่จริงเป็นผู้ที่ไม่มีอาวุธ นอกจากมีความรู้และความคิดเห็นที่อยากจะทำให้ออกมาเท่านั้น แต่เนื่องจากความคิดไม่ตรงกันกับนโยบายของรัฐ และรัฐเห็นว่าเสรีภาพทางการเขียนและพูดเป็นภัยที่ร้ายแรงยิ่งกว่าการก่อการร้าย พวกคุณครูและนักเขียนจึงมีชะตากรรมคล้ายตัวละครในเรื่อง

อย่างไรก็ตาม ทะกิจิ เป็นนักเขียนที่เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อชนชั้นกรรมาชีพ ซึ่งเกิดขึ้นในญี่ปุ่นเมื่อปีค.ศ.1926-1928 ในช่วงนี้ ทะกิจิเขียนนวนิยายอิงเหตุการณ์วันที่ 15 มีนาคม ค.ศ. 1928 ที่ทางการกวาดล้างกลุ่มคอมมิวนิสต์³³ ทะกิจิจึงถูกจับหลายครั้งและในที่สุด ทะกิจิเสียชีวิตเมื่ออายุ 31 ปี เขาถูกตำราวจำตายบริเวณสนามชุกิจิ ที่โตเกียวในปีค.ศ.1933³⁴ จะเห็นได้ว่า

³³ อาทร์ ฟุงธรมสาร, *วิวัฒนาการวรรณกรรมญี่ปุ่นหลังสงคราม* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 46.

³⁴ John Pierre Mertz, *Outline Chronology of Japanese Cultural History, Showa Nationalism Bolsters Path to Pacific War*, [Online] Available from: <http://www4.ncsu.edu:8030/~fljpm/chron/jc40.showa.prewar.html> [2005, 24 December]

ผู้ประพันธ์นำชื่อบุคคลจริงและเหตุการณ์ชีวิตของทะเลทิจิมมาใช้ประกอบเรื่องราวที่แต่งขึ้น และผู้ประพันธ์ปฏิเสธในฐานะนักเขียนด้วยกันว่าการชอบอ่านวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเรื่องชนชั้นแรงงานไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นคอมมิวนิสต์ อีกทั้งชี้ให้เห็นว่าเด็กๆ ไม่เข้าใจเรื่องคอมมิวนิสต์อย่างที่รัฐและผู้ช่วยครูใหญ่หวาดเกรง พวกเขายังเล็กเกินกว่าจะเข้าใจความหมายอย่างลึกซึ้งของคำว่า ‘แดง’ ‘นายทุน’ และ ‘ผู้ใช้แรงงาน’ เหมือนที่ไม่เข้าใจเรื่องสงคราม ทหารและความรักษาตัวอย่างจริงจัง คุณครูโออิชิถามนักเรียนในชั้นว่ามีใครรู้จักคำว่า “แดง” “ชนชั้นกรรมาชีพ” “นายทุน” และ “แรงงาน” หรือไม่ ปากฎว่าเด็กๆ ไม่รู้จักคำว่า “แดง” เลย เด็กส่วนใหญ่รู้จักคำว่า “แรงงาน” หรือ “กรรมกร” เพียงอย่างเดียว

“Does anybody know what ‘Red’ means?”

No one raised his hand. They looked at one another with expressions of a vague knowledge which they could not explain clearly.

“Does anybody know what ‘proletariat’ means?”

No one did.

“How about ‘capitalists’?”

“I know.” One hand was raised. When called upon, the pupil answered, “They are rich people.”

“Hmm...Okay. What are workers then?”

“I know.”

“I know.”

Most of the pupils raised their hands. It was about the only question that from their own experience they could answer confidently. Mrs. Oishi was no different in that respect.³⁵

จากตัวบทข้างต้น เด็กนักเรียนชั้นประถม 5 ยังไม่เข้าใจเรื่องคอมมิวนิสต์ นายทุนหรือผู้ใช้แรงงานในเชิงการเมืองการปกครอง แต่พวกเขารู้จักผู้ใช้แรงงานเพราะครอบครัวของพวกเขาไม่ร่ำรวย มีอาชีพรับจ้าง ปลูกพืช ทำนาและจับปลา พวกเขาจึงตอบคำถามของคุณครูได้เพียงเท่านี้ ครอบครัวของเด็กจึงอยู่ในกลุ่มชนชั้นล่าง ซึ่งสะท้อนแนวคิดของผู้ประพันธ์ที่รับอิทธิพลจากกลุ่มนักเขียนฝ่ายซ้าย แต่ผู้ประพันธ์คิดว่า การเขียนเรื่องเพื่อสังคมไม่ได้หมายความว่าพวกเขาเป็นคอมมิวนิสต์ วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* จึงไม่เพียงเสนอเรื่องอิสรภาพทางการเมืองของญี่ปุ่น แต่ยังแสดงให้เห็นการต่อสู้ของวรรณกรรมชนชั้นแรงงานที่ถูกควบคุมจากรัฐสมัยสงคราม และนักเขียนอาศัยวรรณกรรมเยาวชนสนับสนุนวรรณกรรมชนชั้นแรงงานอย่างมีศิลปะ ทำให้เด็กรู้สึกว่วรรณกรรม

³⁵Ibid, p.132.

ดังกล่าวมีความไพเราะและมีมุมมองเกี่ยวกับวิถีชีวิตชนบท เด็กไม่ควรถูกปิดกั้นให้อ่านวรรณกรรม เฉพาะที่อยู่ในแบบเรียน

2.2.1.3 การบอกเล่าความทรงจำเรื่องการอพยพเด็กนักเรียนสู่ชนบทกับเหตุการณ์ยิง ถล่มกรุงโตเกียวทางอากาศครั้งใหญ่

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* ผู้ประพันธ์บรรยายว่า หลังจากความพ่ายแพ้ที่เกาะกัวดัลคาแนล (Guadalcanal) แล้ว ญี่ปุ่นแพ้สงครามที่เกาะเอตตู (Ettu) ในเดือนพฤษภาคม ปีค.ศ.1943 และในเดือนกันยายนปีเดียวกัน อิตาลี สมาชิกกลุ่มอักษะประกาศยอมแพ้อย่างไม่มีเงื่อนไข เมื่อสถานการณ์ แย่ลง แม้กระทั่งนักเรียน นักศึกษา ยกเว้นที่เรียนสายวิทยาศาสตร์ต้องถูกเกณฑ์ทหารและส่งไปรบยัง แนวหน้า ในเดือนตุลาคมมีพิธีส่งนักเรียนออกศึกครั้งใหญ่ที่จินงุไกเอ็น (Jingu Gaien 神宮外苑)³⁶ ที่ชายของโทะมิโกะสองคนต่างอาสาสมัครไปรบ คนหนึ่งเข้ากองทัพอากาศ อีกคนเข้ากองทัพบก

ในปีค.ศ.1944 กองทัพอากาศญี่ปุ่นถล่มสลายนีโกลา (Saipan) สหรัฐอเมริกาจึงใช้เกาะไซปัน เป็นฐานทัพส่งเครื่องบินรบมาโตเกียว ส่งผลให้รัฐบาลมีมติอพยพหลบภัยเด็ก ๆ ในเมืองใหญ่ให้ กระจายไปยังชนบท ซึ่งโทะมิโกะเลือกอพยพออกจากโตเกียวไปอาศัยกับญาติในต่างจังหวัด เหตุการณ์เรื่องการอพยพเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินนโยบายทางการเมืองของรัฐบาลในขณะนั้น บทความเรื่อง *เดอะเกรท โตเกียว แอร์เรด 9-10 มีนาคม ค.ศ. 1945 (The Great Tokyo Air Raid, 9-10 March 1945)* กอร์ดอน แดเนียลส์ (Gordon Daniels) กล่าวว่า รัฐบาลตัดสินใจเริ่ม มีแผนอพยพเมื่อเดือนกันยายน ปีค.ศ.1943 แต่แผนการอพยพชุมชนในพื้นที่สำคัญเพิ่งมีคำสั่งในเดือนมกราคม ปีค.ศ.1944 ในครั้งนี้มีประชาชนยื่นมืออพยพประมาณ 10,000-20,000 คน แต่แผนการอพยพในอนาคตไม่ได้เกิดจากการเตรียมแผนงานอย่างเป็นระบบ แต่ถูกกำหนดจากความ พ่ายแพ้ของฝ่ายทหาร ซึ่งเหตุการณ์ความพ่ายแพ้ที่เกาะไซปัน เดือนมิถุนายน ปีค.ศ.1944 ทำให้ รัฐบาลพยายามอพยพผู้คนให้ได้ถึง 1 ล้านคนภายในเดือนกันยายนปีเดียวกัน กลุ่มคนเหล่านี้เป็นผู้ไม่มีหน้าที่สำคัญทางอุตสาหกรรม และจนกระทั่งเดือนสิงหาคม นักเรียนชั้นประถมระดับ 3-6 ถึงได้ถูก อพยพไปยังพื้นที่อื่นของประเทศ

³⁶ Shizuko Michima, Japan Featured Photo, *Meiji Jingu Shrine*, [Online] Available from: http://gojapan.about.com/library/photo/blfp_tokyomeijishrine.htm [2004, 15 November] Meiji Jingu คือวัดชินโตสร้างอุทิศให้จักรพรรดิสมัยเมจิ ราชวงศ์อิมพีเรียลให้ความเคารพนับถือวัดแห่งนี้ วัด Jingu มีพื้นที่กว้างสองส่วนคือ Naien หมายถึงบริเวณด้านใน เป็นที่ตั้งหมู่ตึกวิหาร และ Gaien หมายถึงบริเวณด้านนอก ปัจจุบันเป็นที่ตั้งห้องแสดงภาพอนุสรณ์ของราชวงศ์เมจิ ผู้คนจำนวนมากจะมาสักการะวัดแห่งนี้ในช่วงวันปีใหม่

กระต่ายแก้ว บรรยายเรื่องการอพยพเด็กนักเรียนในโตเกียวว่า เด็กนักเรียนทั้งหมดตั้งแต่ชั้นปีที่ 3 ถึง 6 แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ กลุ่มอพยพ กลุ่มนี้จะถูกส่งไปอยู่ตามชุมชนจังหวัดอื่น มีอาจารย์รับผิดชอบดูแล พักอาศัยตามวัด ศาลาประชาคม และสถานที่อื่นๆ กลุ่มที่สองคือ กลุ่มอพยพไปอยู่กับญาติ กลุ่มนี้พ่อแม่ส่งไปอาศัยอยู่บ้านญาติหรือคนรู้จัก ส่วนคนที่ไม่สามารถอพยพไปไหนได้ เพราะเหตุผลเรื่องสุขภาพ หรือว่ายังเด็กเกินไป จักอยู่ในกลุ่มไม่สามารถอพยพไปได้ และคงต้องอาศัยอยู่ในเมืองต่อไป

All children from the third through sixth grades were divided into three categories. Those in the "group evacuation" category were to be sent to the provinces to live communally, under their teachers' charge, in temples, public halls, inns, and other available facilities.

Those in the "evacuation to relatives" category were to be dispatched by their parents to the homes of relatives or acquaintances. Those unable to be evacuated for physical reasons or because they were too young were assigned to the "non-evacuatable" category and were to remain in the cities.³⁷

จะเห็นได้ว่ากลุ่มที่ไม่สามารถอพยพไปได้อีกคือภาพผู้อ่อนแอในสังคมและรัฐบาลขาดการเตรียมการที่ดี รัฐมุ่งทำสงครามภายนอกประเทศแต่ไม่ป้องกันคนภายในประเทศตนเอง ทำให้มีประชาชนจำนวนมากต้องตกค้างอยู่ที่โตเกียวหรือตามชุมชนเมืองใหญ่ กอร์ดอนกล่าวว่าจากแผนการอพยพในเดือนมีนาคม ค.ศ.1945 ประชาชนมากกว่า 1.7 ล้านคนอพยพออกจากโตเกียว รวมถึงประชากรเมืองมากกว่าสองหมื่นล้าน ในระหว่างนั้นมีประชากรอาศัยอยู่ในเมืองราว 6 ล้านคน โดยไม่มีภารกิจบังคับให้กลุ่มใดอพยพอีกนอกจากกลุ่มเด็กนักเรียนชั้นประถม หรือคนที่อาศัยอยู่ในโตเกียวที่มีญาติอยู่ในพื้นที่ที่ปลอดภัย กอร์ดอนเห็นว่าเป็นเรื่องน่าประหลาดใจที่ไม่มีความพยายามบังคับใช้นโยบายอพยพอีกหลังจากเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1944 ทั้งที่การอพยพผู้คนไม่ใช่เรื่องสิ้นเปลืองเมื่อเปรียบเทียบกับ การป้องกันประเทศอื่น ๆ³⁸ ผู้ประพันธ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเธอในวัยเด็กและเพื่อนนักเรียนที่ได้รับผลกระทบจากสงครามโดยไม่ได้แสดงความคิดเห็นว่ารัฐสามารถอพยพผู้คนได้ทันจริงหรือไม่ แต่ถ่ายทอดความรู้สึกอ้างว้างและเจ็บปวดของเด็กเล็กๆ ต่างจากงานประวัติศาสตร์ที่วิเคราะห์ว่ารัฐสามารถดูแลประชาชนได้เต็มที่มีมากกว่านี้แต่ไม่ทราบด้วยเหตุผลใดที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้น และเป็นผลให้มีประชาชนล้มตายจากเหตุการณ์ยังถล่มกรุงโตเกียวทางอากาศครั้งใหญ่ (The Great

³⁷ Toshiko Takagi, Chapter 2, "A Promise to Meet Again 2," *The Glass Rabbit*, [Online]

³⁸ Gordon Daniels, "The Great Tokyo Air Raid, 9-10 March 1945" in *Modern Japan Aspect of History, Literature and Society*, Edited by W. G. Beasley, third printing (Tokyo: Charles Tuttle Company, 1986), pp. 122-123.

Tōkyō Air Raid) ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* เพราะเป็นต้นเหตุทำให้โทะชิโกะ ต้องสูญเสียแม่และน้องสาวสองคน

ทั้งนี้ เหตุการณ์ยังถล่มกรุงโตเกียวทางอากาศครั้งใหญ่ เป็นเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่คนส่วนใหญ่รวมถึงนักประวัติศาสตร์ลืมเลือนหรือมองข้าม หนังสือประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ฉบับภาษาอังกฤษที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง 6 เล่ม คือเรื่อง *Hakyoku to Heiwa 1941-1952 (สะท้อนถึงสันติภาพ 1941-1952)* ของศาสตราจารย์อิมิเดะ ทะเกะชิ (Ishida Takeshi), เรื่อง *Shōwa shi (สมัยโชวะ)* โดยโทยะมะ (Tōyama), อิวะอิ (Iwai) และฟูจิวะระ (Fujiwara), เรื่อง *Nihon no Rekishi (ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น)* ของศาสตราจารย์อิโนะอุเอะ คิโยะชิ (Inoue Kiyoshi), *Shōwa shi no Shunkan (ช่วงหนึ่งในสมัยโชวะ)* โดยนักเขียน 5 คนของสำนักพิมพ์ อาซาฮี ชิ มบุน (Asahi Shinbun), *Taiheiyō Sensō (สงครามมหาเอเชียบูรพา)* ของชะยะชิ ชิเงรุ (Hayashi Shigeru), *Nihon no Hyakunen (100 ปีญี่ปุ่น)* โดยทsureมิ ชุนซุเกะ (Tsurumi Shunsuke) และบรรณาธิการร่วม หนังสือทั้งหมดกล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญดังกล่าวเพียงแค่ว่าไม่ก็ ประโยค หรือข้ามไปโดยไม่กล่าวถึง เช่นเดียวกับหลักฐานและข้อมูลทางสถิติ ไม่มีบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับความสูญเสียที่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าความสูญเสียทางร่างกายและจิตใจไม่สามารถประเมินออกมาเป็นตัวเลขได้ แต่ความพยายามที่จะสร้างความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจต้องเริ่มต้นจากการให้ข้อมูล จากเอกสารที่ถูกต้องเสียก่อน³⁹

เรื่อง *กระต่ายแก้ว* บรรยายความรุนแรงของเหตุการณ์โจมตีทางอากาศและสภาพบ้านเมืองของประเทศญี่ปุ่นในภาวะใกล้แพ้สงครามว่า วันที่ 3 เดือนสิงหาคม ปีค.ศ.1944 กองทหารญี่ปุ่นพ่ายแพ้ที่เกาะตินิเยน (Tinian)⁴⁰ จากนั้นตามด้วยเกาะกวม (Guam)⁴¹ ในวันที่ 11 และเดือนสิงหาคม ปี

³⁹ Ibid, p.113.

⁴⁰ The CNMI Guide, (The Commonwealth of the Northern Mariana Islands) *The History of the CNMI*, [Online] Available from: <http://www.cnmi-guide.com/history>[2004, 19 November]

เกาะตินิเยนรวมอยู่ในกลุ่มประเทศหมู่เกาะมาเรียนาตอนเหนือ แห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งประกอบด้วยหมู่เกาะภูเขาไฟ 14 เกาะ หมู่เกาะที่สำคัญที่มีประชากรอาศัยอยู่คือไซปัน (Saipan), ตินิเยน (Tinian) และโรต้า (Rota) ในปีค.ศ.1521-1899 สเปนค้นพบและปกครองหมู่เกาะบริเวณนี้ โดยในปีค.ศ.1688 ใช้ชื่อมาเรียนาตามชื่อของพระนางมาเรียนาแห่งออสเตรีย พระชายาในพระเจ้าฟิลิปที่ 4 แห่งสเปน ต่อมาค.ศ.1899-1914 สเปนขายหมู่เกาะให้เยอรมนีปกครองต่อมา แต่เมื่อเยอรมนีแพ้สงครามโลกครั้งที่ 1 ในปีค.ศ.1919 ญี่ปุ่นได้ปกครองหมู่เกาะแห่งนี้แทนภายใต้มติของสันนิบาตชาติ ญี่ปุ่นปกครองหมู่เกาะมาเรียนาระหว่างค.ศ.1914-1944 โดยผนวกหมู่เกาะเป็นอาณัติของตนเองก่อนจะถอนตัวออกจากสันนิบาตชาติในปีค.ศ.1935 ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นตั้งฐานทัพบัญชาการที่เกาะไซปัน เมื่อกองทัพญี่ปุ่นพ่ายแพ้กองทัพอเมริกันที่เกาะไซปันและเกาะตินิเยนในปีค.ศ.1944 กองทัพอเมริกันสร้างสนามบินขึ้นที่เกาะตินิเยนและใช้เป็นฐานทัพลอยเครื่องบินรบไปทิ้งระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมาหลังจากสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ช่วงค.ศ. 1947-1978 สหรัฐอเมริกาไม่สามารถยึดหมู่เกาะมาเรียนาได้ เพราะไม่ได้เป็นทรัพย์สินของญี่ปุ่น แต่อยู่ภายใต้ความดูแลของสันนิบาตชาติซึ่งเปลี่ยนเป็นสหประชาชาติในภายหลัง เมื่อญี่ปุ่นยอมแพ้และลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพที่ San Francisco

ค.ศ. 1944 กองทัพญี่ปุ่นล่มสลายที่เกาะตินิยานและเกาะกวม ตามลำดับ ในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน กองทัพสหรัฐอเมริกาขึ้นฝั่งที่เกาะเลเต (Leyte) ของฟิลิปปินส์ยึดอำนาจการควบคุมน่านน้ำและน่านฟ้าของฟิลิปปินส์ มหาสมุทรแปซิฟิกตอนกลางของกองทัพเรือญี่ปุ่นตกอยู่ในกำมือของกองทัพอเมริกัน วันที่ 24 พฤศจิกายน กองทัพอเมริกันเริ่มโจมตีโตเกียวทางอากาศในตอนกลางคืน จากนั้น กองทัพอเมริกันเริ่มต้นโจมตีเกาะญี่ปุ่นรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ⁴²

เหตุการณ์การโจมตีทางอากาศที่รุนแรงที่สุด เกิดขึ้นในวันที่ 9 และ 10 มีนาคม ค.ศ. 1945 ผู้ประพันธ์บรรยายถึงเหตุการณ์ยิงถล่มกรุงโตเกียวทางอากาศครั้งใหญ่ว่าแอมมิตะมะชิ (Shitamachi) ทั้งหมดในโตเกียวเป็นเป้าหมายการโจมตีทางอากาศ ซึ่งรุนแรงกว่าครั้งอื่นๆ การโจมตีเกิดขึ้นตั้งแต่เย็นถึงเช้าของอีกวันเหมือนกับนรก ไม่มีเทพองค์ใดมาช่วย เครื่องบินรบทิ้งระเบิด B29 มีถึง 334 ลำ ทิ้งระเบิดรวม 1,783 ตัน⁴³ ต่อมา วันที่ 7 พฤษภาคม ค.ศ. 1945 เยอรมนียอมแพ้ต่อสัมพันธมิตร ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ สหภาพโซเวียต ฝรั่งเศส และฮอลแลนด์อย่างไม่มีเงื่อนไข วันที่ 25 พฤษภาคม เครื่องบินทิ้งระเบิด B29 โจมตีทิ้งระเบิดบริเวณยะมะ โนะเตะ (Yamanote) ที่โตเกียวจนกลายเป็นซากไหม้ วันที่ 8 มิถุนายน รัฐบาลมีคำสั่งต่อสู้ขั้นเด็ดขาดในแผ่นดินตนเอง วันที่ 21 มิถุนายน กองทัพญี่ปุ่นที่โอกินาวาล่มสลาย ข้าราชการอเมริกันยกพลขึ้นบกที่โอกินาวาทำให้ชาวญี่ปุ่นตกตะลึง โตเกียวถูกทิ้งระเบิดตลอดวันตลอดคืน โยโกฮามา (Yokohama) และฮิระทซูกะ (Hiratsuka) ถูกโจมตีเช่นกัน ตลอดเดือนพฤษภาคมและมิถุนายน เมืองสำคัญๆถูกโจมตีทำให้การขนส่งสิ่งของหยุดชะงัก แถบชายฝั่งทะเลนิโอะมิยะ นักเรียนมัธยมต้นและผู้ชายที่ยังเหลืออยู่เริ่ม

หมู่เกาะมาเรียนาเปลี่ยนเป็นเขตการปกครองของสหรัฐอเมริกาชื่อ The Trust Territory of the Pacific Islands โดยการยอมรับของสหประชาชาติ ตั้งแต่ปีค.ศ.1978 ประชาชนชาวมาเรียนาคัดค้านใจเข้าร่วมเป็นกลุ่มประเทศที่มีความร่วมมือทางการเมืองกับสหรัฐอเมริกา ในเดือนมกราคมหมู่เกาะมาเรียนาคอนเหนือมีรัฐบาลเป็นของตนเอง ภายใต้ข้อตกลงร่วมกันระหว่างสองรัฐบาล และจัดการเลือกตั้งขึ้นตั้งแต่ค.ศ.1978 ถึงปัจจุบัน หมู่เกาะมาเรียนาใช้ชื่อ The Commonwealth of the Northern Mariana Islands โดยในปีค.ศ.1990 สภาความมั่นคงแห่งสหประชาชาติออกเสียงให้ค่อยๆยกเลิกอำนาจการดูแลและการจัดการหมู่เกาะมาเรียนาลงในที่สุด

⁴¹ Guam OnLine.Com, *About Guam*, [Online] 2001. Available from: <http://www.guam-online.com/> [2004, 19 November] เกาะกวมห่างจากเกาะฮาวายประมาณ 3,300 ไมล์ อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของฟิลิปปินส์ 1,500 ไมล์จากทางใต้ของญี่ปุ่น เกาะกวมเป็นเขตฝั่งตะวันตกที่ใกล้ที่สุดของสหรัฐอเมริกา ความปกครองโดยสเปนระหว่างค.ศ.1565-1898 จากนั้นช่วงค.ศ.1898-1941 กวมตกเป็นของสหรัฐอเมริกาตามสนธิสัญญาปารีส ทำให้สงคราม Spanish American ยุติลง ภายหลังญี่ปุ่นเข้ายึดกวมช่วง ค.ศ.1941-1944 และให้ชื่อว่า "Omiya Jima" ตลอดเวลา 31 เดือน ประชาชนต้องดำเนินชีวิตตามแบบญี่ปุ่นภายใต้การปกครองของกองทัพเรือญี่ปุ่น เมื่อทหารญี่ปุ่นที่เกาะกวมแพ้กองทัพอเมริกัน กวมตกเป็นของสหรัฐอเมริกาอีกครั้งหนึ่ง ปัจจุบันเกาะกวมเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมแห่งหนึ่งในเขตแปซิฟิกตะวันตก

⁴² โทะมิโกะ ทะกะงิ, *กระต่ายแก้ว*, หน้า 23-24.

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28-29.

ช่วยกันขุดหลุมพรางเพื่อเตรียมรับข้าศึก แต่ละบ้านเตรียมเหลาไม้ไผ่แทนหอก บรรยากาศทั่วญี่ปุ่นมีแต่อึมครึม⁴⁴

วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *กระต่ายแก้ว* บรรยายเหตุการณ์สำคัญก่อนแพ้สงครามในลักษณะให้ข้อมูลตามลำดับเวลา มีเพียงเหตุการณ์ยังถล่มกรุงโตเกียวทางอากาศครั้งใหญ่ ที่ผู้ประพันธ์แสดงความรู้สึกว่าการโจมตีตั้งแต่เย็นถึงเช้าของอีกวันเหมือนตกอยู่ในนรกไม่มีใครหรือเทพองค์ใดจะช่วยได้และการโจมตีหลายเมืองทั่วประเทศในช่วงหลายเดือนเป็นภาพที่น่าอึดอัด หดหู่ใจ และประมาทไม่ได้ว่ามีผู้เสียชีวิตเท่าไรและสภาพจิตใจของประชาชนเป็นเช่นไร ความรุนแรงที่เกิดขึ้นเนื่องจากรัฐบาลประกาศมาตรการต่อสู้ ซึ่งเป็นคำประกาศที่ไม่คำนึงถึงความสูญเสียของประชาชนและทหารญี่ปุ่น โทะมิโกะเป็นผู้สูญเสียครอบครัวจากเหตุการณ์ยังถล่มกรุงโตเกียวทางอากาศครั้งใหญ่ และการโจมตีทางอากาศที่สถานีรถไฟนิโนะมิยะ (Ninomiya) เด็กอีกหลายครอบครัวประสบเคราะห์กรรมเช่นเดียวกับ โทะมิโกะ การเล่าถึงผลกระทบที่เกิดกับชาวเมืองทำให้เด็กรับรู้ว่าได้มีเฉพาะคนที่อยู่ทางใต้อย่างฮิโรชิมาและนางาซากิที่เป็นเหยื่อของสงคราม

2.2.1.4 มนุษย์กับเมืองในความควบคุมของรัฐบาลทหารอเมริกัน

หลังแพ้สงครามต่อฝ่ายพันธมิตร ญี่ปุ่นอยู่ในการควบคุมของสหรัฐอเมริกา การดำเนินนโยบายด้านต่างๆของประเทศต้องปฏิบัติตามหรือได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายสหรัฐเสียก่อน ในช่วงปีค.ศ.1945-1952 คณะยึดครองสหรัฐอเมริกาเข้ามาปฏิรูปการเมืองญี่ปุ่นให้เป็นแบบประชาธิปไตย ทำให้นโยบายของประเทศญี่ปุ่นขณะนั้นส่งผลถึงการดำเนินชีวิตของชาวญี่ปุ่น ญี่ปุ่นมุ่งฟื้นฟูประเทศและสร้างสาธารณูปโภคต่างๆเพื่อทดแทนที่ถูกทำลายในระหว่างสงคราม ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* เสนอภาพมนุษย์กับเมืองนางาซากิที่ต้องอยู่ในอำนาจของรัฐบาลทหารอเมริกัน และเสนอว่าการดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นตามแนวทางของสหรัฐอเมริกาคำนึงถึงชีวิตประชาชนเป็นหลักด้วยมิใช่เอาแต่สร้างถนน แล้วปล่อยให้ผู้บาดเจ็บจากระเบิดปรมาณูต้องตายไป ทั้งๆที่พวกเขามีโอกาสที่จะรอดชีวิตหากรัฐบาลให้ความช่วยเหลืออย่างจริงจัง ตามเนื้อเรื่อง เจ้าหน้าที่รัฐกล่าวชมเชยสหรัฐอเมริกาที่ให้ความช่วยเหลือบูรณะบ้านเมือง รวมทั้งกล่าวว่าระเบิดปรมาณูไม่ได้อันตรายอย่างที่หลายคนกล่าวเพราะต้นไม้ที่คิดว่าตายไปแล้วกลับเติบโตอย่างรวดเร็วและเจ้าหน้าที่รัฐยังตั้งใจเก็บระเบิดปรมาณูไว้ในหอวัฒนธรรมประจำเมืองทั้งที่สหรัฐอเมริกาใช้เป็นอาวุธคร่าชีวิตประชาชนชาวญี่ปุ่นไปมากมาย

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 36-37.

「みてみなさい。草や木も、みごとにしげっておるわい」
 “คุณนี่สิ ต้นไม้ใบหญ้าเติบโตงอกงามอย่างรวดเร็ว”

「ほんなこと。ゲンバクもたいしたこと。はなか。しんぱいは、いらんばい」

“จริงด้วยสิ โตเร็วมากจริงๆ ระเบิดปรมาณูไม่ได้เลวร้ายอย่างที่รำลึกกัน ไม่จำเป็นต้องไปหวาดหวั่นมันอีกต่อไปแล้ว”

「アメリカさんは、いろいろ救援物資をくれなさる」
 “สหรัฐอเมริกาช่วยเหลือเราหลายอย่าง”

会議は、きまつたようです。そして役所のおじさんたちは、頭がいいから、すてきなことばも、おもいつきました。

พวกเขาได้ข้อสรุปจากการประชุมเป็นที่เรียบร้อย เจ้าหน้าที่ทุกคนล้วนแล้วแต่ฉลาดหลักแหลม พวกเขาคิดถ้อยคำดีๆ ออกมาว่า

平和は、ながさきから!
 “สันติภาพจงหวนคืนสู่นางาซากิ!”

そう。それがいい!ともかくゲンバクは、ガラスのケースにいれて、文化かいかんで、みてもらうことにしよう。そして、やけあとには、外国みたいな、りつばな町をつくろう。はじめはすこしずつ、ダンプカーや、ローラー車が、うごいていました。やけを土あつあて、その上に、草や木をうえました。

ถูกต้อง เยี่ยมมากทีเดียว! อย่างไรก็ตาม ระเบิดปรมาณูต้องถูกนำมาใส่ตู้กระจกแล้วเอาไปตั้งโชว์ในหอวัฒนธรรมประจำเมือง จากนั้นเราจะสร้างเมืองใหม่ให้ใหญ่เท่าเมืองในต่างประเทศ บนบริเวณที่เป็นซากปรักหักพัง ในขั้นแรกเราใช้รถแทรกเตอร์ รถบรรทุกดิน ทำงานปรับพื้นที่ จากนั้นก็นำดินมาเทพลูกล้นไม้และหญ้า

町づくりは、だんだんスピードをあげて、目をみはるほど、やけ野原は日に日に、かわつていきます。

การฟื้นฟูบูรณะเมืองใหม่ดำเนินไปอย่างเร่งด่วน ในแต่ละวัน เมืองซึ่งมีสภาพเป็นซากปรักหักพังได้เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วจนแทบไม่น่าเชื่อ⁴⁵

⁴⁵ อีเคะ โอเอะ, ความทรงจำเดือนสิงหาคม, หน้า 132-133.

ตัวบทแสดงให้เห็นว่ารัฐเร่งฟื้นฟูประเทศเพียงอย่างเดียวและปล่อยให้เหยื่อระเบิดปรมาณูรอคอยความตายโดยไม่เร่งให้ความช่วยเหลือ สหรัฐอเมริกาที่เป็นผู้ทิ้งระเบิดปรมาณูและทำลายนางซากิ กลับได้รับคำชื่นชมจากคนญี่ปุ่นที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐว่าให้ความช่วยเหลือคนญี่ปุ่นเป็นอย่างดี การทิ้งระเบิดปรมาณูเพื่อแสดงในห้วงวัฒนธรรมเป็นเรื่องตลกร้าย ระเบิดปรมาณูคร่าชีวิตญี่ปุ่นมากมายแต่กลับเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประจำเมือง นอกจากนี้ มีคำกล่าวกันว่าต้นไม้อายุจะไม่ขึ้นอีกเพราะระเบิดปรมาณู แต่เมื่อต้นไม้อายุโตอย่างรวดเร็ว พวกเขากลับมองว่าระเบิดปรมาณูไม่เลวร้าย โดยมองข้ามชีวิตมนุษย์ที่ไม่ได้ฟื้นคืนหรือหายเจ็บป่วยได้รวดเร็วเช่นต้นไม้อายุ

จากประเด็นข้างต้น ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ย้ำอีกครั้งว่าคนเร่ร่อน คนยากจน และคนป่วยจากเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูในเมืองอุระกะมิต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาล แต่แม้จะพยายามขอความช่วยเหลือแล้ว รัฐบาลยังคงไม่เห็นว่าเป็นเรื่องที่ต้องเร่งแก้ไขในอันดับแรก พ่อของคิโนะ (Kinue) สอนว่าคิโนะโชคิตีที่มีพ่อคอยดูแล แต่ผู้บาดเจ็บอีกเป็นจำนวนมากในอุระกะมิไม่มีคำรักษาพยาบาล อีกทั้งรัฐยังไม่รีบดำเนินการแก้ไขในขณะที่ผู้ป่วยเหล่านี้กำลังรอความช่วยเหลืออยู่

「うらかみでは、だ防空ごうにすんどるもんもおる。病院のはらいだけでも、役所からだしてもらおうと、話をしよるが、なかなかうまくいかん.....。」⁴⁶

“ในเมืองอุระกะมิเวลานี้ยังมีคนอาศัยอยู่ในหลุมหลบภัย คนไข้ในโรงพยาบาล ซึ่งมีฐานะยากจนต้องการให้ทางรัฐบาลออกค่าบำบัดรักษาให้แก่การร้องขอของพวกเขาไม่เป็นผล”

(...)でもな、きぬえ。ひとりになつた人や、はたらく人が、おおぜいおるのを、きぬえもしつてるだろう。みんな、ゲンバクをうけたのが、げんいんだからな。役所で、なんとかしてあげなきやならんのだ..」⁴⁷

“(...)แต่คิโนะรู้ไหม มีคนอีกจำนวนไม่น้อยที่นอนชมอยู่บนเตียงตามลำพังไม่มีใครคอยดูแล ไม่มีใครคอยทำงานหาเงินมาให้เป็นคำรักษาพยาบาล คนพวกนี้ไม่มีโอกาสได้รับการบำบัดรักษาในโรงพยาบาล คิโนะรู้ว่ามีคนประเภทนี้อยู่มากมายใช่ไหม พวกเขาล้วนแต่ล้มป่วยด้วยโรคจากระเบิดปรมาณูกันทั้งนั้น จึงควรได้รับการบำบัดรักษาจากรัฐ”⁴⁸

⁴⁶ Hide Oe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, p.173.

⁴⁷ Ibid, p.174.

⁴⁸ อิเอะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 134-135.

วรรณกรรมเยาวชนสะท้อนปัญหาการจัดการของรัฐเรื่องการให้ความช่วยเหลือเหยื่อสงครามว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวฝ่ายสหรัฐอเมริกาตั้งใจปฏิบัติการเมืองญี่ปุ่นเสียใหม่มากกว่าสนใจผลจากระเบิดปรมาณูที่มีต่อประชาชนภายหลังสงคราม เมืองจึงก้าวหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง แต่มนุษย์ที่อ่อนแอและหายใจวรินกลับถูกปล่อยทิ้งไว้ให้อยู่ข้างหลัง

สหรัฐอเมริกามีสมมุติฐานว่าญี่ปุ่นซึ่งมีระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะสามารถเป็นชาติที่คำนึงสันติภาพได้ดีกว่าญี่ปุ่นที่เป็นเผด็จการ ดังนั้น งานปฏิรูปทางการเมืองจึงมีศูนย์กลางอยู่ที่การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งร่างฉบับแรกของญี่ปุ่นไม่เป็นที่พอใจ นายพลแมคอาเธอร์จึงสั่งให้เจ้าหน้าที่ร่างใหม่หมดเป็นภาษาอังกฤษ เมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นปรับปรุงแก้ไขอีกเล็กน้อยจึงผ่านร่างรัฐธรรมนูญสู่รัฐสภา ญี่ปุ่นประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในวันที่ 3 พฤษภาคม ปีค.ศ.1947 ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* อ้างถึงเหตุการณ์ดังกล่าวในตอนจบเรื่องว่า *โทะมิโกะชอบสาระของรัฐธรรมนูญบทที่ 2 เรื่องการละเว้นสงครามเพื่อสันติภาพว่าญี่ปุ่นจะไม่ใช้กำลังทหารและไม่รบตอบโต้และกล่าวว่าเป็นจุดเริ่มต้นของสันติภาพในสังคมเพื่อเด็ก ๆ รุ่นหลัง ไม่ต้องมีชีวิตแบบผู้ประพันธ์อีก* เรื่องเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญในวรรณกรรมเยาวชนจึงถูกอ้างอิงถึงเพื่อเสนอแนวคิดเรื่องสันติภาพแก่เด็กเพียงอย่างเดียวโดยไม่ให้ข้อมูลอื่น อย่างไรก็ตาม ภาพตอนจบที่เป็นบทเริ่มต้นชีวิตใหม่ของตัวละครกับกำเนิดรัฐธรรมนูญสะท้อนคำกล่าวที่ว่า มาตรการดังกล่าวเป็นหลักการสำคัญของญี่ปุ่นใหม่หลังสงคราม ชีวิตของตัวละครเด็กจึงเริ่มต้นสิ่งดีๆพร้อมกับรัฐธรรมนูญเพื่อสันติภาพนี้

บริบททางการเมืองในวรรณกรรมเยาวชนที่ศึกษาเสนอประเด็นสำคัญเรื่อง การดำเนินนโยบายทางการเมืองและความขัดแย้งระหว่างประเทศที่ทำให้ชาวญี่ปุ่นได้รับผลกระทบในหลายๆ ด้าน เยาวชนรุ่นใหม่จึงได้เรียนรู้ความคิดและเหตุการณ์ทางสังคมของญี่ปุ่น รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กญี่ปุ่นในสมัยสงคราม หากเด็กสามารถเข้าใจพื้นฐานของสังคมและยอมรับแนวคิดในวรรณกรรมเยาวชนจะทำให้เข้าใจว่าสังคมญี่ปุ่นต้องการอิสรภาพมากกว่าอำนาจ การวางนโยบายต่างๆควรมีแนวคิดเพื่อมนุษย์เป็นลำดับแรก การพัฒนามนุษย์จำเป็นมากกว่าการพัฒนาวัตถุและสิ่งปลูกสร้าง หากเร่งพัฒนาแต่โครงสร้างของเมืองหรืออำนาจจนละเลยคุณภาพชีวิตและการให้ความรู้ของประชาชนแล้ว ปัญหาและความล้มเหลวจะเกิดตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2.2.2 บริบททางสังคมญี่ปุ่นในวรรณกรรมเยาวชน

วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นแสดงให้เห็นภาพสังคมญี่ปุ่นที่มีพื้นฐานมาจากสังคมครอบครัวและสังคมเปลี่ยนไปเป็นสังคมทหารในช่วงสงคราม เป็นสังคมอาณานิคมหลังสิ้นสุดสงครามและเป็นสังคมเมืองสมัยใหม่หลังสงคราม สังคมญี่ปุ่นมีรากฐานทางสังคมมาจากระบบอิเอะหมายถึงระบบครอบครัวญี่ปุ่น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ แม่ ลูกที่ใช้ระบบการสืบสายโดยตรง (STEM

FAMILY) มีผู้นำครอบครัวคือพ่อบ้านเป็นผู้มีสิทธิขาด ครอบครัวจึงเป็นหน่วยพื้นฐานในโครงสร้างของสังคมญี่ปุ่น การสืบสายสกุลโดยลูกชายคนโตเป็นหัวใจของระบบอิเอะ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นผลผลิตจากโครงสร้างสังคมศักดินาในสมัยโชกุน⁴⁹ ในช่วงก่อนสงคราม ชาวญี่ปุ่นถูกกำหนดให้ยอมรับและพอใจกับสภาพของคนที่มิมีมาแต่เกิด ขั้นตอนของชีวิตเริ่มจากการศึกษาชั้นประถม ซึ่งเน้นหนักการอบรมจริยธรรม เด็กๆจะถูกเกี่ยวข้องกับด้านบุคลิกภาพอย่างหนัก เพื่อที่จะเป็นคนของสังคมซึ่งมีความจงรักภักดีต่อจักรพรรดิ⁵⁰ เช่น เรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* คุณครูผู้ชายคือคุณครูส่วนใหญ่ที่ดำเนินการสอนตามนโยบายกองทัพให้เด็กมีความจงรักภักดีและเสียสละเพื่อจักรพรรดิ แตกต่างจากคุณครู โออิชิที่มีวิธีการสอนและการมองโลกอย่างเข้าใจเด็ก อีกทั้งสะท้อนความเป็นปัจเจกชนท่ามกลางความเป็นกลุ่มในสังคมญี่ปุ่น เป็นต้น

ญี่ปุ่นเริ่มพัฒนาอุตสาหกรรม เมื่อเกิดการปฏิรูปเมจิ แต่การเข้าสู่สงครามทำให้ญี่ปุ่นพัฒนาอุตสาหกรรมหนักและเคมีให้สูงขึ้น แรงงานภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น แรงงานภาคเกษตรกรรมลดลงซึ่งไม่ใช่เพราะการพัฒนาให้ทันสมัย แต่เป็นการรวมศูนย์เพื่อผลิตอาวุธสงคราม อยากรู้ก็ตาม การพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้เกิดการพัฒนาเมืองขึ้น (Urbanization)⁵¹ ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* สภาพสังคมโดยทั่วไปในกรุงโตเกียวในระยะก่อนสงครามค่อนข้างสงบ ผู้คนดำเนินชีวิตตามปกติ ย่านการค้าคึกคัก เขตที่ตั้งโรงงานเพื่อการค้า เช่น โรงงานเหล็ก โรงงานทอผ้า โรงงานสบู่ โรงงานทำขนม โตเกียวเป็นเมืองที่มีผู้คนมาพักผ่อนและทำงาน มีร้านขายข้าวสาร ร้านขายเหล้า ร้านขายเนื้อ ร้านขายผัก มีงานเทศกาลศาลเจ้าประจำปีและมีเทศกาลแข่งขันซูโม่อีกด้วย แต่เมื่อเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา โรงงานต่างๆกลายเป็นโรงงานผลิตอาวุธสงคราม ประชาชนถูกเกณฑ์ทหาร เครื่องอุปโภคบริโภคไม่สามารถหาซื้อได้เช่นเคย ร้านค้าถูกปิด และเกิดระบบจัดสรรปันส่วนขึ้น เช่น รับข้าวสารได้เพียง 0.18 ลิตรต่อวัน เสื้อผ้าให้ซื้อได้เมื่อได้รับแผ่นกระดาษบางๆเขียนตัวเลขไว้ หากเขียนเลข 1 หมายถึงซื้อได้หนึ่งตัว เป็นต้น แม้ว่าสังคมญี่ปุ่นจะเป็นสังคมอุตสาหกรรมแต่ยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรมด้วย ขณะที่ญี่ปุ่นผลักดันนโยบายการพัฒนาความทันสมัย ประชากรในสังคมประกอบด้วยครอบครัวเกษตรกรรมขนาดเล็กหรือกิจการหัตถกรรม การค้าที่ใช้แรงงานภายในครอบครัว ครอบครัวเป็นทั้งหน่วยทางสังคมและหน่วยการผลิตในเวลาเดียวกัน ดังนั้น ไม่ว่าจะป็นงานเกษตรกรรม การผลิตหรือการค้า ล้วนเป็นงานในครอบครัว⁵² ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* และ *ความ*

⁴⁹ ฟุคุทาเกะ ทาดาจิ, *โครงสร้างสังคมญี่ปุ่น* แปลโดย บุญชู ชื่นสุวิมล, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: งามการพิมพ์, 2543), หน้า 39.

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22-23.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 20-21.

ทรงจำเดือนสิงหาคม แม้จะมีภาพชีวิตคนในย่านการค้าแต่เสนอภาพวิถีชีวิตคนในชนบทที่ทำเกษตรกรรมด้วย

โครงสร้างสังคมทำให้คนญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ต่อกันเชิงอุปถัมภ์ เป็นระบบครอบครัวนิยมแบบศักดินา เช่น ลักษณะแบบเจ้าที่ดินและชาวนาในสังคมชนบทสมัยก่อน ภายในหมู่บ้านจึงมีความสัมพันธ์แบบครอบครัวขยาย แต่เศรษฐกิจแบบทุนนิยมทำให้ความสัมพันธ์เช่นนี้คลายตัวลงและมาปรากฏใช้ในโรงงานขนาดย่อมแทน ส่วนโรงงานขนาดใหญ่อาศัยความสัมพันธ์แบบครอบครัวนิยมเช่นกัน โดยใช้ระบบอาวุโสบริหารงาน ในระหว่างสงคราม รัฐบาลได้ออกมาเคลื่อนไหวเน้นกลุ่มอุตสาหกรรมเป็นพิเศษ พร้อมกับคำขวัญว่า “นายทุน กรรมกร จงรวมเป็นครอบครัวเดียวกัน”⁵³ จึงอาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ทางสังคมแบบครอบครัวนิยมซึมซาบไปทั่วทุกแห่งในญี่ปุ่น⁵⁴ หลังสงครามโลกครั้งที่สอง สังคมญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไปมาก สังคมญี่ปุ่นเปลี่ยนจากเกษตรกรรมมุ่งอุตสาหกรรม ชาวนาชาวไร่ที่ถิ่นที่อยู่เข้ามาหางานทำในเมืองและมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมเมือง⁵⁵ ในเรื่อง *เด็กหญิงอิชะ* จะปรากฏความแตกต่างระหว่างสังคมเมืองและชนบทแต่จะชี้ให้เห็นคุณค่าของชนบทมากกว่า

2.2.2.1 ภาพอดีตสังคมหมู่บ้านและชุมชน

เรื่องราว *ยี่สิบสี่ดวงตา* ที่เริ่มต้นปีค.ศ.1928 ตรงกับสมัยโชวะ (ค.ศ.1926-1989) ช่วงทศวรรษที่ 1930 ประชากรส่วนใหญ่คือเกษตรกร ยังชีพด้วยการเพาะปลูกบนที่ดินที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษในหมู่บ้าน การใช้ชีวิตส่วนใหญ่ของชาวบ้านล้วนผูกพันและดำเนินไปในขอบเขตชุมชนเล็กๆ หมู่บ้านในความหมายของเกษตรกรนั้นหมายถึง สถานที่ที่เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของพวกเขาซับซ้อนและแน่นหนา⁵⁶ ภาพของสังคมญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่สองในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* คนในชุมชนนอกจากทำอาชีพหลักแล้ว ต้องทำไร่นา ทำประมงยามว่างอีกด้วย

(...), though their fathers were called bean-curd dealers, rice-dealers, or head fisherman by trade, none of them could make a living by his respective business alone.

Consequently, in their spare time, all of them were also farmers and fishermen. In that respect, this village was the same as Miss Oishi's.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 45.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

⁵⁵ ยูทา คังสุวรรณ, *ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2547), หน้า 247.

⁵⁶ ฟุคุทาเกะ ทาดาจิ, *โครงสร้างสังคมญี่ปุ่น*, หน้า 20-21.

It was a village where everyone had to work without a minute's leisure. But by looking at their faces, you could tell that they did not mind working at all.⁵⁷

จากตัวอย่าง ในสังคมชุมชนขนาดเล็กที่มีโครงสร้างแบบครอบครัว ในสมัยโซวะเป็นช่วงที่สังคมแบบครอบครัวหรือชุมชนเล็กๆอยู่กันอย่างสงบ และพอใจในสถานภาพของตนเอง แม้ทำงานหนักแต่ไม่เคยรู้สึกต้องการเรียกร้องเพราะความเหนื่อยล้าและยากลำบาก แสดงให้เห็นการยอมรับในสถานภาพของตนเอง

ช่วงทศวรรษที่ 1920-1930 สังคมทุนนิยมเติบโตเต็มที่ โครงสร้างทางชนชั้นของสังคมญี่ปุ่นก่อนสงครามแบ่งกว้างๆเป็นชนชั้นปกครอง ชนชั้นกลาง และชนชั้นผู้ถูกปกครอง⁵⁸ หมู่บ้านที่คุณครูโออิชิไปสอนหนังสือมีลักษณะเป็นชุมชนเล็กๆ มีครอบครัวประมาณ 100 กว่าหลังคาเรือนเท่านั้น แต่ละครอบครัวมีอาชีพเป็นชาวไร่ชาวนา ชาวประมง ซึ่งจัดเป็นชนชั้นกลางลงไปถึงชนชั้นล่างสำหรับครอบครัวที่ยากจน ภาพของสังคมในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ประกอบด้วยชนชั้นสูงคือองค์จักรพรรดิและผู้นำกองทัพ ชนชั้นกลางเก่าคือครอบครัวของมะซุโนะ (Masuno) และมิซะโกะ (Misako) ที่ทำร้านอาหารและเป็นครอบครัวที่มีฐานะตามลำดับ ชนชั้นกลางใหม่คือคุณครูโออิชิ และชนชั้นล่างคือครอบครัวของเด็กๆที่พ่อแม่เป็นช่างไม้ ชาวนาและชาวประมง เป็นต้น

บรรทัดฐานของสังคมญี่ปุ่นทุกคนเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชุมชน เรื่องของชุมชนจึงมาก่อนเรื่องของปัจเจกชน⁵⁹ ลักษณะของชุมชนเล็กๆทำให้การสื่อสารถึงกันหมด เมื่อเกิดเหตุการณ์ต่างๆ ทุกคนจะมารวมตัวช่วยเหลือกันแสดงถึงความกลมเกลียวในสังคมหมู่บ้านญี่ปุ่น เช่น เมื่อเกิดพายุเข้าฝั่งทุกคนในหมู่บ้านต่างช่วยกันเก็บเศษสิ่งของ ซากปรักหักพัง หรือเมื่อคุณครูโออิชิพลัดตกหลุมและเจ็บข้อเท้า ทุกคนต่างแสดงความคิดเห็นช่วยเหลือคุณครูและอาสาส่งคุณครูไปหาหมอในเมือง หรือเมื่อเด็กๆแอบหนีไปเยี่ยมคุณครูที่หมู่บ้านต้นสน ทุกๆครอบครัวต่างถามไถ่ซึ่งกันและกันและมารวมตัวกันเพื่อรอฟังข่าวของเด็กๆ

คนญี่ปุ่นแต่ละคนมีสถานภาพทางสังคมในรูปแบบที่เป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆ คนทุกชั้นทุกวัยมีกลุ่มของตนเอง เด็กจะมีเพื่อนมาจากโรงเรียนเดียวกัน การให้ความสำคัญกับการเป็นกลุ่มสูงทำให้คนญี่ปุ่นมักจะคำนึงถึงความคิดของผู้อื่นที่เป็นคนในกลุ่มของตนมากกว่าทำตามจิตสำนึกและ

⁵⁷ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, pp.21-22.

⁵⁸ พุคทาเคะ ทาคาจิ, *โครงสร้างสังคมญี่ปุ่น*, หน้า 54-55.

⁵⁹ ยูทา กลังสุวรรณ, *ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น*, หน้า 217.

ความเห็นของตน เพื่อจะได้รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม และจะได้ไม่ถูกคนในกลุ่มตำหนิ การเน้นกลุ่มทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับคนในจนเกิดการแบ่งแยกคนที่ไม่ใช่คนในออกต่างหาก⁶⁰ ในตอนแรกคุณครู โออิมิจึงถูกแบ่งแยกจากพวกผู้ปกครองในหมู่บ้านที่ไปสอนหนังสือเพราะมีบุคลิกลักษณะทันสมัย อีกทั้งมาจากต่างหมู่บ้าน แต่เด็ก ๆ ชั้น 1 รักคุณครูเพราะยังไม่ได้ถูกสอนให้เข้ากลุ่ม พวกเขาทำไปตามความรู้สึกส่วนตัว และเด็ก ๆ ที่ไม่เกณฑ์ทหารจะถูกตำหนิจากสังคมเพราะคนในสังคมนั้นเน้นความจงรักภักดีเพื่อชาติ แต่คุณครู โออิมิไม่ตำหนิเพราะมีความรู้สึกเป็นปัจเจกแยกจากสังคมทหาร

ภาพวิถีชีวิตสังคมหมู่บ้านและชุมชนในเรื่องทำให้เด็กเห็นรากฐานของสังคมญี่ปุ่นและบรรทัดฐานของสังคมที่ปัจจุบันยังคงรักษาความเป็นกลุ่มและพวกพ้อง แม้ว่าจะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นสังคมโรงเรียนหรือหมู่บ้านสมัยใหม่ ขณะเดียวกันเด็กเข้าใจความเป็นปัจเจกชนมากขึ้นว่าอาจมีบางเรื่องราวที่พวกเขาควรรักษาความเป็นตัวของตัวเองเอาไว้

2.2.2.2 ความขัดแย้งระหว่างนโยบายรัฐบาลกับชีวิตจริง

ในยุคที่รัฐต้องทำสงคราม ญี่ปุ่นมีนโยบายขุดฟุมเฟื่อยและถือเป็นอุปสรรคต่อชัยชนะและความก้าวหน้าของชาติ แต่ความเป็นจริง เด็กรุ่นสงครามต้องเผชิญกับความลำบาก พวกเขาตระหนักดีว่าความยากจนเป็นอุปสรรคในชีวิตของพวกเขา ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* กล่องข้าวเป็นสิ่งที่คุณแม่เอามาอวดกันแสดงถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจ เด็กหญิงชื่อมะทซึเอะ (Matsue) อยากมีข้าวกล่องอะลูมิเนียมที่มีลวดลายดอกพลับพลึงหรือลิลี่ปนฝากล่อง ซึ่งเป็นของใหม่และกำลังนิยมในขณะนั้น แต่พ่อแม่ของเธอไม่มีเงินเนื่องจากพายุตีเปรสชันและสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำในช่วงแรกของสงคราม ด้วยความเป็นเด็ก เธอจึงอ้อนวอนขอร้องไห้ให้คุณแม่ซื้อให้ แต่แม่ของเธอซื้อให้ไม่ได้

She had heard that Misako and Masuno had gotten alumite lunch boxes with pictures of lilies on the lids, and she had asked her mother, “Mahchan and Miisan both got lunch boxes with lilies. Please buy me one like their soon.” (.....)

Who’s going to pay for it? You must wait until Dad makes enough money. We’d lose face otherwise. I’ll find you a nice lunch box now—much nicer than an alumite one.”

Thus Matsue was talked out of it. But when her mother showed her the old wicker lunch box she had found for her, she burst out crying

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 245.

in disappointment. She knew the wicker lunch boxes had long since become unpopular and that no one carry them anymore.⁶¹

จากตัวบทจะเห็นได้ว่ากล่องข้าวกลายเป็นสินค้าฟุ่มเฟือยในช่วงสงคราม มะทซุอะเป็นเพียงเด็กเล็กๆ ทำให้ไม่เข้าใจสภาพเศรษฐกิจของครอบครัว ผู้ประพันธ์อาศัยธรรมชาติของเด็กที่มีลักษณะคือร้อน อ่อนไหวและยังไม่มีเหตุผลแบบผู้ใหญ่ แต่เป็นเหตุผลอย่างเล็กๆมาสร้างตัวละครเด็กหญิงมะทซุอะที่ ผิดหวังเรื่องกล่องข้าว ทำให้รู้สึกสงสารและมองเห็นสภาพเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่มีผลกับเด็กๆ ในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี

เมื่อโรงเรียนจัดทัศนศึกษา เด็กจำนวนมากไม่ได้ไปด้วยเนื่องจากฐานะยากจน เด็กๆที่เป็นลูกศิษย์คุณครู โออิชิต่างถอนเงินออมที่ได้จากการทำงานพิเศษออกมาใช้เพื่อทัศนศึกษาในครั้งนี ภาวะเศรษฐกิจถดถอยในช่วงทศวรรษที่ 1930 ทำให้เด็กขาดโอกาสทางการศึกษาและการเล่นตามวัยของเด็กไปอย่างน่าเสียดาย ขณะเดียวกันสะท้อนให้เห็นว่าเด็กญี่ปุ่นชนชั้นแรงงานต้องทำงานหนักเพื่อออมเงิน ตามเนื้อเรื่อง คิชิจิ (Kichiji) ออมเงินจากการทำงานป่าไม้ อิโซะกิชิ (Isokichi) ขายเต้าหู้สด และเต้าหู้ทอด ทะคะชิ (Tadashi) ช่วยคังแหทอดปลา ส่วนทะกะเอชิ (Takeishi) เก็บเงินจากการขายไข่ ซึ่งผู้ประพันธ์กล่าวว่า เด็กๆเหล่านี้อยู่ในหมู่บ้านที่ขาดแคลนจนไม่เคยคิดจะถอนเงินที่เก็บออมไว้มาใช้เพื่อเรื่องนี้มาก่อน “They lived in such a frugal village that they had not even thought of drawing out their savings for such a purpose.”⁶² นอกจากความยากจนแล้ว เด็กชนบทยังมีภาระต้องเลี้ยงดูน้องๆ ไม่สามารถเล่นได้ตามวัยของตน โดยเฉพาะถ้าเป็นลูกคนโต เด็กเหล่านี้เริ่มเลี้ยงน้องตั้งแต่ตัวเองยังอายุไม่เพียงก็ขบ ดึงเหตุการณ์ในเรื่องที่เด็กๆนัดกันจะไปเยี่ยมคุณครู โออิชิซึ่งเจ็บข้อเท้าเพราะเอ็นร้อยหวายขาด โคะโตะอะ (Kotoe) ซะนะอะ (Sanae) มะทซุอะ และ โคะทซุรุ (Kotsuru) ต่างมีภาระต้องเลี้ยงน้องด้วยกันทั้งสิ้น เด็กเหล่านี้ต้องผูกน้องไว้ที่หลังตั้งแต่อายุเพียงสามขวบ ความคิดที่จะขออนุญาตไปเยี่ยมคุณครูจึงเป็นไปได้ยากเพราะทิ้งภาระดูแลน้องๆไม่ได้ ยกเว้นมะทซุโนะกับมิชะ โคะที่ไม่มีพี่น้อง

There had been an unwritten understanding since long ago that the village children might spend their time in play up to their eighth or ninth year. But even while they played, they were not entirely free to do as they wanted. They always had to have either their little brothers or sisters around them or babies on their backs. The only children who could play in any way they liked were Masuno and Misako, because they had no brothers nor sisters.⁶³

⁶¹ Ibid, pp.99-100.

⁶² Ibid, p.137.

⁶³ Ibid, pp.61-62.

ความยากจนทำให้เด็กๆ ไม่มีโอกาสที่จะเล่นอย่างอิสระ แม้จะอยู่เพียงชั้นประถมต้น แต่พวกเขากลับมีหน้าที่รับผิดชอบที่ไม่อาจละทิ้งได้ แตกต่างจากช่วงสมัยใหม่หลังสงครามในเรื่อง *เด็กหญิงอิตะ* แม้จะโอะกิต้องคอยดูแลน้องสาวคือยูโกะจัง (Yūko-chan) แต่เป็นลักษณะที่มีผู้ใหญ่คือคุณตาคุณยายคอยดูแลอย่างใกล้ชิด ภาพเด็กในเมืองที่ไม่มีปัญหาความยากจนและไม่อยู่ในภาวะสงครามจึงมีวิถีชีวิตสะดวกสบายแตกต่างจากตัวละครเด็กในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา*

ในปีโชวะ 21-23 (ค.ศ.1946-1948) ช่วงสามปีหลังสงคราม อะคุ ยู (Aku Yū) กล่าวว่าเด็กญี่ปุ่นประสบกับประสบการณ์ที่เลวร้ายที่สุด พบแต่ความอดอยาก⁶⁴ ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* บางครั้งโทะมิโกะไม่มีข้าวไปกินที่โรงเรียน ในขณะที่นั่นญี่ปุ่นยังไม่มีร้านอาหาร ขนมปังกับนมเป็นอาหารที่ต้องรับแจกจากรัฐในช่วงสงคราม ความอดอยากและความลำบากในสมัยสงครามทำให้มีคำกล่าวกันว่าคิมโนชาหลอกให้อิ่มท้อง ซึ่งหมายถึงของเพียงเล็กน้อยก็ทำให้ฟันฝ่ออุปสรรคไปได้

There was a saying about drinking tea to stave off hunger, and we filled ourselves with water to make hunger bearable. No matter how good friends you were, it was still embarrassing to eat someone else's food.⁶⁵

จากตัวบท ไม่ว่าจะหิวแค่ไหนและมีเพื่อนที่ดีและมีเงิน แต่คนญี่ปุ่นจะรู้สึกอายหากต้องแสดงสถานภาพที่ตกต่ำของตนและขอรื่องเพื่อนผู้นั้น ความยากจนจึงไม่เพียงทำให้ต้องลำบากแต่ยังทำให้เกิดความรู้สึกต่ำต้อยกว่าคนอื่นในสังคมอีกด้วย

เมื่อยะทัซุ (Yatsu) ลูกสาวคุณครูโออิมิตายไปตั้งแต่ยังเล็กช่วงหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองเนื่องจากอาหารขาดแคลน ทุกสิ่งทุกอย่างขาดแคลนไปหมด ไม่มีไม้ทำโลงศพ ไม่มีดอกไม้ในสวนและกระทั่งพระที่มาสวดทำพิธีเพราะส่วนใหญ่จะถูกเกณฑ์ทหาร พระประจำหมู่บ้านที่เหลืออยู่และที่เพิ่งกลับจากสงครามจึงมีฐานะยุ่งมาก ยะทัซุต้องนอนในตู้เสื้อผ้าเก่าแทนโลงศพ ดะอิกิชิ (Daikichi) กับนะมิกิ (Namiki) ช่วยกันเก็บดอกไม้จากป่าสุสานมาวางแทน ความยากจนไม่เพียงมีผลกับเด็กที่ยังมีชีวิตอยู่ แม้แต่เด็กที่ตายไปแล้วอย่างยะทัซุยังได้รับผลกระทบ ไม่มีแม้แต่โลงศพและพระผู้สวดส่งวิญญาณ

⁶⁴ วรินทร์ ววงษ์, *การศึกษากับการสร้างคนแบบญี่ปุ่น หลังสงครามโลกครั้งที่สอง* (กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2546), หน้า 130.

⁶⁵ Toshiko Takagi, Chapter 15, "A New Start 2," *The Glass Rabbit*, [Online]

วรรณกรรมเยาวชนดังกล่าวทำให้เห็นว่านโยบายของรัฐขัดแย้งกับชีวิตจริง กองทัพปลูกฝังเด็กรุ่นสงครามว่าความร่ำรวยหรูหราเป็นศัตรู แต่ชีวิตจริงทำให้เด็กพบว่าความยากจนคือศัตรูเพราะทำให้ชีวิตลำบากไปเสียทุกทาง ไม่ว่าจะเป็ความหิว ความอับอายและความตายลั้วนเป็นผลมาจากสงคราม

2.2.2.3 แม่กับลูกสาว: บทบาทผู้หญิงแนวหลังในยุคสงครามผู้หญิงแนวหน้ายุคหลังสงคราม

ในช่วงก่อนสงคราม ตามระบบการสืบสายสกุลของครอบครัวแบบอิชะ ความคิดแบบขงจื้อ และสภาพสังคมชุมชนเกษตรกรรมที่ต้องการแรงงานส่งผลให้ทัศนคติของคณัฐิ์ปุ่นต้องการลูกชายมากกว่าลูกสาว เช่น ครอบครัวเด็กหญิงโคะโตะอะเป็นชาวประมง แต่เนื่องจากเธอเป็นเด็กผู้หญิง พ่อของเธอจึงคิดว่าเธอไม่สามารถช่วยเหลือทำงานประมงได้ ผู้เป็นพ่อเชื่อว่าลูกชายทำงานหนักได้ ลูกสาวต้องอยู่ดูแลบ้านช่วยพ่อหาเงิน ไม่ได้ เด็กหญิงจึงเสียใจที่ไม่ได้เกิดมาเป็นผู้ชายและทำให้แม่ต้องทำงานหนักทุกวัน

The teacher remembered that Kotoe had once written in a composition: "I am sorry to have been born a girl. My father always complains about my not being a boy. Because I am not a boy and cannot go fishing with my father, my mother goes with him. In my place, she goes out to the sea to work, on cold winter days and on hot summer days. When I grow up, I will do whatever I can for her."

(...)It was too late to question who had put that thought in her head. The girl had already accepted the fact that this was to be her last school year, as if it were her fate.⁶⁶

ความคิดเรื่องรู้สึกผิดที่เกิดมาเป็นเด็กผู้หญิงนั้น โคะโตะอะรับมาจากพ่อและแม่ของเธอ ผู้หญิงที่เป็นแม่นั้นรู้สึกผิดต่อสามีหากมีแต่ลูกสาวหรือมีลูกชายน้อยคน เพราะระบบการสืบสายสกุลอิชะนั้นสืบผ่านลูกชายคนโต หากว่าลูกชายสืบทอดตระกูลไม่ได้ ลูกชายคนถัดไปจะสืบทอดตระกูลแทน แม่ของโคะโตะอะมีลูกหกคน ทั้งหมดเป็นลูกชายเพียงคนเดียว ทำให้เธอรู้สึกผิดต่อสามีและทัศนคติของครอบครัวชาวประมงคือชื้อสัตย์กับอาชีพของตนแม้ว่าจะต้องลำบาก ทำให้ไม่มีความคิดที่จะส่งลูกเรียนหนังสือสูงๆ ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบครอบครัวนี้ว่าเหมือนน้ำนิ่งที่เน่าเสียยอมไม่รู้ว่ากระแสน้ำที่ใสสะอาดนั้นเป็นเช่นไร กล่าวคือชีวิตดำเนินมาเช่นไรก็ปฏิบัติไปตามที่เคยคิดเคยทำกันมา ทั้งๆที่ยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไปแล้ว

⁶⁶ Ibid, p.152.

The latter went out to sea with her husband everyday; her face were tanned like a fisherman's, and her hair, exposed to the sea breeze, had discolored and become rough. For all that, she was going to make her daughter follow the same steps as if she had no regrets. Kotoe, too, took it for the normal life of a normal life of a woman. Conservative and old-fashioned, they both could have been compared to stagnant water that knows nothing of a clear stream.⁶⁷

จะเห็นว่าแม่ของโคะโตะเอะรู้สึกผิดต่อสามีที่ไม่มีลูกชายคนโตจึงช่วยสามีทำงานจนกระทั่งผิวเป็นสีแทน ผมสีอ่อนลงและแห้งกรอบ แม่ของโคะโตะเอะทำให้ลูกสาวรู้สึกผิดที่ไม่ได้เกิดเป็นเด็กผู้ชาย ความรู้สึกผิดของแม่และลูกกลายเป็นความรู้สึกผิดของคนที่เกิดมาเป็นผู้หญิง ตัวละครคุณครูโออิมิสะท้อนความคิดที่ตรงกันข้ามว่าผู้หญิงมีความสามารถและไม่ได้เกิดมาเป็นรองผู้ชาย และเมื่อเกิดสงคราม การเป็นเด็กผู้ชายกลับเสี่ยงต่อการเสียชีวิตเพราะต้องเป็นทหารรับใช้ชาติ ครอบครัวของโคะโตะเอะสื่อถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง บทบาทของแม่และลูกสาวคือบทบาทของผู้หญิงที่อยู่แนวหลัง เมื่อโคะโตะเอะโตขึ้น เธอหวังว่าจะได้แต่งงานกับชวานาหรือชาวประมงที่ขยันสู้งานหนักเหมือนกับพ่อของเธอ ซึ่งเป็นทางออกในความคิดของผู้หญิงที่ยากจนไม่มีโอกาสทางการศึกษา ภายหลังโคะโตะยังไม่มีทันแต่งงาน เด็กหญิงกลับบ้านเพราะป่วยเป็นวัณโรคและสิ้นใจในห้องเก็บของด้วยสภาพที่ผอมเหลือแต่กระดูก สถานภาพของผู้หญิงและเด็กผู้หญิงในช่วงสงครามจึงตกต่ำลงยิ่งกว่าช่วงก่อนสงคราม

บทบาทของผู้หญิงแนวหลังเปลี่ยนสู่ผู้หญิงแนวหน้าเมื่อญี่ปุ่นเข้าสู่ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากสหรัฐอเมริกาพยายามล้มล้างความคิดความเชื่อแบบขงจื้อและนำกฎหมายพลเรือน (Civil Code) มาใช้ในค.ศ.1948 กล่าวคือ ยกเลิกสถาบันอิเอะ (IE) ยกฐานะของผู้หญิงให้มีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น ผู้หญิงมีสิทธิเป็นเจ้าของหรือรับมรดกจากพ่อและแม่ และสามารถหย่าร้างได้ รวมถึงออกกฎหมายความเท่าเทียมกันระหว่างสามีภรรยา ในเรื่อง *เด็กหญิงโอตะ* ตัวละครแม่ของนะโอะกิ (Naoki) เป็นผู้หญิงทำงานหาเงินเลี้ยงดูลูก บทบาทของเธอเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ สถานภาพการทำงานของสตรีญี่ปุ่นสูงขึ้นกว่าเดิม ผู้หญิงไม่จำเป็นต้องอยู่บ้านหรือทำงานที่บ้าน นอกจากนี้ ตลอดทั้งเรื่องไม่มีบทบาทคุณพ่อของนะโอะกิ ซึ่งอาจเพราะหย่าร้างตามแบบสังคมสมัยใหม่

直樹は、むねのへんが重もしい がした。おかあさんのしごとは、直樹が生まれない前からおって、直樹は、おかあさんというものはみんな仕事をしているものだと、ずっと思うってい

⁶⁷ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, pp.153-154.

た。(…) 直樹は、るす番だのほっておかれすのにはなれていた。⁶⁸

นะโอะกิรู้สึกมีสิ่งหนักๆกดทับอยู่ในใจ แม่ทำงานมาตั้งแต่เขายังไม่เกิดนะโอะกิจึงคิดว่าแม่ทุกคนต้องทำงานนอกบ้านเช่นนี้ .... นะโอะกิรู้สึกคุ้นเคยเสียแล้วกับการอยู่ห่างแม่เมื่อแม่ไปทำงานนอกบ้าน⁶⁹

จากตัวอย่าง แม่ผู้หญิงจะทำงานเลี้ยงดูตัวเองได้ แต่ผู้ประพันธ์เสนอว่าการทำงานหนักของพ่อแม่สร้างปัญหาทำให้เด็กขาดความอบอุ่น นะโอะกิรู้สึกไม่ชอบที่แม่ทำงานนอกบ้านทำให้ไม่มีเวลาดูแลเขาอย่างเต็มที่แต่นานวันเข้ากลายเป็นความคุ้นเคยและเป็นวิถีชีวิตของเด็กญี่ปุ่นในเมืองต่อจากยุคสมัยแห่งความยากลำบาก

2.2.2.4 ความสับสนของเด็กญี่ปุ่นยุคอาณานิคมทหารอเมริกัน

เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงคราม รัฐบาลอเมริกันจัดตั้งศูนย์บัญชาการสูงสุดของกองสัมพันธมิตรขึ้นเพื่อดำเนินนโยบายยึดครองญี่ปุ่นและการปฏิรูปหลังสงคราม และเร่งปรับปรุงระบบการศึกษาญี่ปุ่นเพื่อล้มล้างความคิดชาตินิยมและความจงรักภักดี เน้นให้นักเรียนนักศึกษาที่มีความคิดอิสระ ลดอำนาจกระทรวงศึกษาธิการ เปลี่ยนแปลงหลักสูตรและตำราเรียนช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สองที่ตำราของชาติญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นตำราประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และภาษาล้วนเน้นเรื่องหน้าที่ ศีลธรรมและความจงรักภักดี ลัทธิชาตินิยม รัฐครอบครัวยุญี่ปุ่นและเรื่องจักรพรรดิ⁷⁰ ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* โทะมิโกะผิดหวังว่าวิชาประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นและวิชาภูมิศาสตร์ ที่เธอชอบถูกยกเลิกไปตามคำสั่งของศูนย์บัญชาการสูงสุดของกองสัมพันธมิตร

School was slowly but surely returning to normal, but classes in moral education, Japanese history, and geography had been suspended, on orders from GHQ. I had enjoyed history and geography so I was disappointed, but lessons on Asian history, centering on China, were great fun.⁷¹

วิชาประวัติศาสตร์ที่โทะมิโกะชอบเน้นเรื่องกำเนิดประเทศที่มาจากเทพเจ้า และวิชาภูมิศาสตร์สอนแผนที่ช่วงที่ญี่ปุ่นยึดครองประเทศต่างๆไว้ได้ในระหว่างสงคราม การที่โทะมิโกะเสียคาใจอาจเป็นเพราะชอบเรื่องราวแบบเทพนิยายและชอบที่จะเรียนรู้เรื่องที่แตกต่างกันจากตนเอง มิฉะนั้นอาจเป็น

⁶⁸ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, pp.7-8.

⁶⁹ มิโอะโกะ มะทซุตานิ, *เด็กหญิงอึตะ*, หน้า 15-16.

⁷⁰ สุรางค์ศรี ดันเสียงสม, *ญี่ปุ่นบนเส้นทางมหาอำนาจทางทหารสู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจ (ทศวรรษที่ 1860-1990)* (กรุงเทพฯ : สแควร์ปริ้นซ์ '93,2543), หน้า 72-74.

⁷¹ Toshiko Takagi, Chapter 15, "A New Start 1," *The Glass Rabbit*, [Online]

เพราะความรู้สึกที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงจากการถูกยึดครองไม่ได้ ทำให้รู้สึกชอบของที่มีอยู่เดิมมากกว่า การเรียนประวัติศาสตร์ของประเทศจีนจึงยังคงทำให้รู้สึกสนุกเพราะไม่ใช่เรื่องของตะวันตก และถูกสอนมาตลอดว่าชาวเอเชียทุกคนเป็นพี่น้องกัน การเรียนเรื่องราวของพี่น้องจึงไม่ทำให้รู้สึกต่อต้านมากนัก

เด็กหลังสงครามเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงระหว่างยุคสมัยที่ต่อสู้กับสหรัฐอเมริกาและยุคสมัยที่ต้องยอมรับการเข้ามาของทหารอเมริกันในบ้านของตนเอง เด็กรู้สึกสับสนเมื่อพบทหารอเมริกัน ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* โทะมิโกะพบทหารอเมริกันที่จะให้ขนมเธอ โทะมิโกะตกใจและอายมาก แต่เด็กตัวเล็กๆต่างพากันรุมขอขนมจากทหารอเมริกันและกล่าวคำขอเป็นภาษาอังกฤษอีกด้วย

One day, as I came out of Ryogoku Station as usual, some American soldiers in a jeep stopped right in front of me. I stood stock-still. One man gestured and said something, but I had just begun to learn English so it was so much gibberish as far as I was concerned.

My heart pounded and I could feel my cheeks flush. I finally understood that he was trying to give me something. I shook my head, said no, and walked away. It was the first time I had laid eyes on an American soldier.

I could hear children's voices shouting, "Please, give me. Please, gum." I turned and watched from a distance that inexplicably sad spectacle. So that was an American soldier.⁷²

จากตัวบท ความรู้สึกของเธอที่เห็นเด็กๆญี่ปุ่นขอขนมและพูดภาษาอังกฤษกับทหารอเมริกันทำให้เธอเศร้าและไม่สามารถอธิบายเป็นคำพูดได้ เพราะเธอรู้สึกว่าทหารอเมริกันที่มีท่าทางใจดีเหล่านี้คือคนที่ฆ่าพ่อแม่ของเธอและคนญี่ปุ่น เช่นเดียวกับเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* เด็กหญิงคิโนะเอะเริ่มรับรู้ถึงการเข้ามาของชาวอเมริกันจากการพบทหารอเมริกันขับรถจี๊ปและแจกขนมลูกอมให้กับเด็กๆญี่ปุ่น

するとハローさんも、カメラをむけます。でもきぬえはすばやく、彘のなかへとびこみ、戸を、ぴしやつとしめました。

และแล้วมิสเตอร์เฮลโหลก็ก้าวลงมาจากรถจี๊ป เล็งกล้องไปที่คิโนะเอะ ทว่าคิโนะเอะวิ่งเข้าไปในบ้านเสียก่อนแล้วปิดประตูดังปัง

「 どうしたと? 」

“เกิดอะไรขึ้น?”

⁷² Toshiko Takagi, Chapter 15 “A New Start 2,” *The Glass Rabbit*, [Online]

きよしとおばあさんがいます。

ย่าและกิโยะฉิเอ๋อถาม

きぬえはまだ、ドキドキしながら、

คิโนุเอะตอบด้วยหัวใจที่ไม่เป็นจังหวะ

「すぐそこに、ジープがきた」

“มีรถจี๊ปคันหนึ่งมาจอดใกล้ๆที่นี่”

「なあんだ。ハローさん だろ。アメリカ人にな、ハロー
つていうてみろ。すぐチョコレートをくれるぞ」

“โอ ผมรู้แล้ว มีสเตอร์เฮลโหล่นะเอง เพียงเอ่ยคำว่าเฮลโลกับคนอเมริกัน ก็
จะได้รับช็อคโกแลตแล้วล่ะ”

「そなん。うち、いるん」⁷³

“ไม่ ฉันไม่ต้องการของพรรคนั้น”⁷⁴

จากตัวบททั้งสองเรื่อง ตัวละครสะท้อนความรู้สึกของคนญี่ปุ่นที่ต่อต้านชาวอเมริกันและทหารอเมริกันในช่วงหลังสงคราม เพราะมีความรู้สึกว่าคนเหล่านี้ทำให้ครอบครัวและคนญี่ปุ่นต้องตายไปจำนวนมาก คิโนุเอะจึงแสดงอาการรังเกียจทหารอเมริกัน ส่วนโทะฉิโกะมีอาการประหม่า สับสนและไม่เข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างภาพสงครามกับภาพทหารอเมริกันที่ใจดี

วรรณกรรมเยาวชนดังกล่าวแสดงให้เห็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปจากยุคชาตินิยมทหารมาเป็นยุคอาณานิคมทหารอเมริกัน เด็กจึงเกิดความรู้สึกสับสน ขากที่จะเข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหนังสือที่มีเนื้อหาต่างไปจากเดิมและการยอมรับทหารอเมริกันที่เข้ามาในญี่ปุ่น วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเหล่านี้เสนอความขัดแย้งและผลกระทบที่เด็กรุ่นสงครามได้รับ คนรุ่นเก่าถูกสอนให้เกลียดชาวตะวันตกแต่เมื่อแพ้สงครามพวกเขากลับต้องยอมรับชาวตะวันตกและวัฒนธรรมอเมริกันให้ได้อย่างรวดเร็ว

2.2.3 บริบททางวัฒนธรรมญี่ปุ่นในวรรณกรรมเยาวชน

วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นแสดงให้เห็นภาพเด็กที่เติบโตในวัฒนธรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้าและศาสนา วิถีชีวิตที่มีความเป็นท้องถิ่นของตนเองและการยอมรับความเชื่อของคนในสังคม

⁷³ Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini* (Tōkyō: Riron-sha, 2001), pp.133-134.

⁷⁴ ฮิเดะ โอเอ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 104.

อื่น พฤติกรรมของเด็กที่มองเห็นค่านิยมเรื่องบุญคุณ ทั้งบุญคุณต่อประเทศ บุคคลในครอบครัวและบุคคลอื่น รวมถึงการรับวัฒนธรรมและการต่อต้านวัฒนธรรมอื่นที่เข้ามาในสังคมญี่ปุ่นแต่ละสมัย

2.2.3.1 เด็กกับความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและศาสนา

เด็กญี่ปุ่นมีลักษณะที่อยู่ในระเบียบของสังคม พวกเขาถูกหล่อหลอมจากความเชื่อในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะญี่ปุ่นใช้ศาสนากำหนดโลกทัศน์และวางกรอบความคิดของคนในสังคมญี่ปุ่น ศาสนาญี่ปุ่นเป็นกลไกควบคุมสังคมเพื่อสร้างความเป็นน้ำหนึ่งเดียวกัน⁷⁵ ความสัมพันธ์ของตัวละครในเรื่องสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและศาสนาของคนญี่ปุ่น ศาสนาชินโตเป็นศาสนาดั้งเดิมที่พัฒนามาจากความเชื่อพื้นบ้านของคนญี่ปุ่น แต่ละท้องถิ่นจะมีคามิ (เทพ) พิเศษของตน มีงานฉลองพิเศษและวัดถ้ำของตนเอง⁷⁶ ศาสนาชินโตสอนว่าให้เป็นคนดีของครอบครัว พ่อแม่ วงศ์ตระกูล ของสังคมและของชาติ ศาสนาชินโตจึงเน้นเรื่องชาตินิยม การเคารพบูชาองค์จักรพรรดิ ทำให้การปกครองของจักรพรรดิถูกต้องตามกฎหมาย⁷⁷ ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* เด็กชายเชื่อว่าการเป็นคนดีของชาติและจักรพรรดิคือการเสียสละเข้าร่วมกับกองทัพ ขณะที่ยังคงนิยมพกเครื่องรางของขลังเพื่อช่วยคุ้มครอง

I gave him the amulets from Mother.

"Mother told me to give you these. And she said you shouldn't sacrifice your life, that she wanted you back alive and well."

"Thank Mother for the amulets. But I don't know whether I will return or not. I belong to the suicide corps and I am dedicating my life to my country. If the time comes for me to give up my life, I want to do it valiantly. If that should happen, I entrust everything to you, Toshiko."⁷⁸

จากตัวอย่าง เด็กยอมรับความคิดของกองทัพ สละชีพเพื่อชาติและองค์จักรพรรดิเพราะต้องการเป็นคนดีของสังคมตามความเชื่อในศาสนาชินโต และแนวคิดเรื่องศาสนาพลเมือง (Civil Religion)⁷⁹ ซึ่งหมายถึงศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นประชาชนหรือพลเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่ง มีประเด็นเรื่อง “ชาติ” และรัฐประเทศเข้ามาผูกติดอยู่ด้วย ศาสนาพลเมืองเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นรูปแบบและพฤติกรรม ที่สอนสังขธรรมเกี่ยวกับชีวิตและก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในฐานะ

⁷⁵ ยูทา กลังสุวรรณ, *ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น*, หน้า 220-221.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 190-191.

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 193-195.

⁷⁸ Toshiko Takagi, Chapter 3 “My Brother Yukio 2,” *The Glass Rabbit*, [Online]

⁷⁹ Jean Jacques Rousseau เป็นผู้สร้างคำนี้ขึ้น โดย Robert Bellah เป็นผู้นำมาศึกษากระบวนการเข้าสู่ความทันสมัย อุก สันตสมบัติ, *มนุษย์กับวัฒนธรรม*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544), หน้า 181-182.

สมาชิกของสังคม⁸⁰ เด็กชายยอมรับเครื่องรางของขลังที่แม่ฝากน้องสาวมาให้ แต่เชื่อในสถานภาพการเป็นสมาชิกของสังคมที่ผูกติดกับศาสนาจีน โตว่าจะต้องเสียสละเพื่อชาติ

นอกจากนี้ ค่านิยมในสังคมญี่ปุ่นเกิดจากการรับเอาระบบขงจื้อมาใช้ในสมัยโชกุน คำสอนแบบขงจื้อเป็นระบบความคิดเกี่ยวกับคุณธรรม อยู่ในชีวิตประจำวันคนญี่ปุ่น ทั้งเรื่องแนวคิดและพฤติกรรม⁸¹ เช่น การนับถือผู้อาวุโส ความขยัน วินัย ความกลมเกลียวทางสังคมและการเน้นการศึกษา ลัทธิขงจื้อมีแนวปฏิบัติว่าชีวิตจะดีจะชั่วขึ้นกับความภักดีต่อผู้ปกครอง ความกตัญญูต่อพ่อแม่ เน้นความสุขของการอยู่ร่วมกันของครอบครัวและสังคม ขงจื้อให้ทุกคนรักพ่อแม่มากกว่าคนอื่น เพราะความรักเริ่มจากความรักพ่อแม่ ร่างกายเป็นของขวัญจากพ่อแม่ จึงต้องรักษาให้ดี⁸² ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* คะอิกิชิต้องการเป็นทหารรับใช้ชาติแต่คุณครู โออิชิแม่ของเขาไม่เห็นด้วย

“Listen, Daikichi,” she said then. “.....Do you want so much to be killed after I did my best to bring you up?.....” On the contrary, he tried to reason with his mother, saying, “You couldn’t have the honor of becoming a fallen soldier’s mother otherwise.” He seemed to believe that being killed in action was the best way to be faithful to his parents and the emperor. It was therefore impossible for the mother and the son to agree.⁸³

ความคิดของคะอิกิชิสะท้อนความคิดแบบชินโตและขงจื้อในสังคมญี่ปุ่นที่ต้องการแสดงความจงรักภักดีต่อพ่อแม่และประเทศชาติด้วยการเป็นทหาร ขณะที่ผู้เป็นแม่มีความคิดแบบขงจื้อดั้งเดิมที่ว่าลูกควรรักษาชีวิตของตนเองให้ดีเพราะลูกเกิดจากความรักของพ่อแม่ ศาสนาจีนโตจึงรวมกันอยู่กับความคิดแบบขงจื้อ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องศาสนาในญี่ปุ่น กล่าวคือ ศาสนาญี่ปุ่นรวมเอาศาสนาจีนโต พุทธ คริสต์และลัทธิขงจื้อเข้าด้วยกัน⁸⁴ แต่ในระหว่างสงครามความคิดแบบชินโตอยู่เหนือความคิดแบบขงจื้อ เด็กญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับ *ชาติ* มากกว่า *พ่อแม่* กล่าวคือต้องทำเพื่อชาติก่อนถึงแม้ว่าต้องทำให้พ่อแม่เสียใจ

ในวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นยังเสนอให้เห็นว่า คนญี่ปุ่นนับถือเทพ (ชินโต) พระเจ้า (คริสต์) และศาสนาต่าง ๆ ได้ในเวลาเดียวกันโดยไม่รู้สึกรัดแย้ง⁸⁵ ประเทศญี่ปุ่นตามแถบชนบทจะมี

⁸⁰ ยศ สันตสมบัติ, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁸¹ ยูพา คลังสุวรรณ, *ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น*, หน้า 182.

⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 207-208.

⁸³ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, pp.199-200.

⁸⁴ ยูพา คลังสุวรรณ, *ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น*, หน้า 219.

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 188-189.

ศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน ประจำเมือง นิยมสร้างบนเขาหรือตามเชิงเขา ซึ่งทั้งหมู่บ้านสามารถเห็นศาลเจ้าได้ รอบบริเวณศาลเจ้าจะมีต้นไม้จำพวกสนปลูกอยู่ สีเขียวตลอดปีเป็นสัญลักษณ์ของความไม่สิ้นสุด ศาลเจ้าเป็นที่สถิตของเทพที่ปกปักรักษาชุมชนในท้องถิ่น เป็นศูนย์รวมที่คนในชุมชนมาสวดขอพรให้เก็บเกี่ยวผลผลิตได้มากมาย ขอให้มีความอุดมสมบูรณ์ทุกๆด้าน⁸⁶ เพราะศาสนาชินโต เป็นเรื่องของจิตวิญญาณเฉพาะชุมชน เน้นความใกล้ชิดธรรมชาติ เทพชินโตจะสิงสถิตที่ศาลเจ้าเมื่อมีการทำพิธีกรรม⁸⁷ ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เมื่อเด็กๆจะไปเยี่ยมคุณครูโออิชิ ศาลเจ้าเป็นจุดตั้งต้นที่เด็กๆจะใช้คำนวณระยะทางไปบ้านคุณครู หรือเมื่อผู้ปกครองไปตามหาเด็กก็จะนึกถึงศาลเจ้า เพราะเป็นสถานที่ที่เด็กๆมารวมตัวกัน สะท้อนให้เห็นจุดศูนย์กลางของชุมชน

The old woman looked about the grounds of Kojin Shrine on her way home, but the children there playing under the cedars, were either a little older or a little younger, and not Kotoe or her friends.⁸⁸

นอกจากศาลเจ้าแล้ว ยังมีวัดและ โบสถ์ที่สะท้อนให้เห็นว่าคนญี่ปุ่นรับเอาความเชื่อในศาสนาต่างๆเข้ามาปรับให้เป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง แม้ว่าในสมัยเมจิ รัฐบาลประกาศให้ชินโตเป็นศาสนาประจำชาติเพื่อแยกออกจากพุทธศาสนา และพระสูงสุดคือองค์จักรพรรดิ⁸⁹ แต่พุทธศาสนาและศาสนาชินโตยังคงปะปนกันอยู่ในญี่ปุ่น

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* เมื่อพ่อของโทะมิโกะตาย โทะมิโกะทำพิธีศพพ่อตามแบบพุทธศาสนา โดยเผาศพและเก็บอัฐิไว้ ส่วนครั้งแรกที่ไปวัดเพื่อจัดการพิธี หลวงพ่อตกใจเรื่องพ่อโทะมิโกะเพราะเพิ่งรอดชีวิตจากเหตุการณ์ที่แม่และน้องสาวโทะมิโกะเสียไป หลวงพ่อกล่าวว่าชีวิตเป็นของไม่เที่ยงหรือเป็นอนิจจังตามแนวความคิดในศาสนาพุทธ “Nothing in this world is permanent.”⁹⁰ แต่ศาสนาพุทธแบบคนญี่ปุ่นนั้น มีความเชื่อว่าบรรพบุรุษ พระพุทธเจ้าและคนตายมีความสัมพันธ์กันทางสายเลือด⁹¹

That's right. My parents and sisters were no longer in this world, but they, as well as the Lord Buddha, would always be watching over me.⁹²

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 196.

⁸⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 190-191.

⁸⁸ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.64.

⁸⁹ ยูทา คลังสุวรรณ, *ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น*, หน้า 188-189.

⁹⁰ Toshiko Takagi, Chapter 9, “At the Crematory 2,” *The Glass Rabbit*, [Online]

⁹¹ ยูทา คลังสุวรรณ, *ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น*, หน้า 188-189.

⁹² Toshiko Takagi, Chapter 9, “At the Crematory 2,” *The Glass Rabbit*, [Online]

โทะมิโกะเชื่อว่าพ่อ แม่และน้องสาวคอยคุ้มครองเธออยู่เหมือนพระพุทธเจ้า สะท้อนความเชื่อว่าคนตายนั้นกลายเป็นพุทธ (Buddhahood) ซึ่งเห็นได้จากการวางป้ายวิญญาณบรรพบุรุษไว้ที่หิ้งพุทธ (Butsudan) (หิ้งชินโตเรียกว่า Kamidana) หรือคนที่ทำคุณประโยชน์ให้ประเทศเมื่อตายไปเชื่อว่าจะกลายเป็นเทพ (Kami) พฤติกรรมของตัวละครเด็กแสดงให้เห็นการยอมรับและคุ้นเคยกับวิถีความเชื่อที่รวมเข้าด้วยกันระหว่างพุทธและเทพเจ้า ตลอดจนถึงพิธีเซ็งเม็งหรือชิงหมิงที่เรียกว่าอินงันด้วย เพราะในวันครบรอบวันที่พ่อแม่จากไป โทะมิโกะกลับไปไหว้สุสานพ่อแม่ในพิธีดังกล่าว

ส่วนเรื่อง *ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* กล่าวถึงวันบงและอธิบายความหมายสั้นให้เด็ก ๆ ทราบสะท้อนให้เห็นว่าแม่ชาวญี่ปุ่นจะทำพิธีศพแบบพุทธ แต่พิธีบงยังคงถือปฏิบัติกันอยู่

It was wonderful to be home with the family for *O Bon*, the biggest holiday of the year. *O Bon* was a special celebration for spirits of the dead who returned to visit those they had loved on earth.⁹³

ในวันดังกล่าว ซาดาโกะได้รับอนุญาตให้กลับไปเยี่ยมบ้านและเด็กหญิงเฝ้าดูครอบครัวทำความสะอาดบ้าน จัดดอกไม้ ไหว้ดวงวิญญาณด้วยขนมเค้กถั่วกับข้าวปั้น ส่วนตอนกลางคืนวางตะเกียงไว้นอกบ้านเพื่อให้ดวงวิญญาณกลับบ้านถูก ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นเด็กกับครอบครัวที่เชื่อในศาสนาชินโต และอธิบายว่าครอบครัวญี่ปุ่นทำพิธีอย่างไรในวันบงหรือเทศกาลโอะบง (おぼん) ที่เป็นเทศกาลรำลึกถึงผู้ตายของชาวพุทธ ตรงกับช่วงฤดูร้อนวันที่ 13-16 กรกฎาคมหรือสิงหาคมในบางท้องถิ่น มีความเชื่อว่าวิญญาณของผู้ตายจะกลับมาสู่โลกทุกปีในช่วงนี้ โดยจะเช่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษด้วยผลไม้หรืออาหารอื่นๆ

ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ครอบครัวของฮะนะโกะ (Hanako) เพื่อนนักเรียนของคิโยชิ (Kiyoshi) เป็นครอบครัวชาวคริสเตียน เมื่อคิโยชิฝันถึงเพื่อนๆ เขาเห็นจิโร (Jirō) สวมชุดกิโมโนของผู้ชายที่ใช้สวมในงานพิธีสำคัญ จิโรกำลังเล่นเข้าพิธีแต่งงานแบบคริสต์ที่โบสถ์

二郎が、もんつきなんかきて、かしまっています。(…)
จิโรสวมมนต์ซูกิ คือกิโมโนที่สวมในงานพิธี มีตราประจำตระกูลประทับ
อยู่กลางหลัง นั่งในท่วงท่าเคร่งขรึม (...)

⁹³ Eleanor Coerr, *Sadako and the Thousand Paper Cranes* (New York: Puffin Books, 1977), p.53

はなこのうちは教会の信者です。だから教会のそばであそぶときには、花子が、いつでもリーダーになります。いまでも神父さんをきどって。

ครอบครัวของฮะนะ โกะเป็นคริสเตียน ดังนั้นเวลาที่พวกเขาเล่นกันรอบๆโบสถ์ ฮะนะ โกะจึงมักจะเป็นหัวหน้าของทุกคน และตอนนี้เธอก็รับบทเป็นบาทหลวงกำลังให้พรคู่บ่าว-สาว

まわりの子どもが、花がないから、灰をふりまいています。でもきみようです。それはやっぱり灰じゃなくて、白いバラの花びらでした。⁹⁴

ส่วนเด็กๆที่อยู่ในพิธีก็ช่วยกันโปรยขี้เถ้าสีขาวแทนกลีบดอกไม้ แต่เมื่อมองให้ดีแล้วจะเห็นว่ามันคือกลีบกุหลาบสีขาว⁹⁵

พิธีแต่งงานในความฝันสะท้อนภาพรวมศาสนาของญี่ปุ่นที่ผสมผสานระหว่างชินโตกับคริสต์ กล่าวคือแต่งกายแบบญี่ปุ่น ชุดมณฑลชุกิมีตราประจำตระกูลสะท้อนสังคมชนชั้นและครอบครัว ส่วนโบสถ์เป็นสถานที่ที่เด็กๆรวมตัวและเล่นกันไม่แตกต่างจากศาลเจ้าในศาสนาชินโต เนื่องจากศาสนาคริสต์มักจะโยงเข้าเป็นศาสนาหนึ่งในศาสนา 3 ศาสนา คือ ชินโต พุทธและคริสต์ นักบุญฟรานซิสซาเวียร์ได้นำศาสนาคริสต์เข้ามาในประเทศญี่ปุ่นในปีค.ศ.1549 ทำให้ศาสนาคริสต์ขยายไปอย่างรวดเร็ว⁹⁶ *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ไม่เพียงถ่ายทอดวิถีความเชื่อที่เด็กญี่ปุ่นมี แต่ยังถ่ายทอดวิถีความเชื่อที่โดดเด่นในสังคมเมืองนางาซากิอีกด้วย เพราะศาสนาคริสต์เข้ามาในญี่ปุ่นที่นางาซากิด้วยเหตุที่เป็นเมืองท่า นางาซากิจึงเป็นที่ตั้งของโบสถ์แห่งแรกที่เก่าแก่ที่สุดในญี่ปุ่น และเป็นสถานที่แรกๆที่มีชุมชนคริสเตียนเกิดขึ้น เด็กชาวเมืองนางาซากิจึงคุ้นเคยกับชาวคริสเตียนเป็นอย่างดี หรือเป็นครอบครัวคริสเตียนเองอย่างเช่น ครอบครัวของฮะนะ โกะ

ช่วงสมัยใหม่หลังสงคราม ความเชื่อทางศาสนาลดความศักดิ์สิทธิ์ลงสืบเนื่องมาจากสมัยยึดครองของสหรัฐอเมริกา คณะยึดครองสั่งให้ตัดความสัมพันธ์พิเศษระหว่างรัฐกับศาสนาชินโตลง ทำให้วัดชินโตที่สำคัญต้องประสบภาวะขาดแคลนเงิน⁹⁷ ส่งผลให้ความเชื่อบางอย่างเริ่มลดลง เช่น ใน

⁹⁴ Hide Oe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, pp.77-78.

⁹⁵ ฮิเดะ โอเอ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 59-60.

⁹⁶ Hideichiro Nakano, *The Japanese Society: Sociological Essays in Japanese Studies* (Tokyo: K. Kamawanu Publishing House, 1995), p.122 อ้างถึงใน อุพา คลังสุวรรณ, *ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น*, หน้า 215.

⁹⁷ เอ็ดวิน โอ.ไรเซออร์, *เรื่องของชนชาติญี่ปุ่น*, หน้า 344-346.

เรื่อง เด็กหญิงอิดะ นะโอะกิไม่รู้จะไปทางไหน เขาจึงเสียงดวงจันทร์ไปมาและสมมุติเอาว่าเป็นทางที่พระเลือกให้

「どちらに以降かな、てんじんさまのいうとおり……。
左だ、よし。」このやり方は、おかあさんのくせだった。ケーキをたべるときだって、シュークリーム⁹⁸がいか、チーズケーキがいかまようと、いつもおかあさんはこうやってきめる。”

“ไปทางไหนดี--ไปทางที่พระบอก ช้าย--ขวา--ช้าย--ขวา--ช้าย ทางช้าย! เอาละ” นะโอะกิเอาอย่างแม่ เพราะแม่ชอบทำเช่นนี้เมื่อไม่รู้ว่าจะรับประทานขนมเอแคลร์หรือชีสเค้ก (...)¹⁰⁰

ศาสนาจีนโตที่เคยยึดเหนี่ยวสังคมญี่ปุ่นอย่างเข้มข้นหายไป ส่วนศาสนาคริสต์และพระเจ้ากลายเป็นสิ่งที่เอามาใช้อย่างง่ายเมื่อลี้ภัยสติใจไม่ได้ แม้ความเชื่อในศาสนาต่างๆยังมีอยู่แต่เด็กรุ่นใหม่มีวิถีชีวิตแบบเมือง วิถีแสดงออกทางความเชื่อบางอย่างเปลี่ยนไปเป็นเรื่องทั่วไปในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่เรื่องพิธีกรรมอย่างคนรุ่นก่อน

เด็กญี่ปุ่นมีวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องศาสนาแบบผสมผสานที่ความเข้มข้นเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การดำเนินชีวิตของเด็กญี่ปุ่นในช่วงสงครามเน้นความเป็นชาตินิยมและบูชาจักรพรรดิเมื่อสิ้นสุดสงคราม ลักษณะชาตินิยมที่เข้มข้นเจือจางไป แต่ยังมีพิธีกรรมและความเชื่อเรื่องวิญญาณของคนตายกับพระพุทธเจ้า เด็กญี่ปุ่นอยู่ในสังคมที่มีศาลเจ้าประจำถิ่น มีความเชื่อเรื่องเทพคะมิและธรรมชาติ แต่ความคิดเรื่องความตายและพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพรับจากพุทธศาสนา ขณะเดียวกันบางท้องถิ่นของญี่ปุ่นเด็กอาจรับคริสต์ศาสนามากกว่าความเชื่อในศาสนาอื่น

2.2.3.2 หน้าที่ของเด็กกับการทดแทนบุญคุณประเทศ พ่อแม่และคุณครู

ความสัมพันธ์ของตัวละครเด็กในวรรณกรรมเยาวชนสะท้อนให้เห็นค่านิยมเรื่องหน้าที่และการทดแทนบุญคุณ คือค่านิยมเรื่อง อน (On) กิริ (Giri) และนินโจ (Ninjo) สังคมญี่ปุ่นกำหนดพันธะหน้าที่ดังกล่าวเพื่อผูกพันให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข กิริเป็นพันธะหน้าที่ทาง

⁹⁸ ขนมคุกกี้ (Shū Kurīmu/ Shu Cream) เป็นขนมรูปทรงคล้ายเอแคลร์ทรงกลม ส่วนใหญ่สอดไส้ครีมสด ผู้วิจัยมาจากคำว่า Chou à la Crème ดู Tomita Takejiro, *พจนานุกรม ญี่ปุ่น-ไทย ไทย-ญี่ปุ่น*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2543), หน้า 293.

⁹⁹ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, pp.13-14.

¹⁰⁰ มิโอะ โกะ มะทซุตะนิ, *เด็กหญิงอิดะ*, หน้า 21.

สังคม ผู้มีกิริจะปฏิบัติต่อผู้อื่นตามเกณฑ์ของสังคม ปฏิบัติกับคนเฉพาะกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กันทางสังคมชนิดต่างตอบแทน จึงเป็นบรรทัดฐานต่อคนเฉพาะกลุ่มมากกว่าเป็นบรรทัดฐานสากล กิริเป็นแนวคิดเกี่ยวกับพันธะทางสังคมซึ่งมีขึ้นตั้งแต่สมัยศักดินา เช่น ซามูไรต้องรับใช้เจ้านายจนกว่าชีวิตจะหาไม่¹⁰¹ เหมือนกับหน้าที่ของทหารที่ต้องรับใช้กองทัพ ดังตัวอย่างในเรื่อง *กระต่ายแก้ว*

"Why did you have to volunteer?" Mother pleaded with them sorrowfully. "When you're twenty, you'll be called up anyway, so why hurry? I know you want to serve your country, but can't you wait a little?"

But they replied, "Mother, we don't want to shirk our duty as Japanese." And each went his own way.¹⁰²

กิริทำให้เกิด อน หรือหนีบุญคุณ จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า อนเป็นหนีบุญคุณที่ติดตัวมากับคนญี่ปุ่นทุกคนตั้งแต่เกิด บุญคุณต่อองค์จักรพรรดิ (Tenno no On) หรือหนีบุญคุณต่อประเทศ (Kuni no On) เป็นหนี้สูงสุดในบรรดาหนี้ทั้งหลายจะหลีกเลี่ยงและไม่ปฏิบัติไม่ได้¹⁰³ พี่ชายของโทะมิโกะสองคนอาสาไปรบแสดงให้เห็นว่ายอมเสียสละแม้กระทั่งชีวิตเพื่อองค์จักรพรรดิและประเทศชาติ

อนเป็นค่านิยมที่ทำให้คนญี่ปุ่นสามารถรักษาความเป็นระเบียบของสังคมได้ โดยอาจเป็นหนีบุญคุณทางสังคมหรือทางใจ ซึ่งต้องทำเพื่อตอบแทนผู้ที่ให้ความช่วยเหลือ อนเป็นหนี้ซึ่งผู้รับรับมาทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ รวมทั้งเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เช่นพ่อแม่เป็นผู้ให้ชีวิต เรียนหนังสือเป็นหนีบุญคุณคุณครูผู้สอน ทำงานเป็นหนี้เจ้านาย¹⁰⁴ เป็นต้น อนจึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ส่วนนินโจ (Ninjo) เป็นอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ที่มีต่อผู้อื่น เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ความรัก ความผูกพัน ความเห็นอกเห็นใจ อาจเรียกว่าเป็นเรื่องมนุษยธรรม¹⁰⁵ เช่น เมื่อคุณครูบาดเจ็บที่เอ็นร้อยหวาย ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ปกครองของเด็กๆ ส่งของกินไปเยี่ยมคุณครู โออิชิถึงที่บ้าน

The bellman's bell always signified presents sent from somewhere, and further explanation was usually unnecessary.

"There! Five *go* of rice and one *sho* of beans. This one's pretty light. Maybe it's dried fish. Another five *go* of rice and one *sho* of beans! ..."

¹⁰¹ ยูทา คลังสุวรรณ, *ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น*, หน้า 231-233.

¹⁰² Toshiko Takagi, Chapter 2, "A Promise to Meet Again 1," *The Glass Rabbit*, [Online]

¹⁰³ ยูทา คลังสุวรรณ, *ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น*, หน้า 235- 237.

¹⁰⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

¹⁰⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 231-233.

He took out one small bag after another and heaped them all on the porch. There were names on the bags. These were all get-well presents of rice and beans from the grateful villagers.¹⁰⁶

ระดับความเข้มข้นของบุญคุณในญี่ปุ่นมีมากช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง และเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและสภาพสังคม ดังนั้น บุญคุณในช่วงก่อนสงคราม ช่วงระหว่างสงครามและช่วงหลังสงครามจึงแตกต่างกัน¹⁰⁷ ช่วงระหว่างสงครามบุญคุณต่อองค์จักรพรรดิจะมีความเข้มข้นสูงมาก กองทัพปลุกฝังความคิดให้กับเด็ก ๆ ผ่านระบบการศึกษา ส่วนช่วงหลังสงครามจะเห็นได้ว่าสภาพขององค์จักรพรรดิเปลี่ยนแปลงไป ค่านิยมเรื่องบุญคุณจึงไม่ปรากฏในเรื่อง *เด็กหญิงฮิโตะ* ซึ่งมีเนื้อเรื่องอยู่ในช่วงสมัยใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เช่นเดียวกับเรื่อง *ซาตาโกะกับนกกระเรียนพัน* และ *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* ผู้ประพันธ์เป็นชาวตะวันตก ค่านิยมเรื่อง อน กิริและนิน โจจึงไม่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนทั้งสอง แตกต่างจากเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* และ *กระต่ายแก้ว* ที่เนื้อเรื่องตรงกับช่วงก่อนสงครามและช่วงระหว่างสงคราม ค่านิยมเรื่องพันธะหน้าที่และบุญคุณปรากฏชัดเจนมากกว่าเรื่องอื่นๆ เช่น บุญคุณต่อครู (Shi no On) ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ลูกศิษย์เปรียบเสมือนลูกแท้ๆของคุณครู ความสัมพันธ์ระหว่างคุณครู โออิชิและลูกศิษย์ผูกพันกันเหมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน

บุญคุณที่สำคัญมากและปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นคือบุญคุณจากบิดามารดา (Oya no On) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องความกตัญญูของคนญี่ปุ่น พ่อเป็นผู้นำที่รับผิดชอบครอบครัว พ่อแม่มีหน้าที่เลี้ยงดูลูกของตนให้ดี และลูกต้องใช้หนี้บุญคุณพ่อแม่ด้วยการเชื่อฟังและทำงานหาเลี้ยงพ่อแม่ ความกตัญญูทเวที (filial piety) เป็นหน้าที่ที่บุคคลต้องคำนึงถึง ไม่ว่าพ่อแม่จะไม่ยุติธรรมหรือทำสิ่งที่เลวร้ายก็ตาม¹⁰⁸ ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เด็กช่วงก่อนสงคราม ต้องช่วยพ่อแม่ทำงาน ไม่สามารถเล่นได้ตามใจชอบ เมื่อเกิดสงคราม เด็กถูกขายเพื่อใช้แรงงานหรือเป็นโสเภณีตามแต่พ่อแม่จะตัดสินใจแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่โหดร้าย ขณะที่ *เด็กหญิงฮิโตะ* เนื้อหาอยู่ในยุคสมัยใหม่ ความเข้มข้นเรื่องบุญคุณระหว่างพ่อแม่ ลูกเจือจางไป ไม่มีบทบาทพ่อของนะ โอะกิที่เป็นผู้นำครอบครัว แต่ปรากฏในรุ่นของคุณตาคุณยายแทน กล่าวคือคุณตาทำงานและคุณยายเป็นแม่บ้าน ขณะที่แม่ของนา โอะกิเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ ทำงานเป็นนักข่าวหาเลี้ยงครอบครัว การเดินทางไปทำข่าวตามสถานที่ต่างๆ ทำให้ต้องฝากลูกสองคนไว้กับญาติหรือคนรู้จักที่สนิทสนมแทน

¹⁰⁶ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.74

¹⁰⁷ ยูทา คังสุวรรณ, ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและกตัญญู ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น, หน้า 243.

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 237-239.

2.2.3.3 สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมญี่ปุ่นและอเมริกันในวรรณกรรมเยาวชน

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นมีสถานะเปรียบเหมือนอาณานิคมหลังสงคราม สหรัฐอเมริกาขณะสงครามจึงอยู่ในฐานะผู้ยึดครองสามารถออกกฎหมายควบคุมญี่ปุ่นได้ ญี่ปุ่นอยู่ภายใต้ปกครองต้องยอมทำตามข้อเรียกร้องของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา กระต่ายแก้ว* และ *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* แสดงความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมญี่ปุ่นและอเมริกัน แต่เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ใน *เด็กหญิงฮิเดะ* ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างตะวันตกและตะวันออกในเด็กรุ่นใหม่ลดน้อยลง กลายเป็นการผสมกลมกลืน แต่คนรุ่นสงครามอย่างคุณตาของคุณยายยังคงนิยมรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของญี่ปุ่นไว้ วรรณกรรมเยาวชนเหล่านี้จึงเสนอให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมญี่ปุ่น โดยใช้อาหารและเสื้อผ้าเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ขัดแย้งกันระหว่างญี่ปุ่นและอเมริกัน

อาหารญี่ปุ่นในวรรณกรรมเยาวชนเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายในทางที่ดี มีความรู้สึกร่วมของคนในสังคม แสดงความผูกพันระหว่างกัน ในช่วงสงคราม อาหารญี่ปุ่นเปรียบเสมือนของมีค่า เพราะหารับประทานได้ยากในช่วงที่ขาดแคลน อาหารญี่ปุ่นจึงสะท้อนความความสุขของมนุษย์ในครอบครัว รวมทั้งเป็นความทรงจำที่ดีในอดีตของคนรุ่นเก่า แตกต่างจากอาหารตะวันตกในวรรณกรรมเยาวชนที่ดูน่ารับประทาน แต่ไม่ได้ใช้แทนความรู้สึกร่วมกันของคนในสังคมญี่ปุ่น

ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบขนมญี่ปุ่นกับขนมฝรั่งในช่วงหลังสงคราม เด็กเล็กๆจะชอบลูกกวาดและบิสกิตที่ทหารอเมริกันนำมาแจกเพราะญี่ปุ่นประสบกับภาวะอดอยาก ถึงแม้ลูกกวาดและบิสกิตจะเป็นของใหม่และมีสีสันสวยงาม แต่ขนมโมจิเป็นสัญลักษณ์แสดงความเป็นตัวตนของญี่ปุ่น เมื่อคุณน้าของกิโยะมิและคิโนะเอะกลับจากเกาหลี ระหว่างทางเห็นคุณยายขายขนมโมจิทำให้รู้สึกคิดถึงบ้านมาก จึงนำเงินที่เหลือจากค่าตัวซื้อขนมโมจิและนำมาฝากคนที่บ้านด้วย ส่วนคุณปู่ก็ชอบขนมโมจิและรู้สึกอร่อยมาก

「とちゅうで、よなごの駅でね、いなかのおばあさんが、つきたての、まだやわらかいおもちを、うってたの。それをみたら、とつてもなつかしくなってね、きつぷを買ったのこりのおかねで、買いましたよ……。」

“ระหว่างทางถึงท่าเรือโยะนะโงะ เห็นยายคนหนึ่งขายโมจิ ซึ่งเพิ่งทำเสร็จใหม่ๆ ยังอ่อนนุ่มอยู่เลย เพียงแค่เห็นก็เกิดความรู้สึกคิดถึงบ้านขึ้นมาอย่างแรง จึงเอาเงินที่เหลือจากตัวเดินทางมาซื้อโมจิ……” (...)

ちいさなまるいおもちは、もう、かたくなっていました。
おばあさんは、しちにんに火をおこして、やいてくれます。そこ
へおじいさんもかえってきて、みんなでたべました。おいしい、
うまいおもちでした。¹⁰⁹

ค่านอกโมจินั้นแข็ง ยาก่อไฟในเตาไฟเล็กๆ แล้วปิ้งโมจิอีกครั้ง พอปูกลับ
มาถึงก็เลยกิน โมจิด้วยกัน มันอร่อยมากทีเดียว¹¹⁰

ขนมญี่ปุ่นเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมญี่ปุ่น เป็นภาพอดีต เป็นความรู้สึกคุ้นเคยที่มีมานานทำให้
รู้สึกคิดถึงบ้าน คุณน้ำจากบ้านไปไกลเพราะสงคราม แม้จะอยู่ในช่วงอดอยากยังยอมใช้เงินที่เหลือ
ทั้งหมดซื้อขนมโมจิกินเพราะความรู้สึกคิดถึงบ้าน ที่ไม่ได้หมายถึงครอบครัวเท่านั้น แต่ยังหมายถึง
แผ่นดินเกิดอีกด้วย ส่วนคุณปู่เป็นคนรุ่นเก่าที่เกลียดอเมริกัน เมื่อคุณปู่ทานขนมโมจิจึงรู้สึกอร่อยมาก
เพราะได้อยู่พร้อมหน้ากันทั้งครอบครัวทำให้มีความสุข

ในเรื่อง *เด็กหญิงโอตะ* อาหารตะวันตกเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงความใหม่ ความทันสมัย แต่อาจดี
ไม่เท่าของเก่าของชาวญี่ปุ่น ขนมเยลลี่ของฝรั่งจึงเปรียบเหมือนอากาศร้อน ทำให้เกิดอุปสรรค

——ゼリーだ。空気が、ゼリーになっているんだ。だから
前へ進むのがつらいんだ。——直樹は、重い、とろりとした空気
を、かきわけるように、一足、一足、進みながら、心の中でくり
かえしていた。——¹¹¹

--เยลลี่--อากาศกลายเป็นเยลลี่ ก็เลยเดินลำบาก--นะ โอตะก็คิดเช่นนั้น
ขณะที่พยายามก้าวเท้าแทรกอากาศที่หนักอึ้งและเหนียวหนึบไปที่ละก้าว ทีละ
ก้าว¹¹²

ตรงกันข้าม ขนมญี่ปุ่นที่มีลักษณะคล้ายๆกันอย่างเต้าหู้เย็นกลับช่วยคลายร้อน มีคุณสมบัติช่วยผ่อน
คลาย

「なつはこれがええ。」おじいさんは、おとうふのひやや
つこを口にはこんでいる。¹¹³

“หน้าร้อนต้องกินนี่สิ” คุณตาพูดพลางตักเต้าหู้แช่เย็นเข้าปาก¹¹⁴

¹⁰⁹ Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, pp.139-140.

¹¹⁰ โอตะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 110.

¹¹¹ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, pp.15-16

¹¹² มิโยะ โคะ มะทซุตะนิ, *เด็กหญิงโอตะ*, หน้า 23.

¹¹³ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, p.26.

¹¹⁴ มิโยะ โคะ มะทซุตะนิ, *เด็กหญิงโอตะ*, หน้า 33.

อาหารญี่ปุ่นยังเป็นตัวแทนของคนรุ่นเก่า คุณยายเป็นคนรุ่นเก่าจึงทำเฉพาะอาหารญี่ปุ่น ไม่ว่าจะ เป็นเส้นหมี่เย็น ข้าวปั้นสามเหลี่ยมยัดไส้ลูกบ๊วยคองเค็ม ซาซาวาสลิตะเขยันทะลุปุซซุ ตรงกันข้ามกับริทซูกุโอะ (Ritsuko) ที่ทำแซนด์วิชและซอไอศกรีมให้มะโอะกิ หรือแม่ของมะโอะกิที่ตัดสินใจไม่ได้ว่าจะกินเอแคลร์หรือชีสเค้กที่เป็นขนมฝรั่งชั้นดี อาหารจึงสะท้อนความแตกต่างระหว่างยุคสมัย และสถานที่ ซึ่งวรรณกรรมเยาวชนเสนอว่าอาหารญี่ปุ่นมีคุณค่าเหมาะกับสภาพอากาศของญี่ปุ่นมากกว่า รวมทั้งวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหารญี่ปุ่นนั้นหาได้ในประเทศญี่ปุ่นเอง แตกต่างจากแซนด์วิชหรือไอศกรีมที่คนรุ่นหลังนิยม

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* หลังสงครามสิ้นสุดสองปีเมื่อค.ศ.1947 คุณคิมิโกะ (Kimiko) ว่าที่พี่สะใภ้ นำขนมถั่วคลุกน้ำตาลมาให้เป็นอาหารฉลองปีใหม่

1947.

Yukio and I greeted the New Year in Matsue, and Kimiko, whom my brother was to marry in March, came to visit, bringing lots of New Year's stewed dishes and pounded rice cakes (...) What Kimiko brought seemed a real feast. The sweetened mashed beans made with genuine sugar were out of this world. I could hardly wait for their wedding so I would be liberated from the kitchen.¹¹⁵

ขนมญี่ปุ่นถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของความสุข ความหวังและการแต่งงาน หมายถึง ความอบอุ่นในครอบครัว แม้ว่ายูคิโอ (Yukio) จะได้งานทำที่สหกรณ์ขนมปังเมืองโตเกียว แต่งงานเลี้ยงฉลองปีใหม่ของครอบครัวกลับไม่มีขนมปังเลย

อาหารญี่ปุ่นเป็นใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อให้เด็กเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมญี่ปุ่น แม้ว่าญี่ปุ่นจะรับวัฒนธรรมอาหารตะวันตก แต่วรรณกรรมเยาวชนไม่เน้นคุณค่าอาหารตะวันตก เพียงแต่แสดงให้เห็นว่ามีอยู่ในสังคมญี่ปุ่นเท่านั้น อาหารญี่ปุ่นแม้จะเป็นของดั้งเดิม แต่วรรณกรรมเยาวชนเน้นว่าอาหารดั้งเดิมนี้น่าประ โยชน์ และเด็กๆ ในเรื่องก็ชอบอาหารญี่ปุ่นด้วย อาหารญี่ปุ่นและขนมญี่ปุ่นเป็นความทรงจำที่ดีในชีวิตชาวญี่ปุ่น ไม่ว่าจะ เป็นงานปีใหม่ แต่งงานหรือกลับไปเยี่ยมบ้าน อาหารญี่ปุ่นใช้แทนความรู้สึกของคนที่มีชีวิตร่วมกัน รวมทั้งแทนการเริ่มต้นชีวิตและเป็นความทรงจำที่ดีให้หวนระลึกถึง อาหารญี่ปุ่นจึงเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่มีความหมายเกี่ยวกับครอบครัวและความสุข

¹¹⁵ Toshiko Takagi, Chapter 16, “The Brilliance of the Sun 1,” *The Glass Rabbit*, [Online]

นอกจากอาหารที่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ขัดแย้งกันแล้ว วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเสนอว่าเครื่องแต่งกายแบบตะวันตกที่เด็กญี่ปุ่นต้องการนั้น แม้เป็นของสวยงามและทันสมัยแต่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมตะวันตกและหรืออเมริกันที่แสดงการกดขี่ แบ่งแยกและแสดงความเป็นอื่น เพราะเป็นของมีราคาแพงในขณะที่เด็กญี่ปุ่นมีฐานะยากจน โดยเฉพาะในระหว่างสงครามและหลังพ่ายแพ้สงคราม ส่วนกิโมโนซึ่งเป็นของชาวญี่ปุ่นเองกลับค่อยๆ ถูกแทนที่ด้วยเครื่องแต่งกายสมัยใหม่เปรียบเหมือนการเข้ามาของทหารอเมริกันในช่วงยึดครองญี่ปุ่น

ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ชะนะเอะและ โคะ โคะเอะอยากสวมเครื่องแบบกะลาสีไปทัศนศึกษากับทางโรงเรียน แต่เพราะความยากจนในระหว่างสงคราม ชะนะเอะตัดสินใจไม่ไปเพราะแม่ของเธอไม่มีเงินซื้อเสื้อผ้าให้ และเด็กหญิงไม่ยอมสวมกิโมโนไปทัศนศึกษาเนื่องจากอายเพื่อนๆ ที่สวมชุดกะลาสีกันหมด ขณะที่ โคะ โคะเอะสัญญากับแม่ว่าจะไม่เรียนต่อ แม่จึงซื้อเสื้อผ้าให้และให้น้องๆ ของ โคะ โคะเอะสวมต่อ เครื่องแบบตะวันตกที่ทันสมัยจึงเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมของตะวันตก เด็กหญิงชะนะเอะอายที่จะใส่กิโมโนซึ่งเป็นเสื้อผ้าแบบญี่ปุ่นแท้ๆ ส่วนเด็กหญิง โคะ โคะเอะยอมไม่เรียนต่อเพื่อแลกกับเสื้อผ้า แสดงให้เห็นว่ากิโมโนเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่กำลังถูกวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาแทนที่

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* ช่วงสงคราม เครื่องแบบนักเรียนเป็นของหายาก โทะมิ โคะซึ่งครอบครัวค่อนข้างมีฐานะในสังคมได้รับเครื่องแบบเป็นของขวัญจากคุณพ่อที่สอบเรียนต่อชั้นมัธยมได้ แต่เพราะเป็นช่วงขาดแคลน เสื้อที่โทะมิ โคะได้รับจึงไม่ใช่ของใหม่ แต่เป็นของที่ได้มาจากลูกสาวของเพื่อนพ่อ ตัวเสื้อสีน้ำเงินเข้ม ปกขาว แม้ว่าเสื้อจะมีขนาดใหญ่กว่าตัวโทะมิ โคะแต่เด็กหญิงสัญญากับพ่อว่าจะถนอมและใส่จนกว่าจะจบการศึกษาเพราะเป็นของหายาก แม้ในช่วงหลังสงครามเด็กนักเรียนเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่มีฐานะพอที่จะหาเสื้อผ้ามาสวมใส่ได้

In one class of forty-five students, only five or six were wearing the uniform that I had so longed for, the navy blue sailor blouse with three white stripes at the collar and cuffs and a black ribbon in front. Everyone was dressed in something different - the standard wartime girls' uniform like the one I had on, a sweater and baggy trousers, and even one-piece dresses. In the front row only two girls wore shoes - the rest were in sandals. And although it was an occasion of joy, everyone looked glum.¹¹⁶

¹¹⁶ Toshiko Takagi, Chapter 15, "A New Start 1," *The Glass Rabbit*, [Online]

ผู้ประพันธ์บรรยายภาพเครื่องแบบนักเรียนกะลาสีที่เป็นที่ใฝ่ฝันของเด็กนักเรียนหญิงว่าเป็น สีนํ้าเงินมีแถบสามเส้นสีขาวที่คอเสื้อและขอบแขน ผูกโบว์สีดำคล้องไว้ใต้คอเสื้อ ส่วนผู้ประพันธ์ใส่ เครื่องแบบในสมัยสงคราม ซึ่งเด็กหลายคนยังสวมใส่อยู่ บางคนสวมเสื้อสเวตเตอร์กับกางเกงมอม เปะแบบญี่ปุ่นและเด็กที่ทางบ้านมีฐานะดีเท่านั้นถึงจะสวมรองเท้าแบบตะวันตก ส่วนใหญ่จะสวม กี๊ยะแบบญี่ปุ่น ภาพเด็กนักเรียนสวมเครื่องแบบแตกต่างกันไปสะท้อนสังคมที่มีความแตกต่างทาง ฐานะในช่วงหลังสงคราม ซึ่งคนจนเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศและเด็กๆมีสีหน้าไม่สดชื่นแม้จะ เป็นวันเปิดเรียนเพราะเพิ่งผ่านช่วงเวลาแห่งความทุกข์ยากมาหมาดๆ จะเห็นว่าอิทธิพลตะวันตกด้าน เครื่องแต่งกายมีผลต่อนักเรียนเด็กผู้หญิง แต่ความยากจนทำให้การแต่งกายของผู้คนยังคงเป็นแบบ ดั้งเดิม เครื่องแบบตะวันตกจึงเป็นสิ่งที่แบ่งแยกชนชั้นระหว่างคนรวยกับคนจนให้เห็นเด่นชัด

เครื่องแต่งกายหรือเสื้อผ้าแบบตะวันตกยังแสดงถึงความเป็นอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มเดียวกัน ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ช่วงก่อนสงคราม คุณครู โออิชิสวมกางเกงและเสื้อเชิ้ตทับด้วยเสื้อกั๊กสะท้อนภาพ ผู้หญิงยุคใหม่ แต่คนส่วนใหญ่ยังคงสวมเสื้อกิโมโนอยู่ทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองเด็กๆ ใน หมู่บ้าน แม้ผ้าที่ใช้จะเป็นของเก่าและตัดเย็บเอง แต่ภาพลักษณ์แบบตะวันตกทำให้คนในหมู่บ้านรู้สึก ถึงความเป็นอื่นของคุณครู โออิชิ

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* ช่วงหลังสงคราม หญิงสาวหลายคนเปลี่ยนมาใส่ชุดกระโปรงตามแบบ อเมริกันแทนสวมกิโมโน

It was understandable for foreign women to be so prettily dressed for they had been on the winning side, but how could Japanese women possess such gorgeous clothes? Used to seeing girls in worn, dirty clothes, in trousers and sandals, I was simply astounded.¹¹⁷

จะเห็นว่าโทชิโกะประหลาดใจมากที่ผู้หญิงญี่ปุ่นสวมเสื้อผ้าแบบชาวอเมริกันต่างๆที่สังคมอยู่ใน ภาวะอดอยากขาดแคลน เสื้อผ้าตะวันตกจึงแทนทั้งความเป็นอเมริกันที่เข้ามายึดครองญี่ปุ่น และแทน ความเป็นอื่นเพราะแตกต่างจากคนทั่วไปในสังคมที่ไม่มีแม่แต่ข้าวจะกิน การสวมใส่เสื้อผ้าตะวันตก ที่มีราคาทำให้เหมือนพวกเขาอยู่กันคนละโลกทั้งที่เป็นคนญี่ปุ่นเหมือนกัน เช่นเดียวกับปายะมะมิตะ (Yamashita) ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ที่มีบุคลิกใหม่และแต่งกายแบบตะวันตก

山下のお婆さんは、きれいにおけしょうをして、かみには、パーマもかけています。まるで知らない人のようでした。

¹¹⁷ Toshiko Takagi, Chapter 15, “A New Start 2,” *The Glass Rabbit*, [Online]

(...) と、手をふって、かわぐつを、カタカタおとさせて、いってしまいました。¹¹⁸

ปายะมะฉิตะแต่งหน้าจูดงงาม แถมยังคัดผมอีก ดูหล่อนเหมือนคน
แปลกหน้าสำหรับพวกเขา (...) หล่อนโบกมือให้แล้วเดินจากไปพร้อมเสียง
รองเท้าหนังคังกระทบพื้น¹¹⁹

ภาพกลุ่มผู้หญิงที่โทะฉิมโกะเห็นกับภาพปายะมะฉิตะสะท้อนภาพของ โสเกฉิมญี่ปุ่นช่วงหลังสงคราม
ผู้หญิงเหล่านี้สวมกระโปรงยาวและสวมรองเท้าหนัง แต่งหน้าเข้ม คัดผมเป็นลอนแบบสาวตะวันตก
มีบุคลิกภายนอกกล้าแรงแสดงใส พวกเธอเป็นส่วนหนึ่งของเหยื่อสงครามที่ค้นหาทางออกให้กับชีวิตด้วย
การเป็นโสเกฉิม ซึ่งวรรณกรรมเยาวชนไม่ได้อธิบายให้เห็นว่าคนเหล่านี้แท้จริงมีความขมขื่นหรือไม่
แต่การแต่งกายแบบอเมริกันมีนัยของการแบ่งชนชั้น การกดขี่ทางเพศและความเป็นอื่นในสังคมญี่ปุ่น
ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ส่วนกิโมโนที่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นกลับมีผู้สวมใ้
น้อยลง แสดงให้เห็นความขัดแย้งทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการเปลี่ยนสู่ยุคสมัยใหม่หลังสงคราม

จากการศึกษาพบว่าวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นมีบทบาทเสนอบริบททางการเมือง สังคมและ
วัฒนธรรมของญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองแก่เด็ก การเมืองของญี่ปุ่นในอดีตเป็นสิ่งที่เด็ก
จะต้องเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลง เด็กเข้าใจความเป็นมาของตนว่าสังคมญี่ปุ่นมีพื้นฐานโครงสร้างแบบ
ครอบครัว ยุคสมัยมีผลต่อวิถีชีวิตของคนในอดีต ญี่ปุ่นมีความคิดความเชื่อที่เกิดจากศาสนาชินโต
พุทธและคำสอนของขงจื้อเป็นสำคัญ ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในช่วงที่กองทัพ
สหรัฐอเมริกายึดครองญี่ปุ่น วรรณกรรมเยาวชนของผู้ประพันธ์ชาวญี่ปุ่นช่วยให้เด็กเข้าใจความ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสงครามและนำเสนอให้เด็กรุ่นใหม่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมญี่ปุ่น ในขณะที่
งานของเอลลีนอร์ไม่ได้เสนอรายละเอียดเกี่ยวกับรากฐานทางสังคมและวัฒนธรรมญี่ปุ่น บริบทใน
วรรณกรรมเยาวชนเหล่านี้จึงช่วยให้เข้าใจภูมิหลังของผู้ประพันธ์ที่แตกต่างกันยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹¹⁸ Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, pp.134-135.

¹¹⁹ ฮิเดะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 104-105.

บทที่ 3

องค์ประกอบและวรรณศิลป์ของวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สอง

วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่สองมีทั้งเรื่องที่แต่งโดยผู้ประพันธ์ชาว ตะวันออกและตะวันตก ผลงานที่เกิดจากมุมมองของชาวญี่ปุ่นสู่ชาวแคนเดียน-อเมริกันแสดง ปณิธานที่จะสร้างความเข้าใจเรื่องสงครามแก่เด็กญี่ปุ่นและเด็กชาวอเมริกันในแนวทางเดียวกัน หรือไม่ว่าอย่างไร ผู้วิจัยจะศึกษาภูมิหลังของผู้ประพันธ์เพื่อให้เข้าใจองค์ประกอบของวรรณกรรม เยาวชนดังกล่าว โดยจะวิเคราะห์โครงเรื่อง ตัวละคร เวลา ฉาก สถานที่และวรรณศิลป์ของ วรรณกรรมเยาวชน

3.1 ผู้ประพันธ์ที่ร่วมสมัยกับสงครามโลกครั้งที่สอง

เรื่องราวจากความทรงจำของผู้ที่อยู่ในสังคมญี่ปุ่นแสดงภาพวิถีชีวิตที่ตกอยู่ในความทุกข์จาก เหตุการณ์สงครามเหมือนกัน แต่ลักษณะเฉพาะบุคคลเป็นผลมาจากภูมิลำเนาเกิด บุคคลที่เกี่ยวข้อง การศึกษาและชีวิตการทำงาน สิ่งเหล่านี้ช่วยให้เข้าใจมุมมองของผู้ประพันธ์ เข้าใจวรรณกรรมเยาวชน ญี่ปุ่นที่อาจเป็นบาดแผลของตัวผู้ประพันธ์เอง หรืออาจเป็นการรับรู้ความเจ็บปวดของเพื่อนมนุษย์ใน สังคมเดียวกัน

ชะกะเอะ ทซุโบะอิ

ชะกะเอะ (นามสกุลเดิมคืออิวะอิ Iwai)¹ ผู้ประพันธ์เรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เกิดเมื่อปีค.ศ.1900 ที่ เกาะโอะโตะ (Shodo Shima) ในทะเลเซะโตะ (Seto) ที่ล้อมรอบด้วยแผ่นดิน อยู่ใกล้กับฮิโรชิม่า หลังจากเรียนจบชั้นประถมศึกษา ชะกะเอะทำงานเป็นเสมียนประจำที่ทำการไปรษณีย์และสำนักงาน ของหมู่บ้านประมาณ 10 ปี ต่อมาปีค.ศ.1925 เธอย้ายมาอยู่กรุง โตเกียวและสมรสกับนักกวีชื่อ มิเงะจิ ทซุโบะอิ (Shigeji Tsuboi, 1898-1975)² ซึ่งมีภูมิลำเนาเดียวกันที่โอะโตะ³ บทกวีของมิเงะจิที่มี ชื่อเสียงและแปลเป็นภาษาอังกฤษ เช่น *Tenohira no Tamago* หรือ *Egg in My Palm* (1993)⁴

¹ Warrick L. Barrett, Find A Grave, Kodaira Cemetery, [Online] Available from: <http://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi?page=gr&GRid=7738254&pt=Sakae%20Tsuboi> [2005, 22 October]

² Kiyō, Repository of Mythos and Poesy, *Japanese Poetry Anthology*, [Online] Available from: http://www.home.ix.netcom.com/~kyamazak/lit/_Jpoet/jpoe_anth.htm [2005, 22 October]

³ World Association for Online Education, *Shodoshima*, [Online] Available from: <http://www.waoe.org/steve/kagawa/islands.html> [2005, 22 October]

⁴ องค์การยูเนสโกคัดเลือกบทกวีดังกล่าวรวบรวมอยู่ในชุด UNESCO Collection of Representative Works บท กวี *Egg in My Palm* แปลโดยโรเบิร์ต เอปป์ (Robert Epp) The University of Tokyo Library System, OPAC

หลังจากนั้นชะกะเอะได้รู้จักกับนักเขียนนวนิยายสตรีที่มีชื่อเสียง เช่น ยูริโกะ มิยะโมะโตะ (Yuriko Miyamoto, 1899-1951)⁵ และอิเนะโกะ ชะตะ (Ineko Sata, 1904-1998)⁶ นักเขียนเพื่อสตรีและกลุ่มชนชั้นแรงงาน ทำให้เกิดแรงบันดาลใจเริ่มเขียนเรื่องแต่งขึ้น นับตั้งแต่เกิดสงครามชะกะเอะสร้างสรรค์นวนิยายออกมามากมายหนึ่งและได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะด้านการเขียนเรื่องที่มีตัวละครสำคัญเป็นเด็ก ซึ่งผลงานในแนวนี้นำให้เธอได้รับรางวัลสำคัญด้านวรรณกรรม⁷ เช่น รางวัลจากกระทรวงศึกษาธิการของญี่ปุ่น⁸ เรื่องที่มีชื่อเสียง เช่น *Haha no nai Ko to Ko no nai Haha to* (1958)⁹ (*Child Without Mother and Mother Without Child*)¹⁰ ชะกะเอะถึงแก่กรรมเมื่อปี ค.ศ.1967

สำหรับเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ตีพิมพ์ลงเป็นตอนๆ ในนิตยสารคริสเตียน *Nyū Eiji (New Age)* ฉบับเดือนกุมภาพันธ์ถึงพฤศจิกายนเมื่อปีค.ศ.1952 จากนั้นพิมพ์ครั้งแรกเป็นหนังสือเมื่อเดือนธันวาคม ปีเดียวกัน¹¹ และกลายเป็นหนังสือที่ขายดีติดอันดับอย่างรวดเร็ว¹² ต่อมาในปีค.ศ.1954 บทประพันธ์ถูกนำมาสร้างเป็นภาพยนตร์กำกับโดย เคะอิซุเกะ คิโนะชิมิตะ (Keisuke Kinoshita) ผลิตโดยโชมะชิคุ (Shochiku Production) สตูดิโอที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงที่สุดในญี่ปุ่น¹³ ทำให้เกิดกระแสนิยมขึ้นเรียกว่าฮิโตะมิ บูม (“Hitomi” Boom) ปัจจุบัน(ตั้งแต่ค.ศ.2004)บ้านเกิดของผู้ประพันธ์ที่

(Online Public Access Catalog), *Shigeji Tsuboi*, [Online] Available from: <http://opac.dl.itc.u-tokyo.ac.jp/cji-bin/opac/books-query-e?mode=1&code=20394922&key=B113008250313044> [2005, 23 October]

⁵ A Japan-101 Information Resource, Japanese Art and Music, “Yuriko Miyamoto-Japanese Author” *Japanese Literature and Poetry*, [Online], 2003-2005, Available from: http://www.japan-101.com/art/yuriko_miyamoto.htm [2005, 21 October]

⁶ ชื่อจริง อิเนะ ชะตะ (Ine Sata), Mark Jewel, *The Japanese Literature*, “The Modern Period,” *Japanese Authors and Works*, [Online], 1998-2005 Available from: http://www.f.waseda.jp/mjewel/jlit/authors_works/modernlit/bio_briefs/n_to_s_briefs.html#sata_ineko [2005, 21 October]

⁷ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p. inside back cover.

⁸ International Institute for Children’s Literature, “Sakae Tsuboi” *One Hundred Japanese Books for Children’s (1946-1979)* [Online] Available from : <http://www.iiclo.or.jp/100books/1946/html/frame009-e.htm> [2005, 21 October]

⁹ Waseda University Library, WINE OPAC. *Sakae Tsuboi*, [Online] Available from: <http://www.wine.wul.waseda.ac.jp/search/aTsuboi+Sakae/atsuboi+sakae/1%2C1%2C140%2CB/frameset&FF=atsuboi+sakae+1900+1967&79%2C%2C140> [2005, 22 October]

¹⁰ Warrick L. Barrett, Find A Grave, *Kodaira Cemetary*, [Online] Available from: <http://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi?page=gr&GRid=7738254&pt=Sakae%20Tsuboi> [2005, 22 October]

¹¹ Ibid.

¹² Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p. inside front cover.

¹³ โชมะชิคุเพิ่งจัดงานฉลองครบรอบ 110 ปีในปีนี้ (ค.ศ.2005) โดยในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ ปีเดียวกันได้รับรางวัล Berlinale Camera จากเทศกาลหนังนานาชาติเมืองเบอร์ลิน (Berlin) ประเทศเยอรมนี (Germany) และภาพยนตร์เรื่อง *Twenty-Four Eyes* ได้รับเลือกให้ฉายในเทศกาลเนื่องในโอกาสที่ได้รับรางวัลดังกล่าว ซึ่งเป็นครั้งแรกที่รางวัลนี้มอบให้กับสถาบันไม่ใช่นักบุคคล Internationale Filmfestspiele Berlin, *Berlinale Camera Awards 2005*, [Online] Available from: http://www.berlinale.de/en/das_festival/auszeichnungen_/berlinale_kamera/Berlinale_kamera.html [2005, 10 June]

เป็นฉากในวรรณกรรมเยาวชนและในภาพยนตร์กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ¹⁴ ผลงานเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* แสดงให้เห็นมุมมองของเด็กที่เติบโตบนเกาะที่ห่างไกลและมุมมองของผู้หญิงที่มีต่อสงคราม แนวคิดเพื่อสังคมและสตรีเป็นอิทธิพลจากสามีและเพื่อนนักเขียนหญิงที่มีการศึกษา ความสนใจและความสามารถทางการประพันธ์เกี่ยวกับเรื่องเด็กเป็นลักษณะเฉพาะของเธอเอง

อิตะ โอเอะ

อิตะ ผู้ประพันธ์เรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* เกิดที่เมืองนางาซากิเมื่อปีค.ศ.1912 เป็นสมาชิกสมาคมนักเขียนวรรณกรรมเพื่อเยาวชน ผลงานเรื่องอื่นที่ตีพิมพ์แล้ว ได้แก่ เรื่อง *Minami no Kaze no Monogatari*¹⁵ (*Stories of Southern Wind*) ซึ่งได้รับรางวัลจากสมาคมวรรณกรรมมิเมอิ (The Mimei Award for Literature), เรื่อง *Bere Bo no Ojisan*¹⁶ (*Grandfather Wearing a Beret*) และเรื่อง *Kurige no Ema*¹⁷ (*A Votive Picture of Chestnut Horse*)¹⁸

ผู้ประพันธ์มีโอกาสพบและพูดคุยกับเด็กหญิงกินุเอะเหยื่อระเบิดปรมาณูวัยห้าขวบที่เมืองอุระกะมิ เด็กหญิงกินุเอะมักจะเล่าเรื่องราวระเบิดปรมาณูและครอบครัวของเธอให้ผู้อื่นรับรู้เสมอ ผู้ประพันธ์นำประสบการณ์ส่วนหนึ่งในชีวิตของกินุเอะมาถ่ายทอดในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* โดยหนังสือที่ใช้อ้างอิงประกอบการเขียนคือ *Watakushitachi wa Nagasaki ni ita*¹⁹ (*We were in Nagasaki at that Time*) ของทะกะชิ นะงะอิ (Takashi Nagai) และบทความเรื่อง *Honō no Hi kara 20 nen: Hiroshima no Kiroku*²⁰ (*Blaze and Shadows-A Note for 20 Years Commemoration of Atomic Bombs Victims*) นอกจากนี้ ผู้ประพันธ์มีประสบการณ์พูดคุยกับเหยื่อสตรีที่รอดชีวิตจากระเบิดปรมาณูและผู้ที่ใกล้ชีวิตกับผู้ป่วยด้วยโรครากระเบิดปรมาณู²¹ รวมถึงเหยื่อปรมาณูคนอื่นๆ ส่วนตัวผู้ประพันธ์เองสูญเสียพี่สาวและหลานๆ ไปจากเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูด้วยเช่นกัน²² *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* จึงเกิดจากมุมมองของผู้ที่มีความ

¹⁴ International Institute for Children's Literature, "Sakae Tsuboi" *One Hundred Japanese Books for Children's (1946-1979)* [Online]

¹⁵ Hide Ōe, *Minami no Kaze no Monogatari* (Tōkyō: Rironsha, 1961)

¹⁶ Hide Ōe, *Bere Bo no Ojisan* (Tōkyō: Rironsha, 1963)

¹⁷ Hide Ōe, *Kurige no Ema* (Tōkyō: Rironsha, 1966)

¹⁸ อิตะ โอเอะ, "เกี่ยวกับผู้เขียน," *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 13.

¹⁹ Nagai Takashi, *Watakushitachi wa Nagasaki ni ita: Genbaku Seizonsha no Sakebi*, (Tōkyō: Dainihon Yubenkai Kodansha, 1952)

²⁰ Chugoku Shinbunsha ed., "Shogen wa Kienai: Hiroshima no Kiroku 1, Hono no Hi kara 20 nen: Hiroshima no Kiroku 2" in *The Series of Nihon no Genbaku Kiroku 10*, (Ienaga Saburo and Others ed.) (Tōkyō: Nihon Toshō Senta, 1991)

²¹ อิตะ โอเอะ, "จากผู้เขียน," เรื่องเดียวกัน, (ธันวาคม 2513), หน้า 11-12.

²² เรื่องเดียวกัน, "คำนำฉบับพิมพ์ภาษาไทย," (30 สิงหาคม 2535), หน้า 7-8.

ทุกขั้วร่วมจากสงครามในท้องถิ่นเดียวกัน การเล่าเรื่องเมืองอุระกะมิและคินุอะเปริยบเสมือนการเล่าเรื่องบ้านและครอบครัวของผู้ประพันธ์เอง

มิโยะโกะ มะทซุตะนิ

มิโยะโกะ มะทซุตะนิ ผู้ประพันธ์เรื่อง *เด็กหญิงอึตะ* เกิดที่กรุงโตเกียวเมื่อปีค.ศ.1926 บิดามีอาชีพทนายความและเคยดำรงตำแหน่งผู้แทนราษฎร ผู้ประพันธ์จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนโทโยะ (Tōyo) ต่อมาในปีค.ศ.1945 ผู้ประพันธ์อพยพหลบภัยสงครามไปอยู่จังหวัดนงะโนะ (Nagano) และเริ่มเขียนเรื่องสั้นตั้งแต่นั้น ผู้ประพันธ์กลับมากองโตเกียวในปีค.ศ.1948 และทำงานธนาคาร มีผลงานตีพิมพ์ครั้งแรกในปีค.ศ.1951 ผลงานของเธอได้รับรางวัลสำคัญหลายเรื่อง เช่น รางวัลโนะมะ (The Noma Award for Juvenile Literature) เมื่อปีค.ศ.1964 และรางวัลจากสถานีโทรทัศน์เอ็นเอชเค (The NHK Award for Children's Literature) เมื่อปีค.ศ.1965²³ จากเรื่องสำหรับเด็กชุด *Chīsai Momochan (Little Momo-chan)* และรางวัลโคะดันฉะด้านวรรณกรรมเยาวชนสำหรับนักเขียนใหม่ (Kodansha Award of Children's Literature for Newcomers) กับรางวัลแอนเดอร์เสนนานาชาติ (The Hans Christian Andersen Award, Honor List) ประจำปีค.ศ.1962 จากเรื่อง *Tatsu no Ko Tarō (Tarō, the Dragon Boy)*²⁴ และปีค.ศ.1979 จากเรื่อง *เด็กหญิงอึตะ*²⁵ นอกจากนี้ ผู้ประพันธ์สนใจศึกษาเรื่องนิทานพื้นบ้าน (Minwa/Folktales) และเป็นสมาชิกสมาคมนิทานพื้นบ้าน (The Folktales Society)²⁶ งานวิจัยของผู้ประพันธ์ที่เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน เช่น *Gendai no Min'wa : Anata mo katarite Watashi mo katarite (Modern Folktales : I'm a Storyteller, and You're a Storyteller, too.)* กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านที่สืบต่อมาถึงปัจจุบันสอดแทรกอยู่ในรูปงานเขียนหรือเรื่องเล่าสมัยใหม่²⁷ ซึ่งผลงานของเธอหลายเรื่องเกิดจากนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่น เช่น *Tsuru no Ongaeshi, 1968 (The Crane Maiden)* และ *Urashima Tarō, 1969 (The Fisherman under the Sea)* เป็นต้น สำหรับผลงานเรื่องอื่นที่มีเนื้อหาสงคราม เช่น เรื่อง *Jūgo, Shisō dana'atsu, Kūshū, Okinawa sen*²⁸ (*แนวหลัง, มโนคติการคดี, การโจมตีทางอากาศ, สงครามโอกินาวา*)

²³International Institute for Children's Literature, Osaka, "Matsutani Miyoko (2)" *One Hundred Japanese Books for Children (1946-1979)* [Online] Available from: <http://www.iiclo.or.jp/100books/1946/htm-e/frame090-e.htm> [2005, 21 October]

²⁴Ibid, "Matsutani Miyoko (1)", Available from: <http://www.iiclo.or.jp/100books/1946/htm-e/frame023-e.htm> [2005, 21 October]

²⁵ มิโยะโกะ มะทซุตะนิ, "เกี่ยวกับผู้เขียน," *เด็กหญิงอึตะ*, หน้า 196.

²⁶ ประธานสมาคมคือคิโนะฉิตะ จุนจิ (Kinoshita Junji, 1914-) นักเขียนวรรณกรรมเยาวชนที่นำนิทานพื้นบ้านมาเล่าและเรียบเรียงใหม่ Available from: <http://www.iiclo.or.jp/100books/1946/htm-e/frame023-e.htm> [2005, 21 October]

²⁷International Institute for Children's Literature, Osaka, "A List of Research and Reviews Related to Children's Literature in 2000.", *IICLO NEWS* No.11 (December 2001) [Online] Available from: <http://www.iiclo.or.jp/english/news/0103/0103.htm> [2005, 31 August]

²⁸ Miyoko Matsutani, *Gendai Minwa Kō 6* (Tōkyō: Chikuma Shobō, 2003).

เด็กหญิงอิดะ แสดงมุมมองของผู้ที่มีประสบการณ์สงครามในวัยเด็ก แม้เนื้อเรื่องจะไม่ได้กล่าวถึงการอพยพหลบภัยสงคราม แต่การเดินทางจากเมืองสู่ชนบทของตัวละครสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้ประพันธ์ที่เป็นชาวเมืองโตเกียวและต้องย้ายไปต่างจังหวัดในระหว่างสงคราม ส่วนผลงานอื่นๆ เรื่องสงครามแสดงให้เห็นความรู้สึกของคนรุ่นสงครามที่เก็บความทรงจำเหล่านี้ไว้เป็นพิเศษถึงได้พยายามถ่ายทอดผลงานออกมาในแนวต่างๆ รวมทั้งผู้ประพันธ์ยังสนใจศึกษาเรื่องนิทานพื้นบ้านทำให้วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นมีความเป็นญี่ปุ่นมากขึ้น

โทะมิโกะ ทะกะงิ

โทะมิโกะเป็นชาวโตเกียวโดยกำเนิด เกิดที่เขตฮอนโยะ (Honyo) หรือเขตสุมิดะ (Sumida) ในปัจจุบัน เมื่อปีค.ศ.1932 ผู้ประพันธ์จบการศึกษาจาก บุงกะงะคุอิน (Bunkagakuin) ปัจจุบันสมรสและมีบุตรชายหญิงรวมสองคน **กระต่ายแก้ว** เป็นผลงานเรื่องแรกของเธอ²⁹ ปรับปรุงจากหนังสือ **ประสบการณ์สงครามของข้าพเจ้า** ขนาด 84 หน้า ซึ่งผู้ประพันธ์ทำแจกเมื่อวันที่ 10 มีนาคม ค.ศ.1977 ในงานครบรอบ 33 ปีที่พ่อแม่และน้องสาวสองคนจากไปในช่วงสงครามและเหตุการณ์ยิงถล่มกรุงโตเกียวทางอากาศครั้งใหญ่ กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ คินโนะโฮะชิมิชะ (Kin no Hoshi-sha) เป็นผู้แนะนำให้จัดทำเป็นหนังสือและตีพิมพ์ **ประสบการณ์สงครามของข้าพเจ้า** ออกมาในเดือนเมษายน ค.ศ.1977 จากนั้นผู้ประพันธ์มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะเผยแพร่หนังสือเล่มนี้ จึงปรับปรุงแก้ไขและเขียนเสร็จในอีกหกเดือนถัดมาและใช้ชื่อว่า **กระต่ายแก้ว** พิมพ์ครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ.1977³⁰ โดยได้รับรางวัลชมเชยส่งเสริมวัฒนธรรมสวัสดิการเด็กจากกระทรวงสาธารณสุขญี่ปุ่นเมื่อปีค.ศ.1978 และได้รับรางวัลชมเชยสมาคมผู้สื่อข่าวญี่ปุ่นประจำปีค.ศ.1979³¹ โดยบทประพันธ์นำไปสร้างเป็นภาพยนตร์และละครทางสถานีโทรทัศน์เอ็นเอชเค (NHK)³² สำหรับผลงานเรื่องอื่นๆของผู้ประพันธ์ล้วนเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในระหว่างสงคราม เช่น เรื่อง **Aguri Ai-Garasu no Usagi to Watashi**, 1984 (พจนานุกรม: **กระต่ายแก้วกับข้าพเจ้า**), เรื่อง **Mōiya Okuni no Tameniniwa : Garasu no Usagi o Tokasanai de**, 1986 (**ไม่เอาอีกแล้ว “การทำเพื่อชาติ”: อย่าหลอมละลายกระต่ายแก้ว**) ซึ่งเป็นหนังสือลำดับที่ 65 ในหนังสือชุด Iwanami Bukkuretto (Iwanami Booklet) และนิทานสำหรับเด็กเรื่อง **Kenchan to Toshi Sensei**, 1994 (**เคนจังกับครูโทะมิ**)³³ เรื่อง **กระต่ายแก้ว** เกิดจากมุมมองของผู้ที่สูญเสียบุคคลในครอบครัวไปใน

²⁹ โทะมิโกะ ทะกะงิ, “เกี่ยวกับผู้เขียน” **กระต่ายแก้ว**, หน้า 8.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, “คำลงท้ายผู้เขียน,” หน้า 132-133.

³¹ เรื่องเดียวกัน, “เกี่ยวกับผู้เขียน,” หน้า 8.

³² เรื่องเดียวกัน, “คำลงท้ายผู้เขียน,” หน้า 132-133.

³³ เรื่องเดียวกัน, “คำลงท้ายผู้แปล,” หน้า 138.

สงคราม ความระลึกถึงบุคคลที่รักและชีวิตที่เต็มไปด้วยความยากลำบากในวัยเด็ก การถ่ายทอดประสบการณ์ผู้บรรณกรรมเยาวชนเรื่องต่อๆมาแสดงให้เห็นความเศร้าในจิตใจของผู้ที่มีชีวิตอยู่ในสมัยสงคราม

3.2 ผู้ประพันธ์ที่อยู่นอกญี่ปุ่น

การเล่าเรื่องราวของญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่สองโดยบุคคลชนชาติอื่นแสดงให้เห็นความรู้สึกร่วมที่เกิดกับคนในสังคมอื่น แต่เมื่อผู้เล่าเป็นชาวแคนเดียน-อเมริกันที่ต้องการถ่ายทอดเรื่องของเด็กญี่ปุ่นแก่เด็กชาวอเมริกันแล้ว ผลงานงานเขียนจะมีความแตกต่างไปจากการให้เด็กอเมริกันอ่านเรื่องแปลของนักเขียนชาวญี่ปุ่น

เอลลีนอร์ โคเออร์

ผู้ประพันธ์เรื่อง *ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* และเรื่อง *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* เกิดที่เมืองแคมแซค (Kamsack) รัฐซัสแคชแวน (Saskatchewan) และเคิบโตซันที่เมืองซัสคาทูน (Saskatoon) ประเทศแคนาดา (Canada)³⁴ ต่อมาย้ายภูมิลำเนาไปประเทศสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่เมืองซานดิเอโก (San Diego) รัฐแคลิฟอร์เนีย (California)³⁵ งานอดิเรกที่ผู้ประพันธ์ชื่นชอบในวัยเด็กคือการอ่านและแต่งเรื่อง ผู้ประพันธ์เริ่มสนใจประเทศญี่ปุ่นและสิ่งต่างๆที่เกี่ยวกับญี่ปุ่นเมื่อได้รับหนังสือภาพญี่ปุ่น *Little Pictures of Japan* เป็นของขวัญวันคริสต์มาส เมื่อเรียนระดับชั้นมัธยม ครอบครัวย้ายเพื่อนนักเรียนชาวญี่ปุ่นสอนให้เอลลีนอร์หัดใช้ตะเกียบทานข้าว รวมถึงหัดใช้พู่กันวาดรูปตัวอักษร (โอะโด หรือ Shodō หรือ Calligraphy) และพับกระดาษเป็นรูปต่างๆ (โอะริงะมิ หรือ Origami)³⁶

เมื่อทำงาน ผู้ประพันธ์เริ่มต้นเป็นนักหนังสือพิมพ์และบรรณาธิการคอลัมน์สำหรับเด็ก ขณะทำงานเป็นนักเขียนประจำหนังสือพิมพ์ออกตาวา (Ottawa Journal) ผู้ประพันธ์มีโอกาสเดินทางไปประเทศญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1949 เนื่องจากไม่มีผู้ร่วมงานคนใดต้องการเดินทางไปประเทศที่เพิ่งถูกสงครามทำลาย หน้าที่รับผิดชอบของผู้ประพันธ์ในขณะนั้นคือการสัมภาษณ์ชาวญี่ปุ่นและเขียนรายงานประสบการณ์สงครามของคนเหล่านั้น³⁷ แต่คนญี่ปุ่นในสมัยนั้นไม่นิยมสื่อสารภาษาอังกฤษ เธอจึงไม่มีข้อมูลรายงานแก่หนังสือพิมพ์ ผู้ประพันธ์โชคดีที่ไม่ถูกส่งตัวกลับแต่ได้รับอนุญาตให้เรียน

³⁴ Penguin Group USA., "About Eleanor Coerr," **Authors**, [Online] Available from: http://us.penguin.com/nf/Author/AuthorPage/0,,0_1000037856,00.html/ [2005, 10 June].

³⁵ Eleanor Coerr, *Sadako and the Thousand Paper Cranes* (New York: Puffin Books, 1999), p. 80.

³⁶ Penguin Group USA., "About Eleanor Coerr," **Authors**, [Online]

³⁷ Ibid.

ภาษาญี่ปุ่นเป็นเวลา 1 ปีและพักกับครอบครัวชาวนาโกลีเมืองโยนะโกะ (Yonako) ผู้ประพันธ์เรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นจากครอบครัวที่เธออาศัยด้วย เมื่อผู้ประพันธ์เริ่มสื่อสารภาษาญี่ปุ่นได้ เธอเริ่มพูดคุยกับเด็กนักเรียนในโรงเรียนใกล้ๆบ้าน ขณะอยู่ในญี่ปุ่นเอลิเนอร์อาศัยประสบการณ์ที่อยู่ร่วมกับครอบครัวชาวนามาเขียนหนังสือและวาดภาพประกอบสำหรับเด็กเรื่อง *Circus Day* พิมพ์ที่โตเกียวในปีค.ศ.1953³⁸

เอลิเนอร์อาศัยและเดินทางท่องเที่ยวที่ญี่ปุ่นเป็นเวลา 3 ปี แต่การเดินทางไปอิโรชิมาทำให้เอลิเนอร์ตื่นตระหนกและสะเทือนใจกับภาพซากปรักหักพังจากระเบิดปรมาณู เอลิเนอร์เก็บความรู้สึกดังกล่าวมาโดยตลอดจนกระทั่งในปีค.ศ.1963 เธอเดินทางไปอิโรชิม่าอีกครั้งและพบกับอนุสาวรีย์ซากาโกะ ซะซะกิ³⁹ (Sadako Sasaki, 1943-1955) เอลิเนอร์ประทับใจเรื่องราวของเด็กหญิงที่ต่อสู้กับโรคลิวติเมียด้วยการพับนกกระดาษจนก่อเกิดแรงบันดาลใจนำมาเขียนวรรณกรรมเยาวชนเรื่อง *ซากาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* โดยอ้างอิงจากหนังสืออัตชีวประวัติของซากาโกะชื่อ *Kokeshi* ที่ได้จากมิซซันนารีในประเทศญี่ปุ่นหลังจากที่ผู้ประพันธ์ขาดข้อมูลมาเป็นเวลาหลายปี หลังจากนั้นเอลิเนอร์เดินทางไปเยี่ยมโรงเรียนต่างๆทั่วโลกเพื่อกล่าวสนับสนุนให้คนเหล่านั้นร่วมมือกันสร้างสันติภาพตลอดไป⁴⁰ จนกระทั่งในปีค.ศ.1993 ผู้ประพันธ์เขียนเรื่อง *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* อูทิสึให้แก่เด็กที่ตกเป็นเหยื่อระเบิดปรมาณูที่นางาซากิ ซึ่งฉบับตีพิมพ์ปีค.ศ.1995⁴¹ ผู้ที่วาดรูปตัวอักษรด้วยหุ่นประกอบเรื่องให้คือจุนโกะ โมะริโมะโตะ (Junko Morimoto)⁴² ศิลปินชาวญี่ปุ่น ผู้แต่งและวาดภาพหนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง *My Hiroshima*⁴³ ซึ่งนับเป็นความร่วมมือระหว่างนักเขียนวรรณกรรมเยาวชนที่ต่อต้านสงครามกับศิลปินที่มีประสบการณ์สงคราม

ถึงแม้เอลิเนอร์จะมีประสบการณ์พบผู้รอดชีวิตจากสงคราม แต่ผลงานของเธอเกี่ยวกับเด็กญี่ปุ่นที่ตกเป็นเหยื่อสงครามกลับเกิดจากภาพซากปรักหักพังที่อิโรชิม่าและอนุสาวรีย์ของซากาโกะ มุมมองของเอลิเนอร์จึงเป็นมุมมองของผู้ที่เรียนรู้จากชาวญี่ปุ่นอีกทอดหนึ่ง การเล่าเรื่องไม่มีประสบการณ์ที่ร่วมกับยุคสมัย มีเพียงผลจากสงครามที่เกิดกับเด็กญี่ปุ่นและวัฒนธรรมที่เป็นเรื่องทั่วไป เด็กอเมริกันจึงไม่อาจเรียนรู้ความเป็นญี่ปุ่นได้อย่างลึกซึ้ง แต่ได้เรียนรู้ผลของระเบิดปรมาณูที่มีต่อเด็กในอิโรชิม่าและนางาซากิ

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Eleanor Coerr, *Mieko and the Fifth Treasure* (Sydney: Margaret Hamilton Books, 1995).

⁴² จุนโกะ โมะริโมะโตะเป็นชาวอิโรชิม่าที่ผ่านประสบการณ์สงคราม หลังจบการศึกษาจาก Kyoto University of Fine Arts เธอทำงานสอนศิลปะที่โอซาก้าและเป็นผู้อำนวยการสตูดิโอศิลปะสำหรับเด็ก ผลงานศิลปะของเธอได้รับรางวัลทั้งรูปวาดและหนังสือภาพสำหรับเด็ก ภายหลังโมะริโมะโตะย้ายไปทำงานและอาศัยที่ประเทศออสเตรเลีย

⁴³ Junko Morimoto, *My Hiroshima* (Sydney: William Collins, 1987).

ในเรื่อง *ซาตาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* และ *มิอะโกะกับสมบัติจีนที่ห้า* เป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เอลลินอร์รับวัฒนธรรมจากครอบครัวเพื่อนชาวญี่ปุ่นในแคนาดาและจากครอบครัวชาวญี่ปุ่นขณะทำงานที่ญี่ปุ่น จากนั้นถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านวรรณกรรมเยาวชนสู่เด็กชาวอเมริกัน โดยใช้ศิลปะเป็นสื่อกลางเพื่อสันติภาพ การพิบกระดาชเป็นรูปนกแทนเครื่องหมายความร่วมมือสร้างสันติภาพและต่อต้านสงคราม ส่วนศิลปะการวาดภาพตัวอักษรด้วยฟู่กันเสนอว่าความงามในจิตใจนอกจากจะช่วยให้เกิดงานศิลปะแล้ว ยังช่วยให้เกิดความรักระหว่างเพื่อนมนุษย์ การใช้ศิลปะของเอลลินอร์เป็นความพยายามสร้างวัฒนธรรมร่วมเรื่องสันติภาพ ศิลปะการพิบกระดาชเป็นรูปต่างๆของซาตาโกะประสบความสำเร็จมากกว่าศิลปะการวาดรูปอักษรด้วยฟู่กันของมิอะโกะ เนื่องจากซาตาโกะเป็นบุคคลจริงที่สร้างแรงบันดาลใจในประเทศญี่ปุ่นก่อนแล้ว รวมทั้งสร้างแรงบันดาลใจให้นักเขียนหลายคน ไม่เฉพาะแต่เอลลินอร์ ความเป็นสากลจึงมีมากกว่าเรื่องของมิอะโกะ

เมื่อเปรียบเทียบประสบการณ์ของผู้ที่อยู่ภายนอกญี่ปุ่นกับประสบการณ์ของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์พบว่ามีผลกับเรื่องที่เขียน วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นของนักเขียนญี่ปุ่นถ่ายทอดประสบการณ์ตรงของผู้ที่ร่วมสมัยกับสงครามโลกครั้งที่สอง เรื่องราวเกี่ยวกับความทุกข์ที่คนญี่ปุ่นมีส่วนร่วมในสังคมเกิดจากการเผชิญแรงกดดันจากสงคราม ส่วนวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นของเอลลินอร์เป็นมุมมองของคนภายนอกที่พยายามเข้าใจคนญี่ปุ่นและเหตุการณ์ในอดีต ผลงานที่เกิดจากความประทับใจของผู้ประพันธ์ชาวต่างชาติไม่ได้ทำให้ความละเอียดลออของเรื่องลดน้อยลงแต่อย่างใด

3.3 องค์ประกอบของวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สอง

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์และอธิบายองค์ประกอบของเรื่องเพื่อให้เห็นผลของการเขียนที่เกิดจากมุมมองผู้ร่วมสมัยกับสงครามและผู้ที่อยู่นอกสังคมญี่ปุ่น ภูมิหลังของผู้ประพันธ์แต่ละท่านที่มีรูปแบบเฉพาะของตนเอง ตลอดจนถึงวรรณศิลป์ของวรรณกรรมเยาวชนเรื่องสงคราม

3.3.1 โครงเรื่องและกลวิธีการเล่าเรื่องวรรณกรรมเยาวชนเกี่ยวกับสงคราม

วรรณกรรมเยาวชนที่ศึกษาทั้งหมด 6 เรื่องแบ่งออกเป็นเรื่องที่ตัวละครเป็นบุคคลจริงและเรื่องที่เกิดจากจินตนาการ เรื่องที่ตัวละครเป็นบุคคลจริง ได้แก่ *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, *กระต่ายแก้ว* และ *ซาตาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* ส่วนเรื่องที่แต่งจากจินตนาการ ได้แก่ *ยี่สิบสี่ดวงตาเด็กหญิงอึะ* และ *มิอะโกะกับสมบัติจีนที่ห้า* โครงเรื่องที่สำคัญเป็นเรื่องราวชีวิตเด็กญี่ปุ่นที่ตกเป็นเหยื่อของสงคราม เด็กมีความขัดแย้งที่เกิดจากสงคราม และความขัดแย้งมีทั้งที่คลี่คลายออกในตอนจบและที่ไม่สามารถแก้ไขได้

3.3.1.1 เรื่องที่เป็นบุคคลจริง

ความทรงจำเดือนสิงหาคม

ดังที่กล่าวไว้แล้วถึงภูมิหลังของผู้ประพันธ์ เรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ของอิเตะ โอเอะ เกิดจากที่ผู้ประพันธ์เป็นชาวเมืองนางาซากิโดยกำเนิด ครอบครัวของพี่สาวผู้ประพันธ์ได้รับผลกระทบจากระเบิดปรมาณูทำให้เสียชีวิต ผู้ประพันธ์มีโอกาสพบและพูดคุยกับเหยื่อสงครามและผู้ใกล้ชิด สิ่งเหล่านี้กลายเป็นวัตถุดิบในงานประพันธ์ของเธอ เด็กหญิงคิโนะเอะเป็นหนึ่งในบรรดาเหยื่อสงครามที่ผู้ประพันธ์พบและนำมาเขียนเป็นตัวละครสำคัญในเรื่อง ทั้งนี้ อิเตะ โอเอะ กล่าวถึงคิโนะเอะ ึ่งว่า

ในอุระกะมิ คิโนะเอะมีชีวิตอยู่อย่างกล้าหาญ แม้เธอจะมีแผลเป็นดูน่ากลัว แต่ไม่เคยร้องไห้เลยแม้สักครั้งเดียว ในทางตรงกันข้าม เธอกลับมองระเบิดปรมาณูด้วยสายตาบริสุทธิ์ คิโนะเอะรู้สึกสบายใจที่นั่นตาของฉันทันขึ้นด้วยหยาดน้ำตา⁴⁴

ผู้ประพันธ์ชื่นชมที่เด็กหญิงตัวเล็กๆมีความเข้มแข็ง ขณะเดียวกันเกิดความสะเทือนใจที่เด็กซึ่งบอบบางและไม่รู้เพียงเสียดกเป็นเหยื่อของสงครามปรมาณูที่โหดร้าย ผู้ประพันธ์ไม่เคยเห็นคิโนะเอะจกร้องไห้ทำให้รู้สึกสบายใจที่ตัวเธอเป็นผู้ใหญ่ที่แข็งแกร่งกลับร้องไห้เสียเอง ผู้ประพันธ์กล่าวว่าเธอเขียนเรื่องราวของคิโนะเอะแทนคำบอกเล่าของเด็กหญิงและเหยื่อคนอื่นๆในเมืองอุระกะมิที่นับวันจะมีแต่คนล้มเลิก⁴⁵ ภาพของคิโนะเอะจึงเป็นเด็กที่เข้มแข็ง แต่ในขณะที่เดียวกันผู้ประพันธ์แทรกอารมณ์ความรู้สึกแค้นกร้าวและสับสนแทนความอ่อนแอของเด็กหญิงที่ปราศจากน้ำตาเพื่อให้เห็นผลกระทบจากสงคราม

ในด้านการดำเนินเรื่อง ผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีแบบ *ภาพย้อนหลัง*⁴⁶ (flashback) โดยเปิดเรื่องที่สวนสันติภาพและจบเรื่องที่สวนสันติภาพ ซึ่งเป็นเวลาปัจจุบันในเนื้อเรื่อง แต่เป็นเวลาในอดีตของผู้อ่าน เมื่อสิ้นสุดการเปิดเรื่องผู้ประพันธ์เริ่มเล่าเรื่องในอดีต ซึ่งเป็นความทรงจำของคุณป้าะมะมิตะ ณ จุดนี้ เวลาของผู้อ่านและของตัวละครผู้เล่าเท่ากัน กล่าวคือย้อนหลังกลับไปช่วงใกล้สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ต่างกันที่เวลาของตัวละครย้อนหลังกลับไปยี่สิบปี แต่เวลาของผู้อ่านถอยหลังกลับไปมากกว่าตัวละคร

⁴⁴ อิเตะ โอเอะ, “จากผู้เขียน,” (ธันวาคม 2513) *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 11.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, “จากผู้เขียน,” (ธันวาคม 2513), หน้า 12.

⁴⁶ ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย* (กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์, 2545), หน้า 182.

あの日をわすれないためた、ひづけをはっきり、しるしておきましょう。一九四五年はちがつ九日。世界で二番目の原子バクダンが、ながさきの、うらかみの、町におとされました。そのとききぬえは、五つでした

เมื่อหวนรำลึกถึงวันนั้น ฉันจดจำได้แม่นย่ำว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 1945 วันที่ระเบิดปรมาณูลูกที่สองของโลกถูกทิ้งลงที่เมืองอูระกะมิในนางาซากิ ช่วงเวลานั้นกินุเอะอายุได้เพียงแค่ห้าขวบ

かあさんはさしきいっばいに、お客ぶとんをきるけて、虫ぼしをしていました。えんがわには、ふとん入れの大きな長持ちが、よこにたおしてあります。

แม่เอาที่นอนที่ใช้สำหรับแขกออกมาผึ่งแดดผึ่งลมจนเต็มห้อง บริเวณชานบ้านมีหีบขนาดใหญ่ใส่เครื่องนอนวางตะแคงอยู่

「どうするの、ふとんをこんなにだして」

“แม่ ทำอะไรนะ เอาผ้าออกมาวางเกลื่อนเชียว”

「ふとんが、かびくそおなつとるのよ。風にあてんばならん」

“ผ้าขนมันขึ้นจันขึ้นรา ต้องเอาออกมาผึ่งแดดผึ่งลมให้แห้ง”

「ふうん。くうしゅうが解除になって、ちょうどよかったね。..... うちね、ミホちゃんとこへ、あそびにいこうかな」⁴⁷

“หรือคะ? สัญญาณเตือนภัยทางอากาศเจียบพอดี หนูจะไปเล่นที่บ้านมิโฮะจังได้ไหมคะ”⁴⁸

จากตัวบท ผู้ประพันธ์ไม่ได้บอกว่าใครเป็นผู้เล่า แต่บทที่เปิดเรื่องหรือบทแรกบรรยายว่าป้ายะมะมิตะและกินุเอะจึงมาร่วมงานรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่สวนสันติภาพในนางาซากิ ระหว่างที่กินุเอะคิดอะไรเจียบๆคนเดียวนั้น ป้ายะมะมิตะเรียกกินุเอะให้ตื่นจากภวังค์ ส่วนตัวบทข้างต้นเป็นบทที่สอง ซึ่งย้อนภาพกลับไปในอดีต ผู้ประพันธ์บรรยายว่า ผู้เล่าจดจำเหตุการณ์ได้ดีและตอนนั้นกินุเอะมีอายุเพียงห้าขวบ ผู้เล่าจึงเป็นป้ายะมะมิตะที่มาร่วมงานกับกินุเอะจึง อย่างไรก็ตามเมื่อเริ่มเล่าเหตุการณ์ในอดีต ผู้ประพันธ์เปลี่ยนบทบาทเป็นผู้เล่าเรื่อง ซึ่งเห็นได้จากบทสนทนา

⁴⁷ Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, pp.13-14.

⁴⁸ ฮิเดะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 25.

ระหว่างแม่กับลูก คือระหว่างแม่ของคินูเอะกับคินูเอะจ้ดตอนห้าขวบ เนื่องจากป้ายะมะมิตะไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์ดังกล่าวจริงๆ การเล่าเรื่องของผู้ประพันธ์จึงเล่าผ่านมุมมองของตัวละครป้ายะมะมิตะ แต่เนื้อหาที่มีรายละเอียดมากกว่าที่ป้ายะมะมิตะรู้ มุมมองผู้เล่าจึงเป็นมุมมองของผู้ที่รู้เหตุการณ์ทั้งหมด การใช้กลวิธี *ภพย้อนหลัง* ทำให้เห็นความตั้งใจของผู้ประพันธ์ ที่สอดคล้องกับชื่อเรื่องและเหตุการณ์ระบอบปริมาณที่เป็นความทรงจำของตัวละครป้ายะมะมิตะ ของคินูเอะจ้ด ของผู้ประพันธ์ และผู้อ่านที่มีความทรงจำแบบเดียวกันเมื่อวัยเด็ก หรือผู้อ่านกำลังเรียนรู้เรื่องราวในอดีตที่สำคัญจากความทรงจำของบุคคลที่เคยมีประสบการณ์ชีวิตในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองผ่านเรื่องเล่า

ความขัดแย้งของเรื่องแบ่งเป็นความขัดแย้งภายในกับความขัดแย้งภายนอก

ความขัดแย้งภายใน คือ การต่อสู้ระหว่างความรู้สึกท้อแท้และสับสนกับการอดทนต่อชีวิต คินูเอะมีความขัดแย้งเรื่องความเข้มแข็งอดทนต่อความเจ็บปวดจากบาดแผลทางร่างกายและความเจ็บปวดจากการสูญเสียแม่กับพี่ชาย คินูเอะเอาชนะความเจ็บปวดทางร่างกายได้แต่ไม่สามารถเอาชนะความเจ็บปวดจากการสูญเสียคนในครอบครัวได้ การไม่ร้องไห้ไม่ได้แปลว่าไม่อ่อนแอ แต่ไม่ร้องไห้เพื่อพยายามเอาชนะความอ่อนแอที่มีอยู่

ความขัดแย้งภายนอก คือ ความขัดแย้งระหว่างคนกับสังคม ในช่วงสงครามระหว่างคุณธรรมกับความอยู่รอด ประชาชนจำเป็นต้องเลือกเอาความอยู่รอด ตัวอย่างเช่น การขโมยเป็นสิ่งไม่ดีแต่หลังสงครามผู้คนต่างขโมยของเหลือใช้ของคนอื่นจากซากปรักหักพังรวมทั้งตัวละครคุณปู่ด้วย นอกจากนี้ คุณปู่ไม่ชอบทหารอเมริกันที่เข้ายึดครองประเทศหลังสงครามและรังเกียจคุณป้ายะมะมิตะที่ทำงานกับทหารอเมริกัน แต่ป้ายะมะมิตะไม่มีทั้งลูกและสามีเนื่องจากตายในสงครามทั้งหมด คุณป้าซึ่งเป็นคนเปิดเผยจริงใจจำเป็นต้องทำงานเพื่อเลี้ยงตัวเองโดยไม่สนใจการต่อต้านจากคนในสังคมที่เกลียดทหารอเมริกัน ไม่ว่าจะเป็คุณปู่หรือป้ายะมะมิตะต่างเป็นตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์ของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมญี่ปุ่นหลังสงครามและสะท้อนความขัดแย้งระหว่างคนกับสังคม ปู่จำเป็นต้องขโมยของและป้าจำเป็นต้องทำงานกับทหารอเมริกัน ส่วนคุณพ่อสอนคินูเอะว่าคินูเอะโชคดีเพราะมีคนอีกมากที่นอนป่วยไม่มีเงินรักษาเพราะรัฐไม่ให้ความสนใจ คุณพ่อชี้ให้เห็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนกับสังคมในช่วงสงคราม ทางเลือกของคนญี่ปุ่นมีไม่มากนัก พวกเขาต้องการให้รัฐสนใจและช่วยเหลือ เมื่อรัฐไม่เหลียวแล พวกเขาต้องเลือกระหว่างความตายหรือการละทิ้งคุณธรรมเพื่อรักษาชีวิต ความขัดแย้งระหว่างคนกับสังคมนี้ ผู้ประพันธ์ไม่ได้แสดงให้เห็นการคลี่คลายของปัญหา เพียงแต่ชี้ให้เห็นว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น

เมื่อปิดเรื่อง ผู้ประพันธ์ย้อนเวลาและเหตุการณ์กลับมาสู่ตอนเปิดเรื่อง แต่ย้อนกลับไปก่อนหน้าเล็กน้อยว่าคินุเอะกับป้ายะมะมิตะออกจากบ้านแต่เช้าเพื่อมาร่วมงานรำลึกที่สวนสันติภาพในเดือนสิงหาคมและดำเนินเรื่องต่อไปยังตอนจบว่า คินุเอะซึ่งได้รับผลกระทบจากสงครามยังคงนึกถึงเพื่อนๆ และพี่ชายที่จากไปตั้งแต่พวกเขายังเป็นเด็ก ในขบวนพิธีที่เดินแถวอยู่นั้น คินุเอะมองเห็นภาพหลอนสีขาวของพี่ชายและเพื่อนในวัยเด็กร่วมอยู่ด้วย คินุเอะจึงวิ่งตามไปแต่แล้วภาพนั้นก็กลับจางหายไป การปิดเรื่องของผู้ประพันธ์เช่นนี้ทำให้เห็นว่าเด็กที่รอดชีวิตจากสงครามมีความทรงจำที่เป็นรอยแผล การที่คินุเอะวิ่งไล่ตามภาพหลอนสีขาวเพราะคิดว่าเป็นพี่ชายและเพื่อนที่ตายจากไปสะท้อนการโหยหาอดีตที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและเพื่อน ความโดดเดี่ยวเพราะเหลือเพียงตัวคนเดียว มีเพียงป้ายะมะมิตะที่เป็นเพื่อนบ้านคอยอยู่ดูแลเท่านั้น คินุเอะไม่มีญาติร่วมสายเลือดเดียวกันเหลืออีก อีกทั้งไม่มีเพื่อนในวัยเดียวกันที่รอดชีวิต

子どものたちばかり。せいひくいのも、たかいのも、まだほんの、あかんぼも、まじっていました。みんなそろいの、まっ白の服をきて、しろいベールを、ながくひいています。

ผู้ที่ร่วมในขบวนนี้ล้วนแล้วแต่เป็นเด็ก ทุกคนสวมเสื้อผ้าสีขาวและมีผ้าสีขาวห่มคลุมต้องแสงแดดเป็นประกาย ในกลุ่มผู้ประท้วงชุดนี้มีทั้งเด็กร่างผอมสูง เด็กตัวเล็กๆ และเด็กทารกตัวน้อยอีกคนหนึ่งซึ่งแต่งตัวแบบเดียวกัน

きぬえは、よろよろしながらも、はしりつづけます。きようれつがゆれると、白いベールが、キラキラひかりました。ながさきばれに、からっとはれわたった、ま夏の下で、音をけしたえいがをみるように、(...)

คินุเอะวิ่งโซเซไปตามถนนขณะขบวนที่มีผ้าห่มคลุมสีขาวสะท้อนเป็นประกาย ขบวนสีขาวนี้เดินอยู่ภายใต้แสงแดดกลางฤดูร้อน และท้องฟ้าโปร่งโล่งอันเป็นลักษณะเฉพาะของเมืองนางาซากิ ดูแล้วเหมือนกำลังชมหนังเงียบ (....)

きぬえは、はしりながら、かんがえました。

คินุเอะคิดไปพลางขณะวิ่ง

「あの子たちが、きたんだわ。ほんとに、キラキラ光ってきたんだわ！きよしも、二郎も、花ちゃんも！それからミホちゃんも、めぐみちゃんも。まだ、みんなみんなね！」⁴⁹

⁴⁹ Hide Ōe, pp.188-190.

“พวกเขามากันแล้ว พวกเขามาจริงๆ เป็นประกายสว่างไสวเลยเชียว! ไม่ว่าจะเป็นกิโยมิ จิโร ฮะนะจัง แล้วยังมีมิโฮะจัง เมะงุมิจัง รวมทั้งเด็กอื่นๆทุกคน!”⁵⁰

จากตัวบทอาศัยการเปรียบเทียบระหว่างเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูในอดีตกับงานรำลึกประจำเดือนสิงหาคมในปัจจุบัน ตัวละครภาพเด็กที่สวมชุดสีขาวประกอบไปด้วยเด็กๆที่มีวัยและธรรมชาติแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเด็กทารก เด็กผอมสูง เด็กตัวเล็ก สะท้อนให้เห็นภาพเหยื่อและความโหดร้ายของสงครามที่ไม่ละเว้นแม้กระทั่งเด็กทารก การใช้สีขาวสื่อถึงดวงวิญญาณ ความบริสุทธิ์ของเด็กและการเรียกร้องสันติภาพ นอกจากนี้ ประโยคที่ว่า *ท้องฟ้าโปร่งโล่งอันเป็นลักษณะเฉพาะของเมืองนางาซากิ ดูแล้วเหมือนกำลังชมหนังเงียบ* สะท้อนให้เห็นความเศร้าที่ไม่อาจบรรยายออกมาเป็นคำพูด วันที่นางาซากิถูกทิ้งระเบิดปรมาณูเป็นวันที่อากาศดีวันหนึ่งในช่วงหน้าร้อน ท้องฟ้าเป็นสีฟ้า ผู้คนเดินทางออกนอกบ้านแตกต่างจากช่วงหน้าหนาวที่เดินทางลำบาก แต่สภาพอากาศที่สดใสเหมาะกับวันพักผ่อนของผู้คนในช่วงฤดูร้อนกลับมาซึ่งความเจ็บปวดเนื่องจากทัศนวิสัยทางอากาศเหมาะแก่การทิ้งระเบิด ประโยคดังกล่าวจึงหมายถึงวันที่นางาซากิถูกโจมตีในเดือนสิงหาคม หนังเงียบอาจหมายถึงภาพวันเวลาที่ถูกหยุดเอาไว้จากระเบิด เด็กที่ตกเป็นเหยื่อกลายเป็นภาพหลอนสีขาวที่กินอะพายยามไล่ตาม และเป็นความทรงจำที่ไม่มีที่สิ้นสุดของเหยื่อสงคราม

กระท้ายแก้ว

เรื่อง *กระท้ายแก้ว* ของโทะมิโกะ ทะกะงิ เป็นเรื่องราวอัตชีวประวัติของผู้ประพันธ์เมื่อยังเป็นเด็ก ผู้ประพันธ์เป็นเด็กสาวเมืองโตเกียวที่ได้รับผลกระทบจากสงครามและนโยบายของรัฐในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ดังที่กล่าวแล้วว่าผู้ประพันธ์เขียนเรื่องประสบการณ์สงครามของตนเองเพื่อแจกในงานรำลึกถึงครอบครัวที่จากไป แสดงให้เห็นความรู้สึกของคนรุ่นสงครามที่มีความทุกข์และต้องการถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านั้นให้ผู้อื่นทราบ เมื่อกองบรรณาธิการสนใจที่จะพิมพ์เป็นหนังสือ โทะมิโกะจึงกลายเป็นนักเขียนที่มีชื่อเสียงจากผลงานเรื่องแรกที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง การตอบรับจากผู้อ่านและรางวัลที่ได้รับทำให้โทะมิโกะมีผลงานเรื่องอื่นตามมา ซึ่งล้วนเกิดจากประสบการณ์ในระหว่างสงครามของเธอ ผู้ประพันธ์กล่าวว่าการตอบรับจากผู้อ่านทำให้เธอตระหนักว่าเพราะตัวเธอมีชีวิตอยู่ในช่วงสงครามจึงมีหน้าที่ต้องเล่าเรื่องสงครามต่อไปอีกจนถึงวันข้างหน้า *กระท้ายแก้ว* ทำให้ผู้ประพันธ์ได้รับจดหมายจากเด็กประถมและเยาวชนหลังสงครามจำนวนมาก บางฉบับมาจากผู้ที่มีประสบการณ์สงครามเช่นเดียวกันเขียนมาแสดงความยินดีว่า

⁵⁰ อิเคะ โอเอะ, หน้า 148-149.

หนังสือเล่มนี้ช่วยเปิดโอกาสให้พวกเขาสามารถพูดคุยกับหลานๆเรื่อง
เกี่ยวกับสงคราม⁵¹

จะเห็นได้ว่าประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ในวรรณกรรมเยาวชนกลายเป็นสื่อกลางระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ เด็กรุ่นใหม่หลังเรียนรู้เรื่องราวในอดีตจากวรรณกรรมเยาวชน ขณะเดียวกันคนรุ่นสงครามได้ระลึกถึงความหลังและเหมือนมีผู้ร่วมชะตากรรมเดียวกันแบ่งปันความทุกข์ที่ได้รับจากสงคราม เมื่อสมัยยังเป็นเด็ก ปัจจุบันผู้ประพันธ์ปรับปรุง *กระต่ายแก้ว* ขึ้นใหม่เมื่อปีค.ศ.2000 เนื่องจากผู้ใหญ่รุ่นใหม่กลายเป็นคนที่ไม่รู้เรื่องสงครามและไม่สามารถอธิบายให้บุตรหลานเข้าใจได้ดังแต่ก่อน ผู้ประพันธ์ไม่ต้องการให้คนรุ่นใหม่หลังลืมเลือนเรื่องสงครามในอดีตจึงปรับหนังสือให้อ่านง่ายขึ้น เปลี่ยนตัวคันจิ (Kanji) เป็นตัวฮิระะนะนะ (Hiragana) รวมทั้งใส่เชิงอรรถอธิบายคำศัพท์ไว้ด้วย⁵² แสดงถึงปณิธานของผู้ประพันธ์ที่ปรารถนาจะถ่ายทอดประสบการณ์สงครามของคนรุ่นเธอให้แก่ลูกหลานรุ่นต่อไป

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดความรู้สึกของตนเองในวัยเด็กให้เห็นความบีบคั้นจากสังคมกับความรู้สึที่แท้จริงของเด็กที่ต้องอยู่ในกรอบของสังคมตลอดช่วงสงคราม ผู้ประพันธ์เล่าเรื่องผ่านสรรพนามบุรุษที่หนึ่ง แต่ใช้มุมมองของผู้ประพันธ์ตอนที่เป็นผู้ใหญ่เล่าถึงตนเองตอนที่ยังเป็นเด็ก ผู้ประพันธ์เปิดเรื่องจากสิ่งที่ใกล้ตัวเองที่สุดคือบ้านและครอบครัว โทะมิโกะเป็นชาวโตเกียวโดยกำเนิด เมื่อเล่าเรื่องชีวิตประวัติของตนเองจึงเริ่มต้นจากสถานที่ที่คุ้นเคยคือบ้านและบริเวณละแวกบ้าน ขณะเดียวกันแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสถานที่เกิดช่วงก่อนสงครามและสมัยหลังสงคราม

การเล่าเรื่องเล่าตามลำดับเวลาแสดงให้เห็นการเติบโตของเด็กคนหนึ่งภายใต้สิ่งแวดล้อมของสงคราม ผู้ประพันธ์เล่าชีวิตของตนเองที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์สงครามที่สำคัญซึ่งมีผลกับครอบครัวตัวเองและประชาชนชาวญี่ปุ่น การเล่าเรื่องของผู้ประพันธ์จึงเป็นไปอย่างง่ายๆแต่มีโครงสร้างที่ชัดเจน เนื้อหาแสดงอารมณ์ความรู้สึกในวัยเด็กประกอบกับมุมมองความคิดแบบผู้ใหญ่ที่ผสมผสานกัน เหตุการณ์ในเรื่องเป็นเรื่องความยากลำบากของตัวละคร โทะมิโกะและครอบครัวที่เกิดขึ้นติดต่อกันหลายเหตุการณ์ในช่วงสงคราม ตัวอย่างเช่น พี่ชายอาสาสมัครเป็นทหาร การอพยพหนีภัยสงครามไปต่างจังหวัดและต้องอยู่คนเดียว แม่และน้องสาวสูญหายในเหตุการณ์ยิงถล่มกรุงโตเกียว ส่วนบ้านถูกระเบิดและไฟไหม้เหลือแต่ซากและพ่อถูกระสุนปืนกลเสียชีวิต เหตุการณ์ที่รุนแรงมาก

⁵¹ โทะมิโกะ ทะกะงิ, “คำลงท้ายผู้เขียน” *กระต่ายแก้ว*, หน้า 133.

⁵² เรื่องเดียวกัน, หน้า 134.

ที่สุดและแสดงให้เห็นความขัดแย้งภายในของเด็ก คือเมื่อ โทะมิโกะพบศพพ่อ ภาพที่เด็กหญิงกอดพ่อ สะท้อนความรัก ความผูกพันและความสูญเสียอย่างท่วมท้น เพราะพ่อเป็นที่พึ่งสุดท้ายของเธอที่เหลืออยู่ โทะมิโกะไม่รู้ว่าควรจะอยู่หรือตาย แต่ในที่สุดเธอสามารถเอาชนะความขัดแย้งได้ เลือกว่าจะมีชีวิตอย่างอดทนต่อไป

หลังจากนั้น ชีวิตของโทะมิโกะตกอยู่ในสภาพกำพร้าไม่เป็นที่ต้องการของญาติในต่างจังหวัด ซึ่งตรงกับช่วงสิ้นสุดสงครามระยะแรก ผู้ประพันธ์กล่าวถึงความยากลำบากของตัวเธอที่บ้านคุณป้าถึงขั้นหนีกลับบ้าน แต่ความลำบากไม่ทำให้โทะมิโกะเสียใจเท่ากับการสูญเสียบุคคลในครอบครัวอีกครั้ง เนื่องจากที่ซุเนะโอะขอแบ่งมรดกและย้ายไปอยู่กับคุณป้าที่อะคิอุ เด็กหญิงต่อว่าพี่ชายอย่างรุนแรงเพราะความเสียใจและโกรธจัด อาจกล่าวได้ว่า ความโดดเดี่ยวในระหว่างสงครามทำให้ยิ่งไขว่คว้าครอบครัวที่อบอุ่น ความรู้สึกของตัวละคร โทะมิโกะคือความรู้สึกของผู้ประพันธ์ที่สูญเสียพี่ชาย ภาพของคุณป้าในเรื่องจึงเป็นภาพที่แสดงทัศนคติในแง่ลบ ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลกระทบจากสงครามดังที่ผู้ประพันธ์กล่าวทั้งหมดหรือไม่เนื่องจากเป็นเรื่องภายในครอบครัว แต่เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล ตัวละคร ไม่สามารถเอาชนะความขัดแย้งดังกล่าวได้ ต้องสูญเสียพี่ชายคนโตไปให้ครอบครัวอื่นและจดจำความใจร้ายของคุณป้าอยู่ตลอดเวลา โดยกล่าวว่าเป็นสภาพสังคมหลังสงครามที่เห็นแก่ตัวและเปรียบเทียบกับคนภายนอกครอบครัวว่ามีน้ำใจมากกว่าทั้งๆ ไม่ได้เป็นญาติ ตัวละครที่เปรียบเทียบเป็นคุณป้าเหมือนกันแต่ปฏิบัติกับเด็กหญิงราวกับเป็นลูกหลานในครอบครัวแท้ๆ

นอกจากนี้ เด็กญี่ปุ่นมีความขัดแย้งที่เกิดกับสังคมว่า ตลอดช่วงสงครามพวกเขาต้องร้องแต่เพลงปลุกใจเพื่อชาติ ไม่สามารถแสดงความรู้สึกอย่างอื่นออกมาได้ในภาวะที่ญี่ปุ่นพยายามสร้างค่านิยมเรื่องความกล้าหาญและเสียสละ พวกเด็กนักเรียนรวมถึงตัวผู้ประพันธ์ในวัยเด็กถูกสอนให้ร้องเพลงปลุกใจและมีจิตใจฮึกเหิมต่อสู้ศึกสงครามมาตั้งแต่เรียนชั้นประถม เมื่อคุณครูประจำชั้นให้เพื่อนนักเรียนร้องเพลงอ้อลาโทะมิโกะที่จะต้องย้ายโรงเรียน ผู้ประพันธ์บรรยายว่าทุกคนรู้สึกท้อแท้ใจ เพราะมากเป็นพิเศษ เนื่องจากเนื้อหาของเพลงแตกต่างจากเพลงของกองทัพที่ต้องร้องเป็นประจำทุกวัน

She arranged for the class to hold a farewell party for me and everyone sang a song called "Pearl":

Born and raised in the warm sea waves....

So accustomed were we to singing militaristic tunes that this song echoed sweetly in our hearts.⁵³

เรื่องราวของเด็กกับบทเพลงแสดงให้เห็นว่าเด็กญี่ปุ่นในช่วงสงครามถูกตีกรอบให้อยู่ในวงแคบๆ ไม่สามารถร้อง เล่นหรือบอกได้ว่าพวกเขาต้องการความสนุกสนาน นอกจากความอึดอัดและความกดดันของเด็กที่ต้องอยู่ในกรอบของสังคมดังกล่าว การที่เด็กต้องการเสียงเพลงขับกล่อมชีวิตซึ่งให้ความสุขแก่จิตใจพวกเขาได้สะท้อนให้เห็นว่าในจิตใจส่วนลึกชาวญี่ปุ่นไม่ได้ต้องการสงครามท่ามกลางสงครามและหน้าที่ ภายในใจของชาวญี่ปุ่นต่างเฝ้ารอสุนทรียภาพและสันติภาพไม่แตกต่างกัน

ความขัดแย้งอีกอย่างคือความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่นกับอเมริกันที่เห็นจากความเปลี่ยนแปลงของสถานที่ภายหลังสงคราม ของเดิมที่เคยเป็นแบบญี่ปุ่นจะถูกเปลี่ยนมือและประโยชน์ใช้สอยเป็นของทหารอเมริกันแทน ตัวอย่างในเรื่องคือโรงศิลปะการต่อสู้แห่งชาติเรียวกองโก โคะกุจิกัน (Ryōgoku Kokugikan) ซึ่งใช้เป็นสถานที่จัดแข่งซูโม่ หลังสงครามกองทัพทหารอเมริกันยึดอาคารดังกล่าว พร้อมปรับปรุงและทาสีทาและสืบทาย เปลี่ยนชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า เมมโมเรียล ฮอลล์ (Memorial Hall) และใช้เป็นสโมสรทหาร เช่น จัดงานเลี้ยงเดินรำ เป็นต้น ซูโม่จึงถูกแทนที่ด้วยการเดินรำของตะวันตก ครั้งหนึ่งเมื่อไฟที่บ้านดับ มีเพียงเมมโมเรียล ฮอลล์เท่านั้นที่มีไฟสว่างถึงยามดึกคืน โทะมิโกะจึงขออนุญาตไปอ่านหนังสือ แสดงให้เห็นว่าทหารอเมริกันมีสิทธิพิเศษและมีอำนาจเหนือกว่าชาวญี่ปุ่น แม้แต่การอ่านหนังสือในประเทศของตนเองช่วงหลังสงครามต้องขอใช้ไฟและสถานที่จากผู้ยึดครอง

เมื่อปิดเรื่อง ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นภาพของความสุข การเริ่มต้นชีวิตใหม่ การประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่ที่ต่อต้านสงครามและการมองย้อนกลับไปไปในวัยเด็ก ความอดทนเป็นสิ่งที่เด็กในยุคสงครามเรียนรู้เพราะชีวิตในวัยเด็กเต็มไปด้วยความลำบาก แม้ว่าชีวิตจะเริ่มต้นวันใหม่อยู่เสมอ แต่ความทรงจำเกี่ยวกับความสูญเสียยังคงเดิม

“My father had loved sumo and had often taken me to see it, but I will probably never go again.”⁵⁴

ถึงแม้จะมีสิ่งดีๆ เข้ามาในชีวิตช่วงสิ้นสุดสงคราม แต่ประโยชน์ข้างต้นสะท้อนภาพความทรงจำในวัยเด็กที่เคยมีความสุขแต่ไม่มีวันหวนกลับมา ไม่ใช่เพราะเธอเติบโตขึ้นแต่เนื่องจากความสุขของวันวานแฝงความเจ็บปวดของเด็กกำพร้า เธอคงจะไม่ไปดูแข่งซูโม่อีกเพราะเธอไม่มีพ่อที่จะดูซูโม่ด้วยกัน

⁵³ Toshiko Takagi, Chapter 6, “The Glass Rabbit 2,” *The Glass Rabbit*, [Online]

⁵⁴ Toshiko Takagi, Chapter 16 “The Brilliance of the Sun 2,” *The Glass Rabbit*, [Online]

อย่างมีความสุขดั้งเดิม ผลงานของโทะมิโกะจึงไม่เพียงต่อต้านสงครามแต่เป็นการบอกเล่าความทรงจำที่เจ็บปวดของเด็กคนหนึ่งที่มีชีวิตในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ความขัดแย้งที่โทะมิโกะมีจึงคลี่คลายลงบางส่วน เด็กหญิงมีชีวิตต่อไปได้ด้วยการมองโลกในแง่ดีและมีความหวัง แต่ไม่สามารถเอาชนะความเจ็บปวดภายในจิตใจได้

ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว

เนื่องจากผลงานของผู้ประพันธ์เป็นหนังสือสำหรับเด็กประถม รูปแบบของงานจึงมีขนาดสั้น การเล่าเรื่องเป็นไปตามลำดับเวลาเพื่อให้เด็กรับสารได้ง่าย ผู้ประพันธ์ใช้โครงเรื่องตามอัตชีวประวัติของซาดาโกะสอดแทรกด้วยบทสนทนาและคำบรรยายที่แต่งขึ้น การเล่าเรื่องเล่าผ่านมุมมองของผู้เล่าที่รู้เรื่องทั้งหมด การดำเนินเรื่องกระชับ เนื้อหาไม่ซับซ้อนแต่สร้างอารมณ์สะท้อนใจแก่เด็กได้ง่าย เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและความตาย ภูมิหลังของผู้ประพันธ์ที่อยู่นอกสังคมญี่ปุ่นทำให้วัฒนธรรมประเพณีญี่ปุ่นในเรื่องแทรกไว้อย่างสั้นๆเหมาะกับการถ่ายทอดให้เด็กชาวอเมริกันที่ไม่เคยมีภาพของประเพณีวัฒนธรรมญี่ปุ่นมาก่อน ส่วนการพิบเคราะห์ความเป็นประเด็นสำคัญใช้เสนอแนวคิดของเรื่อง มุมมองของผู้ที่อยู่นอกสังคมญี่ปุ่นทำให้ในเรื่องไม่มีความขัดแย้งระหว่างคนกับสังคมแตกต่างจากมุมมองของผู้ร่วมสมัยกับสงคราม

ความขัดแย้งของเรื่องคือความรู้สึกรับความเจ็บป่วยและความตายไม่ได้ ซาดาโกะเป็นเด็กที่มีสุขภาพแข็งแรง เป็นนักเรียนของโรงเรียน ไม่เคยมีบาดแผลจากระเบิดปรมาณูมาก่อน ซาดาโกะค่อยๆปรับตัวและเอาชนะความขัดแย้งด้วยความอดทน โดยมีตำนานเรื่องการอธิษฐานและพับนกกระดาษให้ครบหนึ่งพันตัวเป็นความหวังและกำลังใจ

ภาพซาดาโกะเสียชีวิตในโรงพยาบาลแสดงความขัดแย้งภายในของเด็กที่เผชิญกับความตาย

As Sadako grew weaker, she thought more about death. Would she live on a heavenly mountain? Did it hurt to die? Or was it like falling asleep?

If only I could forget about it, Sadako thought. But it was like trying to stop the rain from falling. As soon as she concentrated on something else, death crept back into her mind.⁵⁵

ตัวบทข้างต้น ซาดาโกะสงสัยว่าความตายเป็นเช่นไร เด็กหญิงคิดไปต่าง ๆ นานาว่าจะขึ้นสวรรค์ไหม จะเจ็บหรือเปล่า หรือว่าจะเหมือนกับนอนหลับ การตั้งข้อสงสัยเรื่องความตายสะท้อนความคิดทาง

⁵⁵ Eleanor Coerr, *Sadako and the Thousand Paper Cranes*, pp.60-61.

ปรัชญาของมนุษย์ที่พยายามตั้งคำถามเรื่องการเกิดและการตายของผู้ประพันธ์ที่มีประสบการณ์นอกสังคมญี่ปุ่น นอกจากนี้ เมื่อเป็นความคิดของเด็ก ประโยคในความคิดของซาคาโกะกล่าวอย่างเรียบง่ายว่า *ถ้าฉันล้มได้* แต่เมื่อเป็นประโยคของผู้เล่าเรื่องจะใช้วิธีการเปรียบเทียบที่แสดงสัญชาตญาณว่า การพยายามล้มสิ่งที่ครุ่นคิดเหมือนกับการพยายามห้ามฝนไม่ให้ตก หมายถึงเรื่องที่เป็นธรรมชาตินั้นห้ามยากเช่นเดียวกับความคิดของคนเราที่ห้ามไม่ได้

ในตอนจบ ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สร้างแรงบันดาลใจให้เขียนเรื่องของซาคาโกะ เพื่อให้เด็กๆ ที่อ่อนแอมีจิตใจที่เข้มแข็งอย่างตัวละครในเรื่อง

Already lights were dancing behind her eyes. Sadako slid a thin, trembling hand over to touch the golden crane. Life was slipping away from her, but the crane made Sadako feel stronger inside.⁵⁶

แม้ความตายของซาคาโกะจะเป็นความพ่ายแพ้ต่อสังหารเนื่องจากความเจ็บป่วยที่ผิดธรรมชาติ แต่หัวใจของตัวละคร ไม่ยอมพ่ายแพ้ต่อสิ่งที่เกิดขึ้น เธอจากไปด้วยจิตใจที่เข้มแข็งและมีความสุขกับนกกระดาษ ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวในช่วงที่สับสนและหมดกำลังใจ ความขัดแย้งของเรื่องจบลงด้วยการยอมรับความตาย

เรื่องที่ตัวละครมีบุคลิกจริงสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อประสบการณ์เกี่ยวกับบุคลิกจริงมีมาก การนำเสนออารมณ์ความรู้สึกของตัวละครและเนื้อหาจะละเอียด แต่อคติก็อาจเพิ่มมากขึ้นด้วย โทมิโกะ ทะกะงิ เขียนเรื่องของตัวเอง การนำเสนอเรื่องจะทำให้เห็นความคิดของตัวละคร เรื่องราวประกอบด้วยเหตุการณ์หลายเหตุการณ์เกี่ยวกับชีวิตภายในครอบครัว อย่างไรก็ตาม มุมมองที่เกิดจากตัวเธอเป็นศูนย์กลางทำให้ไม่อาจสรุปได้ว่าอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครที่เป็นฝ่ายถูกกระทำนั้น เจือด้วยอคติหรือไม่ ขณะที่อะโอะเอะ มิซึมิ ล่าเนาเกิดและอาศัยอยู่ที่นางาซากิ ผู้ประพันธ์เคยพบกินุเอะจิง และฟังเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากตัวกินุเอะเอง ตัวละครจึงสร้างจากภาพและบุคลิกลักษณะที่ผู้ประพันธ์สังเกตเห็น แต่อาศัยโครงเรื่องที่ผู้ประพันธ์กำหนด ส่วนเอลลินอร์ ไม่ได้เขียนเรื่องจากชีวิตของเธอและไม่ใช้บุคลิกที่เธอรู้จักหรือเคยสนทนาด้วย ลักษณะของตัวละครจึงมีด้านเดียว ความคิดของตัวละครเป็นความคิดที่ผู้ประพันธ์สันนิษฐานและแต่งขึ้นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของเรื่อง

⁵⁶ Ibid, p.63.

3.3.1.2 เรื่องที่แต่งจากจินตนาการ

ตัวละครเด็กที่สำคัญของเรื่องล้วนสมมุติขึ้นจากจินตนาการของผู้ประพันธ์ แต่เนื้อเรื่องอาศัยประสบการณ์ชีวิตบางส่วนในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองเป็นพื้นฐาน เช่น สถานที่ บุคคลและเหตุการณ์สำคัญในประเทศญี่ปุ่น ถ่ายทอดผ่านมุมมองและทัศนคติส่วนตัวของผู้ประพันธ์

ยี่สิบสี่ดวงตา

แม้ *ยี่สิบสี่ดวงตา* จะเป็นเรื่องที่สมมุติขึ้น หากเป็นเรื่องสมมุติที่เกิดจากประสบการณ์ชีวิตและพื้นฐานทางสังคมของญี่ปุ่น เช่น ชนชั้นทางสังคมและระบบครอบครัวที่แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เด็กๆ ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* สะท้อนภาพของเด็กญี่ปุ่นที่มีบุคลิกต่างกัน พื้นฐานครอบครัวต่างกัน แต่ทุกคนมีความเป็นเด็กไร้เดียงสาเหมือนกันและได้รับความทุกข์จากสงครามเช่นเดียวกัน เด็กทั้งหมดแบ่งลูกพ่อค้า ลูกผู้ดีและลูกชาวประมง ผู้ประพันธ์ดำเนินเรื่องไปตามลำดับเวลา โดยมีผู้เล่าเป็นผู้ที่รู้เรื่องราวทั้งหมด ซึ่งอาจเป็นผู้ประพันธ์หรือเป็นตัวละครคุณครู โออิมิเล่าถึงเรื่องในสมัยก่อนและยกเหตุการณ์การเลือกตั้งครั้งแรกของญี่ปุ่นในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1928 เป็นจุดเริ่มต้น แต่เนื้อเรื่องเริ่มในเดือนเมษายนปีเดียวกันว่า มีคุณครูผู้หญิงมาสอนหนังสือที่โรงเรียนสาขา ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้านที่ห่างไกลบนเกาะแห่งหนึ่งของญี่ปุ่น กลวิธีการเล่าเรื่องคล้ายกับมีผู้ใหญ่ว่ายเรื่องราวต่างๆ ให้ฟังเพราะมีบางตอนที่เล่าตามความนึกคิดไม่ได้เรียงลำดับ เช่น การเล่าในตอนเริ่มต้นจะเป็นไปตามความคิดของผู้เล่าว่านึกถึงช่วงใดขึ้นมาก่อน เนื่องจากเมื่อเล่าถึงหมู่บ้านบนเกาะ ผู้เล่าจะอธิบายถึงชุมชนหมู่บ้านแห่งนี้และระบบการเข้าโรงเรียนของเด็กๆ ในหมู่บ้าน เมื่ออธิบายจบ ผู้เล่ากล่าวว่า *“Now, let us go back to the fourth of April, 1928. That morning, the pupils, fifth grade and up, from the cape village were happily walking their three miles to the main school.”*⁵⁷ จะเห็นได้ว่าผู้เล่ากำลังย้อนกลับมาเล่าเรื่องคุณครูผู้หญิงที่มาสอนหนังสือในวันที่ 4 เมษายน ต่อจากที่เล่าค้างไว้ และจากจุดนี้ผู้เล่าจะดำเนินเรื่องไปตามลำดับเหตุการณ์ โดยอ้างอิงถึงเหตุการณ์สำคัญๆ ในช่วงสงครามกับเหตุการณ์ในหมู่บ้านที่เป็นโครงเรื่องสำคัญ

การเล่าเรื่องของผู้ประพันธ์มีลักษณะเล่าถึงเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันที่เกิดกับเด็กนักเรียนทุกคน แต่ผู้ประพันธ์สามารถนำเหตุการณ์ธรรมดาบรรยายให้น่าสนใจ เช่น ทำให้เห็นว่าทุกคนในหมู่บ้านรอคอยที่จะพบกับคุณครูผู้หญิงคนใหม่ และตัวละครคุณครู โออิมิคือมิติใหม่ของกลุ่มคนในสังคมญี่ปุ่น โดยเฉพาะในสังคมหมู่บ้านชนบทที่ยังไม่คุ้นชินกับการแต่งกายแบบตะวันตกหรือการใช้จักรยานเป็นพาหนะเดินทาง รวมทั้งเมื่อเด็กนักเรียนถามถึงคุณครูคนใหม่ คุณครู โคะบะยะชิ (Kobayashi) ตอบว่าชื่อคุณครู โออิมิที่แปลว่าหินก้อนใหญ่ แต่ว่าคุณครูตัวเล็กตรงกันข้ามกับชื่อขณะที่คุณครู โคะบะยะชิตัวสูงแต่ชื่อของเธอหมายถึงไม้เล็กเพื่อให้เห็นว่าแม้คุณครู โออิมิจะตัวเล็ก

⁵⁷ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.3.

แต่กำลังมีบทบาทสำคัญในเรื่องต่อไป ชื่อของตัวละครจึงเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงด้านตรงข้ามของคุณครูทั้งสองคน คุณครู โคะบะยะมิเหมือนกับคนญี่ปุ่นรุ่นเก่า ส่วนคุณครู โออิชิเปรียบเหมือนคนญี่ปุ่นรุ่นใหม่และเหตุการณ์ใหม่ๆที่กำลังก่อตัวขึ้นในญี่ปุ่นในช่วงทศวรรษที่ 1930 เป็นต้นมา

ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ตัวละครคุณครู โออิชิสะท้อนภาพผู้ประพันธ์ที่มีชีวิตอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง คุณครู โออิชิตัวเล็กและสวมแว่นสายตาคลายกับตัวจริงของชะกะเอะ ตัวละครคุณครู โออิชิสะท้อนภาพความขัดแย้งระหว่างคนกับสังคม นับตั้งแต่เรื่องความเป็นคนหัวสมัยใหม่กว่าคนอื่น ความคิดที่แตกต่างจากรัฐในระหว่างสงคราม ความคิดเรื่องความเท่าเทียมกันในสังคมระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งสะท้อนภาพผู้ประพันธ์ซึ่งเป็นผู้หญิงที่มีการศึกษา เป็นนักเขียนหญิงและมีความคิดต่อต้านเรื่องสงครามมาตั้งแต่สมัยสงคราม สามิของชะกะเอะคือมิเงะจิ ทัซุโอะอิ ถูกจัดเป็นนักกวีที่มีแนวคิดสังคมนิยม ซึ่งตัวละครในเรื่องที่สะท้อนภาพสามิของเธอคือคุณครูอินะงะวะ ซึ่งสามิของชะกะเอะถูกจับด้วยข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์เช่นเดียวกับตัวละครคุณครูอินะงะวะ เรื่องราวการติดต่อของคุณครูผ่านจดหมายถึงนักเรียนช่วงที่อยู่ในคุกสะท้อนภาพชีวิตของคนทั้งคู่ที่ติดต่อกันทางจดหมายในระหว่างที่มิเงะจิถูกจับ เนื่องจากมิเงะจิเป็นนักกวี หนังสือเรื่อง *เมล็ดพันธุ์หญ้า* จึงสะท้อนภาพบทกวีของมิเงะจิที่มีลักษณะเพื่อสังคม

ตามเนื้อเรื่องผู้ประพันธ์ปฏิเสธว่าการอ่านหนังสือหรือบทกวีไม่ได้หมายความว่าคนเหล่านั้นเป็นคอมมิวนิสต์ รวมทั้งเนื้อหาของหนังสือ *เมล็ดพันธุ์หญ้า* ล้วนเกี่ยวกับธรรมชาติไม่ได้แสดงออกถึงแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์แต่อย่างใด แต่มิเงะจิ ทัซุโอะอิ ตลอดจนถึงยูริ โกะ มิยะโมะ โตะและอิเนะ โกะ ชะตะ ที่มีอิทธิพลทำให้ผู้ประพันธ์เริ่มเขียนหนังสือล้วนถูกจัดเป็นนักเขียนฝ่ายซ้ายทั้งสิ้น นอกจากนี้ ในยุคสมัยของผู้ประพันธ์ เมื่อปีค.ศ.1921 เกิดนิตยสารซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของวรรณกรรมชนชั้นกรรมกรชื่อ *คนหว่านพืช (Tanemakuhito)*⁵⁸ รวมถึงงานประพันธ์ที่เล่าประสบการณ์ของผู้ใช้แรงงานเรื่อง *ต้นกล้าจากดิน* (1922) ของนะกะนิมิ⁵⁹ การปฏิเสธของผู้ประพันธ์ผ่านตัวละครคุณครู โออิชิและคุณครูอินะงะวะสะท้อนมุมมองของตัวเองที่มีต่อสามิและเพื่อนร่วมอาชีพว่าพวกเขาและข้อเขียนของพวกเขาเหล่านั้นไม่ใช่การแสดงความคิดสนับสนุนคอมมิวนิสต์แต่เป็นการแสดงความงามในเชิงวรรณศิลป์ ขณะเดียวกันสะท้อนให้เห็นว่า คอมมิวนิสต์ ในความหมายของกองทัพญี่ปุ่น หมายถึง ทุกคนที่ไม่อยู่ในกรอบของสังคมหรือต่อต้านกรอบของสังคมของรัฐในขณะนั้น ซึ่ง

⁵⁸ หลี่หมิง, แพลและเรียบเรียง, *ฉบับวรรณกรรมตะวันออก* (ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์วิทยาศาสตร์สังคมจีน, 1979), หน้า 2-3
อ้างถึงใน อาทร์ ฟุงธรรมสาร, *วิวัฒนาการญี่ปุ่นหลังสงคราม* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 38.

⁵⁹ อาทร์ ฟุงธรรมสาร, *วิวัฒนาการญี่ปุ่นหลังสงคราม*, หน้า 39.

ผู้ประพันธ์มีความขัดแย้งกับรัฐเพราะสนับสนุนสิทธิเสรีภาพการแสดงออกของนักเขียน นักกวีและผู้คนในสังคม ความขัดแย้งของเรื่องจึงเป็นความขัดแย้งต่อสังคม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าตัวละครคุณครู โออิชิสะท้อนภาพชีวิตส่วนหนึ่งของชะกะเอะและเป็นตัวละครผู้ใหญ่ที่สำคัญของเรื่อง แต่ผู้ประพันธ์ใช้ตัวละครผู้ใหญ่เพื่อเสนอประเด็นเรื่องเด็กและสงครามเป็นหลัก เห็นได้จากชื่อของตัวละครคุณครู โออิชิ (大石 Ōishi) หมายถึงหินก้อนใหญ่แต่คุณครูเป็นคนตัวเล็ก พวกนักเรียนจึงเรียกว่าคุณครู โคะอิชิ (小石 koishi) หมายถึงหินก้อนเล็ก ซึ่งคำว่า โคะ (小 ko) ที่แปลว่าเล็กพ้องเสียงกับคำว่า โคะ (子 ko) ที่แปลว่าเด็ก สะท้อนภาพคุณครูที่ใกล้ชิดกับเด็กๆ ตลอดจนถึงความผูกพันระหว่างตัวละครเด็กกับผู้ใหญ่ ซึ่งช่วยสร้างอารมณ์สะท้อนใจ เช่น เมื่อคุณครูเห็นลูกศิษย์ของตนประสบชะตากรรมที่ยากลำบากในระหว่างสงคราม

ภาพความสัมพันธ์ระหว่างคุณครูและเด็กแสดงให้เห็นภาพสังคมญี่ปุ่นที่คุณครูมีบทบาทสำคัญมาตั้งแต่ในอดีต แต่ในช่วงสงครามคุณครูถูกลดบทบาทให้เป็นเพียงผู้สอนหนังสือตามแนวทางที่รัฐกำหนดเพื่อปลูกฝังแนวคิดเรื่องสงครามแก่เด็กกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างหน้าที่ของคุณครูที่ดีกับหน้าที่ของคุณครูที่มีต่อรัฐ คุณครู โออิชิไม่ยอมแพ้ให้กับแนวทางของสังคมที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนด ถึงแม้ไม่สามารถเอาชนะระบบได้ แต่ในที่สุด เด็กๆ เรียนรู้ไปตามพัฒนาการของเวลาและประสบการณ์ถึงความเลวร้ายของสงครามที่รัฐส่งเสริมผ่านการศึกษาและคุณครู นอกจากนี้ ลูกชายของคุณครู โออิชิเติบโตขึ้นและเข้าใจคุณค่าของชีวิตตัวเองที่พ่อแม่เฝ้าถนอมทำให้คลายความขัดแย้งระหว่างแม่กับลูกชายลงได้ แต่ต้องแลกกับการสูญเสียพ่อและน้องสาวของคะอิชิไปในสงคราม ในทางตรงกันข้ามความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายไม่ได้คลี่คลายลง บทบาทลูกสาวครอบครัวชาวประมงของ โคะ โตะเอะที่อยากเกิดเป็นลูกชายเพื่อให้พ่อสมหวังและให้แม่ไม่ต้องทำงานหนักป่วยหนักและตายอย่างเฉียดตายในห้องเก็บของ ยิ่งไปกว่านั้น แม้ผู้ประพันธ์จะแสดงลักษณะความเป็นคนสมัยใหม่เรื่องบทบาทผู้หญิง แต่บทบาทลูกชายคนโตของคุณครู โออิชิกลับโดดเด่นกว่าลูกสาวคนเล็กและลูกชายคนรองอย่างชัดเจน

ความขัดแย้งที่สำคัญเป็นความขัดแย้งระหว่างการเสียสละชีวิตเป็นคนดีของสังคมกับการรักษาชีวิตเพื่อครอบครัว คุณครู โออิชิต้องขัดแย้งกับคนหลายคนเพื่อชี้ว่าการรักษาชีวิตเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ความคิดเรื่องการรักษาชีวิตสะท้อนผ่านตัวละครคุณพ่อของคุณครู โออิชิว่า คนญี่ปุ่นไม่ได้ต้องการเป็นทหารและไม่ต้องการสงคราม คุณพ่อของคุณครู โออิชิพยายามฝึกเป็นกะลาสีเรือเพื่อหนีทหาร แต่คุณครู โออิชิไม่เคยทราบเรื่องนี้จากคุณแม่ของเธอเลย คุณครู โออิชิมาทราบเรื่องภายหลังจากคุณลุงที่เจอกันโดยบังเอิญบนรถโดยสารหมู่บ้าน ซึ่งพบว่าเป็นเพื่อนเก่าแก่ของคุณพ่อ ทั้งคุณพ่อ

และคุณลุงฝึกเป็นกะลาสีเรือเพื่อได้รับวงเวียนการเกณฑ์ทหาร ภาพของคุณพ่อที่ได้จากคำบอกเล่าคุณลุงจึงเป็นเด็กหนุ่มที่ร่าเริงสดใส แตกต่างจากภาพที่ได้จากคุณแม่ผู้เป็นภรรยา

Her father, as described by the old man, sounded different from the image of him her mother, as his wife, had given her. As she pictured her father in his youth, she felt herself smiling instead of feeling sentimental. (...) She had heard for the first time, however, that he had disliked being drafted.⁶⁰

การที่ผู้ประพันธ์กล่าวถึงภาพลักษณ์ที่แตกต่างกันจากคนสองคนนั้นเปรียบเหมือนภาพลักษณ์ของญี่ปุ่นและทหารญี่ปุ่นช่วงสงครามโลกครั้งที่สองที่มีสองด้าน ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวและอยู่ในสถานะใด นอกจากนี้ คุณลุงเป็นเพื่อนคุณพ่อจึงเล่าด้วยน้ำเสียงที่แสดงความรักต่อมิตรขณะเดียวกันแสดงให้เห็นว่าคุณพ่อมีความสุขมากกับโลกแห่งท้องทะเล ส่วนคุณแม่มีแต่ความทุกข์โศกเพราะสูญเสียสามี และเป็นผู้ที่ไม่มีทางออกแตกต่างจากคุณพ่อ ผู้ประพันธ์เลือกให้คุณพ่อหนีไปเป็นกะลาสีเรือแสดงให้เห็นความต้องการของมนุษย์ที่เป็นอิสระจากกฎเกณฑ์ทางสังคม โลกของท้องทะเลมีเพียงน้ำกับฟ้าที่ห่างไกลจากความวุ่นวาย แผ่นน้ำซึ่งเชื่อมต่อกันเป็นบริเวณกว้างใหญ่หมายถึงโลกที่เปิดกว้าง ไม่ใช่หนทางที่จำกัดหรือปิดกั้นอย่างสมบูรณ์ ผู้ประพันธ์เสนอว่าสิ่งที่เกิดขึ้นของคนส่วนใหญ่คือการปฏิบัติตามหน้าที่ คุณพ่อและคุณลุงคือคนญี่ปุ่นที่ไม่ปรารถนาสงครามและมีทางเลือกอื่นที่จะไม่ต้องเป็นทหาร หากคนญี่ปุ่นทุกคนสามารถหลีกเลี่ยงการเกณฑ์ทหารได้ พวกเขาขอมเติมใจหลีกเลี่ยง การที่คุณพ่อของคุณครุเสียชีวิตเนื่องจากเรือแตกเปรียบให้เห็นว่าความตายที่เกิดจากภัยธรรมชาติเป็นทางเลือกที่ดีกว่าความตายที่เกิดจากสงคราม ภัยธรรมชาติคือสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้แต่สงครามคือสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้เพราะมนุษย์เป็นผู้ตัดสินใจ ตัวละครคุณพ่อที่เป็นผู้ใหญ่สะท้อนความรู้สึกของคนญี่ปุ่นที่ขัดแย้งกับความคิดของผู้นำและค่านิยมของคนในสังคม

ในตอนจบความขัดแย้งคลี่คลายลงเมื่อสิ้นสุดสงคราม ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นการเติบโตของเด็กๆท่ามกลางมรสุมแห่งสงคราม เด็กรู้และเข้าใจที่จะรักษาชีวิตเพื่อครอบครัว ภาพที่ผู้ประพันธ์เสนอคือภาพที่สร้างอารมณ์สะเทือนใจและหม่นหมอง เมื่ออิโซะกิชิตาบอดหลังจากการเกณฑ์ทหาร เขาพยายามบอกตำแหน่งของเพื่อนๆ ในรูปถ่ายเมื่อสมัยยังเป็นเด็กให้ทุกๆคนฟังราวกับว่าตาของเขามองเห็น ความพยายามของอิโซะกิชิทำให้คุณครุและเพื่อนนักเรียนกลั้นน้ำตาไว้ไม่อยู่เพราะความสะเทือนใจ ทั้งในโชคชะตาของอิโซะกิชิและโชคชะตาของตนเองที่ตกเป็นเหยื่อของสงคราม

⁶⁰ Ibid, p.177.

As she was prompting him in a cheerful voice, tears ran down her cheeks. Amid the silence that descended upon the company, Sanae abruptly stood up. Then, Masuno, who was somewhat intoxicated, began to sing, as she stood leaning against the railing.

*“Ruined lies the castle old
Where the warriors sat relaxed,
Passing saké ’neath the moon,
While cherry blossoms were in bloom.”*

She sang with her eyes closed, as if charmed by her own lovely voice. This was the song she had sung when she was in the sixth grade as the final number at the school recital, and through which she had gained her popularity. Sanae suddenly clung to Masuno’s back and burst out sobbing.⁶¹

จากตัวบท ปราสาทเก่าที่พังทลายเปรียบเสมือนประเทศญี่ปุ่นที่เคยรุ่งเรืองในระบบการปกครองของโชกุนผ่านคู่อริจักรพรรดิเป็นผู้ปกครองสูงสุดนั้นได้ล่มสลายลงภายหลังสงคราม เหล่าทหารที่รับใช้ชาติไม่เหลืออะไรคืนกลับมาเหมือนนักรบที่นั้งดื่มเหล้าสาเกได้แสงจันทร์พร้อมกับมองซากปรักหักพังของปราสาท ดอกซากุระที่ผลิบานดูสวยงามแต่ไม่นานจะหล่นลงมาสู่พื้นดิน เหมือนกับชีวิตของเด็กที่ต้องผ่านสงคราม ชะนะอะร้องเพลงได้เพียงท่อนเดียวก็ปล้นร้องไปให้ออกมา เพราะทนไม่ไหวถึงความเจ็บปวดผิดหวังที่เกิดขึ้นจากสงครามไม่ไหว เพราะชะนะอะเองเคยอยากเข้าโรงเรียนคนตรีแต่เธอเป็นได้เพียงเกอิชาและเจ้าของร้านอาหารในหมู่บ้าน เรื่องราวชีวิตของเด็กสิบสองที่ได้รับผลกระทบจากสงครามสะท้อนแนวคิดและความหมายของชื่อเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ดวงตาที่บริสุทธิ์สดใสทั้งยี่สิบสี่ดวงถูกทำให้หม่นหมองและดับมืดแตกต่างกันไปตามชะตากรรมของเด็กแต่ละคน เมื่อพวกเขา มองย้อนกลับไปถึงเรื่องราวในวัยเด็ก ภาพความทรงจำที่ปวดร้าวยังคงชัดเจนเสมอ ดวงตาของพวกเขาจึงเป็นหยาดน้ำตาในทุกคราวที่คิดถึงอดีตเรื่องสงคราม

เด็กหญิงอึคะ

เนื้อหาของเรื่องสร้างจากจินตนาการเป็นส่วนใหญ่ การผูกเรื่องให้ตัวละครสำคัญเป็นเก้าอี้ที่มีชีวิตผูกพันกับเด็กและเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูในอดีตเป็นวิธีเสนอเรื่องสงครามแก่เด็กที่แตกต่างออกไป ทำให้มีลักษณะพิเศษคล้ายกับนิทานมากกว่าชีวิตจริง แต่สถานที่ที่ปรากฏในเรื่องเกิดจากภูมิหลังของผู้ประพันธ์ที่เคยอพยพไปอยู่ต่างจังหวัดในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองและด้วยทัศนคติที่มีต่อความทันสมัยของชาวเมืองโตเกียวซึ่งเป็นภูมิลำเนาของผู้ประพันธ์ ผู้ประพันธ์อาศัยเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมาเป็นเหตุการณ์หลัก สถานที่สำคัญในเมืองฮิโรชิมาเป็นสถานที่จริงที่อนุรักษ์ไว้มาถึงปัจจุบัน เนื้อเรื่องในส่วนอื่นๆเป็นเรื่องแต่งที่เกิดจากมุมมองของผู้ประพันธ์ต่อสังคมญี่ปุ่น

⁶¹ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.244.

กล่าวคือบางส่วนเป็นเรื่องจริงของคณูปุณในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 และบางส่วนแต่งขึ้นใหม่ เพื่อให้เด็กซึมซับสารของเรื่องได้ดีขึ้น สนใจอ่านมากขึ้น รวมทั้งทำให้แตกต่างจากวรรณกรรมเยาวชนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามเรื่องอื่นๆ

ผู้ประพันธ์เล่าเรื่องผ่านมุมมองของเด็กชายนะโอะกิ ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญของเรื่องสลับกับการเล่าเรื่องของผู้ที่รู้เรื่องราวทั้งหมด การดำเนินเรื่องมีจุดเริ่มต้น ปมปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้งและจุดที่คลี่คลายเรื่องราวทั้งหมดจนกระทั่งตอนจบของเรื่อง เรื่องราวมีลักษณะคล้ายการผจญภัยเล็กๆ ของเด็กชายนะโอะกิขณะไปพักบ้านคุณตาคุณยายที่เมืองฮะนะฮะฮะ เก้าอี้กับเด็กหญิงอึะคือปมปัญหาสำคัญที่นะโอะกิต้องค้นหาคำตอบ พีรทัชโกะคือผู้ช่วยที่จะแก้ปมปัญหาทั้งหมด ขณะเดียวกันจากบทบาทผู้ช่วยของพีรทัชโกะนั้นที่จริงแล้วกลายเป็นกุญแจไขความกระจ่างให้กับนะโอะกิ

การเปิดเรื่องเริ่มต้นที่นะโอะกิมีน้องสาวอายุประมาณสามขวบคือยูโกะจัง ซึ่งเขาชอบเล่นกับน้องสาวโดยเรียกยูโกะว่าอึะจัง และยูโกะจังชอบมาก นะโอะกิจะเรียกน้องสาวเล่นบ่อยๆว่าอึะจัง ในบางครั้งถ้าเรียกอึะจัง ยูโกะถึงจะขานรับ เมื่อเด็กชาวเมืองโตเกียวทั้งสองถูกนำมาฝากไว้ช่วงปิดเทอมภาคฤดูร้อนที่ต่างจังหวัด นะโอะกิถือโอกาสออกไปสำรวจบริเวณรอบๆเมืองเก่า ซึ่งเคยเป็นของขุนนางในสมัยโบราณ ระหว่างนั้นเด็กชายพบกับเก้าอี้ปริศนา ซึ่งพูดได้และเดินได้พร้อมพร่ำบ่นว่า “ไม่มี ไม่มี” นะโอะกิตามเก้าอี้ไปจนพบกับบ้านร้างรูปทรงแบบบ้านฝรั่ง นะโอะกิดกใจวิ่งหนีกลับบ้าน จากจุดเริ่มต้นของความสงสัย ผู้ประพันธ์สอดแทรกเรื่องราวพื้นบ้านสลับกับเรื่องราวทางจินตนาการแบบตะวันตก นะโอะกิตามคุณตาว่าแถวบ้านคุณตานี้มีผีริเปล่า เพราะนะโอะกิดคิดว่าเก้าอี้ อาจจะเป็นผี ข้างคุณตาจึงเล่าตำนานเรื่องคัปปะ (Kappa) ซึ่งเป็นสัตว์ประหลาดที่ชอบแปลงกายเป็นสิ่งต่างๆหลอกคนในตำนานนิทานพื้นบ้านของญี่ปุ่นให้ฟัง จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องซ้อนเรื่องในวรรณกรรมเยาวชนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามของญี่ปุ่นได้อย่างกลมกลืน เพราะนอกจากสื่อสารให้เด็กรู้เรื่องเล่าพื้นบ้านประจำท้องถิ่นแล้ว ยังเสนอเรื่องสงครามในประวัติศาสตร์เป็นลำดับต่อมาอีกด้วย

วันหนึ่งยูโกะออกไปทางหลังบ้านคุณตาทำให้นะโอะกิหาไม่เจอ นะโอะกิดกใจแต่สุดท้ายหนีออกมาว่าตอนอยู่โตเกียว น้องสาวเคยออกไปเล่นที่ป่าเบญจพรรณคนเดียว ซึ่งป่าที่โตเกียวมีต้นไม้คล้ายกับที่บ้านร้าง นะโอะกิจึงไปตามน้องสาวและพบว่ายูโกะจังกำลังเล่นกับเก้าอี้อยู่ ภาพยูโกะที่เล่นกับเก้าอี้อย่างคุ้นเคยทำให้ปมปัญหาในใจนะโอะกิเพิ่มมากขึ้น วันต่อมาคุณตาคุณยายตั้งใจพาหลานๆ ไปเที่ยวเกาะมิยะจิมะ แต่นะโอะกิแกล้งบอกว่าปวดหัวขอยุ่บ้านเพื่อไปสำรวจบ้านร้างที่เก้าอี้อยู่ เมื่อนะโอะกิไปถึง เด็กชายพบว่าเก้าอี้รอกอยเขาอยู่แล้ว นะโอะกิประหลาดใจยิ่งขึ้นเมื่อเก้าอี้บอกว่ น้องสาวของนะโอะกิคืออึะจังที่เก้าอี้ตามหาและรอกอยมาเป็นเวลานาน ขณะที่นะโอะกิปฏิเสธ

ความขัดแย้งและความสงสัยเริ่มทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อทั้งสองฝ่ายต่างบอกว่าสิ่งที่ตัวเองพูดเป็นความจริง จากจุดนี้ผู้ประพันธ์เริ่มให้ข้อมูลเรื่องเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมาแก่ผู้อ่าน เมื่อนะโอะกินอนหลับภายหลังไปสำรวจบ้านร้างและครุ่นคิดปริศนาอยู่ในใจ นะโอะกิตื่นขึ้นมากลางดึกได้ยินคุณตาคุณยายพูดคุยเรื่องเหตุการณ์ผู้คนล้มตายจำนวนมาก แต่นะโอะกิไม่ทราบว่าเป็นเรื่องอะไร เช่นเดียวกับเด็ก ๆ ที่ไม่ทราบเรื่องสงครามโลกครั้งที่สองมาก่อนจะได้ติดตามเรื่องราวไปพร้อมๆกัน เด็กชายนะโอะกิค่อยๆเรียนรู้ทั้งเรื่องราวของท้องถิ่นและเรื่องราวสงครามในอดีตทีละน้อย วันหนึ่งนะโอะกิตั้งใจพายุโกะไปสำรวจบ้านร้างของแก๊อิจิแต่พบกับริทซุโกะที่ป่าเบญจพรรณเสียก่อน นะโอะกิจึงต้องล้มเลิกความตั้งใจเพราะริทซุโกะคะยั้นคะยอพาเด็ก ๆ ไปเที่ยวพิพิธภัณฑสถานแสดงเครื่องใช้ของขุนนางที่ครองเมืองฮะนะอุระในสมัยโบราณ การกำหนดเนื้อหาของเรื่องเช่นนี้นอกจากผู้ประพันธ์จะสนับสนุนให้เด็กรุ่นใหม่ทัศนศึกษาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานแล้ว ผู้ประพันธ์ยังนำตัวละครไปพบกับจุดคลี่คลายของปริศนาอีกด้วย นะโอะกิพบแก๊อิจิที่มีลักษณะเหมือนกับแก๊อิจิที่ได้ในพิพิธภัณฑสถาน นะโอะกิจึงฝากริทซุโกะสืบหาช่างทำแก๊อิจิ ส่วนนะโอะกิ เขาตัดสินใจไปตามแก๊อิจิแต่ยังไม่ได้คำตอบเพราะแก๊อิจิรู้จักแค่เมื่อวานกับพุ่มนี้ ซึ่งสะท้อนภาพแก๊อิจิที่อยู่ในโลกจินตนาการไม่ใช่มนุษย์ที่อยู่บนโลกแห่งความจริงจึงไม่สามารถแยกแยะวันเวลาได้ เมื่อไม่ได้คำตอบจากแก๊อิจิ นะโอะกิแอบเก็บปฏิทินจากบ้านร้างมาและภายหลังนำไปปรึกษาริทซุโกะจนกระทั่งรู้ว่าเป็นปฏิทินในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง วันที่ในปฏิทินหยุดที่วันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ.1945 ซึ่งเป็นวันที่คุณตากับอิดะของแก๊อิจิออกจากบ้านหายไป

ความลับต่างๆที่นะโอะกิสงสัยคลี่คลายลงตามลำดับ ริทซุโกะพานะโอะกิไปลอยโคมที่ฮิโรชิมาในวันครบรอบเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูเดือนสิงหาคม พร้อมกับเล่าเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูให้ฟัง นะโอะกิเชื่อว่าคุณตากับอิดะที่หายไปเสียชีวิตทั้งคู่เพราะระเบิดปรมาณูในวันที่ 6 สิงหาคม จากนั้นนะโอะกิพยายามพิสูจน์ให้แก๊อิจิเชื่อว่ายูโกะจึงไม่ใช่อิดะ แก๊อิจิรับความจริงไม่ได้จึงแตกกระจายไปต่อหน้านะโอะกิ เรื่องราวคลี่คลายลงเมื่อแม่ของนะโอะกิกลับมารับนะโอะกิและยูโกะที่บ้านคุณตา ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าถึงอย่างไรนะโอะกิกงเป็นเพียงเด็ก ซึ่งอ่อนไหวเปราะบางและต้องการความรักความเอาใจใส่จากพ่อแม่ เมื่อนะโอะกิได้เห็นหน้าแม่ เด็กชายรู้สึกว่าคุณตาคนที่คอยปกป้องคุ้มครอง นะโอะกิจึงเปลี่ยนบทบาทจากพี่ชายที่ต้องดูแลน้องสาวเป็นลูกชายของแม่ทำให้นะโอะกิร้องไห้ออกมาไม่ยอมหยุดเพราะสงสารแก๊อิจิ นอกจากนี้ นะโอะกิน้อยใจแม่เพราะเขารู้สึกว่าเขาพบเรื่องราวต่างๆมากมายในช่วงหยุดฤดูร้อนสั้นๆแต่แม่กลับไม่สนใจถามอะไรเขาเลย เรื่องที่ผู้ใหญ่มองข้ามจึงอาจเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่ของเด็กคนหนึ่ง

เมื่อเรื่องราวมาถึงจุดคลี่คลาย นะโอะกิค่อยทราบความจริงจากแม่ว่ายูโกะไม่ใช่อิดะกลับชาติมาเกิด การที่ยูโกะจ้งเล่นหรือพูดในสิ่งที่นะโอะกิไม่เคยเจอมาก่อนขณะอยู่กับแก๊อิจิเป็นเพราะน้องสาว

เรียนร้องเพลงเล่นเกมพื้นบ้านมาจากคุณครูที่กลับจากฮังการี แต่ยูโกะเพิ่งจำมาเล่นที่บ้านคุณตา หลังจากนะโอะกิลบกลับบ้านไปแล้ว เรื่องราวของอิคะจังทั้งหมดจึงเปิดเผยผ่านจดหมายของฟิร็ทซุโกะ อิคะจังคือฟิร็ทซุโกะตอนสามขวบ ซึ่งหลงทางหลังเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมา พ่อและแม่ปัจจุบันนำฟิร็ทซุโกะไปเลี้ยงและตั้งชื่อให้ใหม่ เมื่อฟิร็ทซุโกะโตขึ้นเธอป่วยเป็นลิวทิเมียทำให้ต้องเข้าโรงพยาบาลเปลี่ยนเลือดบ่อยๆ ครั้งล่าสุดที่นะโอะกิไม่เจอฟิร็ทซุโกะเพราะเธอเข้าโรงพยาบาล ระหว่างนั้น ฟิร็ทซุโกะทราบจากจดหมายของนะโอะกิว่าอิคะมีไฟที่หลังเรียงกันสามเม็ด ฟิร็ทซุโกะจึงถามคุณหมอและพบว่าตัวเองมีไฟที่หลังอย่างอิคะทำให้รู้ว่าที่จริงตัวเองคืออิคะจัง ชื่ออิคะมาจากชื่อตัวละครเด็กหญิงไอค้ำในนิทานของแอนเดอร์เซน ที่คุณตาซื้อให้คุณแม่ของฟิร็ทซุโกะ ซึ่งต่อมานั่งสืบทอดเป็นของฟิร็ทซุโกะ ทั้งนี้ ผู้ประพันธ์ใช้รูปแบบจดหมายเฉลยความจริงเพื่อปิดเรื่องอย่างรวดเร็วและทำให้เด็กเข้าใจเรื่องราวทั้งหมดทันที

ตอนจบของเรื่อง ฟิร็ทซุโกะลงท้ายจดหมายว่าจะไม่ยอมตายและเล่าความฝันของเธอให้นะโอะกิฟังว่า

直樹ちゃん、わたしは、きつときつと元気になってみせますよ。ぜったい、死んだりしませんよ。そして、あの家へすもうと思うのです。かいつかの垣根は、きれいにかりこんでやりましょう。池にはきんぎょをおよがせましょう。しょうべん小僧には、噴水をいさましくとぼしてもらいましょう。家もぬりかえてやりましょう。あじさいがむらさき⁶²のまるい重たい花をつけ、ばらはさきそろい、ふじ⁶³の花がたれるでしょう。

ที่จะต้องหายจากโรคร้ายนี้ให้ได้ พี่ไม่ยอมตายหรือก๊จะนะโอะกิ พี่จะไปอยู่ที่บ้านหลังนั้น จะตัดแต่งกิ่งไคท์ซุกะอย่างดี จะเลี้ยงปลาทองในสระ และทำให้รูปปั้นเด็กผู้ชายนั้นนี้ออกมาอีก พี่จะทาสีบ้านเสียใหม่ ดอกไฮเดรนเยีย ดอกกุหลาบ และดอกวิสทีเรียที่ชุ่มฉ่ำจะบานสะพรั่งอีกครั้ง

わたしは女の赤ちゃんをうみましょう。そして、小さいすに、おすわりをさせましょう。そしたらいすは、はじめてよろこんで、イーダだ、ほんとうのイーダが帰ってきたというでしょう.....⁶⁴

⁶² ดอกไฮเดรนเยียสีม่วง

⁶³ ดอกไม้สีม่วง ดอกวิสทีเรีย (Wisteria)

⁶⁴ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, pp.200-201.

พี่จะมีลูกผู้หญิงและให้นั่งเก้าอี้เล็กๆตัวนั้น เก้าอี้จะได้ดีใจว่าอิคะของมัน
กลับมาแล้ว⁶⁵

ริทซุโกะส่งรูปบ้านที่นะโอะกิวาดแล้วทิ้งเอาไว้ที่บ้านร้างเนื่องจากตกใจเรื่องเก้าอี้มาให้ นะโอะกิ
มองดูรูปพร้อมนึกถึงข้อความในจดหมายของริทซุโกะ เด็กชายรู้สึกว่ารูปบ้านมีชีวิตขึ้นมาอย่างทีริทซุ
โกะตั้งความหวังไว้

直樹の目に涙があふれた。おねえさんはしぬもんか。よくなるんだ。ぜったいよくなるんだ。そのときこそ、あの家も、いすも、よみがえるんだ。幸せな日が、もういちどくるんだ。⁶⁶

นะโอะกิรู้สึกว่าน้ำตาเอ่อจนล้น---พี่ริทซุโกะจะต้องไม่ตายพี่ริทซุโกะ
จะต้องหายจากโรคร้ายนั้น ---จะต้องหายและบ้านหลังนั้นกับเก้าอี้ก็จะมีชีวิตขึ้นมา
อีกครั้งหนึ่ง---วันแห่งความสุขจะต้องหวนกลับมาอีกครั้ง⁶⁷

การจบเรื่องของผู้ประพันธ์ข้างต้นขึ้นอยู่กับจินตนาการของผู้อ่านว่าจะสัมผัสถึงความสมหวัง
ของตัวละครมากกว่าหรือน้อยกว่าความผิดหวัง ความหมายของคำมั่นสัญญาระหว่างริทซุโกะและ
นะโอะกิทางจดหมายมีทั้งความทุกข์และความสุขในเวลาเดียวกัน ความทุกข์คือความไม่มั่นใจว่าจะ
รอดชีวิตหรือไม่ ถึงแม้ว่าริทซุโกะตั้งใจว่าจะไม่ตาย เธอจะกลับไปอยู่บ้านมีลูกสาวเล็กๆให้เล่นกับ
เก้าอี้ และเมื่อถึงเวลานั้นจะให้นะโอะกิมาเที่ยวที่บ้านของเธอซึ่งตกแต่งใหม่ ในสวนเต็มไปด้วย
ดอกไม้หลากสีสันและรูปปั้นเด็กที่ยืนขึ้นอีกครั้ง สิ่งเหล่านี้เป็นได้ทั้งความฝันและความจริง เพราะ
ริทซุโกะป่วยเป็นโรคลิวคีเมียที่รักษาไม่หาย เธออาจจะตายโดยไม่ได้ทำความฝันให้เป็นจริง หรือเธอ
อาจจะมีชีวิตยืนยาวต่อไปและทำตามที่ฝันไว้ ความสุขคือความหวังและกำลังใจของคนสองรุ่น
ระหว่างริทซุโกะกับนะโอะกิ ทั้งคู่ต่างเชื่อมั่นว่าสิ่งเลวร้ายจะผ่านพ้นไปและวันเวลาดี ๆ จะกลับคืนมา
เช่นเดียวกัน หากคนทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นคนรุ่นเก่าหรือเด็กรุ่นใหม่ที่มีความฝันและความเชื่อมั่นที่จะ
ร่วมมือช่วยกันรักษาสันติภาพ ความฝันและครอบครัวของเด็กๆต่อไปจะไม่ถูกทำลาย ชีวิตจะสด
ชื่นสวยงามเหมือนดังภาพบ้านในความคิดของริทซุโกะ

เมื่อกล่าวถึงมะทซุตะนิแล้วเป็นที่ทราบกันดีว่าเรื่องของเธอสวนใหญ่จะนำมาจากนิทาน
พื้นบ้านญี่ปุ่น ในเรื่อง **เด็กหญิงอิคะ** ตัวละครเด็กหญิงอิคะหัวใจสำคัญของเรื่องนั้น ผู้ประพันธ์อาศัย

⁶⁵ มิโอะโกะ มะทซุตะนิ, *เด็กหญิงอิคะ*, หน้า 191-192.

⁶⁶ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, p.201.

⁶⁷ มิโอะโกะ มะทซุตะนิ, *เด็กหญิงอิคะ*, หน้า 192.

ชื่อตัวละครไอดา (Ida) ในเทพนิยาย (Fairy Tale)⁶⁸ ของฮันส์ คริสเตียน แอนเดอร์เซน (Hans Christian Andersen, 1805-1875) เรื่อง *Den lille Idas Blomster*⁶⁹ (*Little Ida's Flowers*) มาผูกเรื่องเป็นวรรณกรรมเยาวชนสมัยใหม่ จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีการอ้างอิง (Allusion) แสดงให้เห็นความรู้ของผู้ประพันธ์รวมทั้งสะท้อนความสนใจเรื่องเล่าประเภทนิทานที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้ประพันธ์ แต่เมื่อเป็นวรรณกรรมเยาวชน การอ้างอิงของผู้ประพันธ์จึงแตกต่างจากการอ้างอิงในวรรณกรรมสำหรับผู้ใหญ่ ผู้ประพันธ์เปิดเผยที่มาของชื่ออิคะแก่ผู้อ่านเด็กว่าเป็นชื่อของชาวต่างประเทศและมาจากนิทานของแอนเดอร์เซนเรื่องดังกล่าว

「だって、イーダって外国の名まえだよ。ぼく、アンデルセンの童話で読んだ。イーダちゃんの花という話した。」

“แต่อิคะไม่ใช่ชื่อคนญี่ปุ่นนะ ผมเคยอ่านนิทานของแอนเดอร์เซนเรื่อง ‘ดอกไม้ของอิคะ’”

「ソレソレ、ソレダ。」いすはくつくとわらった。

“นั่นแหละ นั่นแหละ! ใช่แล้ว!” แก้อีหัวเราะออกมาได้

「オマエサン、ナンデモシッテルクセニ、ソウイウコトヲイウ。オカアサンガマダ、オゲンキノコロダ。マダチッチャナイーダニ、ソノ、アンデルセントカイウヒトノ、『イーダチャンノハナ』トイウエホンヲ、ヨクミセテイタ、イーダチャンハソノホンガスキデナ、ジブンノコトヲ、シムイニハ、イーダ、イーダ、トイウヨウニナッタ。ソレデ、イーダトミンナガイウヨウニナッタ。ソウダロ?」

“คุณรู้ทุกอย่างนี่นา เมื่อตอนที่แม่ของอิคะยังมีชีวิตอยู่ ตอนนั้นอิคะยังเล็กมาก คุณแม่ให้เธอดูหนังสือเรื่อง ‘ดอกไม้ของอิคะ’ ที่เป็นนิทานแอนเดอร์เซนนั่นแหละ อิคะชอบหนังสือเล่มนี้มากก็เลยเรียกตัวเองว่า ‘อิคะ’ ใครๆก็เลยเรียกอิคะตามไปด้วย ใช่ไหมล่ะ”

「ちがうよ、うちのイーダは、イーダとって、へんな顔をするからなんだ。それはぼくが教えたんだけどね。いっぺんや

⁶⁸ เรื่องเล่าประเภทร้อยแก้วที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับโชคชะตาและเคราะห์ร้ายของพระเอกหรือนางเอก ซึ่งต้องผจญกับเหตุการณ์ที่จัดว่าเหนือธรรมชาติแล้วจบลงด้วยความสุขช่วงกาลนาน ดู ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย*, หน้า 176.

⁶⁹ ผลงานลำดับที่ 9 ของแอนเดอร์เซน พิมพ์ครั้งแรกเมื่อค.ศ.1835 Hans Christian Andersen Center, Hans Christian Andersen, *Den Lille Idas Blomster*, trans. Jean Hersholt, [Online] Available from: http://www.andersen.sdu.dk/vaerk/hersholt/LittleIdasFlowers_e.html [2005, 2 November]

「つたら、もうぜったいにおぼえちゃうんだから、かなわないよ。」⁷⁰

“ไม่ใช่หรือ อีคะของผมชอบทำหน้าย่น แล้วก็ร้องว่า ‘อี-คะ’ ผมสอนให้ทำยังตัวเองแหละ หนเดียวเท่านั้น แม่นเลย ผมไม่รู้จะทำยังไงเลยละ”⁷¹

จากตัวบท ผู้ประพันธ์ใช้ชื่ออีคะเป็นชื่อที่เรียกกันเล่นๆของเด็กหญิงสองคน คนหนึ่งคือริทซุโกะ เจ้าของแก้อี้ในวัยเด็ก ซึ่งเกิดในช่วงสงคราม กับอีกคนหนึ่งคือยูโกะจิ้งน้องสาวของนะโอะกิ ซึ่งเกิดช่วงสมัยใหม่หลังสงคราม ผู้ประพันธ์ใช้ชื่อตัวละคร ไอค้ำมาเป็นชื่อเรียกตัวละครในเรื่องและเฉลยที่มาของชื่อดังกล่าวทำให้เด็กๆรู้จักผลงานและนักเขียนที่มีชื่อเสียงของต่างประเทศ ขณะเดียวกัน แสดงให้เห็นบทบาทของวรรณกรรมเยาวชนที่สะท้อนภาพสังคมญี่ปุ่นเกี่ยวกับวัฒนธรรมการอ่าน เรื่องแปล การแปลทพนิยายของแอนเดอร์เสนเป็นภาษาญี่ปุ่นเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนสมัยสงครามโลกครั้งที่สองและปัจจุบันเด็กญี่ปุ่นยังคงอ่านงานของแอนเดอร์เสนที่แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นอยู่ นอกจากนี้ สำหรับผู้อ่านที่เป็นผู้ใหญ่จะมองเห็นอิทธิพลของวรรณกรรมเยาวชนตะวันตกต่องานวรรณกรรมเยาวชนในประเทศญี่ปุ่นอีกด้วย

ตัวละครเด็กหญิงสองคนที่เรียกตัวเองว่าอีคะเหมือนกันแสดงให้เห็นกลวิธีการเชื่อมโยงตัวละครทั้งหมดที่เกิดต่างยุคสมัยเข้าด้วยกันและก่อให้เกิดเรื่องราวต่างๆขึ้นมา รวมทั้งเป็นปริศนาที่ผู้อ่านและตัวละครนะโอะกิค่อยๆเรียนรู้ไปพร้อมกัน ความขัดแย้งระหว่างนะโอะกิกับแก้อี้เรื่องอีคะเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งไม่มีชีวิตในโลกจินตนาการของเด็ก และเป็นจุดเริ่มต้นของการค้นหาเด็กหญิงอีคะที่เกี่ยวพันกับเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง แม้ความขัดแย้งระหว่างแก้อี้กับนะโอะกิจะคลี่คลายไปตามปริศนาที่ผู้ประพันธ์ค่อยๆเฉลย แต่การที่แก้อี้แตกเป็นเสี่ยง และนะโอะกิต้องกลับบ้านที่เต็มไปด้วยความแออัดแตกต่างจากชนบท ขณะเดียวกันริทซุโกะ ไม่รู้ว่าจะหายจากโรคลิวทิเมียหรือไม่ ความขัดแย้งระหว่างโลกสมัยเก่ากับสมัยเก่าจึงไม่ได้คลี่คลายลงไปด้วย แต่นะโอะกิเรียนรู้ที่จะเข้าใจความขัดแย้งระหว่างเมืองกับชนบท และอดีตกับปัจจุบันมากขึ้น

มิอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า

เรื่อง มิอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า คล้ายกับเรื่อง ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว แต่ผู้ประพันธ์สมมุติตัวละครสำคัญขึ้นเอง เปลี่ยนแปลงสถานที่จากฮิโรชิมาเป็นนางาซากิ นำเสนอผลกระทบในด้านอื่นที่ไม่ใช่โรคลิวทิเมียแต่มีความร้ายแรงไม่ต่างกันคือผลกระทบต่อเด็กในด้านจิตใจ นอกจากนี้

⁷⁰ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, pp.65-66.

⁷¹ มิอะโกะ มะทซุตะนิ, *เด็กหญิงอีคะ*, หน้า 68-69.

ผู้ประพันธ์เสนอแนวคิดจากมุมมองที่มีความเป็นตะวันตกมากขึ้น เพื่อปลูกฝังให้เด็กรุ่นใหม่ลิ้มความ
 ชัดแย้งระหว่างตะวันออกและตะวันตกที่มีขนานเหตุมามากจากสงครามโลกครั้งที่สอง

ผู้ประพันธ์เริ่มต้นเล่าเรื่องด้วยบทสนทนาระหว่างคุณย่ากับมิเอะโกะ เด็กหญิงชั้นประถมที่มี
 ประสบการณ์เลวร้ายจากสงครามระเบิดปรมาณูที่นางาซากิ กลวิธีการเล่าเรื่องเป็นไปตามลำดับเวลา
 ถ่ายทอดผ่านมุมมองของผู้เล่าซึ่งรู้เรื่องราวทั้งหมด การดำเนินเรื่องมีที่มาของความขัดแย้งคือภาพ
 ระเบิดที่ติดอยู่ในใจมิเอะโกะ กับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของเด็ก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็น
 ธรรมชาติของเด็กที่ต้องเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการเลื่อนชั้นหรือย้ายโรงเรียน แต่มี
 มิเอะโกะย้ายโรงเรียนเพราะมีสาเหตุมาจากผู้ปกครองต้องการเปลี่ยนสภาพแวดล้อมของเด็กหญิง
 เพื่อให้ลืมเรื่องราวร้ายๆ และได้พักผ่อนใกล้ชิดกับธรรมชาติมากขึ้น

ในสภาพแวดล้อมใหม่ มิเอะโกะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงด้านที่อยู่อาศัย ถึงแม้จะอยู่กับคุณ
 ปู่คุณย่าแต่ต้องอยู่ห่างไกลบ้านและพ่อแม่ รวมทั้งการย้ายโรงเรียนทำให้ต้องเปลี่ยนเพื่อนและคุณครู
 ผู้ประพันธ์เสนอธรรมชาติของเด็กที่มีหวาดกลัวการเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกันให้ความหมายที่สองว่า
 คนญี่ปุ่นที่มีความคิดติดกับเรื่องเก่าหรือเรื่องราวสงครามในอดีตควรจะเปลี่ยนแปลงและยอมรับสิ่ง
 ใหม่ๆที่เกิดขึ้น ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าเพื่อนใหม่ของมิเอะโกะมีทั้งเพื่อนที่เข้าใจคอยช่วยเหลือ
 และเพื่อนที่ไม่เข้าใจปัญหาของเธอคอยแกล้งและทำให้เกิดอุปสรรค ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงไม่ว่า
 เรื่องใดๆย่อมจะต้องมีทั้งเรื่องที่ดีและเรื่องที่ไม่ดีเป็นธรรมดา แต่ในที่สุดการกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงจะ
 นำไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น ในตอนจบของเรื่อง มิเอะโกะได้รับกำลังใจจากเพื่อนชื่อโยะมิทำให้คลายความ
 กังวลจนกระทั่งสามารถปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมใหม่ ลิ้มภาพอดีตที่เลวร้ายจนสามารถดึงเอา
 จินตนาการและพรสวรรค์ที่หายไปกลับมาได้ ทั้งนี้ ศิลปะเป็นสิ่งที่ช่วยเยียวยาจิตใจ แต่หากจิตใจป่วย
 ก็อาจเป็นอุปสรรคกับการสร้างสรรค์ศิลปะได้ ความสวยงามของศิลปะจึงเริ่มต้นที่จิตใจ และมีรูปภาพ
 คือปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้หัวใจเข้มแข็งและอ่อนโยนในเวลาเดียวกัน ตรงกันข้ามกับสงครามที่ทำลาย
 หัวใจของเด็ก ทำให้เด็กหวาดกลัวและไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ

สงครามเป็นต้นเหตุที่ก่อความขัดแย้งให้ตัวละครมิเอะโกะและแสดงออกผ่านทางกายภาพ
 เพราะเด็กหญิงขาดความมั่นใจไม่สามารถวาดรูปได้ มิเอะโกะเกิดความขัดแย้งกับเพื่อนที่โรงเรียน
 ใหม่ ซึ่งยิ่งสร้างปมปัญหาให้กับตัวละครมิเอะโกะ มิเอะโกะเอาชนะปัญหาได้เมื่อสามารถเอาชนะ
 ความขัดแย้งภายในได้ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนที่ค่อยๆเติบโตขึ้นทำให้มิเอะโกะเริ่มเปิดใจและ
 เอาชนะปมปัญหาในใจสำเร็จ เด็กหญิงมีพัฒนาการมากขึ้นเพราะผ่านประสบการณ์สงครามมาก่อน
 และเข้าใจความหมายและคุณค่าของคำว่าเพื่อนจากโยะมิ อักษรที่มิเอะโกะเขียนตามโจทย์การแข่งขัน
 วาดรูปอักษรคันจิด้วยพู่กันคือคำว่าเพื่อนทำให้เธอเกิดความมั่นใจที่จะวาดอักษรลงบนกระดาษ เพราะ

เธอเข้าใจความหมายคำนี้ดีเนื่องจากได้รับความรักและสิ่งดีๆจากเพื่อนชื่อ โยะมิมา โดยตลอด รวมถึง กระจกและอุปกรณ์ชั้นดีที่เด็กหญิงใช้แข่งขัน ภาพของเพื่อนที่มีความปรารถนาดีจึงมีแต่ความสดใส เหมือนผีเสื้อที่โบยบินไปมา

It was Yoshi.

In a yellow dress matching bow in her black hair, Yoshi looked like a butterfly.⁷²

ในทางตรงกันข้าม เมื่อพุดถึงสงคราม ภาพที่เด็กเห็นจะมีแต่ความน่ากลัวและหม่นหมอง

It was like the end of the world. Windows shattered and roof tiles flew through the air. Mieko was knocked to the ground. When she had put up an arm to shield her face, a jagged piece of glass had torn into her hand, ripping of a deep gash from her fingers to the wrist. Blood was everywhere.⁷³

จากตัวบท ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าระเบิดปรมาณูทำลายล้างทุกอย่างราวกับเป็นวันสิ้นโลก แต่เมื่อก้าวถึงความรักและมิตรภาพ ภาพเพื่อนชื่อ โยะมิของมิเอะโกะจะมีแต่ความสดชื่น ร่าเริง เพื่อเน้นให้เห็นคุณค่าของความรักและการไม่ทำร้ายซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ การเปรียบเทียบเรื่องวันสิ้นโลกก่อนวันพิพากษาและสาระเรื่องมิตรภาพกับความรักล้วนสะท้อนให้เห็นความแตกต่างทางภูมิหลังของเอลดีนอร์ โคเออร์ที่เป็นนักเขียนชาวตะวันตก เนื่องจากเป็นความเชื่อและคำสอนในพระคัมภีร์ไบเบิลของชาวคริสต์ รวมทั้งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ต้องการให้เด็กชาวอเมริกันอ่านตามทีเธอตั้งใจ การเปรียบเทียบดังกล่าวจะช่วยให้เด็กเห็นภาพชัดเจนขึ้นว่าสงครามน่ากลัวไม่ต่างจากวันสิ้นโลกในพระคัมภีร์

วรรณกรรมเยาวชนเรื่องสงครามที่เกิดจากจินตนาการสะท้อนให้เห็นชีวิตภูมิหลังผู้ประพันธ์ ในเนื้อเรื่อง เรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* แม้ตัวละครจะถูกสมมุติขึ้น แต่เนื้อหาของเรื่องเกิดจากประสบการณ์ในระหว่างสงครามและภูมิปัญญาเกิดของผู้ประพันธ์ที่เป็นชุมชนหมู่บ้านบนแหลมที่ห่างไกลความทันสมัยแบบชาวเมือง การเสนอเรื่องราวชีวิตประจำวันของเด็กในหมู่บ้านในระหว่างที่มีเหตุการณ์สงครามและเหตุการณ์ที่สำคัญในประวัติศาสตร์สะท้อนโลกของผู้ประพันธ์ก่อนย้ายภูมิลำเนา กับหลังย้ายภูมิลำเนา ตัวละครคือแม่ไม่มีบุคคลจริง แต่ภาพของเด็กในหมู่บ้านคือภาพชีวิตของผู้ประพันธ์ที่ เกาะโตะ โตะ ส่วนเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เช่น การใช้การเลือกตั้งครั้งแรกของญี่ปุ่นเป็นจุดเริ่มต้นของเรื่องสะท้อนภาพสังคมของผู้ประพันธ์ขณะที่สมรสและย้ายมาอยู่กรุงโตเกียวแล้ว

⁷² Eleanor Coerr, *Mieko and the Fifth Treasure* (New York: Puffin Books, 1993), p.11.

⁷³ Ibid, p.42.

กล่าวคือ มุมมองของตัวละคร โออิชิและเหตุการณ์การเมืองเกิดจากประสบการณ์ในแวดวงนักเขียน ฝ่ายซ้ายที่มักขัดแย้งกับรัฐบาลในระหว่างสงคราม

ตรงกันข้ามกับ *เด็กหญิงอิดะ* ผลงานของเธอเต็มไปด้วยจินตนาการและอิทธิพลของนิทานพื้นบ้านญี่ปุ่นกับเทพนิยายยุโรป โดยนำตัวละครในเทพนิยายของแอนเดอร์เสนมาใช้ผูกเรื่องแทรกด้วยเรื่องพื้นบ้านประจำท้องถิ่น แล้วเล่าผ่านเรื่องราวปัจจุบัน รวมทั้งมีความมหัศจรรย์แบบเทพนิยาย กล่าวคือตัวละครเด็กสื่อสารกับเก้าอี้ได้เหมือนที่เด็กหญิงอิดะเห็นดอกไม้เดินระบำอยู่ในปราสาท แม้ตัวละครจะสมมุติขึ้นแต่ภาพของตัวละคร แนวคิดและสถานที่คือมุมมองของผู้ประพันธ์ที่เป็นชาวเมืองโตเกียวโดยกำเนิด นะโอะกิและยูโกะจึงเป็นชาวเมืองโตเกียวที่มาเรียนรู้เรื่องสงครามจากตัวละครในชนบท ผู้ประพันธ์เสนอเรื่องสงครามและภาพความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทไปพร้อมกับตัวละครสำคัญของเรื่องที่มาจากโตเกียวกับที่อยู่ในขณะอุระเพราะผู้ประพันธ์มีประสบการณ์อพยพหนีภัยสงครามไปต่างจังหวัดเมื่อสมัยยังเด็ก เนื้อหาของเรื่องสะท้อนการโยกย้ายความสงบของผู้ประพันธ์ในรูปสันติภาพและธรรมชาติของชนบทกับความเป็นท้องถิ่นให้แก่เด็กรุ่นหลังในเวลาเดียวกัน

ในเรื่อง *มิอะโกะกับสมบัติจีนที่ห้า* ผู้ประพันธ์เสนอตัวละครที่สร้างขึ้นจากจินตนาการและแนวคิดที่สะท้อนความเป็นตะวันตกของผู้ประพันธ์มากขึ้น กล่าวคือเสนอให้ญี่ปุ่นลืมนัดความขัดแย้งเรื่องสงครามที่มีต่อชาวอเมริกัน อาจเป็นเพราะระยะเวลาที่ผู้ประพันธ์แต่งเรื่องจากบุคคลจริงเป็นระยะที่ใกล้ชิดสังคมญี่ปุ่นมากกว่า ส่วนระยะที่แต่งเรื่อง *มิอะโกะกับสมบัติจีนที่ห้า* เป็นช่วงเวลาที่ห่างกันมากกว่าสิบปีและอาชีพการงานของผู้ประพันธ์อยู่ในสังคมตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ โลกทัศน์และการให้ความสำคัญของผู้ประพันธ์จึงอยู่ที่ฝ่ายอเมริกันมากกว่า

3.3.2 ตัวละครในวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่น

แม้ว่าวรรณกรรมเยาวชนจะเสนอภาพเด็กที่ตกเป็นเหยื่อสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ผู้ประพันธ์ไม่ลืมที่จะสร้างตัวละครเด็กจากพื้นฐานตามธรรมชาติของเด็กตามลักษณะวรรณกรรมเยาวชนทั่วไป เช่น อ่อนต่อโลก เปราะบาง อ่อนไหว ชอบเรื่องบันเทิง ร่าเริง สนุกสนาน ชอบเล่น ช่างสงสัย ชอบถามและค้นหาคำตอบ ชอบฟังนิทาน เรื่องเล่าและเรื่องที่เกิดจากจินตนาการต่างๆ เป็นต้น

ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* และ *เด็กหญิงอิดะ* ทั้งคินุเอะและริทซุโกะตอนเด็กชอบอ่านนิทานมาก คินุเอะอ่านเรื่องเจ้าหญิงคะกุยะ (*Kaguya Hime*) ซึ่งเป็นนิทานเรื่องเจ้าหญิงจากดวงจันทร์ที่มีชื่อเสียงในประเทศญี่ปุ่น เด็กญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะรู้จักนิทานเรื่องนี้เป็นอย่างดี ส่วนริทซุโกะอ่านเทพนิยายแปลเรื่องดอกไม้ของอิดาน้อย (*Little Ida's Flowers*) เด็กหญิงชอบตัวละครใน

นิทานมากจนสมมุติตัวเองเป็นตัวละครตัวนั้น นอกจากธรรมชาติของเด็กที่ชอบอ่านนิทานแล้ว ตัวบทยังสะท้อนให้เห็นค่านิยมในประเทศญี่ปุ่นที่พ่อแม่หรือผู้ใหญ่นิยมซื้อหนังสือเป็นของขวัญให้แก่ลูกหลานหรือเด็กๆ ดังตัวอย่างตอนที่คุณป้านิฉิมะมาเยี่ยมคิคุเอะและมอบของขวัญจากคุณลุงให้ในโอกาสที่คิคุเอะออกจากโรงพยาบาลหลังการผ่าตัด

「うちのおじいさんがね、きぬえちゃんへ。ほうたいがとれた、おいわいだって」

“นี่คือของฝากจากลุงเพื่อเป็นการฉลองที่เอาผ้าพันแผลออก”

ふとんに、すわってるきぬえへ、お婆さんは、かみづつみの大きなものを、りょう手でさします。きぬえはまだ、ひだりだけで、つつみをあげました。(....)

ป้าเอ่ยพร้อมกับยื่นห่อของขวัญให้คิคุเอะ ซึ่งนั่งอยู่บนที่นอน คิคุเอะใช้มือข้างซ้ายแกะห่อของขวัญออก(....)

すこしいろが、あせているけど、それは、かぐやひめの絵本でした。ひょうしに、うつくしいおひめさんと、おじいさんお婆あさんが、わらっています。

มันคือหนังสือ “กะกุยะฮิเมะ” ปกสีซีดจางเป็นรูปเด็กสาวแสนสวยยิ้มให้ป้าและย่า

「ありがとう。ありがとうございます、お婆ちゃん」

“ขอบคุณมาก ขอบคุณมากค่ะป้า”

きぬえはひさしぶりに、ニコニコして、うれしそうです。

74

คิคุเอะยิ้มอย่างมีความสุขหลังจากไม่ได้ยิ้มมานานแล้ว⁷⁵

ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่านิทานทำให้เด็กมีความสุข เด็กชอบเรื่องในจินตนาการที่แตกต่างจากโลกแห่งความจริง เมื่อได้รับหนังสือนิทานหลังจากที่ผ่านช่วงเวลาที่เลวร้าย ซึ่งทำให้ความสุขหายไป เด็กหญิงจึงยิ้มออกมาได้และเมื่อย้ายกลับไปอุระกะมิ คิคุเอะให้พี่ชายอ่านนิทานให้ฟังในตอนเช้าวันแรกหลังจากกลับบ้าน

うらかみへかえってきて、はじめてのあさでした。きぬえは、ふとんのなかに、絵本をもちこんで、きよしに、よんでもら

⁷⁴ Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, pp.99-100.

⁷⁵ อิเคะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 80-81.

っています。かぐやひめのはなしは、自分でもよめるようになって、すっかりそらでおぼえているのに、きよしがよむのをきいてると、またとくべつに、うれしそうでした。おじいさんは目をつむって、ならんだふとんで、きいています。おばあさんは、そとにでて、火をおこしていました。⁷⁶

มันเป็นเช้าวันแรกของคินุเอะในอุระกะมิ เธอเอาหนังสือรูปภาพไปไว้บนที่นอนแล้ววานคิโยะฉิมอ่านให้เธอฟัง บัดนี้ เธอจดจำเรื่องคะกุยะชิมะได้ทุกตอนแล้ว เธอมีความสุขมากที่ได้ฟังพี่ชายอ่านนิทานให้ฟัง ปู่นอนหลับตาฟังนิทานอยู่บนที่นอน ส่วนย่านั้นออกไปจุดไฟ⁷⁷

ตัวอย่างข้างต้นสะท้อนคุณค่าของหนังสือและธรรมชาติของเด็กที่ชอบฟังเรื่องที่ตนเองชอบ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ถึงเด็กหญิงจะขาดแม่ แต่ภาพที่พี่ชายอ่านนิทานให้น้องสาวฟัง ขณะที่คุณปู่นอนฟังหลานๆอ่านนิทานให้กันอยู่ ส่วนคุณย่ากำลังเตรียมทำอาหารมื้อเช้า การเล่านิทานจึงเป็นช่วงเวลาแห่งความสุขของเด็กๆที่สะท้อนภาพครอบครัวที่อบอุ่น

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* เสนอธรรมชาติของเด็กที่ชอบอยู่กับเพื่อน ชอบเล่นสนุกและชอบเสียงเพลง ชอบร้องเพลงด้วยกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ตอนที่โทะมิโกะไปพักอาศัยบ้านคุณปู่ที่อะคิโตะ โทะมิโกะมีเพื่อนใหม่ชื่อชิโยะ (Chiyo) อยู่บ้านตรงกันข้ามบ้านคุณปู่ เมื่อทั้งคู่สนิทกัน เวลาอยู่ในป่าจะร้องเพลงด้วยกันอย่างมีความสุข เพลงที่ทั้งคู่ชอบมากคือชื่อ *บทเพลงแอปเปิ้ล (Ringo no Uta)* เรื่องการร้องเพลงในป่าเสียงดังและบทเพลงที่ทั้งคู่ชอบเป็นเรื่องที่รู้จักกันเพียงสองคน

Although I hadn't sung much since Father died, Chiyo-chan and I sang at the top of our voices in the mountains. I used to love singing, but I had become like a canary that had forgotten how to sing.

Our favorite song was "The Apple Song", which I had learned from the radio. It was a secret the two of us shared.⁷⁸

ความโดดเดี่ยวทำให้โทะมิโกะลิ้มช่วงเวลาแห่งความสุข แต่เมื่อมีเพื่อน เด็กหญิงก็ลิ้มความทุกข์ไปชั่วขณะ เพื่อนช่วยเติมเต็มความรู้สึกที่ขาดหายไป ผู้ประพันธ์สะท้อนภาพของเพื่อนในวัยเด็กที่มักจะมี ความหลัง ความผูกพันและหรือการรักษาความลับอะไรบางอย่างที่แม่ไม่ใช่เรื่องที่ต้องปิดบัง แต่ด้วยธรรมชาติของเด็ก เรื่องบางเรื่องพวกเขาอยากทำให้พิเศษและมีความหมายระหว่างกัน ซึ่งเขาไม่ต้องการให้ผู้ใหญ่หรือคนนอกมารุกล้ำโลกส่วนตัวหรือรู้ความลับเล็กๆของพวกเขา

⁷⁶ Hide Oe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, p.127.

⁷⁷ ฮิเดะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 101.

⁷⁸ Toshiko Takagi, Chapter12 "A Secret Between Two Friends 2," *The Glass Rabbit*. [Online]

เรื่อง ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว ช่วงก่อนที่ซาดาโกะจะเข้าโรงพยาบาล ผู้ประพันธ์ แสดงให้เห็นลักษณะของเด็กที่ยังไม่เข้าใจเรื่องราวทางสังคมดีนัก ซาดาโกะชอบไปงานรำลึกถึง ผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณูหรือวันสันติภาพเพราะมองโลกแบบเด็กๆ

Her thoughts were dancing around the Peace Day of last year.
She loved the crowds of people, the music, and fireworks. Sadako could still taste the spun cotton candy.⁷⁹

หรือเมื่อเด็กหญิงป่วยและรู้ว่าใกล้ตาย เธอถามแม่ว่าแม่จะวางขนมเค้กไว้บนแท่นบูชา วิญญาณเธอหรือเปล่า

“When I die,” she said dreamily, “Will you put my favorite bean cakes on the altar for my spirit?”⁸⁰

การใช้ธรรมชาติของเด็กข้างต้นสื่อให้เห็นความบริสุทธิ์ของพวกเขา เพราะซาดาโกะชอบขนมเค้กมากๆ ดังนั้นแม่เมื่อเธอป่วย เด็กหญิงยังคงนึกถึงสิ่งที่เธอโปรดปรานและมองโลกด้วยความไร้เดียงสา ใจของเธอจดจ่อเรื่องขนมมากกว่าเรื่องความตาย ขณะที่แม่ได้ยินแล้วพูดไม่ออกเพราะใจของแม่ก็นึกถึงความเจ็บปวดที่ต้องเสียลูกสาวไปตั้งแต่ยังเด็กไม่ได้

ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ถ่ายทอดธรรมชาติของเด็กผ่านตัวละครหลายด้าน กล่าวคือ เด็กๆชอบร้องเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนิทาน และอยากไปที่ไหนที่แปลกๆหรือไม่เคยไปมาก่อน ขณะเดียวกัน เด็กๆมีความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งต่างๆรอบตัว พวกเขาชอบเลียนแบบและอยากมีเหมือนกับที่คนอื่นมี เช่น อยากสวมชุดกะลาสีเหมือนเพื่อนๆไปทัศนศึกษากับทางโรงเรียนและอยากมีกล้องข่าวอะลูมิเนียมที่เป็นที่นิยมกันอยู่ เป็นต้น หรือเด็กก็อยากมีเวลาส่วนตัว อยากเล่นให้เต็มที่มากกว่าการรับผิดชอบน้องเล็กๆอยู่ตลอดเวลา ตัวอย่างตอนหนึ่งผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าเด็กมีความสุขกับสิ่งเล็กๆน้อยๆที่พวกเขาชื่นชอบ ผู้ประพันธ์บรรยายว่า

Matsue was so happy today that she did not mind the size of her father’s aluminium lunchbox she had borrowed to school. (...) the lunchbox kept not only her body but her heart pleasantly warm. (...)

All the other children, too, were happy about things of their own. Masuno was proud of the new sailor blouse she had on; Kotoe liked the red bands on the sandals Grandma had made for her; Sanae, who had on a lined kimono with small white checks—quiet patterns that might better

⁷⁹ Eleanor Coerr, *Sadako and the Thousand Paper Cranes*, p.13.

⁸⁰ *Ibid*, pp.55-56.

befit a college age girl—,could not refrain from thinking of the red lining and looking down occasionally at the sleeve of her kimono.⁸¹

แม้ว่าข้าวของของเด็กๆข้างต้นจะไม่ใช่ของที่ดีที่สุด แต่เมื่อพวกเขาพอใจพวกเขาารู้สึกมีความสุขยิ่งกว่าใครๆ ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบว่าข้าวร้อนๆในกล่องอะลูมิเนียมใบโตนั้นอุ่นไปถึงหัวใจของมะทซุเอะเด็กน้อย ส่วนมะซุโนะชอบเสื้อกะลาตีตัวใหม่ โคะโตะเอะชอบแถบสีแดงบนร่องเท้าที่ขายทำให้ชะนะเอะชอบผ้าสีแดงที่ข้างในกิโมโนลายจุดสีขาวเรียบๆของเธอ ผู้ประพันธ์แสดงอาการตามธรรมชาติของเด็กแต่ละคนต่างกันไป เช่น มะทซุเอะยิ้มอย่างมีความสุข และชะนะเอะลอบมองผ้าสีแดงที่แลบออกมาทางแขนเสื้ออยู่บ่อยครั้ง เด็กทุกคนชื่นชมของใช้ของตัวเองจนแสดงออกทางใบหน้าหรือท่าทาง ซึ่งแท้ที่จริงแล้วภาพของเด็กเหล่านี้สะท้อนสภาพเศรษฐกิจตกต่ำและสถานะครอบครัวที่ยากจนของพวกเขา แต่เพราะความรู้เพียงสาทำให้พวกเขาไม่รู้สึกร้อนและพอใจกับของเล็กๆน้อยๆของตน ดังนั้น แม้มะซุโนะจะแตกต่างจากเด็กคนอื่นเพราะมีเสื้อกะลาตีตัวใหม่แต่ชะนะเอะที่สวมกิโมโนไม่รู้สึกร้อนถึงข้อแตกต่างระหว่างตนกับเพื่อน

ในเรื่อง *มิเอะโกะกับสมบัติจีนที่ห้า* ผู้ประพันธ์เสนอภาพเด็กที่ช่างสงสัยและรุมถามมิเอะโกะเรื่องระเบิดปรมาณู แต่เนื่องจากสภาพของมิเอะโกะไม่พร้อมที่จะตอบคำถามเรื่องดังกล่าวที่เป็นปมปัญหาในใจ เด็กหญิงจึงรู้สึกเหมือนจะเป็นลม ขาอ่อนยวบและทรุดลงกับพื้นอย่างหมดสภาพ

Soon a group of girls had gathered around, staring curiously at Mieko and asking questions.

“Did you get that scar from the bomb? What was it like? Were there lots of dead bodies? What did they look like?”

Mieko looked from one to another. She felt hot and dizzy and her legs went rubbery. All at once the ring of faces around her started melting together, and she crumpled to the ground. The girls—suddenly quiet—backed away.⁸²

จากตัวอย่าง พวกเด็กผู้หญิงถามคำถามต่างๆมากมายจนมิเอะโกะตั้งตัวไม่ทัน มิเอะโกะมองหน้าเด็กผู้หญิงคนโน้นทีคนโน้นที เมื่อรุมเธอมากๆเข้า ความตกใจและอากาศร้อนเพราะทุกคนเบียดกันเข้ามาทำให้มิเอะโกะหมดแรงและลงไปกองกับพื้น ผู้ประพันธ์แสดงภาพที่มีลักษณะของความสับสนโดยบรรยายว่า หน้าของกลุ่มเด็กผู้หญิงเหล่านั้นหลอมละลายรวมกันเพราะมิเอะโกะตาลายจนเป็นลมนั่นเอง เพียงเท่านั้นกลุ่มเด็กผู้หญิงเจียบเสียงทันทีและหันหลังหนีไป ดังนั้นเมื่อพูดถึงเด็กๆด้วยกัน

⁸¹ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, pp.103-104.

⁸² Eleanor Coerr, *Mieko and the Fifth Treasure*, p.28.

แม้จะเป็นเรื่องราวปัญหาแต่ภาพที่ผู้ประพันธ์เสนอจะไม่รุนแรง เพราะมิเอะโกะไม่ได้กรีดร้อง ร้องไห้หรือกุมศีรษะ แต่เธอตายและเป็นลม ขณะที่เด็กผู้หญิงที่ช่างสงสัยตกใจแต่ไม่มีอาการหวีดร้องนอกจากเสียบไปพร้อมกันและเดินหนีออกมาเท่านั้น

หรือตอนที่มิเอะโกะได้ยินเสียงประหลาดทำให้เธอจินตนาการถึงปีศาจเท็งงู⁸³ในตำนาน ญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในภูเขาและมักจะจับเด็กไม่ดีไป เด็กที่เท็งงูจับไปนั้นไม่มีใครเคยพบอีกเลย

It was a queer sound—not very far from her. Mieko remembered the stories she had heard about the red faced Tengu, the demon that lived in mountains. It was said that he had wings and claws and a long, long nose. He carried bad children into his cave and they were never seen again.⁸⁴

ผู้ประพันธ์แทรกเกร็ดตำนานของญี่ปุ่นผ่านเรื่องราวหลักของมิเอะโกะว่าลักษณะของเท็งงูมีใบหน้าสีแดง มีปีกและเล็บ จมูกยาวมาก ผู้ประพันธ์ใช้ตัวอย่างของมิเอะโกะและตำนานเท็งงูสอนให้เด็กๆ ทำความดี เมื่อตัวละครมิเอะโกะเริ่มคิดว่าเพราะเธอทำสิ่งไม่ดีไปบ้าง เท็งงูเลยจะมาจับเธอไป

If that were true, Mieko thought, the Tengu would get her for sure. She began to think that perhaps she had been a little bad lately. Mieko counted the bad things: she worried her grandparents, stayed home from school, was rude to the doctor, hated almost everyone, and did not even try to paint or write a letter home. It was quite a lot.⁸⁵

ผู้ประพันธ์สอดแทรกอารมณ์ขันเล็กน้อยและสะท้อนธรรมชาติของเด็กบางคนที่เวลาทำความคิดแล้วไม่ค่อยยอมรับหรือแก้ตัว มิเอะโกะคิดว่าเธอทำไม่ดีไปนิดๆ หน่อยๆ แต่พอนับไปนับมาแล้วกลับมาก เด็กหญิงคิดได้ดังนั้นเลยหยุดนิ่งไม่กล้าหายใจและเงี้ยวหูฟังเสียงประหลาดอีกครั้ง เมื่อเธอได้ยินเสียงเหมือนเดิมเธอเลยวิ่งหนีสุดฝีเท้า ภาพของมิเอะโกะสะท้อนพฤติกรรมของเด็กที่น่ารักและน่าขัน เพราะความจริงเด็กหญิงจินตนาการเองทั้งหมด

⁸³ เท็งงู (天狗) เป็นปีศาจตามตำนานพื้นบ้านของญี่ปุ่น มีลักษณะของเทพะมีส่วนหนึ่ง รวมทั้งอยู่ในความเชื่อทางศาสนาชินโตและพุทธของกนญี่ปุ่น เท็งงูเป็นที่นิยมและนำมาใช้ในศิลปะ ละครและวรรณคดีญี่ปุ่น ดู Wikipedia, the Free Encyclopedia, Tengu, [Online], 2001, Available from: <http://en.wikipedia.org/wiki/Tengu> [2006, 1 March] เท็งงูเกิดจากไข่ฟองยักษ์และอาศัยอยู่ในภูเขา นักเท็งงูอยู่รวมกันตามต้นไม้สูง เท็งงูเคยเกิดเป็นมนุษย์แต่เป็นชาмуไรหรือพระที่มีความขี้มอของทำให้เมื่อเกิดเป็นเท็งงูมีงอยหรือจมูกที่ยาวมาก ถ้าหากเท็งงูทำความดีสามารถเกิดเป็นมนุษย์ได้ เท็งงูไม่ใช่ผี และต้องแสดงให้เห็นว่ามีเท้า ปีกของเท็งงูเหมือนขนนกทั่วไปแต่เป็นประกายเพราะมีต้นกำเนิดมาจากสวรรค์ เท็งงูสามารถแปลงกายเป็นมนุษย์เพื่อหลอกผู้คนและพูดได้โดยไม่ต้องขยับปาก เท็งงูยังแบ่งออกออกเป็นหลายระดับอีกด้วย ดู Charles C. Goodin, *Tengu: The Legendary Mountain Goblins of Japan*, [Online] Available from: <http://www.furyu.com/archives/issue2/tengu.html> [2006, 28 February]

⁸⁴ Eleanor Coerr, *Mieko and the Fifth Treasure*, p.40.

⁸⁵ Ibid, pp.40-41.

จากตัวอย่างข้างต้นในเรื่องต่างๆกล่าวได้ว่าแม้จะเสนอเรื่องสงครามที่เป็นเรื่องหนัก แต่เมื่อเป็นการสื่อสารกับเด็ก วรรณกรรมเยาวชนต้องสร้างตัวละครจากพื้นฐานทางธรรมชาติของเด็ก แตกต่างจากวรรณกรรมผู้ใหญ่ที่เด็กอาจขาดความเป็นธรรมชาติ และในขณะเดียวกันการเสนอธรรมชาติของเด็กช่วยให้อารมณ์ผ่อนคลาย หรือในทางกลับกันทำให้เกิดอารมณ์สงสารเพิ่มขึ้น เพราะมีการเปรียบเทียบให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของตัวละครเด็กที่เกิดจากสงคราม นอกจากนี้ ธรรมชาติของเด็กที่ชอบร้องเพลง ที่จริงแล้วอาจเป็นทางออกของเด็กที่มีความเครียดในระหว่างสงคราม

ส่วนตัวละครผู้ใหญ่ในวรรณกรรมเยาวชนจะไม่เปลี่ยนแปลงมากเท่าตัวละครเด็ก แต่มีความขัดแย้งกับตัวละครเด็กเพื่อให้เห็นภาพเด็กที่ตกเป็นเหยื่อสงคราม เช่น ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* โทะมิ โกะอยากเรียนหนังสือมากแต่ป่าไม่ยอมให้เรียนอยากให้ช่วยงานที่บ้าน สะท้อนภาพความลำบากของเด็กกำพร้าและความแล้งน้ำใจของคนในระหว่างสงคราม กับในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* คะอิกิชิกับคุณแม่โออิชิมีความเห็นไม่ตรงกันเรื่องการเป็นทหาร สะท้อนภาพเด็กที่ไร้เดียงสาไม่รู้ว่าความตายและสงครามสร้างผลเสียให้แก่ตนเองและครอบครัวอย่างไร เป็นต้น

ในทางตรงกันข้าม ตัวละครผู้ใหญ่มีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือตัวละครเด็กในภาวะที่ยากลำบากของสงคราม เช่น บทบาทของคุณครูโออิชิในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ที่ช่วยเป็นกำลังใจและสอนเด็กๆ ให้รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้ที่อ่อนแอกว่า ดังตัวอย่างตอนที่มิชะ โกะบอกว่าไอโซะกิชิน่าจะตายในสงคราม เพราะวากกลับมาแบบคนตาบอดไม่มีประโยชน์อะไร คุณครูโออิชิทนไม่ไหวจึงสอนว่าอย่างน้อยไอโซะกิชิก็พยายามเริ่มต้นชีวิตใหม่ มิชะ โกะควรจะสงสารเพื่อนบ้างไม่ควรพูดเช่นนี้ ที่สำคัญไอโซะกิชิเป็นเพื่อนร่วมชั้นของมิชะ โกะ หรือตัวอย่างคุณหมอ ในเรื่อง *มิอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* ที่สอนมิอะโกะว่าให้ลืมความเกลียดในจิตใจเสีย และในเรื่อง *ซาตาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* เมื่อเด็กที่ป่วยกังวลว่าเขาจะไม่ได้กลับบ้าน นางพยาบาลยะซุนะงะ (Yasunaga) คอยให้กำลังใจเด็กๆ ที่ป่วยว่าพวกเขาจะหายและได้กลับบ้านในไม่ช้า นอกจากบทบาทที่คอยช่วยเหลือให้กำลังใจ ตัวละครผู้ใหญ่ยังมีบทบาทช่วยเหลือเด็กค้นหาคำตอบที่พวกเขาสงสัย เช่น ในเรื่อง *เด็กหญิงอีตะ* คุณตาของนะโอะกิช่วยสืบเรื่องช่างทำแก้วชื่อมุนะกะตะ มินาคิชิโร (Munakata Shinkichirō) จนทราบว่าช่างทำแก้วที่ศึกษาวิชาทำแก้วมาจากต่างประเทศและมีลูกสาวคนเดียวชื่อมะกิโกะ และคงจะตายไปแล้ว ส่วนมะกิโกะไม่รู้ว่ายู่ที่ไหน เพราะคนที่เล่าให้คุณตาฟังเป็นเพื่อนสมัยเด็กๆของมะกิโกะ

ลักษณะของตัวละครผู้ใหญ่ในวรรณกรรมเยาวชนส่วนหนึ่งเป็นภาพที่บรรยายผ่านมุมมองของตัวละครเด็ก เช่น ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* คิโยะมิมองภาพย่าและลุงเก็น (Gen) ต่างกัน

○いなかのゲンおじさんは、道ばたの地ぞうさんだ。一日じゅうかんがえて、やっとわかった。

-ลุงเก็นซึ่งอาศัยอยู่ที่บ้านนอกเป็นเหมือนดั่งจิโซที่ตั้งอยู่ข้างทางเดิน หลังจากครุ่นคิดมาตลอดทั้งวัน ผมก็เข้าใจในที่สุด

○うちのおばあさんが、不動さんに、にてきよる。目がつりあがってきた。⁸⁶

-ย่าเป็นเหมือนดั่งฟูโด นัยน์ตาของย่าน่ากลัวไม่ต่างอะไรกับฟูโดเลยแม้แต่น้อย⁸⁷

เด็กชายมองลุงเก็นที่อยู่บ้านนอกเหมือนจิโซ (Jizō)⁸⁸ รูปปั้นพระโพธิสัตว์ที่อยู่ข้างทางคอยคุ้มครองคนเดินทาง⁸⁹ ส่วนย่าเหมือนฟูโด (Fudō)⁹⁰ เทพในศาสนาพุทธที่เชื่อว่าช่วยคุ้มครองมนุษย์จากมารหรือกิเลส เพราะลุงเก็นใจดีและช่วงที่อยู่บ้านลุงเก็น ก็โยะมิมีความสุขจนละเมอออกมาเป็นเสียงหัวเราะ ส่วนย่าคอยดูแลตั๋มยาสมุนไพรให้โยะมิแต่ทำให้โยะมิรู้สึกว่าย่าเข้มงวด ก็โยะมิเขียนในสมุดบันทึกของเขาว่าตาของย่าน่ากลัวเหมือนตาของเทพฟูโดไม่มีผิด เพราะภาพของฟูโดส่วนใหญ่จะอยู่ในท่าโกรธ มือขวาดึงดาบแห่งปัญญาและมือซ้ายถือเชือก ซึ่งเป็นอาวุธใช้ตัดกิเลสและจับอารมณ์ หน้าตาของฟูโดจึงขึงและมีไฟล้อมรอบข้างหลัง⁹¹ ดังนั้น แม้ย่าจะห่วงใยและดูแลโยะมิแต่โยะมิเป็นเด็กจึงรู้สึกสบายใจเวลาที่อยู่กับผู้ใหญ่ใจดีไม่เข้มงวดมากกว่า ขณะเดียวกันลุงเก็นอาศัยอยู่ในชนบท สะท้อนให้เห็นว่าเด็กควรอยู่ใกล้ชีวิตธรรมชาติ

ตัวละครผู้ใหญ่ในเรื่องที่ผู้ประพันธ์เป็นชาวญี่ปุ่นแสดงบทบาทสำคัญมากกว่าในเรื่องที่ผู้ประพันธ์เป็นชาวตะวันตก ซึ่งอาจเนื่องมาจากรูปแบบงานมีขนาดสั้นกว่า ผู้ประพันธ์ชาวตะวันตกไม่มีมุมมองที่เปลี่ยนผ่านจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง และขาดมุมมองของผู้ใหญ่ที่มองย้อนกลับไปในช่วงสงคราม ตลอดจนถึงขาดมุมมองของผู้ที่อยู่ในสังคมญี่ปุ่น ซึ่ง

⁸⁶Hide Ōe , *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, p.178.

⁸⁷ ฮิเดะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 140.

⁸⁸ Jizō-bosatsu, Tomita Takejiro, *พจนานุกรมญี่ปุ่น-ไทย ไทย-ญี่ปุ่น* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง ,2543), หน้า 115.

⁸⁹ รูปปั้นจิโซพบได้ทั่วไปในญี่ปุ่น ทั้งบริเวณทางเดินและสุสาน เชื่อว่าช่วยคุ้มครองผู้ที่เดินทางและดวงวิญญาณไม่ให้ลงนรก Farlex, *The Free dictionary*, Ksitigarbla, *Jizo*, [Online], 2005, Available from: <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Jizo> [2005, 20 December]

⁹⁰ Fudō Myō-ō , Tomita Takejiro, *พจนานุกรมญี่ปุ่น-ไทย ไทย-ญี่ปุ่น*, หน้า 55.

⁹¹ Gabi Greve. *O-Fudo-Sama in Japan*, [Online] Available from: <http://fudosama.blogspot.com/2004/12/fudoo-myoo-oo-acala-vidyrja.html> [2005, 20 December]

มองเห็นผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่สองตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงสมัยปัจจุบันอย่างใกล้ชิด บทบาทของตัวละครผู้ใหญ่ในงานของเอลดีนอร์จึงมีความขัดแย้งค่อนข้างน้อย

3.3.3 เวลา ฉากและสถานที่กับสงครามโลกครั้งที่สองในวรรณกรรมเยาวชน

เวลาและสถานที่ในวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สองมีทั้งความเป็นเอกภาพและที่สะท้อนภูมิหลังของผู้ประพันธ์แต่ละท่าน เวลาในงานวรรณกรรมเกี่ยวข้องกับสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ทั้งที่อยู่ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองและในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เวลาในงานวรรณกรรมเยาวชนเรื่องที่มีตัวละครมีบุคคลจริงและเรื่องที่เกิดจากจินตนาการ แบ่งได้เป็นสามระยะ คือ ก่อนสงคราม ระหว่างสงครามและหลังสงคราม ซึ่งในแต่ละเรื่องเลือกใช้ช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เรื่องที่ครอบคลุมช่วงเวลาทั้งสามระยะคือเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* และเรื่อง *กระต่ายแก้ว* ต่างกันที่เรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เลือกใช้ช่วงเวลาก่อนเกิดสงครามจีน-ญี่ปุ่นดำเนินไปจนกระทั่งญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่สอง และเรื่อง *กระต่ายแก้ว* เลือกใช้ช่วงเวลาก่อนเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา เล็กน้อยไปจนถึงช่วงหลังสิ้นสุดสงคราม

ส่วนเรื่องอื่นๆที่เหลืออยู่ในช่วงหลังสงคราม แบ่งช่วงเวลาได้เป็นสี่ระยะจากใกล้ที่สุดไปหาไกลที่สุด กล่าวคือ เรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ใช้ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ.1945 เป็นจุดเริ่มต้นและบรรยายเหตุการณ์ภายในระยะเวลาสองปีตั้งแต่เกิดเหตุการณ์กับเลือกใช้เวลาในอีกยี่สิบปีต่อมาเพื่อกล่าวถึงช่วงเวลาสองปีในอดีต เรื่อง *มิอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ทำ* ใช้เวลาหลังเหตุการณ์ปรมาณูที่นางาซากิเกิดขึ้นแล้วระยะหนึ่ง โดยไม่ระบุระยะเวลาที่แน่นอน ส่วนเรื่อง *ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* เลือกใช้ช่วงเวลายี่สิบปีหลังเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมา และเรื่อง *เด็กหญิงอีตะ* เป็นช่วงหลังสงครามในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20

ระยะเวลาของเรื่องของผู้ประพันธ์แต่ละท่านเลือกใช้ไม่มีผลกับการเสนอฉากสงครามแต่ขึ้นอยู่กับเนื้อหาโครงเรื่องและประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ โดยฉากสงครามไม่ปรากฏภาพที่สู้รบกันระหว่างทหารของฝ่ายพันธมิตรและฝ่ายอักษะ หากเป็นภาพการโจมตีประเทศญี่ปุ่นซึ่งทำให้ประชาชนญี่ปุ่นและเด็กญี่ปุ่นเดือดร้อนและบาดเจ็บล้มตาย ทั้งนี้ เรื่องที่เสนอฉากสงครามที่ญี่ปุ่นถูกโจมตีมีเพียงเรื่องเดียวคือ เรื่อง *กระต่ายแก้ว* เนื่องจากผู้ประพันธ์ประสบเหตุการณ์ดังกล่าวด้วยตนเอง และสูญเสียครอบครัวไปจากเหตุการณ์การโจมตีทางอากาศถึงสองครั้ง

เรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* กล่าวถึงเหตุการณ์การโจมตีด้วยเช่นกันแต่ไม่ใช่ฉากสงคราม เป็นเพียงการอ้างถึงว่ามีเหตุการณ์การโจมตีครั้งใหญ่ในกรุงโตเกียว ซึ่งตัวละครคุณครูโออิชิไม่ทราบว่าเป็นที่

มีกิจการร้านขายจักรยานที่โตเกียวจะรอดชีวิตจากเหตุการณ์ครั้งนี้หรือไม่ หรือกล่าวถึงสภาพของคน ในระหว่างสงครามที่ต้องคอยระวังตัวไม่ให้เป็เป้าของการโจมตีทางอากาศ เช่น การดับไฟในเวลา กลางคืน เป็นต้น กล่าวได้ว่าผู้ประพันธ์ได้รับผลกระทบเรื่องจากเหตุการณ์โจมตีทางอากาศน้อยกว่า ผู้ประพันธ์เรื่อง *กระต่ายแก้ว* ทำให้ไม่มีภาพฉากสงครามดังกล่าวในเรื่อง แม้ระยะเวลาของเรื่องจะ ครอบคลุมตั้งแต่เหตุการณ์สงครามจีน-ญี่ปุ่นเป็นต้นมาก็ตาม

ส่วนเรื่องอื่นๆที่ใช้ระยะเวลาช่วงหลังสงคราม เรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* เป็นเรื่อง เดียวที่เสนอภาพเมืองนางาซากิถูกทำลายล้างทั้งเมือง ขณะที่เรื่อง *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* บรรยาย เฉพาะภาพที่ติดอยู่ในหัวของมิเอะโกะ และเรื่อง *เด็กหญิงฮิโตะ* บรรยายภาพคนที่ถูกระเบิดกับภาพ ช่วงเวลาที่อิโรชิมิถูกถล่มอย่างสิ้นๆและเป็นการเล่าถึงจากเวลาในปัจจุบันของตัวละคร โดยเรื่อง *ซาตาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* เป็นเรื่องเดียวที่ไม่มีฉากที่ญี่ปุ่นถูกทำลายหรือผู้บาดเจ็บจากระเบิด เนื่องจากผู้ประพันธ์เน้นเสนอภาพของเด็กที่ป่วยเป็นลิวคีเมียที่เป็นผลมาจากสารกัมมันตภาพรังสี

ระยะเวลา ฉากและสถานที่ของเรื่องของผู้ประพันธ์เลือกใช้แตกต่างกันในบริบทของ สงครามโลกครั้งที่สอง แต่สัมพันธ์กับแนวคิดและตัวละครของเรื่อง ดังต่อไปนี้

สถานที่ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ที่สำคัญคือสวนสันติภาพจังหวัดนางาซากิใน เวลาปัจจุบัน กับสภาพเมืองอุระกะมิหลังเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูในอดีต สถานที่ที่จึงสัมพันธ์กับเวลา ซึ่งบ่งบอกความหมายและเรื่องราวสำคัญที่ผ่านมาแล้ว เดือนสิงหาคมคือมิติของเวลาที่เกี่ยวข้องกับ สงครามและความทรงจำของเหยื่อที่ได้รับผลกระทบจากระเบิดปรมาณู สถานที่ที่จึงสัมพันธ์กับเวลา ทางประวัติศาสตร์และมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ กล่าวคือ เดือนสิงหาคมที่นางาซากิเป็นเวลาที่ แตกต่างจากเดือนสิงหาคมของสถานที่อื่น ขณะเดียวกันเดือนสิงหาคมของกินุเอะแตกต่างจากเดือน สิงหาคมของกลุ่มนักศึกษาชาวญี่ปุ่นที่ไม่เคยมีประสบการณ์สงคราม ชื่อเรื่อง *Hachi-gatsu ga Kurutabini* แปลว่า “เดือนสิงหาคมเดินทางมาถึง” สะท้อนแนวคิดของเรื่อง มิติสถานที่และมิติเวลา กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง การเปิดเรื่องที่สวนสันติภาพและปิดเรื่องที่สวนสันติภาพ กับการย้อนเรื่อง กลับไปในอดีตสัมพันธ์กับความหมายของชื่อเรื่อง ความทรงจำของชาวญี่ปุ่นเกี่ยวกับสงครามในวัย เด็กต้นซึนหรือถูกทำให้ต้นซึนเมื่อถึงเดือนสิงหาคม

ผู้ประพันธ์เลือกใช้เวลาเสนอความขัดแย้งของตัวละคร โดยแบ่งความขัดแย้งเป็นสอง ช่วงเวลา คือช่วงเหตุการณ์ในความทรงจำ ชิโยะมิเกิดความขัดแย้งภายในใจกับสภาพสงครามที่ เกิดขึ้น กับช่วงเหตุการณ์ปัจจุบันในเรื่อง กินุเอะเกิดความขัดแย้งกับตัวละครเด็กรุ่นใหม่ที่ไม่มี ประสบการณ์สงคราม เนื่องจากช่วงที่เกิดเหตุการณ์ระเบิดปรมาณู ชิโยะมิเรียนอยู่ชั้นประถม ขณะที่

น้องสาวคินุอะเพิ่งอายุเพียง 5 ขวบ คิโยะฉิมิที่มีอายุมากกว่าและพบผู้บาดเจ็บและเรื่องที่กระทบต่ออารมณ์มากกว่าทำให้เขาเกิดความขัดแย้งภายในใจก่อนน้องสาว ในลำดับต่อมาเมื่อคิโยะฉิมิตายจากไป และคินุอะเริ่มโตขึ้น ความเป็นเด็กไร้เดียงสาหายไป ความสูญเสียและการรับรู้เรื่องราวรอบตัวละเอียดมากขึ้น ความสับสนเสียใจมีมากขึ้น เพราะหากเป็นเมื่อตอน 5 ขวบคินุอะคงไม่รู้สึกรับรู้กับการที่มีคนมาล้อเลียนอนุสาวรีย์สันติภาพที่นางาซากิ เธอจะรับรู้แต่เรื่องแม่จากไปหรือพอกลับมาบ้าน ซึ่งเป็นลักษณะของเด็กที่เสียใจ คีใจหรือหงุดหงิดดองแง แต่เมื่อโตขึ้น ความคิดซับซ้อนมากขึ้นประกอบกับผ่านช่วงเวลาได้เห็นคนในครอบครัวจากไปที่ละคน คินุอะจึงไม่พอใจที่มีคนเห็นการรณรงค์เรื่องสันติภาพเป็นเรื่องตลกขบขันและกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลของคินุอะกับเด็กที่ไม่รู้จักสงคราม

ฉากของเรื่องที่เป็นโบสถ์เป็นสถานที่ที่มีอยู่จริงในเมืองอุระกะมิ เนื่องจากนางาซากิเปิดเป็นเมืองท่าตั้งแต่ปีค.ศ.1571 ทำให้มีชาวคริสต์มาตั้งรกรากที่นี่ โบสถ์อุระกะมิถูกทำลายเพราะระเบิดปรมาณูในช่วงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองและได้บูรณะขึ้นใหม่ในปีค.ศ.1959⁹² กล่าวได้ว่าภูมิหลังของผู้ประพันธ์ที่เป็นชาวนางาซากิมีผลกับการเลือกสถานที่และตัวละครของเรื่อง ผู้ประพันธ์สะท้อนภาพเมืองนางาซากิที่เป็นเมืองท่าและมีศาสนาคริสต์เป็นศาสนาที่สำคัญศาสนาหนึ่ง ตัวละครครอบครัวชะคะซึ่งเป็นเพื่อนบ้านครอบครัวคิโยะฉิมิและคินุอะสะท้อนภาพตัวละครครอบครัวชาวคริสต์เตียน ซึ่งได้รับผลกระทบจากสงคราม นอกจากนี้ ภาพที่ตัวละครคิโยะฉิมิเดินข้ามเขาไปหาคือภาพเมืองอุระกะมิที่มีทิวทัศน์เป็นภูเขารายล้อม รวมทั้งอนุสาวรีย์สันติภาพ⁹³ ซึ่งสร้างภายหลังสงคราม ผู้ประพันธ์ใช้อุสาวรีย์สันติภาพเป็นฉากของเรื่องในวันรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณูเพื่อสะท้อนปัญหาของเด็กรุ่นใหม่ที่ไม่รู้จักสงคราม พวกเขาไม่เข้าใจความหมายของอนุสาวรีย์และวันสันติภาพจึงทำท่าเลียนแบบยกมือขวาชี้ขึ้นบนฟ้าและมือซ้ายกางออกขนานกับพื้นดินตามแบบรูปปั้นซึ่งความจริงมือขวาที่ชี้ขึ้นเตือนให้นึกถึงระเบิดปรมาณูที่ทิ้งลงมาจากฟ้าและมือซ้ายที่กางออกในแนวนอนหมายถึงความปรารถนาที่จะสร้างสันติภาพ⁹⁴

สถานที่ที่สำคัญอีกแห่งคือน้ำพุสันติภาพซึ่งผู้ประพันธ์ไม่ได้เลือกใช้สถานที่นี้เป็นฉากในวรรณกรรม แต่สาระสำคัญของน้ำพุสันติภาพคือสร้างอุทิศให้เหยื่อปรมาณูที่ตายในสภาพที่กระหาย

⁹² โบสถ์อุระกะมิเป็นโบสถ์ที่สร้างจากอิฐ ตัวอาคารมีขนาดใหญ่และสร้างขึ้นหลังจากที่คริสต์ศาสนาเป็นที่ยอมรับในสังคมญี่ปุ่น แต่โบสถ์ที่เก่าแก่ที่สุดในญี่ปุ่นคือโบสถ์ Oura ซึ่งแอบซ่อนตัวอยู่ในเมืองนางาซากิช่วงที่รัฐบาลโชกุนสั่งทำลายศาสนาคริสต์ The Nagasaki Tourism Internet Committee, Nagasaki City Tourism Guide Amazing Nagasaki. Places of Interest, *Urakami Church*, [Online] Available from: http://www.at-nagasaki.jp/foreign/english/1/4_01e.html [2005, 17 October]

⁹³ ประติมากรผู้สร้างคือเซอิโอะ คิตะมูระ (Seibo Kitamura), Ibid, *Peace Park*, [Online] Available from: <http://www.at-nagasaki.jp/foreign/english/spot/002.html> [2005, 17 December]

⁹⁴ Ibid

น้ำ⁹⁵ ซึ่งเป็นสารสำคัญของฉากหนึ่งในเรื่อง ผู้ประพันธ์บรรยายสภาพของคนในเมืองอุระกะมิที่ตกเป็นเหยื่อระเบิดปรมาณูต่างอันวอนขอน้ำและหาน้ำดื่ม ขณะที่ตัวละครกิโยะมิพบท่อประปาแตกจึงรีบวิ่งเข้าไป แต่เมื่อเข้าไปใกล้เขาก็กลับพบภาพคนตายนอนเกลยกัน ฉากของเรื่องจึงสร้างจากพื้นฐานของเรื่องจริงเพื่อแสดงความโหดร้ายของสงคราม โดยเฉพาะที่ผู้ประพันธ์บรรยายว่าจุดศูนย์กลางของระเบิดปรมาณูอยู่ที่บ้านเลขที่ 150 หมู่บ้านมะทซุยะมะ (Matsuyama) ทำให้เกิดความสลดใจและเน้นความป่าเถื่อนของสงคราม เพราะจุดศูนย์กลางของระเบิดเป็นหมู่บ้านที่อยู่อาศัยของประชาชนผู้ไม่มีความผิด และบ้านเลขที่ดังกล่าวสะท้อนภาพครอบครัวที่ถูกทำลาย พวกเขาอยู่ในบ้านที่เป็นที่คุ้มภัยจากสภาพทางธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นแดด ลม ฝน หรือหิมะและมีความหมายของความรักความอบอุ่นของสมาชิกในบ้าน แต่ระเบิดปรมาณูกลับทำลายที่อยู่และครอบครัวของพวกเขาอย่างง่ายดายและไร้ความเมตตาปราณี

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* สถานที่เปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจของผู้ปกครองในระยะเวลาต่างๆ ฉากของเรื่องระยะก่อนสงครามสะท้อนภาพวัฒนธรรมของญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นศาลเจ้า โรงละครและสนามแข่งซูโม ต่างจากช่วงระหว่างสงครามที่มีแต่วัฒนธรรมทหาร ส่วนช่วงหลังสงครามสถานที่สะท้อนความเป็นตะวันตกภายใต้รัฐบาลทหารอเมริกัน ผู้ประพันธ์บรรยายถึงสนามแข่งซูโมของคนญี่ปุ่นว่าอาคารถูกตกแต่งใหม่แบบตะวันตกและประโยชน์ใช้สอยเปลี่ยนไปกลายเป็นสถานที่เดินรำของทหารอเมริกันแทน ผู้ประพันธ์สะท้อนความขมขื่นของชาวญี่ปุ่นยุคหนึ่งที่หลุดพ้นจากสงครามและอำนาจของกองทัพญี่ปุ่นมาสู่สถานะผู้แพ้สงครามภายใต้อำนาจกองทัพอเมริกันที่เข้ามาควบคุมดูแลบ้านเมืองและดำเนินนโยบายต่างๆ

สถานที่ระหว่างเมืองและชนบทในเรื่องสะท้อนความยากลำบากที่แตกต่างกันแต่เกิดจากสงครามเหมือนกัน เมื่ออยู่ต่างจังหวัดแม้โทะมิโกะจะได้รับความลำบาก แต่ความลำบากเกิดจากการไม่มีครอบครัวซึ่งเป็นผลกระทบจากสงคราม ไม่ใช่ความยากลำบากที่เกิดจากการทำงานหนัก ซึ่งเทียบไม่ได้กับความยากลำบากที่เกิดจากการโจมตีทางอากาศและภาวะอดอยากในเมืองโตเกียว ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าชีวิตระหว่างสงครามและหลังพ่ายแพ้สงครามต้องมีความอดทนมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะเด็ก นอกจากนี้ โทะมิโกะเป็นกลุ่มคนอพยพตามนโยบายของรัฐในช่วงสงคราม ตลอดทั้งเรื่องจึงเห็นภาพตัวละครสัมพันธ์กับการเดินทางอยู่เสมอ จากโตเกียวไปนิโอะมิยะ นิโอะมิยะไปสถานที่อื่นๆ และสุดท้ายก็กลับมาอยู่โตเกียวเมื่อสงครามสงบลง

⁹⁵ น้ำพุสันติภาพในเมืองนางาซากิมีแผ่นสลักข้อความของเด็กหญิงที่เป็นเหยื่อระเบิดปรมาณูตอนอายุเพียงเก้าขวบว่า “ด้วยความกระหายน้ำอย่างสิ้นหวัง ฉันเดินไปหาน้ำแต่พบว่ามิบบางอย่างคล้ายน้ำมันลอยเต็มไปหมด ผู้คนบอกฉันว่าน้ำมันเป็นฝนที่ตกมาจากฟ้า...แต่ฉันต้องการดื่มน้ำมากเสียจนฉันต้องฝืนกลืนน้ำที่ตกลงไปทั้งสกปรกนั้น”, Ibid, *Peace Fountain*, [Online] Available from: http://www.at-nagasaki.jp/foreign/english/1/4_06e.html [2005, 17 October]

เวลาที่สำคัญอย่างหนึ่งของเรื่องคือฤดูกาล ฤดูหนาวแสดงให้เห็นความลำบาก ความหนาวเย็น ความโดดเดี่ยว โทะมิโกะอาศัยกับคุณป้าในช่วงฤดูหนาว สภาพชีวิตของตัวละครเผชิญกับความเย็นชาจากคุณป้าเพราะอยู่ในฐานะผู้อาศัยและความเย็นของหิมะที่บาดเนื้อทำให้รู้สึกขาไปทั้งขาเมื่อต้องหอบน้ำในหน้าหนาวด้วยรองเท้าแตะฟาง ภาพของเด็กที่ไม่ได้รับการปกป้องคุ้มครอง เมื่อผ่านพ้นฤดูหนาวชีวิตของตัวละครเริ่มพบกับความอบอุ่น ฤดูหนาวย่างเข้าสู่ฤดูใบไม้ผลิ ความอบอุ่นจากแสงแดดสะท้อนให้เห็นชีวิตที่อบอุ่นและเป็นสุขมากขึ้นของตัวละคร เพราะเป็นช่วงที่โทะมิโกะหนีกลับมาอยู่บ้านที่โตเกียว เด็กหญิงมีบ้านใหม่ และได้อยู่กับพี่ชาย รวมทั้งได้กลับมาเรียนต่อ โทะมิโกะพบเพื่อนและคุณครูที่ดีกับเธอ แสดง ผู้ประพันธ์ใช้ฤดูใบไม้ผลิ บ้านที่สร้างใหม่และโรงเรียนหรือสังคมใหม่ของเด็กสื่อถึงการได้รับการปกป้อง ซึ่งในช่วงเวลาเดียวกันเนื้อหาของเรื่องกำลังดำเนินไปสู่ตอนจบที่รัฐออกรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ต่อต้านสงคราม เวลาในรูปของฤดูกาล สถานที่ ชีวิตของตัวละครและแนวคิดเรื่องสันติภาพจึงมีความหมายสัมพันธ์กันอย่างชัดเจน

ในเรื่อง *ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* สถานที่สะท้อนภาพชีวิตของเด็กกับผลกระทบจากสงคราม กล่าวคือ ในตอนเริ่มต้นเรื่อง ซาดาโกะยังมีสุขภาพแข็งแรง ฉากของเรื่องได้แก่ บ้าน งานรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากสงครามโลกครั้งที่สองที่ฮิโรชิมา วันแข่งกีฬาโรงเรียนและสนามวิ่ง ในตอนหลังเมื่อซาดาโกะป่วยเป็นโรคลิวติเมีย ฉากของเรื่องคือ โรงพยาบาล ซึ่งซาดาโกะรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลจนกระทั่งเสียชีวิต

บ้านเป็นสถานที่ที่สะท้อนความอบอุ่นของครอบครัว ซึ่งผู้ประพันธ์ใช้เวลาเข้าเปิดเรื่องและตัวละคร แสงแดดที่ส่องในยามเช้า อากาศที่สดใส ท้องฟ้ากระจ่างเป็นลักษณะของเมืองฮิโรชิมาในช่วงฤดูร้อน ซึ่งสอดคล้องกับการเสนอภาพตัวละครที่เป็นเด็กร่าเริง สดใส สุขภาพแข็งแรง รวมทั้งใช้ช่วงเวลาอาหารเช้าที่ทุกคนอยู่กันพร้อมหน้าแสดงภาพความอบอุ่นที่ล้อมรอบตัวเด็ก ผู้ประพันธ์ใช้วันสันติภาพหรือวันรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณูเป็นจุดเริ่มต้นเพื่อเสนอเรื่องผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์ดังกล่าว และความไม่เข้าใจของเด็กที่มีต่อเรื่องสงครามและสันติภาพ เพราะตัวละครซาดาโกะเห็นวันสันติภาพเป็นวันฉลองเพราะเธอจะได้เดินซื้อของจากแผงขายอาหารที่มาออกร้านมากมายในวันนี้ ซึ่งเด็กหญิงชอบกินขนมเค้กถั่วและสายไหมมากเป็นพิเศษ ต่อมาภาพสถานที่เกี่ยวข้องกับความฝันของเธอที่อยากเป็นนักวิ่ง ผู้ประพันธ์เลือกวันแข่งกีฬา โรงเรียนและฤดูใบไม้ร่วงสื่อถึงเหตุการณ์ความสำเร็จของซาดาโกะและจุดเริ่มต้นของความสิ้นหวังตามลำดับ เด็กหญิงอยู่ในทีมวิ่งผลัดและเธอทำให้ทีมชนะสำเร็จ แต่ในขณะที่เดียวกันเธอเริ่มมีอาการหน้ามืดและเวียนศีรษะ ซึ่งเป็นสัญญาณเริ่มต้นของโรคลิวติเมีย เมื่อซาดาโกะล้มลงระหว่างซ้อมวิ่งและพบว่าเธอป่วยเป็นโรคลิวติเมีย ผู้ประพันธ์ใช้ฤดูหนาวและฉากโรงพยาบาลสะท้อนความเจ็บปวดและสถานที่สุดท้ายในชีวิตของเด็กหญิง

เมื่อซาคาโกะใกล้ตาย ผู้ประพันธ์บรรยายถึงช่วงเวลาในหน้าฝน ฝนตกเป็นเวลายาวนานและท้องฟ้าเป็นสีเทาหม่น ห้องพักผู้ป่วยของซาคาโกะมีกลิ่นอับและกระดากที่อยู่ในห้องชั้น ภาพที่ผู้ประพันธ์แสดงเปรียบให้เห็นว่าฝนตกเหมือนกับน้ำตาที่ไหลไม่หยุด ภาพบรรยากาศที่อึมครึมสะท้อนชีวิตของซาคาโกะที่หมองเศร้า สุขภาพที่อ่อนแอ ความสิ้นหวังและความตาย ในตอนสุดท้ายของเรื่องและฉากสุดท้ายของชีวิตซาคาโกะเป็นช่วงฤดูใบไม้ร่วงในเดือนตุลาคม ร่างกายเด็กหญิงอ่อนแอจนถึงขั้นไม่รับรู้วันเวลา ไม่มีแรงพูดหรือพับนกระดากอีก เหมือนกับใบไม้ในฤดูใบไม้ร่วงที่ปลิวร่วงหล่นสู่พื้นดิน แต่รอบเตียงของเด็กหญิงห้อมล้อมด้วยคนในครอบครัวแสดงความรักความอบอุ่นที่เธอได้รับ ขณะเดียวกันนำความเศร้ามาสู่คนในครอบครัว

ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ฉากของเรื่องคือภาพหมู่บ้านบนแหลมในทะเล หมู่บ้านต้นสน โรงเรียนและภาพของชนบทที่ห่างไกล ผู้ประพันธ์ใช้ฉาก สถานที่และเวลาเสนอวิถีชีวิตของเด็กในหมู่บ้านกับผลกระทบของสงครามที่มีต่อเด็กญี่ปุ่นแม้ว่าพวกเขาจะอยู่ในที่ที่ห่างไกลอย่างหมู่บ้านบนแหลม ซึ่งการเดินทางมีเพียงทางเรือเท่านั้น⁹⁶ ผลกระทบจากสงครามจึงแผ่ขยายไปทั่วประเทศญี่ปุ่น

ผู้ประพันธ์เลือกใช้ช่วงเวลาที่เกิดสงครามภายนอกประเทศเปรียบเทียบกับช่วงเวลาที่เกิดสงครามภายในประเทศและช่วงหลังสิ้นสุดสงครามเพื่อสะท้อนผลกระทบที่เกิดกับเด็กญี่ปุ่นจากภายนอกคือในระดับเศรษฐกิจสู่ภายในคือระดับชีวิตและจิตใจ ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดภาพชนบทที่ห่างไกล สวยงามและเงียบสงบโดยไม่เสนอฉากสงคราม แต่ทำให้เห็นความโหดร้ายของสงครามด้วยการแสดงอารมณ์ความรู้สึกตัวละครเด็กชนบทที่ใสซื่อบริสุทธิ์ที่แตกต่างกันเมื่ออยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมช่วงก่อนสงครามและหลังสงคราม นอกจากนี้ ฉากของหมู่บ้านชนบทกับผลกระทบที่เกิดกับเด็กในหมู่บ้านเมื่อเกิดสงครามสะท้อนแนวคิดสนับสนุนเรื่องมนุษย์กับวิถีชีวิตที่ใกล้ชิด ธรรมชาติและต่อต้านการใช้ความรุนแรง

ในช่วงก่อนสงคราม ผู้ประพันธ์บรรยายสถานที่บนแหลมจากมุมมองทางฝั่งของโรงเรียน ตัวละครคุณครูโออิชิมองไปยังหมู่บ้านต้นสน ซึ่งบ้านของคุณครูอยู่ที่นั่น

The calm bay glittered in the sun, as on a typical summer day, and the Pine Tree village, where her mother was, looked hazy under the white summer clouds. From the wide-open window, the sea breeze blew

⁹⁶ ปัจจุบันการเดินทางไปเกาะโอะชิมะโอะยังคงมีเพียงการเดินทางด้วยเรือเช่นเมื่อในอดีต Alan Wiren, *Japan City Guides: Shodoshima*, [Online] Available from: <http://www.japanvisitor.com/jc/shodoshima.html> [2005, 20 December]

in, filling her whole being with the joyful expectation of the summer vacation starting in two more days.⁹⁷

ภาพข้างต้นสะท้อนภาพของเกาะที่เป็นอ่าว ในฤดูร้อนแสงแดดตกกระทบผิวน้ำทะเลเป็นประกาย สายลมสัมผัสผิวเนื้อ สถานที่แสดงถึงความรู้สึกของตัวละครที่สดชื่นเพราะใกล้ปิดเทอมภาคฤดูร้อน ตรงกันข้าม เมื่อถึงช่วงเปิดเทอมเข้าฤดูพายุไต้ฝุ่น ผู้ประพันธ์แสดงภาพบรรยากาศขณะที่คุณครู โออิมิจิจักรยานไปโรงเรียนเธอต้องออกแรงมากขึ้นเพราะมีลมแรง ภาพอ่าวมีคลื่นผุดจากช่วงหน้าร้อนที่นิ่งสงบ ลมที่เคยสัมผัสผิวเปลี่ยนเป็นปะทะแก้มอย่างแรง ขอดเขาดูเหมือนจะสั่นไหวเล็กน้อย ซึ่งเป็นการใช้ภาพพจน์เกินจริงเพื่อให้เห็นความแรงของลมและความรู้สึกของตัวละครที่เริ่มเห็นว่า จะมีพายุก่อนไปถึงโรงเรียน

“Dammit!” She did not really say it, but unconsciously she was putting more strength into her feet when she looked at the cape lying ahead. On her right, the bay looked unusually rough. While she was still riding in the opposite direction from the tip of the cape, it suddenly occurred to her that today was the first day of the typhoon season, according to the calendar. She realized then that the wind was blowing unusually hard against her cheeks, filling the air with the smell of the sea. The tops of the hills on the cape appeared to be shaking slightly, making her realize how rough the open sea must be.⁹⁸

จากตัวบทข้างต้นเป็นตัวอย่างของภาพทิวทัศน์และธรรมชาติบนเกาะ ซึ่งมีทั้งช่วงที่คลื่นลมสงบ อากาศสดใสและช่วงที่มีพายุรุนแรง เมื่อคุณครูไปถึงหมู่บ้านบนแหลมพบว่าหมู่บ้านถูกพายุทำลายเสียหายทำให้เธอตกใจมาก แต่เมื่อเข้าไปประตูโรงเรียนเด็กๆต่างเข้ามาล้อมแย่งกันเล่าให้คุณครูฟังว่า เมื่อคืนนี้เกิดอะไรขึ้นบ้าง

When she passed through the gate, the first graders ran up and surrounded her, their eyes dancing. They were excited as if they had been glad about the storm that had visited them the night before. They all started speaking at once in shrill voices (...)⁹⁹

ผู้ประพันธ์ใช้ภาพธรรมชาติในช่วงก่อนสงครามเสนอกภาพตัวละครเด็กที่แม้จะเกิดพายุถล่มหมู่บ้าน แต่พวกเขาก็ยังร่าเริงราวกับเป็นเรื่องสนุกสนาน ซึ่งเป็นเพราะพวกเขาดีใจที่เจอคุณครูหลังจากปิดเทอมช่วงฤดูร้อน เสียงแหลมๆของเด็กสะท้อนอารมณ์ตื่นเต้นมีความสุข ผลกระทบจากพายุทำให้

⁹⁷ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.27.

⁹⁸ Ibid, pp.29-30.

⁹⁹ Ibid, pp.32-33.

พวกเขาตกใจอยู่บ้างแต่พวกเขาไม่มีความทุกข์ใจแตกต่างจากช่วงหลังสงครามที่พวกเขาเก็บซ่อนความขมขื่นเอาไว้

ในเรื่อง *เด็กหญิงฮิดะ* เมืองฮะนะอูระ (Hanaura) ในต่างจังหวัดเป็นภาพเมืองเก่าสื่อถึงการเรียนรู้เรื่องราวในอดีตของเด็กและเยาวชนรุ่นหลัง ผู้ประพันธ์ไม่ใช่สถานที่เมืองฮิโรชิมาโดยตรงแต่แสดงความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นแทน ตัวละครเก๋อี่เป็นตัวละครที่สร้างความเชื่อมโยงระหว่างเรื่องราวในอดีตกับเรื่องราวในปัจจุบัน ความเชื่อมโยงระหว่างโลกตะวันตกและตะวันออก ความเชื่อมโยงระหว่างชนบทกับเมือง ความเชื่อมโยงระหว่างความสัมพันธ์ของตัวละครนะโอะกิ ยูโกะจังและริทซุโกะ และความเชื่อมโยงระหว่างโลกจินตนาการของเด็กกับผู้ใหญ่ การสร้างบรรยากาศบ้านทรงฝรั่งให้ดูลึกลับ หมายถึงมีปริศนาบางอย่างที่ผู้อ่านกำลังค้นพบคำตอบไปพร้อมกับตัวละคร บ้านร้างแสดงถึงการถูกทำลายและความผิดหวัง บ้านในความฝันของริทซุโกะสื่อถึงความสุข ความสมหวัง

สถานที่ของเรื่องสะท้อนภาพตัวละคร เก๋อี่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตในโลกของความเป็นจริง แต่ผู้ประพันธ์สร้างให้เก๋อี่มีชีวิต สามารถพูดได้ เดินได้ และมีอารมณ์ความรู้สึก โกรธ หัวเราะหรือเสียใจ เก๋อี่เป็นตัวแทนของอดีต โลกตะวันตกและชนบทเพราะเก๋อี่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง รูปทรงของเก๋อี่เป็นแบบตะวันตกเพราะคุณตาที่สร้างเก๋อี่ศึกษาวิชาทำเก๋อี่มาจากตะวันตก บ้านที่เก๋อี่อยู่เป็นบ้านทรงฝรั่งสมัยโบราณที่อยู่ในแถบภาคใต้ของญี่ปุ่น ซึ่งเมืองฮะนะอูระและฮิโรชิมาอยู่ทางตอนใต้ของญี่ปุ่น เก๋อี่สามารถสื่อสารได้เพราะเก๋อี่เป็นจุดเชื่อมโยงทำให้นะโอะกิ ซึ่งเป็นตัวแทนของเด็กสมัยใหม่ในเมืองเรียนรู้เหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมา นอกจากนี้เก๋อี่เชื่อมโยงตัวละครนะโอะกิ ยูโกะจังและริทซุโกะเข้าด้วยกันทำให้ริทซุโกะทราบอดีตของตนเองว่าพ่อแม่เป็นใคร และเกิดอะไรขึ้นกับครอบครัวของเธอเมื่อตอนเป็นเด็ก เก๋อี่เชื่อมโยงระหว่างโลกจินตนาการของเด็กกับผู้ใหญ่เพราะมีแต่ตัวละครเด็กกับผู้อ่านเท่านั้นที่รู้ว่าเก๋อี่มีชีวิต ผู้อ่านที่เป็นผู้ใหญ่จึงกลับสู่โลกแห่งจินตนาการผ่านตัวละครเก๋อี่ ส่วนผู้อ่านที่เป็นเด็กจะเข้าใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในรูปแบบที่ย่อลงและมีความบันเทิงเพิ่มเข้ามา

การสร้างตัวละครเก๋อี่สะท้อนความสัมพันธ์ของฉาก เวลาและแนวคิดของเรื่อง เก๋อี่อยู่ระหว่างเวลาในอดีตกับปัจจุบัน สถานที่ชนบทกับในเมือง แนวคิดเรื่องตะวันออกกับตะวันตกและโลกของจินตนาการกับความเป็นจริง ผู้ประพันธ์ต้องการให้เด็กรุ่นใหม่ โดยเฉพาะเด็กในเมืองที่เต็มไปด้วยสิ่งล่อใจหันมาสนใจเรื่องราวในอดีต ใกล้เคียงธรรมชาติ รู้จักใช้ความคิดและจินตนาการ รวมทั้งสะท้อนภาพสงครามที่เกิดขึ้นระหว่างตะวันตกกับตะวันออก และให้แง่คิดว่าตะวันตกกับตะวันออกเชื่อมโยงกันได้โดยปราศจากความขัดแย้ง ความขัดแย้งระหว่างนะโอะกิและเก๋อี่สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ชนบทกับในเมือง ตะวันออกกับตะวันตก จินตนาการกับ

ความเป็นจริง ซึ่งแท้ที่จริงสิ่งเหล่านี้สามารถหลอมรวมเข้าด้วยกันได้ เพราะเก้าอี้เกิดจากศิลปะ วิทยาการตะวันตก นิทานแอนเดอร์เสนมียุทธิพลกับชาวตะวันออก โลกของตะวันตกและตะวันออก สามารถเชื่อมโยงเข้ากันด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่สวยงามปราศจากความ โหดร้าย ส่วนเด็กชายนะ โอะกิปรับตัวให้เข้ากับชนบท สนใจเรื่องประวัติศาสตร์แม้ว่าจะกลับบ้านที่ โตเกียวในตอนจบ แต่ตัวละครนะ โอะกิก็เกิดพัฒนาการมากขึ้น เข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้คนที่ตกเป็นเหยื่อสงคราม

ในเรื่อง *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* จากสำคัญคือบ้านในชนบทและโรงเรียน บ้านสะท้อน ประสบการณ์ของผู้ประพันธ์ที่เคยอาศัยกับครอบครัวชาวนาญี่ปุ่นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ตัวละครมิเอะ โอะกิย้ายมาอยู่ที่บ้านคุณปู่ คุณย่าในชนบทเพื่อรักษาบาดแผลทางร่างกายและจิตใจที่มี ต้นเหตุมาจากสงคราม ส่วนโรงเรียนเป็นฉากสำคัญที่ผู้ประพันธ์เสนอแนวคิดเรื่องบ้านแห่งที่สองของเด็ก เพราะ โรงเรียนเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้แก่เด็กและสอนให้มิเอะ โอะกิรู้จักศิลปะการวาดภาพ ตัวอักษรด้วยพู่กัน โรงเรียนเป็นที่ที่มีความรักและความอบอุ่น แต่เพราะสงครามทำให้โรงเรียนนำมา ซึ่งปมปัญหาของมิเอะ โอะกิเมื่อเพื่อนๆ ไม่เข้าใจความรู้สึกของคนที่มีบาดแผลจากสงคราม แต่ ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าในที่สุดโรงเรียนก็นำมาซึ่งทางออกของปัญหาด้วยเช่นกัน เมื่อมิเอะ โอะกิพบกับ โยะมิ เพื่อนที่สอนให้เธอรู้จักความรัก และเมื่อมิเอะ โอะกิยอมปรับตัว เปิดใจและลืมอดีตที่เลวร้าย พร้อมๆกับที่คุณครูสอนให้เพื่อนร่วมชั้นเข้าใจเรื่องระเบิดปรมาณูทำให้ทุกคนเริ่มเข้าใจมิเอะ โอะกิ การ ใช้ฉากและสถานที่ในเรื่องจึงแตกต่างจากรรณกรรมเยาวชนเรื่องอื่นเพราะผู้ประพันธ์ใช้ฉากและ สถานที่เพื่อเสนอทางออกของตัวละครที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม ผู้ประพันธ์ใช้บ้านในชนบท สะท้อนแนวคิดเรื่องคุณค่าของธรรมชาติ ในตอนแรกมิเอะ โอะกิพอมมีแต่กระดูก แต่เมื่ออยู่ใน สภาพแวดล้อมที่สงบ อากาศดีและอาหารมีประโยชน์ทำให้สุขภาพร่างกายของเด็กหญิงดีขึ้น ส่วน โรงเรียนคือบ้านแห่งที่สองที่สอนให้มิเอะ โอะกิรู้จักความรัก โรงเรียนและเพื่อนจึงเป็นที่ที่ช่วยฟื้นฟู จิตใจของเด็กหญิง

3.3.4 วรรณศิลป์ของวรรณกรรมเยาวชนเกี่ยวกับสงคราม: การใช้อารมณ์สะท้อนใจ

วรรณศิลป์ที่สำคัญของวรรณกรรมเยาวชนเกี่ยวกับสงครามคือการใช้อารมณ์สะท้อนใจทำให้เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจเด็กที่ตกเป็นเหยื่อ ชาติชีวิตที่ลำบากจากสงครามและภาพเด็กที่เผชิญ ชะตากรรมช่วยเพิ่มอารมณ์สะท้อนใจมากกว่าการเล่าอย่างสั้นๆที่ปราศจากเรื่องราว อารมณ์สะท้อน ใจในวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นจึงเกิดจากการเสนอประสบการณ์ที่โหดร้ายผ่านการรับรู้ของตัวละคร เด็กและภาพตัวละครเด็กที่มีลักษณะเป็นผู้อ่อนแอในสังคม ได้แก่ ภาพเด็กที่น่าสงสารและถูกทำร้าย ภาพเด็กที่กร้าน โลกและจมอยู่กับความทุกข์ และภาพเด็กที่อดทนต่อความเจ็บปวด

เรื่องสงครามเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนทางความรู้สึก โดยเฉพาะกับเด็ก แต่ด้วยแนวคิดของเรื่องที่ต้องการปลูกฝังให้เด็กต่อต้านสงครามและรู้จักรักษาสันติภาพ วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นจึงเสนอประสบการณ์ที่โหดร้ายผ่านการรับรู้ของตัวละครเด็ก เช่น ในเรื่อง *เด็กหญิงอิดะ* ผู้ประพันธ์เล่าเรื่องราวเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูผ่านตัวละครริทซุโกะและให้ภาพที่โหดร้ายของผู้คนที่ถูกระเบิด

「(...)それからねえ、まるで地獄だったというわ。女のかみのはみんなさか立ち、だれの顔もうわからないように火ぶくれて、ひどい人は顔の皮がべろりとはげてねえ、あごのところにぶら下がって、ふらふらゆれていたんですって。手の皮がべろりとむけて、まるで、手が四本あるようになっている人もいたって.....。 (...)」¹⁰⁰

“(...) ทุกคนในฮิโรชิมาเหมือนกับคนรกรกทั้งเป็น เส้นผมของผู้หญิงชี้ตั้งขึ้น ใบหน้าถูกไฟลวกจนดูไม่ออกว่าใครเป็นใคร ที่ร้ายกว่านั้นคือผิวหนังที่หน้าของบางคนลอกออกมาห้อยต้องแต่งอยู่ที่คาง ผิวหนังที่แขนก็ลอกออกมาห้อยจนดูเหมือนกับมีแขนสี่ข้าง (...)”¹⁰¹

จากตัวบท ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดภาพผลกระทบของระเบิดปรมาณูต่อร่างกายของมนุษย์ที่ตกเป็นเหยื่อสงครามแก่เด็กเพื่อให้หวาดกลัวและตระหนักถึงอานุภาพในทางลบของการใช้ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ในทางที่ไม่เหมาะสม ความรุนแรงของสงครามจึงเป็นภาพที่ผู้ประพันธ์ตั้งใจให้เด็กจดจำผลร้ายเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงต่อเด็กและเพื่อนมนุษย์ จากตัวอย่างข้างต้น ผู้วิจัยพบว่า การเสนอภาพที่โหดร้ายเป็นกลวิธีการเสนอเรื่องสงครามที่สำคัญในงานวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่เรียกว่า การใช้อารมณ์สะเทือนใจ (Emotion) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* คิโยะมิละเมอลูกขึ้นจะเดินออกไปข้างนอก ปู่ดึงเขาให้นั่งลงและเรียกให้ตื่นจากความฝัน เมื่อปู่แยกออกไปทำงาน คิโยะมิเดินไปดูบริเวณโบสถ์ที่เขาฝันถึงแม่น้ำที่เขาเห็นเหมือนกับในความฝัน ต่างกันที่มีซากศพเต็มไปหมดและเหม็นเน่า

どぶ川は黒く、人でうずまっていました。ねこの死がいが、千も万もあるような、ひどいにおいが、たちこめています。けどもきよしは、もう、かおをゆがめもしません。

¹⁰⁰ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, p.152.

¹⁰¹ มิโยะโกะ มะทซุตะนิ, *เด็กหญิงอิดะ*, หน้า 148.

แต่ว่าในน้ำสีดำสกปรกโตโครกนั้นเคลื่อนไปด้วยซากศพ ส่งกลิ่นเหม็น
โซยออกมาอย่างรุนแรงเหมือนดังว่ามีศพแมวดายอยู่มากมายนับพันๆตัว คิโยะมิ
มิได้ทำหน้าที่เหยกแม่แต่น้อยนิด

「にんげんだって生きものだもん。しょうがないだろ！し
んだとだもん！」

“มนุษย์ก็คือสิ่งมีชีวิต พวกเขาช่วยตัวเองไม่ได้เลย ดายกันหมดไม่มี
เหลือ!”

自分ではなくつもりじゃないのに、かつてになみだが、
あふれてきます。¹⁰²

คิโยะมิร้องไห้ออกมาโดยไม่ตั้งใจ หยาดน้ำตาเอ่อล้นนัยน์ตา¹⁰³

ตัวบทข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าภาพของคนตายน่ากลัวกว่าในความฝันหลายเท่า ซึ่งหมายถึง
ผลกระทบและอนุภาพการทำลายล้างของระเบิดปรมาณูของจริงมากกว่าที่ได้บอกเล่าต่อกันมา และ
เป็นตัวอย่างการใช้อารมณ์สะเทือนใจที่ทำให้เกิดความสับสน เด็กชายคิโยะมิไม่ได้รังเกียจซากศพใน
แม่น้ำแต่เขาสะเทือนใจจนน้ำตาไหลออกมาเองเพราะคนตายเหล่านี้เป็นผู้บริสุทธิ์ ตรงกันข้ามกับ
ทหารอเมริกันที่มีแม้จะมีรูปร่างสวยงามแต่คิโยะมิอะกับคุณปู่รู้สึกรังเกียจ ผู้ประพันธ์เสนอแนวคิดผ่าน
ตัวละครคิโยะมิว่า มนุษย์เป็นบุคคลที่มีชีวิตจิตใจ พวกเขาเป็นคนเดินดินธรรมดา ไม่ใช่ผู้มีอำนาจ
วิเศษ เมื่อถูกระเบิดพวกเขาก็ต้องตายกันหมดอย่างน่าเวทนา สงครามจึงเป็นสิ่งที่โหดร้ายต่อชีวิตของ
คนธรรมดาตัวเล็กๆทั้งหลาย

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* โทะมิโกะรู้สึกสับสนและอยากตายเมื่อพ่อตายจากเธอไปในเวลาใกล้
กันกับที่แม่และน้องเพิ่งสูญหายไป สงคราม ผู้ประพันธ์เสนอภาพที่เด็กคนหนึ่งกำลังมาตัวตายด้วย
การเดินลงทะเล ซึ่งเป็นภาพที่ไม่ควรปรากฏในงานวรรณกรรมเยาวชน แต่เนื่องจากผู้ประพันธ์
ต้องการแสดงให้เห็นว่าตัวละครเด็กหญิงเกิดความขัดแย้งภายในใจอย่างรุนแรงว่าตัวเธอไม่เหลือใคร
อีกแล้ว ทุกคนในครอบครัวตายและหายไป สงครามกันหมด อาการของโทะมิโกะจึงมีลักษณะ
หมดอาลัยตายอยากและขาดสติ ผู้อ่านจะรู้สึกลุ้นระทึกหรือเกิดอารมณ์หวาดหวั่นต่อภาพพฤติกรรม
ของโทะมิโกะที่ค่อยๆเดินลงสู่ทะเลพร้อมกับเสียงของคลื่นที่ซัดเข้ามาในยามดึกสงัด

Once everyone had gone to sleep and the house was still, I crept
out of the back door and went to the beach. Complete blackness
enveloped the ocean, as if to glare at the enemy beyond the sea.

¹⁰² Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, pp.80-81.

¹⁰³ ฮิเดะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 66.

Listening to the waves breaking and receding, I felt as if I myself was being engulfed by the moving waters. I took several steps forward.

A wave dashed against my legs. I stumbled and fell. It startled me. I was trying to kill myself. But I couldn't die yet. I had to take Father's body to the crematory and his remains to the temple in Karasuyama. I must not die until I had accomplished that.¹⁰⁴

จากตัวอย่าง การเสนอเรื่องการฆ่าตัวตายของเด็กวัย 12 ปีสื่อความหมายว่าสงครามทำให้แม้แต่เด็กยังไม่มีทางออก รวมทั้งผู้ประพันธ์ไม่สนับสนุนให้เด็กหรือใครก็ตามที่คิดว่าอับจนหนทางในชีวิตฆ่าตัวตาย เพราะแม่โทะมิโกะจะเกิดภาวะที่เรียกว่าคิดสั้นหรือมีความคิดชั่ววูบ แต่คลื่นที่สามารถฆ่าโทะมิโกะให้ตายนั้นซัดขาโทะมิโกะล้มลง สติของเธอจึงกลับคืนมา เมื่อเด็กหญิงรู้สึกตัว ความคิดเรื่องหน้าที่และความรับผิดชอบกลับเข้ามาแทนที่ โทะมิโกะตัดสินใจที่จะไม่ตายเพราะนึกถึงหน้าที่ที่จะต้องจัดงานศพของพ่อให้เรียบร้อย โทะมิโกะกลับมาที่บ้านซึ่งตั้งศพพ่ออยู่ โทะมิโกะรู้สึกว่าการกำลังดำเนินที่เธออ่อนแอ เมื่อเด็กหญิงตื่นขึ้นในเช้าวันใหม่ ความพยายามฆ่าตัวตายพลันหายไปหมด

ผู้ประพันธ์เสนอภาพเด็กที่กำลังฆ่าตัวตายเพื่อให้เห็นความจริงของคนที่เหมาะสมเคราะห์กรรม จากภัยสงครามจนหมดกำลังใจ ขณะเดียวกันเมื่อเสนอภาพที่อ่อนไหวและอาจเป็นอันตรายกับเด็ก ผู้ประพันธ์ให้แง่คิดเตือนใจว่าการฆ่าตัวตายไม่ใช่ทางออก ดังข้อความที่ว่าร่างของพ่อที่นอนอยู่นั้นคงจะดูเธอที่ไม่เข้มแข็งพอที่จะยืนหยัดต่อไป *“Father's body lay there seeming to reproach me for failing to get a grip on myself.”*¹⁰⁵ และในที่สุดโทะมิโกะก็คิดได้ว่าจะต้องเข้มแข็งเพราะนึกถึงคำสอนของแม่รวมทั้งนึกถึงหน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองต้องวงศ์สกุลและสุสานของพ่อแม่กับน้องสาว ดังนั้น การเสนอภาพที่โหดร้ายและใช้อารมณ์สะเทือนใจมีวัตถุประสงค์ที่จะเน้นย้ำผลที่เกิดจากสงครามต่อเด็ก และเพื่อป้องกันไม่ให้เด็กเข้าใจสารผิด ผู้ประพันธ์สอนให้เห็นว่าแม้สิ่งที่เลวร้ายที่สุดจะเกิดขึ้น หากยังมีชีวิตอยู่จะต้องอดทนต่อสู้ต่อไป จิตใจที่เข้มแข็งคือสิ่งที่น่ายกย่องและควรเอาเป็นแบบอย่าง มนุษย์ไม่ควรฆ่าตัวตายแม้ในภาวะที่คิดว่าแสนสาหัสที่สุดแล้ว

ในเรื่อง *ซาตาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* ผู้ประพันธ์เสนอภาพความตายของเด็กที่ป่วยจากสารกัมมันตภาพรังสี การนำเสนอเรื่องความตายไม่ปรากฏภาพที่โหดร้าย แต่ผู้ประพันธ์ใช้อารมณ์สะเทือนใจที่ทำให้เกิดความสงสารเพื่อเสนอสารของเรื่อง ก่อนจากไปซาตาโกะจ้องมองนกกระดาศที่แขวนไว้ สายลมแห่งฤดูใบไม้ร่วงทำให้นกแก้วไกวไปมาเสมือนนกมีชีวิตและกำลังบินอยู่เหนือหน้าต่างที่เปิดไว้

¹⁰⁴ Toshiko Takagi, Chapter 8 “Wanting to Die 2,” *The Glass Rabbit*, [Online]

¹⁰⁵ Ibid.

She looked at her flock hanging from the ceiling. As she watched, a light autumn breeze made the birds rustle and sway. They seemed to be alive and flying out through the open window. How beautiful and free they were! Sadako sighed and closed her eyes.

She never woke up.¹⁰⁶

ความงดงามและความเป็นอิสระที่ซาดาโกะมองเห็นเกิดขึ้นพร้อมกับที่ซาดาโกะถอนใจและหลับตาลง ความตายของซาดาโกะเปรียบเหมือนกับความเป็นอิสระจากพันธนาการแห่งโรคภัย ฤดูใบไม้ร่วงเป็นสัญลักษณ์ของความตาย ภาพหน้าต่างที่เปิดไว้เปรียบเหมือนช่องทางใหม่ หรือการปลดปล่อย และการโอบรับออกนอกหน้าต่าง ระหว่างความตายและการปลดปล่อยสู่การกำเนิดใหม่จึงเป็นภาพที่อยู่ใกล้กัน ผู้ประพันธ์ให้ทั้งภาพที่สะท้อนใจและภาพของความหวังที่กำลังเริ่มต้นขึ้น เหมือนกับการสิ้นสุดและการเริ่มต้นที่เกิดขึ้นพร้อมกัน ขณะที่อารมณ์ของตัวละครเปี่ยมไปด้วยการปล่อยวางอย่างสงบ การปูพื้นอารมณ์ผู้อ่านด้วยภาพที่นิ่ง สายลมที่พัดเข้ามาเบาๆกับเด็กที่เห็นความงามก่อนตายให้บรรยากาศของความเหงาและเงียบ ผู้ประพันธ์จับเรื่องแบบหยุดอารมณ์ผู้อ่านว่า เธอ *ไม่ตื่นขึ้นมาอีกเลย* ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะท้อนใจเพราะความเห็นอกเห็นใจและเห็นผลร้ายของสงครามที่เกิดขึ้นกับเด็กและเพื่อนมนุษย์ ความตายของซาดาโกะเป็นความเศร้าที่สะท้อนความโหดร้ายแต่หากเป็นครั้งสุดท้ายที่เกิดขึ้น เรื่องของซาดาโกะจะนำมาซึ่งการกำเนิดใหม่ของสันติภาพ

ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เนื้อหาของเรื่องทำให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจไปกับชะตากรรมของเด็กแต่ละคน ตัวอย่างหนึ่งที่ใช้อารมณ์สะท้อนใจ คือเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินในหมู่บ้าน มีคนเจ็บถูกนำส่งโรงพยาบาล มะทซุเอะกลัวว่าจะเป็นแม่ของเธอ เด็กหญิงนึกถึงเหตุการณ์ในตอนเช้าที่แม่ป่วยหนักหลังคลอด แม่ขอให้พ่ออยู่บ้านแต่พ่อต้องทำงาน พ่อจึงบอกให้มะทซุเอะอยู่บ้านแทน แต่แม่เห็นว่าในวันเปิดเทอมวันแรก แม่จึงให้มะทซุเอะไปโรงเรียนแต่ขอให้รีบกลับบ้านทันที มะทซุเอะกลัวมากว่าจะเป็นแม่ เธอจึงรีบวิ่งกลับบ้านให้เร็วที่สุด

She was relieved to see the baby's diapers fluttering in the air. The sense of relief made her almost cry, but at the next moment her heart nearly stop beating; for she found that it was not her mother but the general store proprietress who was by the well. She ran down the hill like a bounding stone, dashed into her house, and rushed into the backroom at the same speed. Her mother was supposed to be there, but she was not.

“Mother!”
No one answered.

¹⁰⁶ Eleanor Coerr, *Sadako and the Thousand Paper Cranes*, p.63.

“Mother!” she cried tearfully. In the direction of the general store a baby was heard crying.

“Oh, oh! Mother!” she screamed with all her might, her voice reaching up to the sky and out to the sea.¹⁰⁷

ตัวบทข้างต้นสร้างอารมณ์สะเทือนใจด้วยภาพชีวิตที่โหดร้ายของเด็กหญิงตัวเล็กๆที่ยากจน เมื่อเด็กคนหนึ่งรีบวิ่งกลับบ้านเพราะเป็นห่วงแม่ เด็กหญิงวิ่งอย่างไม่สนใจสิ่งใดๆแม้จะสะดุดหรือหกล้ม ผู้ประพันธ์สร้างความพิศหวังให้กับตัวละครเมื่อเด็กหญิงเกือบจะโล่งใจว่าแม่อยู่บ้าน แต่กลายเป็นว่าไม่ใช่แม่ของเธอ อารมณ์สะเทือนใจเพราะความหวังใจจึงเพิ่มมากขึ้น ตัวละครเด็กหญิงรีบวิ่งเข้าไปในบ้านและเรียกหาแม่ แม่ของเธอไม่อยู่และไม่มีเสียงขานรับ ความเจ็บช้ำบั่นบรยากาศของความโศกเศร้า มะทซุเอะเรียกแม่ทั้งน้ำตา ในเวลาเดียวกัน น้องที่เพิ่งคลอดได้ยินเสียงของมะทซุเอะก็ร้องไห้ลั่นเหมือนรับรู้ความรู้สึกของพี่สาวคนโต มะทซุเอะตะโกนเรียกแม่จนสุดเสียง เสียงของเธอก้องไปถึงขอบฟ้าและสุดฝั่งทะเล การเปรียบเทียบเสียงร้องตะโกนของเด็กที่ดิ่งลั่น ไปจนถึงขอบฟ้าและขอบทะเลทำให้เกิดความสะเทือนใจและเข้าใจอารมณ์สูญเสียของเด็กผู้หญิงตัวเล็กๆคนหนึ่งว่ามีความเจ็บปวดที่พบว่าแม่ของเธอไม่อยู่กับเธออีกแล้ว ผู้ประพันธ์เลือกใช้วันเปิดเทอมใหม่วันแรกที่น่าจะเป็นวันที่สดใสและเริ่มต้นสิ่งใหม่ๆของเด็กนักเรียนให้กลายเป็นวันแห่งความปวดร้าวที่สุดในชีวิตของเด็ก ความสุขของมะทซุเอะจบลงในเวลาอันรวดเร็ว แม้แม่ของเธอไม่ได้ตายเพราะระเบิดหรือลูกกระสุน แต่สงครามทำให้เกิดความขาดแคลน ความยากจนและความถดถอยเรื่องคุณภาพชีวิต มะทซุเอะสูญเสียแม่ไปเพราะสงครามไม่ต่างจากเด็กคนอื่นที่เสียพ่อจากการไปรบ

จากตัวอย่างต่างๆข้างต้น การเผชิญกับความตายที่ทำให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจไม่จำเป็นต้องเกิดกับตัวเอง แต่เกิดกับคนที่เด็กรักผูกพันและหรือเป็นที่พึ่งของเขาหรือเธอ เช่น พ่อกับแม่ เป็นต้น เรื่องราวของตัวละครที่สูญเสียพ่อหรือแม่ในช่วงสงครามเป็นภาพที่สร้างอารมณ์สะเทือนใจแก่เด็ก การใช้อารมณ์สะเทือนใจอาจเกิดตอนจบหรือตอนใดตอนหนึ่งของเรื่อง หรืออาจใช้ได้หลายที่ตามเหตุการณ์สำคัญของเรื่องและผู้ประพันธ์ต้องการแสดงผลกระทบจากสงคราม ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ทั้งต่อบุคคลและหรือส่วนรวม การสร้างภาพที่โหดร้ายหรือหดหู่เป็นการใช้อารมณ์สะเทือนใจที่ทำให้ผู้อ่านสลดใจหรือสังเวชที่เห็นตัวละครเกิดความทุกข์ (Sympathetic Emotion)¹⁰⁸ ซึ่งผู้ประพันธ์เลือกใช้กลวิธีดังกล่าวเพื่อถ่ายทอดภาพของสงคราม สังคมที่ผ่านสงครามและความรู้สึกของเด็กที่ผ่านโลกแห่งสงคราม การใช้กลวิธีดังกล่าวอาจดูเหมือนไม่เหมาะสมในกรณีที่จะนำเสนอแก่เด็ก แต่เป็นการใช้วรรณศิลป์ที่มีเป้าหมายเชิงศีลธรรมสอนให้เด็กเกลียดกลัวสงคราม

¹⁰⁷ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, pp.115-116.

¹⁰⁸ พระยาอนุমানราชชน, *การศึกษาวรรณคดีแนววรรณศิลป์*, หมวดวรรณคดี เล่มที่ 3 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2531), หน้า 37.

ผู้ประพันธ์จำเป็นต้องใช้กลวิธีดังกล่าวเพื่อให้เด็กเข้าใจผลกระทบจากสงครามมากที่สุด เพราะความโหดร้ายจากสงครามอาจไม่ใช่รอยแผลที่มองเห็นภายนอกแต่เป็นรอยแผลในจิตใจของเด็ก ขณะเดียวกันผู้ประพันธ์ส่วนเป็นกรุ่นสงคราม การสื่ออารมณ์ความรู้สึกจึงเข้มข้นไปตามภูมิหลังของแต่ละท่าน เช่น โทะมิโกะเคยสับสนและคิดที่จะฆ่าตัวตายในระหว่างสงคราม และเอลลินอร์ไม่เคยได้รับผลกระทบจากสงคราม การเสนอภาพคนตายหรือคนบาดเจ็บจึงมีไม่มาก แต่เธอเลือกใช้อารมณ์สะเทือนใจที่ทำให้เกิดความสงสารเสนอภาพความตายของเด็กที่ป่วยเป็นลิวคีเมียแทน หรือชะกะเอะที่เลือกใช้อารมณ์สะเทือนใจที่เกิดกับเด็กหลายคนในเรื่องเพื่อเสนอผลกระทบของสงครามต่อเด็กและมนุษย์ในระดับสังคม เป็นต้น ภาพของเด็กที่ตกเป็นเหยื่อสงครามแบ่งได้เป็น 3 แบบ คือ มีภาพที่น่าสงสาร อ่อนแอ เป็นผู้ที่ถูกกดขี่ทำร้าย ทั้งโดยที่เด็กรู้ตัวว่าถูกทำร้ายและที่ไร้เดียงสาจนไม่รู้ตัวตนเองกำลังถูกทำร้าย กับเด็กที่มีลักษณะกรุ่นโลกหรือจมกับความทุกข์ผิดไปจากธรรมชาติของเด็กที่สดใส ลืมความเสียใจง่าย และเด็กที่มีลักษณะอดทนต่อความเจ็บปวดหรือซ่อนความเจ็บปวดไว้

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* เด็กหญิงโทะมิโกะถูกเอาเปรียบจากผู้ใหญ่ที่เป็นญาติแท้ๆ เช่น เหตุการณ์ที่คุนป้าขอรองเท้าบูตโทะมิโกะให้หลาน(ลูกสาวของลูกชาย)ของตัวเองแล้วให้โทะมิโกะสวมรองเท้าแตะฟางไปอาบน้ำท่ามกลางหิมะ ผู้ประพันธ์ทำให้ผู้อ่านสงสารและเห็นใจสภาพชีวิตของเด็กที่ถูกกดขี่ข่มเหงจากผู้ใหญ่ หรือภาพเด็กข้างถนนในกรุงโตเกียวที่โทะมิโกะและพี่ชายพบเห็นช่วงหลังสิ้นสุดสงคราม พวกเขาเหล่านี้เป็นเด็กตัวเล็กๆ ไม่มีที่ไปและไม่มีข้าวกิน ผู้ประพันธ์บรรยายลักษณะของเด็กเหล่านี้ว่าหน้าตามอมแมม บางคนไม่มีเสื้อผ้าและอีกหลายคนต้องเดินเท้าเปล่า และ บนใบหน้าที่สกปรกมีเพียงดวงตาเท่านั้นที่ส่องประกาย “*Only the eyes sparkled in his filthy face.*”¹⁰⁹ เด็กเหล่านี้มีสถานะที่ต่ำกว่าคนอื่นๆ ในสังคม พวกเขาขาดปัจจัยสี่ทั้งหมด ไม่ว่าจะบ้าน ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้าและยารักษาโรค สิ่งเดียวที่สะท้อนให้เห็นความเขว้าวายเป็นดวงตาดูที่ยังใสอยู่ ดวงตาที่ส่องประกายสะท้อนถึงความบริสุทธิ์ของเด็กที่ไม่มีความคิดแต่พวกเขากลับต้องรับทุกข์จากสงครามที่ไม่ได้เป็นผู้ก่อ อย่างไรก็ตาม โทะมิโกะและเด็กเร่ร่อนคือเด็กที่รับรู้ถึงความโหดร้ายของชีวิต ตัวละครโทะมิโกะทราบดีว่าเธอถูกทำร้ายจากสังคมและคนที่เห็นแก่ตัว ขณะที่เรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ตัวละครอะกิชิลูกชายของคุณครูโออิชิชื่นชอบการเป็นทหาร ร้องเพลงปลุกใจของทหารภูมิใจที่พ่อไปรบและไม่เสียใจที่พ่อตายในสนามรบสะท้อนให้เห็นว่า ตัวเด็กเองไม่รับรู้ว่าตนเองกำลังตกเป็นเหยื่อของสงคราม ขณะที่ตัวละครแม่สะท้อนใจและไม่พอใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับผู้อ่านที่สงสารและเห็นใจในวิถีชีวิตเด็กตัวเล็กๆ และสะเทือนใจเรื่องที่เด็กยังอ่อนต่อโลกจนไม่สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ทำให้เด็กไม่รู้ว่าตนเองกำลังถูกทำร้ายจากนโยบายในระหว่างสงคราม

¹⁰⁹ Toshiko Takagi, Chapter 15 “A New Start 2,” *The Glass Rabbit*, [Online]

ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ผู้ประพันธ์สะท้อนภาพรวมของเด็กญี่ปุ่นที่ตกเป็นเหยื่อสงครามอย่างน่าสงสารว่า ปู่และกิโยะฉิมักกับคุณลุงมะทซุโมะโตะบังเอิญเจอกันระหว่างที่คุณลุงตามหาจิโรลูกชาย ตกค่ำ ทั้งสามคนต้องนอนรวมกันบนเสื่ออยู่ในหลุมหลบภัยเล็กๆ กิโยะฉิมอนไม่หลับ แต่เพราะความอ่อนล้าในที่สุดเขาก็หลับไป กิโยะฉิมฝันว่าเขาเดินเลียบแม่น้ำสายเล็กๆ ที่เน่าเสีย เขาเกาะริ้วไม้ข้างโบสถ์ที่สั้น ไหวราวกับจะพังลงมา เพื่อนๆ ของเขาเล่นกันอยู่ที่โบสถ์และมีคนตะโกนเรียกให้กิโยะฉิมไปเล่นด้วยกันเร็วๆ แต่กิโยะฉิมเดินเร็วๆ อย่างที่ใจต้องการไม่ได้ เมื่อกิโยะฉิมรู้ว่าพวกนั้นกำลังเล่นแต่งงานกัน กิโยะฉิมจึงไม่สนใจจะเล่นด้วย แต่เมื่อรู้ว่ากินุเอะเล่นเป็นเจ้าสาว กิโยะฉิมตกใจและหล่นลงไปใต้น้ำที่มีคนจับมากมาย สະนะจังดึงกิโยะฉิมขึ้นจากน้ำ กิโยะฉิมบอกษะนะจังว่าแม่ของษะนะจังตามหาษะนะจังอยู่ แต่ษะนะจังไม่สนใจที่กิโยะฉิมพูด กิโยะฉิมหันไปบอกจิโรจึ่งที่เล่นเป็นเจ้าบ่าวว่าพ่อของจิโรจึ่งกำลังตามหา แต่ษะนะจังตอบแทนจิโรว่าเขาต้องเข้าพิธีแต่งงาน ซึ่งกิโยะฉิมตอบษะนะว่าจิโรแต่งงานไม่ได้เพราะยังเด็กอยู่

「うん。二郎ちゃんには、召集がきとるけん、いそいで、けっこん式ばあぐるの」

“ไม่จิโรจึ่งถูกเรียกตัวไปเป็นทหาร เขาต้องรีบเข้าพิธีแต่งงาน”

「だめだめ。二郎ちゃんはまあだ、子どもじゃないか。はやすぎるよ」¹¹⁰

“ไม่นะ เขายังเด็กเกินกว่าที่จะแต่งงาน”¹¹¹

จากตัวบท กิโยะฉิมเก็บเรื่องราวที่เผชิญมาทั้งวันไปเป็นความฝันและถึงขั้นนอนละเมอ ความฝันสะท้อนความรู้สึกของเด็กชายว่า เขาอยากให้ษะนะจังได้พบกับแม่ อยากให้จิโรจึ่งได้พบกับพ่อ และเขาเป็นห่วงกินุเอะน้องสาวมาก ผู้ประพันธ์แสดงความคิดเห็นเชิงเสียดสีผ่านคำพูดของษะนะจังว่าจิโรต้องรีบแต่งงานเพราะเขาถูกเกณฑ์ทหาร แสดงให้เห็นว่า ภาวะสงครามทำให้เด็กต้องโตเกินตัว เพราะกว่าที่คนเราจะแต่งงาน อย่างน้อยที่สุดต้องผ่านชั้นประถมไปเสียก่อน แต่จิโรจึ่งเพิ่งอยู่แค่ชั้นป.6 ซึ่งคนในวัยเดียวกันกับจิโรจึ่งต่างต้องไปเป็นทหารทั้งโดยอาสาสมัครและที่ถูกเกณฑ์ไปจนหมดในช่วงใกล้แพ้สงคราม เมื่อเขาเป็นทหาร ได้ทั้งๆ ที่เขายังเด็กอยู่ เขาก็ควรจะแต่งงานได้ และที่ต้องรีบแต่งงานเพราะว่าการเป็นทหารจะทำให้เขาไม่ได้กลับบ้านตลอดชีวิต แม้ว่าตัวอย่างข้างต้นจะเป็นเพียงภาพในความฝันของกิโยะฉิม แต่ผู้อ่านจะรู้สึกสงสารที่เด็กแก่ชั้นประถมจะต้องไปเป็นทหารและรีบร้อนผ่านขั้นตอนของชีวิตให้เสร็จสิ้นก่อนที่จะต้องตาย

¹¹⁰ Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, p.77.

¹¹¹ ฮิเดะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 64.

วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นไม่เพียงเสนอภาพเด็กที่น่าสงสารและถูกทำร้ายดังตัวอย่างที่กล่าวไปแล้ว แต่ยังเสนอภาพเด็กที่กร้านโลกและจมอยู่กับความทุกข์อีกด้วย ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับตัวละครคิโยะมิจิมีมากกว่าคินุเอะทำให้คิโยะมิจิกร้านโลกและมีท่าทางเสียบขรึมไม่ค่อยร่าเริงเหมือนเด็กคนอื่นๆ สิ่งที่มากระทบความรู้สึกของเด็กชายเกิดขึ้นตั้งแต่ที่เขาเห็นภาพระเบิดปรมาณูที่ตกลงมาลงกลางเมืองอุระกะมิและเขาถูกฝนดำกัดผิวหนังและเสื้อผ้า ต่อมาเขาพยายามจะช่วยแม่ที่ติดอยู่ในกองเพลิงที่ไหม้บ้านแต่คิโยะมิจิช่วยแม่ไม่ได้กลายเป็นภาพที่ติดค้างอยู่ในใจและเป็นความรู้สึกผิด จากนั้นเขาพบกับครอบครัวของฮะนะโกะซึ่งเป็นทั้งเพื่อนบ้านและเพื่อนนักเรียน แม่ของฮะนะจังกลายเป็นคนเสียสติที่เฝ้าตามหาลูกสาวและลืมลูกชายของตน หรือเมื่อคิโยะมิจิตัดตามปู่กลับ ไปบ้านหลังเหตุการณ์ระเบิด สภาพเมืองทั้งเมืองยังมีไฟไหม้และเหลือเพียงซากปรักหักพัง ตลอดทางปู่จะเตือนไม่ให้คิโยะมิจิหันไปมองและปฏิเสธสิ่งที่พาคิโยะมิจิมาด้วย เพราะแม้แต่ปู่เองยังหลีกเลี่ยงที่จะเจอภาพศพและผู้บาดเจ็บ

ความเฉยชาของคิโยะมิจิแสดงออกผ่านท่าทางที่เหม่อลอย ครุ่นคิด หรือเมื่อมีคนมาถามหาญาติเด็กที่หลงทางในเหตุการณ์ระเบิดปรมาณู คิโยะมิจิก็ไม่ใส่ใจ และเมื่อไปโรงเรียนพบว่าคุณครูกับเพื่อนนักเรียนเสียชีวิตจนเกือบหมด โรงเรียน คิโยะมิจิไม่ได้เล่าให้ใครฟังแต่เก็บเรื่องดังกล่าวมาคิดคำนึงอยู่คนเดียวและเขียนบันทึกระบายความในใจไว้ ข้อความในสมุดบันทึกสะท้อนความอ่อนแอของเด็กที่ไม่สามารถทนรับความเลวร้ายของสงครามทำให้เป็นสับสนจนกลายเป็นคนเฉยเมยไม่แยแสต่อความทุกข์ของผู้อื่น

ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* มะทซุเอะที่เคยเป็นเด็กร่าเริงและออกอ้อนมาก่อนกลายเป็นเด็กกร้านโลกหลังจากถูกขายเป็นเกอิชาในร้านอาหาร ความรื่นเริงของเด็กเปลี่ยนเป็นความรื่นเริงที่เกิดจากการต้องเอาใจลูกค้าแทน เมื่อเปรียบเทียบกับมะซุโนะ ครอบครัวของเธอเปิดร้านอาหาร มะซุโนะชอบร้องเพลงและอยากเข้าโรงเรียนดนตรี ซึ่งต้องเรียนระดับชั้นมัธยมก่อน แต่พ่อแม่ไม่เห็นด้วยเด็กหญิงจึงต้องเรียนต่อชั้นป.7 แทน และเด็กหญิงหนีออกจากบ้านหลายครั้ง ครั้งหนึ่งเธอเกือบจะเป็นเกอิชาเพื่อจะได้ร้องเพลงเพราะพ่อแม่ของเธอเคยบอกเธอว่าเป็นลูกสาวเจ้าของร้านอาหารติดชามิเซ็นได้ไม่เป็นไร เธอจึงเลือกที่จะเป็นเกอิชา แต่แม่ของเธอไปตามกลับมาก่อนและไม่ยอมให้เป็นเกอิชาเด็ดขาด แม้ว่าครอบครัวจะทำธุรกิจที่ต้องเกี่ยวข้องกับเกอิชาก็ตาม ตอนหลังมะซุโนะแต่งงานกับชายวัยกลางคนที่เธอพบระหว่างหนีออกจากบ้านครั้งหนึ่ง เมื่อแม่ของเธอแก่ตัวลง มะซุโนะได้เป็นเจ้าของกิจการร้านอาหารต่อมา ซึ่งทำให้มะซุโนะแต่งหน้าเข้มเกินวัยตลอดเวลาและคุ้นเคยกับงานบริการลูกค้า มะซุโนะจึงไม่แตกต่างจากมะทซุเอะ ดังตัวบทตอนที่ทั้งสองพบกันในวันที่นัดเลี้ยงทานข้าวกับคุณครูโออิชิและเพื่อนนักเรียน เด็กทั้งคู่กลายเป็นผู้หญิงที่กร้านโลก

The food began to be served intermittently, and Matsue stood up quickly. With bottles of beer and pop in her hands, she walked around, filling the glasses skillfully. After glancing about to see that all was ready, Masuno proposed: “Now, let’s drink to the health of our teacher!” Masuno was the first to empty her glass; she instantly consumed another after Matsue poured it for her. (...)But maybe Matchan and I are the most hard-boiled. We’re still good-natured, though. I think our trying experiences have made both of us more sensible. I’m sure we can do what married ladies like Miisan or dignified spinsters like Kotsuru or Sanae don’t have the nerve to do. Right, Matchan? Let’s show them our spirit!”

Then she poured beer into Matsue’s glass. Of all the women, only the two of drank beer.¹¹²

มะซุเอะถือขวดเบียร์พร้อมที่เปิดขวดรินเบียร์อย่างคล่องแคล่ว เธอปฏิบัติราวกับเป็นหน้าที่ของเธอ ทั้งที่เป็นงานเลี้ยงระหว่างเพื่อนสนิทและมะซุโนะพูดถึงชีวิตของเพื่อนๆ ทั้งผู้ชายและผู้หญิง มะซุโนะบอกว่าพวกเด็กผู้หญิงตายยาก ซึ่งหมายถึงว่าเด็กผู้ชายถูกเกณฑ์ไปรบจนหมดเหลือแต่เด็กผู้หญิง แต่ในบรรดาเด็กผู้หญิงทั้งหมด มีแต่มีตังกับเธอเท่านั้นที่เป็นผู้ใหญ่รู้จักคิดและกล้าทำในสิ่งที่ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วอย่างมิอิซัง (Miisan) หรือมิชะโกะและสาวโศคอย่างโคะทังซุรุกับชะนะเอะ ยังไม่กล้าทำ ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าสงครามทำให้เด็กสองคนเผชิญความยากลำบากและอยู่ในสังคมที่ทำให้ความบริสุทธิ์ไร้เดียงสาหายไป เพราะมะซุเอะถูกขายเป็นเกอิชาและมะซุโนะไม่ได้เข้าโรงเรียนดนตรีเพราะสังคมยุคนั้นไม่เอื้อต่อคนที่มีความคิดเชิงศิลปะ ความเป็นผู้ใหญ่ของเด็กสาวทั้งสองแตกต่างจากเพื่อนเด็กผู้หญิงคนอื่นดังที่ผู้ประพันธ์เปรียบเทียบว่ามีแต่เด็กสองคนนี้ที่ดื่มเบียร์เป็น และเด็กสองนี้กล้าทำแม่แต่สิ่งที่ผู้หญิงที่มีครอบครัวและผู้หญิงที่มีอาชีพที่มีเกียรติในสังคมไม่กล้าทำ

ในเรื่อง *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* เด็กหญิงมิเอะโกะจมอยู่กับความทุกข์และภาพระเบิดปรมาณู การมองโลกและสิ่งแวดล้อมรอบตัวจึงมีแต่แง่ลบ เด็กหญิงรู้สึกเหงาเปล่าเปลี่ยว หากใครพูดหรือถามเธอเรื่องระเบิดปรมาณู มิเอะโกะจะรู้สึกกระเทือนใจจนกระทั่งไม่อยากไปโรงเรียนอีก และเมื่อคุณหมอบอกให้ลืมเรื่องราวๆ ไปยึดติดกับความเกลียดชัง มิเอะโกะทั้งเสียใจและอารมณ์เสีย ใต้คุณหมอ ลักษณะของมิเอะโกะคล้ายกับริทซุโกะในเรื่อง *เด็กหญิงอิตะ* ต่างกันที่ริทซุโกะเป็นผู้ใหญ่มากกว่าและเธอไม่แสดงออกทางพฤติกรรมอย่างมิเอะโกะ ริทซุโกะมีปัญหาเรื่องสุขภาพทำให้มีลักษณะเงิบๆ เมื่อนะโอะกิตามถึงเรื่องโรงเรียนและเรื่องงาน ริทซุโกะหน้าเสียวแต่กลบเกลื่อนความเศร้าด้วยการหัวเราะแทน ทั้งที่ความจริงเธอป่วยเป็นลิวคีเมียจึงต้องอยู่บ้านเฉยๆ นอกจากนี้เธอยังเฝ้าคิดถึงเรื่องพ่อแม่ที่แท้จริงอยู่ตลอดเวลา เมื่อไปสำรวจบ้านของแก้อูริทซุโกะตั้งความหวังว่าอาจเกี่ยวกับครอบครัวที่แท้จริงของเธอก็ได้ แต่เมื่อเห็นชื่อในหนังสือภาพเรื่องดอกไม้

¹¹² Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, pp.240-241.

ของอึตะเป็นชื่อมะกิโกะ (Makiko) ไม่ใช่ชื่อของเธอเมื่อตอนเป็นเด็กที่ปักไว้บนเสื้อผ้าที่ขาดว่า ทัซุโกะ ริทัซุโกะเก็บเอาความผิดหวังไว้กับตัวเองเงียบๆ ไม่บอกให้นะ โอะกิรู้ ภาพของมิเอะ โกะและริทัซุโกะจึงเป็นภาพของเด็กที่จมกับความทุกข์ที่เกิดจากสงคราม

สำหรับภาพตัวละครเด็กที่ทำให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจลักษณะสุดท้ายคือเด็กที่อดทนต่อความเจ็บปวด ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* เสนอภาพเด็กที่อดทนต่อความเจ็บปวดเพื่อแสดงให้เห็นความเข้มแข็งของเด็กภายใต้ความทุกข์ที่เกิดขึ้นในระหว่างสงคราม เนื่องจากผู้ประพันธ์ไม่เคยเห็นเด็กหญิงกินุเอะร้องไห้เลย ตัวละครกินุเอะในเรื่องจึงไม่ร้องไห้เมื่อรู้ว่าแม่ตาย วันหนึ่งกิโยะฉิมิพี่ชายของเธอรู้สึกแปลกใจที่น้องสาวไม่ถามถึงแม่เลยตั้งแต่ออกจากโรงพยาบาล กินุจังตอบว่ารู้เรื่องทั้งหมดแล้ว กิโยะฉิมิคิดว่ายังเป็นคนบอก แต่กินุจังบอกว่ารู้จากผู้อำนวยการโรงพยาบาล ซึ่งคุณย่าขอร้องให้ช่วยบอกความจริงกับกินุเอะ กินุเอะจึงเล่าให้พี่ชายฟังว่าผู้อำนวยการบอกเธอว่าคนที่รอดชีวิตจากเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูมีจำนวนน้อยมาก คุณแม่ของกินุเอะคือคนส่วนใหญ่ในอุระกะมีที่เสียชีวิต ส่วนกินุเอะรอดชีวิตมาได้ถือว่าเป็นกรณีพิเศษ กินุเอะจึงให้สัญญากับผู้ผู้อำนวยการว่าจะเข้มแข็ง ไม่ร้องไห้เสียใจเรื่องแม่

「ゲンバクは、とってもおそろしかもんだのに、うちみたいに、たすかったんは、めずらしいって……。あのときにうらかみに、うらかみにおったもんは、みんなやられて、いきてはおられなかったの。うちのかあちゃんも、うらかみにおったもんね。いきてはおられんでしょ……。うちね。院長先生と、やくそくしたの。かあちゃんのことをいうて、泣いたりしないって。だって、泣いたら、ゲンバクにまけた子になるんよ。うち、まけられん」

“(…)คนที่รอดชีวิตมาได้ นั่นส่วนแล้วแต่เป็นกรณีพิเศษทั้งสิ้น เนื่องจากระเบิดปรมาณูมีพิษสงร้ายแรงมาก พร้อมกันนี้ ผู้อำนวยการบอกด้วยว่า คนที่อยู่ในเมืองอุระกะมีช่วงเวลานั้น ไม่มีใครเลยที่รอดชีวิต และแม่ก็เป็นคนหนึ่งที่อยู่ในอุระกะมีช่วงเวลานั้น ดังนั้นแม่จึงไม่มีโอกาสรอดชีวิตได้เลย ฉะนั้น...ฉันให้สัญญากับผู้อำนวยการว่าจะไม่ร้องไห้เรื่องแม่ ฉะนั้นจะไม่ขอเป็นผู้พ่ายแพ้อย่างเด็ดขาด”

おじいさんが、そっとおきだして、外へでました。

ปู่ลูกเดินออกไปข้างนอกอย่างเงียบๆ

「ばあさん。兄弟で、かあさんのことを、はなして
おる...」¹¹³

“ย่า สองคนนั้นกำลังคุยเรื่องแม่อยู่...”¹¹⁴

จะเห็นได้ว่าคิโนจังถูกสอนให้เข้มแข็งและเด็กหญิงสามารถทำได้ตามที่สัญญาไว้กับผู้อำนวยการโรงพยาบาล ขณะที่ปู่เมื่อได้ยินหลานคุยกันเรื่องแม่ยังต้องเดินหนีออกมา ทั้งเพราะอยาก
ให้เด็กๆ คุยกันเองและไม่อยากรับรู้เรื่องที่ทำให้เด็กๆ เสียใจ เช่นเดียวกับย่าที่แม่เป็นผู้ใหญ่ใน
ครอบครัวแต่ไม่กล้าที่จะบอกคิโนะเรื่องแม่ แต่ย่าอาศัยผู้อำนวยการช่วยบอกคิโนะแทน

ในเรื่อง *ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* ตัวละครเด็กผ่านความทุกข์เรื่องความเจ็บป่วยที่ไม่
คาดคิดกับความผิดหวังที่ไม่ได้วิ่งแข่งอีก เด็กหญิงหมดกำลังใจและหวาดกลัวต่อสิ่งที่เกิดขึ้น แต่เมื่อ
เริ่มมีกำลังใจจากเพื่อนและนกกระเรียนกระดาษ ซาดาโกะกลายเป็นคนเข้มแข็ง แม้เมื่อใกล้ตาย
เด็กหญิงกลับสวมบทบาทเป็นคนที่ปลอบใจแม่ของเธอ ผู้ประพันธ์เสนอภาพซาดาโกะที่อดทนต่อ
ความเจ็บปวดทางร่างกายว่าเธอปวดศีรษะ ปวดกระดูก เหนื่อยกบวมทานอาหารไม่ได้ เด็กหญิงต้องฉีดยา
และเปลี่ยนถ่ายเลือดบ่อยๆ แต่ซาดาโกะไม่เคยบ่นเรื่องการรักษาของหมอเลย นอกจากนี้
ผู้ประพันธ์เสนอภาพตัวละครเด็กที่อดทนต่อความเจ็บปวดทางใจคือตัวละครเด็กชายเค็นจิ (Kenji)
ซาดาโกะพบเค็นจิระหว่างอยู่ในโรงพยาบาล เค็นจิอายุน้อยกว่าซาดาโกะคืออายุเพียงเก้าขวบและตัว
เล็ก เขาป่วยเป็นลิวคีเมียเหมือนกันแต่อยู่โรงพยาบาลคนเดียวมานานแล้วและมีคนมาเยี่ยมไม่กี่คน
เพราะพ่อแม่เค็นจิเสียชีวิตทั้งคู่ เค็นจิอาศัยอยู่กับป้าที่เมืองใกล้ๆ แต่ป้าอายุมากแล้วจึงมาเยี่ยมเค็นจิ
เพียงอาทิตย์ละครั้งเท่านั้น

“She’s old that she comes to see me only once a week,” Kenji
said. “I’ll read most of the time.”

Sadako turned away at the sad look on Kenji’s face.¹¹⁵

ภาพเด็กกำพร้าที่ป่วยและไม่มีคนคอยดูแลทำให้เห็นว่าเด็กต้องอดทนกับความเจ็บปวดจากสงคราม
อย่างซบซ้อน ทั้งสูญเสียพ่อแม่ ทั้งป่วยเป็นลิวคีเมียใกล้ตาย ทั้งขาดกำลังใจ ขาดความรัก ความอบอุ่น
และมีชีวิตอย่างทรมาณอยู่ในโรงพยาบาลอย่างเงียบเหงา เด็กชายอ่านหนังสือเพื่อให้ผ่านช่วงเวลา
ที่เจ็บปวด เมื่อเขาบอกซาดาโกะว่าป้าเขาแก่แล้วมาเยี่ยมบ่อยๆไม่ได้ ซาดาโกะถึงกับทบหน้าทีแสน
เศร้าของเพื่อนไม่ไหวจนต้องเบือนหน้าหนี อย่างไรก็ตาม ซาดาโกะรู้สึกว่เค็นจิเข้มแข็งมากเพราะ

¹¹³ Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, p.129.

¹¹⁴ ฮิเดะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 102.

¹¹⁵ Eleanor Coerr, *Sadako and the Thousand Paper Cranes*, p.42.

ซาคาโกะมีครอบครัวและเพื่อนเป็นกำลังใจ ขณะที่ตื่นอยู่โรงพยาบาลมานานกว่าแต่เขาไม่มีใครเลยที่จะอยู่เคียงข้างทุกๆวันอย่างซาคาโกะ

จากกลวิธีการประพันธ์ทั้งหมด วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นมุ่งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสงครามแก่เด็ก โดยเน้นให้เห็นภัยจากสงครามและความพยายามอดทนสู้ชีวิตของเด็กญี่ปุ่นในสมัยสงคราม งานของผู้ประพันธ์ชาวญี่ปุ่นเกิดจากประสบการณ์ตรง เรื่องที่เป็นบุคคลจริงจึงไม่เพียงแต่เล่าเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สอง แต่แสดงความขัดแย้งระหว่างคนกับสังคม โดยเฉพาะการใช้ชีวิตอยู่ในกรอบของรัฐบาลทหารและรัฐบาลในยุคที่ถูกสหรัฐอเมริกายึดครอง ส่วนงานของเอลลินอร์แม้จะเป็นมุมมองของผู้ประพันธ์ที่อยู่ภายนอกญี่ปุ่น แต่ทำให้สะท้อนใจไม่แตกต่างจากงานของผู้ประพันธ์ชาวญี่ปุ่น แสดงให้เห็นว่าเอลลินอร์ชื่นชมในความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนญี่ปุ่นที่ร่วมกันฟันฝ่ากระด้างและอธิษฐานแก่เด็กหญิงที่ป่วยเป็นลิวทิเมียจากสารกัมมันตภาพรังสี นอกจากนี้ เอลลินอร์ยังพยายามพัฒนางานเขียน โดยสร้างเรื่องจากจินตนาการและเสนอผลกระทบของสงครามที่มีต่อเด็กญี่ปุ่นในด้านจิตใจ ส่วนเรื่องที่แต่งจากจินตนาการของผู้ประพันธ์ชาวญี่ปุ่นแม้ไม่ได้สร้างจากบุคคลจริง แต่มีลักษณะสมจริงและสัมพันธ์กับสภาพสังคมที่ผู้ประพันธ์มีชีวิตอยู่ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของเด็กชนชั้นแรงงานที่ได้รับผลกระทบจากสงครามหรือปัญหาของเด็กเมืองในยุคสมัยใหม่ที่ลิ้มเลือนสงครามโลกครั้งที่สองและไม่สนใจเรื่องราวในท้องถิ่นของตนเอง

ในด้านตัวละคร เมื่อเสนอเรื่องสงครามแก่เด็ก ตัวละครเด็กในเรื่องจึงมีลักษณะตามวัยและธรรมชาติของเด็ก ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์สนุกสนาน ชอบเล่น ชอบฟังนิทาน เป็นต้น ส่วนตัวละครผู้ใหญ่มีบทบาทช่วยเหลือตัวละครเด็ก โดยเฉพาะคุณครูและญาติผู้ใหญ่ที่มีความสำคัญตาม โครงสร้างสังคมแบบครอบครัว ในขณะที่ตัวละครผู้ใหญ่ยังมีบทบาทเป็นอุปสรรคในชีวิตเด็กเพื่อชี้ให้เห็นภาวะสงครามที่ทำให้ผู้คนเล็งน้ำใจต่อกัน วิถีชีวิตที่อยู่ในกฎระเบียบของรัฐและต้องการให้ผู้ใหญ่เรียนรู้และเข้าใจเด็กมากขึ้น

เวลาในเรื่องเริ่มตั้งแต่ระยะก่อนสงครามจนถึงยุคสมัยใหม่หลังสงคราม โดยเรื่องของผู้ประพันธ์ชาวญี่ปุ่นเน้นที่ความทรงจำเกี่ยวกับสงคราม ส่วนงานของเอลลินอร์เน้นเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมาและนางาซากิ วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นใช้ฤดูกาลเป็นสัญลักษณ์ของความยากลำบาก ความตายและการเริ่มต้นชีวิตใหม่ สถานที่ในเรื่องเป็นภูมิภคานาเกิดของผู้เขียนและเป็นสถานที่ที่ผู้เขียนมีประสบการณ์และหรืออาศัยอยู่ในระหว่างสงคราม ขณะเดียวกันเป็นสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวเด็ก ได้แก่ บ้านและ โรงเรียน ส่วนฉากที่สำคัญเป็นภาพซากปรักหักพังหลังสงครามและภาพที่แสดงให้เห็นความยากลำบากของผู้คนและผู้ป่วยที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม รวมทั้งใช้ฉากชนบทเปรียบเทียบกับเมืองเพื่อแสดงให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติและข้อเสียของความเจริญทางเทคโนโลยี

และเปรียบเทียบความยากลำบากของการใช้ชีวิตในชนบทนั้นเทียบไม่ได้กับความยากลำบากที่เกิดจากสงคราม

วรรณศิลป์ของวรรณกรรมเยาวชนที่สำคัญคือการใช้อารมณ์สะท้อนใจ โดยเสนอประสบการณ์ที่โหดร้ายจากสงครามแก่เด็กและผ่านการรับรู้ของตัวละครเด็กทำให้รู้สึกเห็นใจในชะตากรรมของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ ไม่ว่าจะเป็นการเสนอภาพคนตาย คนเจ็บและคนป่วย รวมทั้งเสนอภาพเด็กที่อ่อนแอถูกเอาเปรียบและทำร้ายจากสังคมที่ผู้คนเห็นแก่ตัว เด็กที่กรำโลกและจมอยู่กับความทุกข์ และเด็กที่ต้องอดทนต่อความเจ็บปวดตั้งแต่ยังไม่รู้เลยว่าตัวเองประกอบและวรรณศิลป์ของวรรณกรรมเยาวชนเหล่านี้ช่วยให้เด็กเข้าใจและเห็นผลร้ายที่เกิดจากสงคราม รวมทั้งเรียนรู้ที่จะอดทนต่อความยากลำบากในชีวิตและเห็นใจผู้ที่อ่อนแอกว่าในสังคม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลกระทบของสงครามต่อครอบครัวและสวัสดิภาพเยาวชน

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กกำพร้าคือเรื่องครอบครัวและสวัสดิภาพหรือสุขภาพ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งครอบครัวและสุขภาพเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่จะส่งเสริมพัฒนาการที่ดีให้กับเยาวชนในอนาคต เมื่อปัจจัยพื้นฐานบกพร่อง เด็กไม่อาจดำเนินชีวิตตามปกติสุขได้ ทำให้เด็กกำพร้าบางส่วนกลายเป็นเด็กมีปัญหาเนื่องจากสงคราม วรรณกรรมเยาวชนจึงมีบทบาทเสนอว่า สงครามไม่เพียงพรากชีวิตผู้คนให้ตายจากไปแล้วจบที่ตรงนั้น แต่เด็กและคนที่ยังมีชีวิตอยู่พวกเขาใช้ชีวิตที่เหลืออยู่และได้รับผลกระทบอย่างไร ผู้ประพันธ์ได้ให้กำลังใจและเสนอแนวทางที่จะช่วยบรรเทาปัญหาจากสงครามที่เกิดขึ้นกับเด็ก แต่การหลีกเลี่ยงสงครามคือสิ่งที่ดีที่สุดที่จะปกป้องเด็กและเยาวชนในแต่ละชาติ

4.1 สังคมเด็กกำพร้า: ความล่มสลายของครอบครัวกำพร้า

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองจากกล่าวได้ว่าแทบไม่มีครอบครัวใดในญี่ปุ่นที่ไม่สูญเสียสมาชิกของตนไปเพราะสงคราม เด็กกำพร้าจำนวนมากกลายเป็นเด็กกำพร้า บ้างพ่อตายจากไป บ้างแม่ตายจากไป บางคนกำพร้าทั้งพ่อและแม่และหรือเลวร้ายที่สุดคือกลายเป็นเด็กเร่ร่อน นอกจากนี้สภาพสังคมในระหว่างสงครามยังทำให้เกิดการแก่งแย่งเพื่อความอยู่รอด ไม่เว้นแม้กระทั่งพ่อ แม่ พี่น้องหรือญาติสนิท เด็กกำพร้าในระหว่างสงครามส่วนหนึ่งเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น สภาพเศรษฐกิจตกต่ำ หัวหน้าครอบครัวถูกเกณฑ์ทหารและส่งตัวไปรบในแนวหน้า การอพยพหนีภัยสงครามเมื่อถูกฝ่ายตรงข้ามโจมตี โดยเฉพาะเหตุการณ์ยิงถล่มกรุงโตเกียวและเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่อิโรชิมาและนางาซากิ แม้ว่าญี่ปุ่นจะมีโครงสร้างสังคมแบบครอบครัวที่แข็งแกร่ง แต่ปัญหาเด็กกำพร้าเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาที่ใหญ่ขึ้นทำให้ครอบครัวกำพร้าถึงขั้นต้องล่มสลาย ลักษณะของเด็กกำพร้าที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนอาจแบ่งได้สามประเภท ดังต่อไปนี้

4.1.1 เด็กกำพร้าที่มีคนดูแล

เด็กกำพร้าที่มีคนดูแล หมายถึง เด็กที่สูญเสียพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งและเหลืออีกคนหนึ่งคอยดูแล หรือสูญเสียทั้งพ่อและแม่จากสงคราม แต่ยังมีคนอื่นในครอบครัวคอยดูแล เช่น ปู่ หรือ ย่า เป็นต้น สภาพปัญหาของเด็กเหล่านี้คือครอบครัวไม่สมบูรณ์หรือในครอบครัวที่ยากจนเมื่อเหลือเพียงพ่อหรือแม่ทำให้ขาดแรงงานและรายได้ เด็กจึงต้องถูกขายแลกเงินเพื่อลดภาระของครอบครัว สภาพปัญหาของเด็กกำพร้าเหล่านี้คือไม่มีที่พึ่งพิง รวมทั้งไม่มีโอกาสเรียนหนังสือและทำงานตามที่ตั้งใจหรืออยากทำได้

ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เด็กหญิงมะทู่ซุเอะกำพร้าแม่หลังจากแม่ของเธอคลอดน้องคนเล็กแล้วเสียชีวิต แม่ของมะทู่ซุเอะสุขภาพอ่อนแอเพราะครอบครัวยากจน ทั้งพ่อและแม่ต้องทำงานหนักเพื่อเลี้ยงลูกหลายคน สภาพเศรษฐกิจช่วงสงครามตั้งแต่ปีค.ศ.1929 ส่งผลให้ประชาชนขาดรายได้ พ่อของมะทู่ซุเอะได้รับผลกระทบทำให้ไม่มีงานทำไม่ทำ พ่อต้องทำงานเล็กๆน้อยๆแทน เช่น รับคายหญ้า สงครามและสภาพเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้มาตรฐานสุขภาพอนามัยต่ำลงหรือไม่พัฒนาเพราะรัฐวางเป้าหมายที่การทำสงคราม แม่ของมะทู่ซุเอะตายหลังคลอดได้ไม่นาน จากนั้นน้องที่เพิ่งคลอดก็ตายตามไปเพราะไม่มีน้ำนมเลี้ยง ด้วยเหตุนี้ มะทู่ซุเอะต้องออกจากโรงเรียนและถูกขายไปทำงานร้านอาหาร ตอนนั้นมะทู่ซุเอะเรียนจบแค่ชั้น ป. 5 เท่านั้น เด็กกำพร้าจึงขาดโอกาสทางการศึกษาถึงแม้มะทู่ซุเอะจะมีพ่อแต่สงครามทำให้พ่อไม่มีกำลังจะเลี้ยงดูลูกสาวคนโตอย่างดีได้ ตอนที่มะทู่ซุเอะถูกบังคับให้ออกจากบ้าน เธอกอดเสาไม่ยอมไปจึงถูกพ่อฟาดเพราะพ่อไม่รู้จะทำอย่างไร หากเลี้ยงมะทู่ซุเอะต่อไปพวกเขาจะต้องอดตายกันหมด พ่อต้องยอมแลกมะทู่ซุเอะออกไปเพื่อช่วยเหลือน้องๆของมะทู่ซุเอะที่เหลืออยู่ ชะตากรรมของเด็กหญิงคนหนึ่งจึงแปรผันไปตามเศรษฐกิจและสงคราม

“Matchan said she wouldn’t go and clung to the gate post at first, crying. Her father didn’t know what to do. First he tried to talk her into going, but she still held on to the post. So he finally hit her on the head and back with his fist. Matchan howled, and nobody knew what to do. The old lady of the general store finally talked her into going, and Matchan gave in. They all felt sorry for her and cried with her. So did I. I followed her part of the way with the others. Matchan didn’t say a word to anybody (...).”¹

ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่ามัตจังหรือมะทู่ซุเอะไม่เต็มใจไป ภาพเด็กตัวเล็กๆดิ้นรนหนียวเสาวัวและร้องอย่างเจ็บปวดทำให้เกิดความสะเทือนใจ ครอบครัวและคนรอบข้างรู้สึกสงสาร และอาจดูเหมือนว่าพ่อโหดร้าย แต่เพื่อรักษาชีวิตของทุกคนในครอบครัว รวมถึงตัวมัตจังเอง พ่อจำเป็นต้องใช้กำลังตีเธอ รวมทั้งทำลายความหวังของตัวเองด้วยความทรमानใจ เด็กจึงไร้ที่พึ่ง ไม่มีแม่แต่ครอบครัวที่จะเป็นหลักยึด เด็กน้อยทำได้เพียงยึดเสาประตูต้นเดียวที่มีอยู่เอาไว้ เมื่อพ่อซึ่งเป็นเสาหลักของครอบครัวยังไม่สามารถเลี้ยงดูลูกได้ เสาต้นเดียวที่ไม่มีชีวิตยอมไม่สามารถปกป้องมัตจังไว้ได้เช่นกัน เมื่อเจ้าของร้านขายของเบ็ดเตล็ดช่วยเกลี้ยกล่อมอีกแรง ในที่สุดมัตจังก็ต้องยอมแพ้และจำนนต่อสภาพเศรษฐกิจของครอบครัว การที่โคะทู่ซุเอะเล่าให้คุณครู โออิชิฟังว่าทุกคนร้องไห้และเดินตามไปส่งมัตจัง แต่มัตจังจากไปโดยไม่พูดอะไรเลยแสดงให้เห็นว่าเด็กต้องเก็บเอาความขมขื่นใจไว้ในใจในใจไม่อาจพูดอะไรออกมาได้ หรือแม้จะพูดไปก็ไม่สามารถทำให้เธออยู่กับครอบครัวได้

¹ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, pp.125-126.

เหมือนเดิม เมื่อเด็กขาดแม่ ไม่ใช่เพียงความรู้สึกสูญเสียทางจิตใจเท่านั้น อนาคตของเด็กเปลี่ยนทิศทางไปด้วย ผู้ประพันธ์บรรยายว่ามะทซุเอะเคยเขียนส่งคุณครู โออิชิว่าอยากเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา (an educator) เธอไม่ใช่คำว่าครูหรือผู้สอน (a teacher) แสดงให้เห็นว่ามะทซุเอะมีความตั้งใจจริงไม่ได้นึกเพียงว่าจะทำอาชีพอะไร แต่นึกถึงขั้นว่าอยากเชี่ยวชาญด้านไหน ซึ่งสุดท้ายความตั้งใจจริงของเด็กกลับกลายเป็นเพียงความฝัน ที่นั่งของมัตจังที่โรงเรียนว่างเปล่า แต่ไม่นานที่นั่งในห้องเรียนถูกจัดใหม่ มัตจังไม่ได้เขียนจดหมายหาใคร ไม่มีใครพูดถึงมัตจังอีกเพราะทุกคนไม่รู้ว่ามีมัตจังถูกขายแต่คิดว่าญาติจาก โอซาก้า (Osaka) มารับไปเลี้ยงเป็นลูกบุญธรรม

ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* คินุเอะและคิโยะมิกำพร้าแม่เพราะระเบิดปรมาณู แต่พอไปปรบนอกประเทศ พวกเขาไม่มีทั้งพ่อและแม่คอยปกป้อง แต่พี่น้องสองคนมีปู่และย่าช่วยดูแล อย่างไรก็ตาม ความรักความผูกพันที่เคยได้จากพ่อและแม่ย่อมแตกต่างจากปู่และย่า เด็กที่เคยเติบโตมากับพ่อและแม่ต้องการความใกล้ชิดจากพ่อและแม่เหมือนเดิม ตอนที่คินุเอะยังไม่รู้ว่าแม่เสียชีวิต คินุเอะซึ่งมีอายุแค่ 5 ขวบเรียกร้องหาแม่ตลอดเวลา ถึงแม้จะมีคนปลอบใจ แต่สักพักคินุเอะจะหงุดหงิดอารมณ์เสียเพราะไม่ได้เจอแม่เสียที เด็กหญิงแสดงอาการขว้างปาสิ่งของและบอกให้ที่บ้านไปตามหาแม่เร็วๆ ภาพที่เกิดขึ้นสะท้อนความต้องการแม่ของเด็กเล็ก ส่วนคิโยะมิพี่ชาย เขาเห็นภาพแม่ตายไปต่อหน้าต่อตา เขามองเห็นแม่อยู่ได้ชั่วยប់ ได้ยินเสียงที่แหบแห้งของแม่เรียกให้ช่วยเหลือ เขาพยายามหาเสื้อผ้าตัดไม้ที่ขวางทางออกแต่เจอแค่พลั่วเท่านั้น เขาหาน้ำมาดับไฟไหม้ได้เพียงถังเดียว คิโยะมิบอกตัวเองว่าให้สู้อย่างยอมแพ้ แต่ในที่สุดเขาไม่อาจช่วยแม่ได้ การสูญเสียแม่ทั้งๆที่เจอกันแล้วทำให้คิโยะมิต้องร้องไห้ออกมาดังๆ เขาเหนื่อยและขมขื่นใจมาก คิโยะมิกลายเป็นเด็กกำพร้าที่มีปัญหาทางใจค่อนข้างซับซ้อนมากกว่าน้องสาวที่ภายหลังรับรู้ว่ามีแม่ตายแล้วแต่ไม่เห็นภาพตอนที่แม่ตายแบบพี่ชาย

สำหรับครอบครัวคุณครู โออิชิในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* หัวหน้าครอบครัวถูกเกณฑ์ไปปรบและเสียชีวิตในที่สุด ลูกชายและลูกสาวกลายเป็นเด็กกำพร้าพ่อ เหลือแค่แม่กับยายคอยดูแล ถึงแม้ว่าเด็กๆ จะไม่รู้สึกลึกซึ้งความอบอุ่น แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือเด็กกำพร้าเหล่านี้มองว่าสถานภาพเด็กกำพร้าเป็นเรื่องปกติในสังคม เนื่องจากในช่วงปลายของสงคราม เด็กกำพร้าในญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก จนกระทั่งกลายเป็นเรื่องสามัญประจำวัน ทั้งที่จริงแล้วแสดงถึงวิกฤติทางสังคมและปัญหาสถาบันครอบครัว ตัวอย่างเช่น คะอิกิชิ ลูกชายของคุณครู โออิชิไม่รู้สึกลึกซึ้งถึงความผิดปกติเมื่อพ่อของเขาตายในสนามรบ เขากลับคิดว่าเป็นเรื่องที่น่าชื่นชมและยกย่อง หากพ่อไม่ยอมตายในสนามรบต่างหากถึงจะเป็นเรื่องแปลกและทำให้กะอิกิชิรู้สึกอายนะ สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนภาพสถาบันครอบครัวในญี่ปุ่นที่ถูกทำให้สั่นคลอน เด็กยอมรับชะตากรรมของตนเองเพราะเขาเห็นเด็กคนอื่นๆ ไม่มีพ่อเช่นเดียวกัน

พวกเขาไม่เพียงต้องกำพร้าแต่ยังถูกกล่อมเกล้าให้เข้าใจว่าเด็กกำพร้าที่พ่อตายในสนามรบเป็นเรื่องธรรมดาและถูกต้องตามหลักหน้าที่ทางสังคมญี่ปุ่น

ดังนั้น แม้ว่าเด็กกำพร้าจะมีคนดูแลแทนพ่อหรือแม่ทำให้ความทุกข์ในใจลดลงหรือมีชีวิตต่อไปได้ แต่เด็กที่ถูกขายเพื่อช่วยเหลือครอบครัวให้ไม่ต้องอดตาย และเด็กที่เห็นแม่ตายไปต่อหน้าแล้วไม่สามารถช่วยเหลือแม่ได้นั้น ความรู้สึกและคุณภาพชีวิตของพวกเขาต้องใช้เวลาเยียวยารักษาให้ดีขึ้น หรืออาจรักษาไม่หายแล้วยังคงใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างไม่มีความสุข เมื่อเด็กกำพร้าเกิดมากขึ้นจนกระทั่งเป็นกลุ่มใหญ่ โลกทัศน์ของเด็กจะเปลี่ยนไปและไม่รู้สึกถึงความสูญเสียทำให้เด็กขาดความอ่อนโยนและไม่รู้สึกโศกเศร้ากับความตาย ขณะเดียวกัน โครงสร้างทางสังคมในช่วงสงครามมีลักษณะพิการ เพราะเกือบทุกบ้านจะต้องมีเด็กกำพร้า

4.1.2 เด็กกำพร้าที่พลัดพรากจากครอบครัว

สงครามทำให้เกิดการอพยพย้ายที่อยู่ เด็กที่ต้องย้ายบ้านส่วนหนึ่งไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ พวกเขาต้องพลัดพรากจากครอบครัวไปอาศัยอยู่กับญาติ หรือพ่อแม่พวกเขาตายจากไปทำให้ต้องอพยพไปอาศัยกับคนอื่น สภาพของเด็กกำพร้าดังกล่าวค่อนข้างโหดเหี้ยมหรืออาจถูกเอาเปรียบ นอกจากนี้ เด็กประสบปัญหาการศึกษาที่ไม่ต่อเนื่อง ลักษณะของเด็กซึ่งพลัดพรากจากครอบครัวทำให้เกิดการโยกย้ายความอบอุ่นท่ามกลางสภาพครอบครัวที่แตกแยก

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* ผู้ประพันธ์เป็นเด็กกำพร้าที่ครอบครัวแตกแยกเนื่องจากสงคราม พ่อของโทะมิโกะถูกส่งไปทำงานที่ประเทศแมนจูเรีย(Mukden, Manchuria)² ซึ่งญี่ปุ่นสถาปนาขึ้นเป็นประเทศในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ส่วนพี่ชายสองคนของโทะมิโกะอาสาสมัครไปรบทั้งคู่ เมื่ออายุจะยังไม่ถึงวัยเกณฑ์ทหาร บ้านของโทะมิโกะอยู่เมืองหลวงโตเกียวที่เป็นเป้าหมายการโจมตีที่สำคัญของฝ่ายพันธมิตร ครอบครัวโทะมิโกะจึงจัดอยู่ในกลุ่มผู้อพยพ โทะมิโกะและน้องสาวสองคนอพยพไปอยู่บ้านญาติที่นิโอะมิยะ ส่วนแม่ร่างกายอ่อนแอเป็นโรคหัวใจประกอบกับต้องคอยดูแลโรงงานที่บ้านจึงยังไม่ได้ย้ายไปด้วยกัน แม้ทางบ้านของโทะมิโกะจะมีฐานะ แต่ระหว่างสงครามสมาชิกในครอบครัวต่างกระจัดกระจายกันอยู่ ระหว่างอพยพ โนะบุโกะ (Nobuko) และมีทซุโกะ (Mitsuko) น้องสาวของโทะมิโกะทนคิดถึงแม่ไม่ไหว เนื่องจากว่าทั้งสองคนยังเล็กอยู่มากเรียนอยู่

² หลังสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น ในปีค.ศ.1904-1905 ญี่ปุ่นชนะทำให้มีอำนาจเหนือดินแดนแมนจูเรีย ซึ่งเมือง Mukden เป็นเมืองหลวง ปัจจุบันคือเมือง Shenyang มณฑล Liaoning ประเทศจีน ต่อมาวันที่ 18 กันยายน ค.ศ.1931เกิดเหตุการณ์ระเบิดรถไฟแมนจูเรียสายใต้ของญี่ปุ่น (The Mukden Incident/The Manchuria Incident/9.18 Incident) ญี่ปุ่นกล่าวอ้างว่าเป็นฝีมือของจีนทำให้เกิดความขัดแย้ง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นนำไปสู่สงครามจีน-ญี่ปุ่นในที่สุด Wikipedia, the Free Encyclopedia, *Mukden Incident*, [Online] 2001, Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Mukden_incident [2005, 23 December]

ชั้นป.1 และชั้นป. 4 ทำให้พากันหนีกลับบ้านมาสองคนจากนิโอะมิยะถึงโตเกียว โทะมิโกะจึงต้องอยู่คนเดียวที่ต่างจังหวัดมีสภาพเหมือนเด็กที่ไร้บ้านและครอบครัว

เมื่อเกิดเหตุการณ์ The Great Tōkyō Air Raid ในวันที่ 9-10 มีนาคม ค.ศ.1945 บ้านของ โทะมิโกะไหม้พังไปจนหมด ส่วนแม่และน้องสาวหายไปตามกลางทะเลเพลิงในโตเกียว ซึ่งโอกาสรอดมีน้อยมาก เมื่อเวลาผ่านไปสี่เดือน โทะมิโกะและพ่อกลับไปเห็นซากบ้าน โทะมิโกะพบตู้เซฟของที่บ้านซึ่งไม่ถูกทำลาย เอกสารสำคัญต่างๆมีอยู่ครบ แต่กระดาษแก้วที่อยู่ภายในตู้เซฟละลายจนบิคเบี้ยวแสดงให้เห็นความรุนแรงของไฟสงคราม โอกาสที่จะเจอแม่และน้องสาวรอดชีวิตจึงเป็นไปได้ยาก โทะมิโกะเก็บกระดาษแก้วใส่กระเป๋า ส่วนภายในใจเด็กหญิงนั้น เธอไม่อาจทำให้เชื่อได้ว่าเป็นเรื่องจริง

I placed the glass rabbit gently in my bag. Was my home really gone? Was our house really burned to the ground? My eyes filled with tears and I began to sob aloud. Father watched me in silence, moved by deeper, more complex emotions.³

บ้านของโทะมิโกะไม่เพียงถูกเผาไปในแ่งวัดลูหรือที่พุกอ้ายเท่านั้น บ้านในความหมายทางจิตใจ ความอบอุ่น ที่พักพิงทางกายและใจสูญสลายไปพร้อมกับที่แม่และน้องสาวตายจากไป เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า บ้านนั้นสร้างขึ้นใหม่ได้ แต่ครอบครัวไม่อาจสร้างขึ้นใหม่ให้เหมือนเดิมได้ หลังจากที่แม่และน้องจากไปไม่นาน พ่อของโทะมิโกะถูกกระสุนปืนกลที่ขมับเสียชีวิตไปอีก โทะมิโกะกลายเป็นเด็กกำพร้าทั้งพ่อและแม่ ส่วนน้องสาวสองคนตายไปพร้อมกัน พี่ชายโทะมิโกะ ทั้งคู่อาสาสมัครไปรบ โดยไม่รู้ว่าเป็นตายร้ายดีเช่นไร โทะมิโกะเผชิญชีวิตท่ามกลางมรสุมแห่งสงครามอย่างโดดเดี่ยว อายุในตอนนั้นเพียงสิบสองถึงสิบสามขวบ การต้องอยู่คนเดียวทำให้โทะมิโกะรู้สึกอยากตาย ตัวละครโทะมิโกะสะท้อนภาพเด็กในช่วงสงครามที่ได้รับความกดดันและกลายเป็นความเครียดตั้งแต่อายุน้อยทำให้ต้องเป็นผู้ใหญ่เร็วกว่าอายุจริงหลายสิบปี โทะมิโกะมีภาระต้องดูแลเรื่องงานศพพ่อและจัดการเอกสารของที่บ้าน รวมถึงทำเรื่องขอย้ายโรงเรียนเอง หากเปรียบเทียบกับเด็กสมัยปัจจุบันหรือก่อนสงคราม เด็กที่ไม่มีผู้ปกครองไม่สามารถดำเนินเรื่องทั้งหมดเองได้ สภาพของเด็กกำพร้าที่ต้องยืนหยัดอยู่ตัวคนเดียวระหว่างอพยพหนีภัยสงครามหากไม่สามารถอดทนได้ อาจเก็บกดหรือตัดสินใจจบชีวิต แต่โทะมิโกะเลือกที่จะสู้ต่อไปเมื่อนึกถึงคำสอนของแม่ว่า *ขอให้อดทนและอย่าสร้างความลำบากให้ใคร* ความรักของแม่จึงเป็นพลังสำคัญของลูกแม่เมื่อจากไปแล้ว

³ Toshiko Takagi, Chapter 6 “The Glass Rabbit 2,” *The Glass Rabbit*, [Online]

เมื่อสงครามเสร็จสิ้นใหม่ๆ พี่ชายคนรองชื่อยูกิโอะรอดชีวิตกลับมา แต่เพราะต้องสร้างบ้านใหม่แทนบ้านหลังเดิมที่ไหม้ไป ยูกิโอะจำเป็นต้องส่งโทมิโกะไปอาศัยอยู่กับญาติที่ต่างจังหวัด แต่การฝากโทมิโกะให้ญาติดูแลนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ไม่ว่าจะป็นย่า หรืออาผู้หญิงสองคนที่เคยขอความช่วยเหลือจากพ่อบ่อยๆตอนที่ยังมีโรงงานอยู่ พวกเขาผู้หญิงมักจะมาพอกอยู่กับครอบครัวโทมิโกะครั้งละนานๆ แต่เมื่อโทมิโกะกลายเป็นเด็กกำพร้า แม้แต่ญาติที่เคยมาพึ่งพาครอบครัวโทมิโกะยังทำเป็นลืมเลือนอดีตและไม่ยินดีต้อนรับเด็กหญิงเพียงคนเดียว ซึ่งเป็นหลานสาวแท้ๆ

Now that we had to turn to them for help, none of them would lift a finger.

I have never felt the loss of my parents as painfully as I did then. It showed me just how selfish people were. My brother and I had been overoptimistic. Now we had to rely on ourselves and not presume upon others. That night Yukio and I decided we would go back.⁴

ผู้ประพันธ์บรรยายว่าแม้แต่กระดิกนิ้วยังไม่มีการแสดงให้ว่า ไม่มีใครต้องการโทมิโกะเลย โทมิโกะไม่เคยรู้สึกเจ็บปวดที่พ่อแม่ตายจากไปมากเท่าครั้งนี้ ภาวะหลังสงครามผู้คนในสังคมต่างเห็นแก่ตัว โทมิโกะเรียนรู้ว่าเมื่อกลายเป็นเด็กกำพร้า พวกเขาต้องดูแลตนเองและไม่สามารถหาที่พึ่งได้แม้จะเป็นญาติสนิท

ในที่สุดโทมิโกะได้ไปอาศัยอยู่กับป้า ซึ่งเป็นแม่แท้ๆของพี่ชายคนโตชื่อทซึเนะโอะ (Tsuneo) ซึ่งพ่อกับแม่รับมาเป็นบุตรบุญธรรมตั้งแต่แรกเกิด แม้จะมีที่พักพิง แต่ป้าปฏิบัติกับเธออย่างผู้อาศัย ไม่ใช่อย่างหลาน และยูกิโอะต้องส่งค่าอาหารของโทมิโกะไปให้ทุกเดือน ที่บ้านของคุณป้า โทมิโกะมีหน้าที่เฝ้าบ้าน หาดน้ำจากเขา เลี้ยงแพะและช่วยทำอาหาร ส่วนเรื่องย้ายโรงเรียน คุณป้าไม่ได้ให้ความใส่ใจเลยและยังกล่าวกับหลานตัวเองว่ายังสนใจจะเรียนอีกหรือ แสดงว่าคุณป้าเลี้ยงโทมิโกะไว้ช่วยงานบ้านเท่านั้น เมื่อเข้าหน้าหนาว น้ำเย็นจัด ยูกิโอะพี่ชายส่งรองเท้าบู๊ตยามมาให้สวมเพื่อไปหาน้ำ แต่คุณป้าขอยืมรองเท้าของโทมิโกะไปให้หลานชื่อทากะโกะ (Takako) ซึ่งเป็นลูกสาวของลูกชายคุณป้าสวมไปโรงเรียนแทนและบอกว่ารองเท้าฟางใส่แล้วไม่ลื่นเหมือนรองเท้าบู๊ต โทมิโกะใช้สวมไปหาน้ำได้คิดว่า ด้วยฐานะผู้อาศัยและเป็นหลานที่เป็นญาติ ไม่ใช่หลานสายตรง โทมิโกะไม่กล้าปฏิเสธคุณป้าทำให้ต้องสวมรองเท้าฟางไปหาน้ำในฤดูหนาว น้ำที่เย็นเฉียบกัดเท้าจนเลือดไหลซึมออกมา

By the time I had drawn all the water, my feet were totally numb. They were cracked and bleeding and sore, and my chilblains got worse. Whenever I finished, I massaged them, rubbing them with a

⁴ Ibid, Chapter 11, "Going Alone to Sendai 1."

green ointment, and wrapped them in strips of cloth. Still, no one offered to go to the well in my place.⁵

ตัวบทแสดงให้เห็นว่าแม่สงครามจะสงบแล้ว แต่โทะมิโกะต้องอยู่คนละที่กับพี่ชาย ความโดดเดี่ยวจึงเป็นสิ่งที่หนีไม่พ้น เมื่อไปอยู่บ้านป่าก็เป็นเพียงคนอาศัย นอกจากทำงานหนักแล้วยังต้องเสียสละของใช้ส่วนตัวให้เจ้าของบ้าน แม่เท้าจะเจ็บและบวม มีเลือดไหลแต่ไม่มีใครสักคนที่จะอาสาไปช่วยตักน้ำ แทนแม่สักครั้งเดียว ผู้ประพันธ์สะท้อนปัญหาของเด็กกำพร้าที่ต้องอาศัยอยู่กับครอบครัวอื่น โอกาสที่จะได้รับความช่วยเหลือหรือปฏิบัติอย่างยุติธรรมยากลำบากยิ่งนัก เด็กกำพร้าที่อาศัยกับครอบครัวคนอื่นจึงขาดความรัก ถูกเอาเปรียบและไม่ได้รับการศึกษาที่ดีพอแม้ว่าจะเป็นญาติแท้ๆ ถ้าหากโทะมิโกะไม่มีพี่ชาย ชีวิตของเธอจะต้องลำบากมากกว่านี้ ครอบครัวจึงเป็นหัวใจสำคัญที่จะให้ความรัก ความเอื้ออาทรและการศึกษาแก่เด็ก

ในตอนที่โทะมิโกะมาถึงบ้านของคุณป่าที่อะกิอุ (Akiu) ช่วงสองวันแรก ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าเด็กต้องการความอบอุ่น เมื่อโทะมิโกะทานข้าวเย็นร่วมกับครอบครัวของคุณป่า ซึ่งมีสมาชิกหลายคน โทะมิโกะรู้สึกอุ่นใจเพราะต้องอยู่คนเดียวตลอดช่วงปลายสงคราม

By evening everyone came back and the house was filled with voices. Although supper consisted only of rice gruel with lots of vegetables, it was nice to eat together, and it was also the first time in a long while that I had felt the warmth of being part of a family.⁶

แม้ว่าอาหารมื้อเย็นจะเป็นเพียงข้าวต้มกับผัก แต่เด็กอย่างโทะมิโกะรู้สึกอบอุ่นที่เป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวได้ทานข้าวพร้อมหน้ากันหลายๆคน เสียงพูดคุยของคนในครอบครัวช่วยเปลี่ยนความรู้สึกเหงาที่ต้องอยู่คนเดียวกับเสียงสัญญาณเตือนภัยและเสียงระเบิดให้เบื่อกับบ้านขึ้น ครอบครัวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อจิตใจของเด็ก แต่สงครามได้ทำลายสิ่งที่สำคัญที่สุดนี้ไป เมื่อทซุเนะโอะพี่ชายคนโต กลับมาจากฐานทัพ ตอนแรกเขาตกลงกับยูกิโอะและโทะมิโกะจะสร้างโรงงานของพ่อขึ้นมาใหม่ ต่อมา ทซุเนะโอะเปลี่ยนใจขอแบ่งสมบัติและย้ายไปอยู่กับครอบครัวของคุณป่า ซึ่งเป็นแม่ที่ให้กำเนิดแทน ครอบครัวของโทะมิโกะจึงเหลือกันเพียงสองคนคือโทะมิโกะกับยูกิโอะ โทะมิโกะโกรธพี่ชายมากแต่ต้องยอมรับการตัดสินใจของพี่ชาย สงครามจึงไม่ละเว้นแม้กระทั่งคนที่เป็นที่นอกรีตตามกันมา สงครามสอนให้คนเห็นแก่ตัวและเอาตัวรอด สภาพสังคมหลังสงครามจึงวุ่นวายและไม่มีน้ำใจต่อกัน ครอบครัวแตกแยกทั้งทางกายและทางใจ ยูกิโอะและโทะมิโกะถูกเอาเปรียบจากญาติพี่น้องข้างพ่อ ตอนที่โทะมิโกะหนีจากอะกิอุมาโตเกียวได้ทิ้งข้าวของไว้ที่บ้านคุณป่า เมื่อจะกลับไปเก็บของ

⁵ Ibid, Chapter 13, “My Ryōgoku 1.”

⁶ Ibid, Chapter 13, “A Secret Between Two Friends 1.”

ครอบครัวคุณปู่ทำให้เพียงครั้งเดียวเพราะถือว่าหนักกลับไปเอง ครั้นที่ซุเนะโอะกลับมาก็ถูกเกลียดกลัวให้แบ่งสมบัติและไปอยู่กับครอบครัวคุณปู่ซึ่งไม่เคยเลี้ยงดูซุเนะโอะมาเลย ที่ดิน บ้านและโรงงานของคุณพ่อโทะมิโกะเกือบทั้งหมดเปลี่ยนมือไปเป็นของคนอื่น เด็กกำพร้าตกเป็นเหยื่อของผู้ใหญ่ที่เห็นแก่ตัวในภาวะสงครามเพราะพวกเขาไม่มีคนคอยปกป้องและเป็นหลักให้กับอนาคตของพวกเขา ถึงแม้ว่าครอบครัวโทะมิโกะจะมีฐานะดี แต่หลังสงครามพวกเขาต้องเริ่มต้นจากศูนย์และเงินทองมรดกกลับสร้างปัญหาในครอบครัวให้เกิดความแตกแยกในภาวะที่ผู้คนส่วนใหญ่ขาดแคลน

4.1.3 เด็กกำพร้าที่หลงทางและเร่ร่อน

หลังจากการ โจมตีทางอากาศหลายครั้ง เด็กส่วนหนึ่งหลงทางพลัดจากพ่อแม่และครอบครัว ซึ่งไม่ว่าพ่อแม่หรือผู้ปกครองจะมีชีวิตอยู่หรือตายไปแล้ว เด็กเหล่านี้หาต้นกำเนิดของตนเองไม่พบกลายเป็นเด็กกำพร้าที่ไม่มีใครต้องการ ต้องเร่ร่อนไปเรื่อยๆ โดยไม่รู้ว่าจะอยู่หรือจะรอด ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* ผู้ประพันธ์กล่าวว่าช่วงหลังสงคราม รัฐเร่งดำเนินนโยบายฟื้นฟูประเทศแต่มองข้ามปัญหาเด็กกำพร้าและเร่ร่อนหลังสงครามต่างๆ ที่เป็นปัญหาสำคัญ เนื่องจากเด็กคือมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจ ไม่ใช่ชนนหรือตึก เด็กเร่ร่อนเหล่านี้อยู่ประมาณชั้นประถมหรือมัธยมต้นพบยื่นเรียงรายกันอยู่หน้าลานกว้างใกล้สถานีรถไฟสายเคอิโอะ (Keio) คอยขอร้องทำให้ทหารอเมริกัน เด็กเร่ร่อนไม่มีพ่อแม่ ไม่มีบ้าน ไม่มีผู้ปกครองต้องมาอาศัยถนนเป็นที่พักพิง พวกเขาเนื้อตัวสกปรก ไม่มีเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายที่พอเพียง โทะมิโกะรู้สึกสลดใจที่เด็กเหล่านี้ต้องทำงานขอร้องทำให้ทหารอเมริกัน โดยที่รัฐไม่ช่วยเหลือ แต่เมื่อเห็นคนญี่ปุ่นด้วยกันให้เด็กเหล่านี้ขอร้องทำให้ โทะมิโกะยิ่งรู้สึกไม่พอใจจนอยากจะกรี๊ดร้องออกมาเพราะคนเชื้อชาติเดียวกันควรช่วยเหลือกันมากกว่าเห็นเด็กเหล่านี้ทำงานเป็นเรื่องธรรมดา

Waifs who had lost parents, homes, and guardians in the war, now lived on the streets. The country was engaged in a frantic effort at rebuilding and there was no energy to spare for these poor urchins. They had dirty faces, some wore only trousers, and others had no shoes. It was bad enough that the Americans let these children shine their shoes, but the Japanese were also doing it. It made me want to scream.⁷

พี่ชายของโทะมิโกะเข้าใจโทะมิโกะจึงกล่าวว่าเมื่อไม่มีพ่อแม่พวกเขาจำเป็นต้องหาเลี้ยงตัวเอง คำพูดดังกล่าวสะท้อนภาพสังคมที่ตกต่ำของญี่ปุ่น เด็กเร่ร่อนจำนวนมากต้องดิ้นรนช่วยเหลือดูแลตัวเอง และระหว่างที่เดินไปเปลี่ยนสายรถไฟโทะมิโกะพบเด็กเร่ร่อนพี่น้องชายหญิงคนหนึ่งอายุประมาณเด็กชั้นอายุประมาณ 11 ขวบและ 7 ขวบ ไม่มีข้าวกินทำให้เกิดความรู้สึกสงสารเพราะนึกถึงน้องสาวที่

⁷ Ibid, Chapter 15, “A New Start 2.”

สูญหายจากไป รวมทั้งนึกถึงความลำบากของตนเองที่ไม่มีพ่อแม่ แต่โชคดีที่มีพี่โยะเป็นเสาหลักของบ้าน โทะมิโกะจึงมอบขนมปังให้เด็กเร่ร่อนคนนั้น หากโทะมิโกะกับน้องสาวมีชีวิตรอดอยู่ด้วยกัน โดยไม่มีพี่ชายอาจต้องกลายเป็นเด็กเร่ร่อนเช่นนี้ โทะมิโกะรู้สึกเศร้าใจแต่ไม่อาจช่วยเหลือเด็กสองคนนั้นได้มากกว่านั้นนอกจากน้ำใจเล็กน้อยๆ เพราะตัวเธอเองเป็นเด็กกำพร้าเช่นกัน จะเห็นได้ว่าเด็กกำพร้าเป็นปัญหาใหญ่ช่วงหลังสงครามที่รัฐบาลญี่ปุ่นและรัฐบาลอเมริกันมองข้ามและเพิกเฉย เพราะไม่ว่าจะเดินทางไปทางไหนก็พบแต่เด็กเร่ร่อนเหล่านี้ไม่เว้นแม้แต่ตัวผู้ประพันธ์เองที่เป็นเด็กกำพร้า

ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* เสนอปัญหาเด็กกำพร้าที่เกิดจากระเบิดปรมาณูที่นางาซากิ ดังที่กล่าวไว้แล้วว่า คิโยะมิและคิโนุเอะจึงกำพร้าแม่เพราะระเบิดปรมาณู ส่วนพ่อไปรบทำให้ไม่ได้อยู่ด้วยกัน เด็กทั้งสองยังโชคดีที่ได้อยู่กับคุณปู่ คุณย่า นอกจากนี้ มีป้ายะมะติดะกับคุณลุงนิมิยะมะ และคุณลุงมะทซุ โมะโตะคอยช่วยเหลือ แต่เด็กคนอื่นในเมืองอุระกะมิส่วนหนึ่งแม่ไม่ตาย แต่พวกเขาไม่เหลือใครในครอบครัวเลยจึงกลายเป็นเด็กหลงทาง ไม่มีใครรู้ว่าเด็กชื่ออะไรหรือพ่อแม่เป็นใคร ครอบครัวคุณชะคะ (Sada) ที่เป็นคริสเตียน ผู้เป็นแม่เสียชีวิตเพราะพลัดพรากจากลูกชื่อฮะนะโกะ (Hanako) ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านและเพื่อนร่วมโรงเรียนของคิโยะมิ เมื่อคิโยะมิถามถึงน้องชายและน้องสาวของฮะนะโกะ คุณชะคะพูดจาตอบคำถามไม่รู้เรื่องเพราะเธอกำลังเสียชีวิต ส่วนจิโรจัง (Jirōchan) ลูกชายของคุณลุงมะทซุ โมะโตะได้รับบาดเจ็บอยู่ที่โรงพยาบาล จิโรจังคือเด็กส่วนหนึ่งที่พลัดพรากจากครอบครัวและทางโรงพยาบาลไม่ทราบจะติดต่อหาพ่อแม่ของเด็กเหล่านี้ได้ที่ไหน แต่บังเอิญคิโยะมิเจอจิโรจังขณะไปโรงพยาบาล คุณลุงมะทซุ โมะโตะจึงได้เจอหน้าจิโรจังลูกชายเป็นครั้งสุดท้าย

ในตอนหนึ่ง คุณปู่ไปรับคิโนุเอะจ้จากโรงพยาบาลแต่คิโยะมิขอรออยู่ที่บ้าน คิโยะมิได้ยินเสียงคนเดินมาคิดว่าเป็นคุณลุงมะทซุ โมะโตะจึงลุกออกไปดู แต่พบว่าไม่ใช่ คนที่เดินมาเป็นผู้หญิงคนหนึ่งมา พวกเขาเนื้อตัวสกปรกและมีท่าทางอ่อนล้า คุณน้าผู้หญิงถามคิโยะมิว่ารู้จักเด็กชายที่เธอจูงมาหรือไม่ คิโยะมิบอกว่า *เขาเป็นคนแปลกหน้าสำหรับผม* แต่คุณน้าผู้หญิงไม่ได้ยิน เด็กชายที่จูงกันมาจึงพูดซ้ำที่ข้างหูคุณน้าผู้หญิง

「えっ？」

“อะไรนะ?”

おばさんは耳がとおいらしい。男の子は、おばさんのみに口をよせて、「知らないよ。知らないにいちんだよ」

ดูเหมือนว่าคุณน่าจะผู้หญิงคนนี้มีปัญหาเรื่องการฟัง เด็กผู้ชายเอาปากไปจ่อตรงข้างหูของหล่อน แล้วเอ่ยตอบ

“ไม่รู้จักครับ เขาเป็นคนแปลกหน้าสำหรับผม”

と、いっています。おばさんは、きよしをじろっとみて、あるきだします。男の子は、大きな目をして、ふりむきながら、いってしまいました。

คุณน่าจะผู้หญิงจ้องมาที่คิโยะฉิ แล้วสาวทำก้าวเดินจากไป โดยมีเด็กชายที่เดินตามหันกลับมามองคิโยะฉิจินดาโต

知らない子が、知らないおばさんと、おや子のように手をつないで、しってるひとをさがしてるらしい.....。

ทั้งผู้หญิงและเด็กชายต่างเป็นคนแปลกหน้าต่อกัน เดินกุมมือกันเที่ยวตามหาญาติพี่น้องของแต่ละคน

「さがしたってだめさ。しってるだいじな人は、もう、うらかみには、おらん」⁸

“คุณแล้วคงไร้ผล คนที่พวกเขาตามหาคงไม่มีใครหลงเหลืออยู่ในอุระกะมิหรือ”⁹

ภาพคุณน่าจะผู้หญิงคนหนึ่งจูงมือเด็กชายคนหนึ่ง สองคนกุมมือกัน โดยที่ไม่รู้จักกันเที่ยวเดินตามหาญาติของแต่ละคนนั้น สะท้อนความโดดเดี่ยวของเด็กกำพร้าและสภาพบ้านแตกได้ดี ถึงแม้ว่าคนสองคนจะไม่รู้จักกันมาก่อน ชำร่ายผู้ใหญ่หูหนวกเพราะแรงระเบิด ส่วนอีกคนเป็นเพียงเด็กที่อายุยังน้อยเกินไป พวกเขาไม่มีคุณสมบัติที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ดีพอ แต่ในยามยากลำบากพวกเขาต่างต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สภาพของเมืองอุระกะมิขณะนั้นจึงแห่งแสงทางความรู้สึก เขี่ยระเบิดปรมาณูต้องช่วยเหลือดูแลตัวเองทุกอย่างที่ร่างกายไม่สมบูรณ์ คิโยะฉิเองเชื่อว่าคนในเมืองอุระกะมิตายกันไปเกือบหมดแล้ว คิโยะฉิไม่ได้แสดงน้ำใจใดๆออกไปต่อคนทั้งสอง นอกจากตอบว่าเขาเป็นคนแปลกหน้า คำว่า *คนแปลกหน้า* สื่อถึงการไม่ช่วยเหลือกันในระหว่างสงคราม ทุกคนต่างเห็นคนอื่นเป็นคนแปลกหน้า ขณะเดียวกันผู้หญิงหูหนวกกับเด็กชายเป็นคนแปลกหน้าซึ่งกันและกันแต่พวกเขากลับจูงมือกัน เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เห็นว่าสงครามทำลายน้ำใจของมนุษย์ให้เหือดแห้งหายไปเหยื่อที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อชีวิตของตัวเอง นอกจากนี้ คำบรรยายว่า *เด็กชาย*

⁸ Hide Oe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, pp.123-124.

⁹ ฮิเดะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 99.

ตาโต สะท้อนความรู้สึกในดวงตาซึ่งต้องการการตอบรับจากกิโยะมิมากกว่าคำว่า *คนแปลกหน้า* เพราะที่จริงแล้วตัวเด็กชายเองไม่รู้จักผู้หญิงหูหนวกเช่นกัน ทั้งสองจึงจูงมือกันเดินจากกิโยะมิไปเพื่อแสวงหาหนทางข้างหน้า ในภายหลังผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่ากิโยะมิรู้สึกผิดที่เขาแสดงอาการยื่นชามออกไปต่อคนทั้งสอง ซึ่งประสบความสำเร็จมากกว่าตัวเขามากนัก เพราะเขายังมีคุณปู่ คุณย่าและคิโนะเอะจิ้งนึ่งสาว แต่คนแปลกหน้าที่กิโยะมิเจอนั้นพวกเขาไม่มีใครเลย ในสมุดบันทึกของกิโยะมิ ผู้ประพันธ์เปรียบว่าเด็กกำพร้าที่บ้านแตกไม่มีใคร ไร้ชีวิตและจิตใจเหมือนกับนาฬิกาตาย

○どの室かに、耳のおいおぼさんがいる。ぼくはおもいでした。やけあとを、あるいていた、目の大きなぼうや。あのときは、ふあいそで、ごめんな。

- สตริหูหนวกอยู่ในห้องแถวนี้ ผมจำได้แล้ว เด็กชายตาโตเดินอยู่ท่ามกลางซากปรักหักพัง รู้สึกเสียใจเหลือเกินที่ช่วงเวลานั้นผมทำตัวเย็นชา นาฬิกาของเด็กชายดูเหมือนจะตายไปแล้วกระมัง?

○きぬえのとけい、とまるな、とまるな、とまるな。¹⁰

- นาฬิกาของคิโนะเอะล่ะ อย่าเพิ่งตายนะ อย่าตายนะ¹¹

ในสมุดบันทึกของกิโยะมิ เขาระบายความรู้สึกผิดและขอโทษเด็กชายกับคุณน้าที่หูหนวก สภาพดังกล่าวที่เขาเห็นทำให้เขารู้สึกเป็นห่วงคิโนะเอะจิ้งนึ่งสาวมาก เพราะในช่วงสงคราม ผู้คนส่วนใหญ่ต่างไม่มีน้ำใจ ผู้คนที่ทำตัวเย็นชาอาจกำลังรู้สึกเสียใจอย่างกิโยะมิ ชีวิตของคนที่ถูกครีวล้อมสลายเพราะสงครามทำให้ชีวิตเปรียบเสมือนนาฬิกาที่หยุดเดิน นอกจากนี้ วันที่ระเบิดปรมาณูถล่มเมืองข้าวของเครื่องใช้ต่างๆรวมทั้งนาฬิกาล้วนถูกทำลาย นาฬิกาในเมืองนางาซากิกลายเป็นซากนาฬิกาตายตั้งแต่วินาทีที่ถูกระเบิด ผลของระเบิดปรมาณูทำให้วันเวลาแห่งชีวิตของพวกเขาหยุดลงทั้งๆที่ยังมีลมหายใจอยู่ กิโยะมิรู้สึกปวดร้าวและไม่อยากให้น้องสาวของเขาเป็นเหมือนตัวเขากับเด็กชายหลงทางที่วันเวลาได้หมดไปแล้ว เด็กชายหลงทางเป็นตัวอย่างของเหยื่อสงครามที่ไม่มีบ้านและเร่รอนตามหาพ่อแม่กับครอบครัวไปเรื่อยๆ สงครามทำให้เด็กปราศจากความรู้สึก เพื่อนมนุษย์ควรแสดงน้ำใจต่อกันแม้เวลาที่ลำบากที่สุดเพื่อที่ผู้อ่อนแอจะได้มีกำลังใจดำเนินชีวิตต่อไป

ในเรื่อง *เด็กหญิงอิตะ* ริทซุโกะเป็นเด็กที่ไม่มีบ้านและครอบครัวเพราะระเบิดปรมาณูเช่นเดียวกับเด็กชายหลงทาง แต่ริทซุโกะได้รับน้ำใจจากพ่อแม่บุญธรรมที่อุ้มเธอมาเลี้ยงหลังจากเจอ

¹⁰ Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, หน้า141.

¹¹ อิตะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, p.180.

เธอเดินหลงอยู่ท่ามกลางซากปรักหักพังในอิโรชิมิ ครอบครัวยุทธมนั้นเหลือกันแค่สองคน
เนื่องจากปู่ ย่าและลูกสาวแท้ๆตายเพราะระเบิดปรมาณูหมด พวกเขาจึงเติมเต็มช่องว่างซึ่งกันและกัน

わたしはぼろぼろのまんぺをはき、うわぎは半分やぶれて
なく、

ตอนนั้นพี่สาวกางเกงมอมเปะขาดกระรุ่งกระริ่ง เสื้อขาดเหลือเพียงครึ่งตัว

かけていたはずの防空かばんや、防空ずきんも、なにひとつ
ありませんでした。

กระเป๋าสีของในยามฉุกเฉิน และหมวกฝ้านวมคลุมศีรษะหายไป

ただ一つ、赤いメリンス¹²の、花もようのお手玉を、しっ
かりにぎっていたそうです。

ในมือของพี่มีแต่ลูกบอลของเล่นที่ทำด้วยผ้าฝ้ายมัสลิน¹³สีแดงลายดอกไม้ที่
กำไว้แน่น

わたしは、名まえは、ときかれたとき、イーダちゃん、と
こたえました。年はというと、指を三本出しました。

เมื่อมีใครถามชื่อ พี่ก็บอกว่าชื่อ 'อิดะ' ถ้าถามอายุจะชูนิ้วมือขึ้นสามนิ้ว

ぼろぼろのまんぺに事かれた名まえは半分とれていて、つ
子というのだけ読めたそうです。

ชื่อที่ปักไว้ตรงกางเกงขาดหายไปเหลือเพียง 'ทัชโกะ'

そこで新しい父と母は、わたし、りつ子という名をつけ、
育ててくれたのです。

พ่อกับแม่ใหม่ของพี่ตั้งชื่อใหม่ให้พี่ว่า 'ริทัชโกะ'

その後、父と母に子どもは生まれませんでした。ですから
父と母は、わたしをひきとったことを、どれほどしあわせに思っ
たかしれなかつたといえます。¹⁴

ท่านไม่มีลูกอีกเลย จึงพูดเสมอว่าดีใจมากที่ได้พี่ไปเลี้ยงเป็นลูก¹⁵

¹² เมรินส (Merinsu) หรือ มอสลิน (Mosulin) หมายถึงผ้าฝ้ายมัสลิน ดู Jim Breen, Jim Breen's
WWWJDIC Server, [Online] Monash University, *The EDICT Project*, 1991 Available from:
<http://www.csse.monash.edu.au/~jwb/cgi-bin/wwwjdic.cgi?1F> [2005, 22 December]

¹³ ฝ้ายญี่ปุ่น

¹⁴ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, p.194.

¹⁵ มิโยะโกะ มะทัชตะนิ, *เด็กหญิงอิดะ*, หน้า 187.

พ่อแม่ใหม่และริทซ์โกะเปรียบเหมือนน้ำสาวที่หุหนวกกับเด็กชายหลงทางในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ต่างกันที่น้ำสาวคนนั้นหุหนวก เธอไม่พร้อมที่จะเลี้ยงดูเด็กชายคนนั้นให้เติบโตอย่างพ่อแม่ปกติได้ อนาคตของเด็กชายจึงสิ้นสุดเร็วกว่าของริทซ์โกะ เมื่อริทซ์โกะอยู่ชั้นมัธยมเธอค่อยรู้ความจริงทำให้อายากเจอพ่อแม่ที่แท้จริงมาก ครอบครัวจึงเป็นรากฐานของอนาคตของเด็ก สงครามทำให้เด็กไม่มีอนาคต แต่น้ำใจระหว่างเพื่อนมนุษย์อาจช่วยผ่อนความรู้สึกที่ตึงเครียดลง เด็กชายหลงทางมีน้ำสาวแปลกหน้าช่วยเหลือ แม้จะดูแลเลี้ยงดูซึ่งกันและกันไม่ได้ แต่พวกเขายึดเหนี่ยวกันไว้เพื่อเป็นกำลังใจกัน ส่วนริทซ์โกะมีพ่อแม่ใหม่ ช่างพ่อแม่มีเธอเป็นลูกสาวคนใหม่ ครอบครัวที่เกิดขึ้นทดแทนภายหลังสงครามทำให้พวกเขามีชีวิตอยู่ต่อไปได้

ตัวละครเด็กในวรรณกรรมเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นมัตจัง คะอิกิชิ โทะมิโกะ พี่น้องครอบครัวชะคะ จิโรจัง เด็กชายหลงทาง คิโยะมิและคิโนะเอะ หรือริทซ์โกะ เด็กเหล่านี้คือผลจากสงครามโลกครั้งที่สอง พวกเขาเคยมีครอบครัวที่อบอุ่น เคยเรียนหนังสือ เคยมีโอกาสทางการศึกษา เคยมีความหวัง แต่เมื่อกลายเป็นเด็กกำพร้า ครอบครัวพังทลายส่งผลถึงอนาคตของพวกเขาทำให้ไม่ได้เรียนหนังสือ ไม่มีที่อยู่ ไม่มีข้าวกิน ไม่มีผู้ปกครองและท้ายที่สุดอาจจะต้องตาย ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นผลกระทบดังกล่าวเพื่อให้ตระหนักว่าสงครามทำลายทุกอย่างที่เหนือกว่าความตาย สภาพสังคมเสื่อมญาติพี่น้องเห็นแก่ตัว ครอบครัวล่มสลาย ความสดใสในวัยเยาว์กับความโหดร้ายของสงครามไม่ควรจะอยู่คู่กันเช่นนี้ เด็กควรได้รับความรักความอบอุ่น มีที่ปรึกษา มองเห็นและเรียนรู้ที่จะให้และมีน้ำใจมากกว่าเอาตัวรอด แม้ว่าโทะมิโกะยังคงเหลือพี่ชายคนรองและได้เรียนหนังสือ ทะคะอิชียังมีคุณแม่โออิชิ คิโยะมิได้เจอคุณแม่ที่กลับจากเกณฑ์ทหาร ริทซ์โกะได้ครอบครัวใหม่ ความโชคดียของตัวละครเหล่านี้แตกต่างกันไปเพราะไม่ใช่สิ่งแน่นอนในชีวิต แต่สิ่งที่แน่นอนซึ่งวรรณกรรมทุกเรื่องเสนอให้เห็นคือผลร้ายของสงครามที่เกิดกับเด็กและครอบครัวของพวกเขา เด็กกำพร้าคือเด็กที่ขาดภูมิคุ้มกันทางร่างกายและทางใจ เพราะพวกเขาต้องเผชิญกับความโดดเดี่ยว ปราศจากบ้านและครอบครัว

4.2 สงครามกับสวัสดิภาพทางร่างกายเด็ก

ปัญหาอีกข้อหนึ่งที่สำคัญจากสงครามและระเบิดปรมาณูคือประชาชนและเด็กจำนวนมากได้รับบาดเจ็บทำให้เกิดบาดแผลภายนอก ร่างกายพิการหรือไม่สมประกอบ และทำให้เกิดบาดแผลภายในคือเป็นโรคลิวคีเมียและโรคที่เกิดจากระเบิดปรมาณูอื่นๆ นอกจากนี้ เด็กหลังสงครามต้องเผชิญความอดอยากอย่างรุนแรง ผลกระทบดังกล่าวมีลักษณะเป็นลูกโซ่ทำให้เด็กบาดเจ็บทางใจ กลายเป็นเด็กที่ขาดความมั่นคงและรู้สึกไม่ครบสมบูรณ์

4.2.1 รอยแผลและความพิการของเด็ก

บาดแผลภายนอกที่สำคัญทำให้เด็กพิการ คือ บาดแผลที่ดวงตา มือ แขนหรือขา ซึ่งเป็นอวัยวะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน ขณะเดียวกันอวัยวะเหล่านี้มีความหมายทางสัญลักษณ์ เช่น การมองเห็นสังขาร หรือ การแกว่งไกวของแขนขาที่ทำให้โลกดำเนินไป เป็นต้น

อิโซะกิชิ (Isokichi) ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เขาตาบอดหลังจากไปรบทั้งที่มีอายุเพียง 25 ปี เมื่อเทียบกับสมัยใหม่ชีวิตการทำงานของเขาคงเพิ่งจะเริ่มต้นเท่านั้น แต่เพราะรับใช้ชาติทำให้ตาบอด ซึ่งมีผลย้อนกลับมาทำให้ถูกปลดประจำการกลายเป็นเรื่องเสียดสีว่าเขาทำเพื่อกองทัพแต่กองทัพตอบแทนเด็กชายคนนี้ด้วยการให้ออกจากงานเพราะปัญหาทางร่างกาย ถึงแม้ว่าตาจะบอดแต่เขามองเห็นสังขารว่าสงครามไม่เคยให้อะไรกับชีวิต หรือเด็กหญิงคินูเอะในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* และเด็กหญิงมิเอะ โกะในเรื่อง *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* ที่เศษกระจกที่แตกจากแรงระเบิดโดนมือจนเป็นแผล เนื่องจากมือเป็นอวัยวะที่สำคัญใช้เพื่อทำงานต่างๆ ความหมายเชิงสัญลักษณ์คือการสร้างสรรค์และร่วมมือหรือปกป้อง มือที่เป็นแผลนำเกลียดชังของมิเอะ โกะแม้จะไม่พิการ แต่มิเอะ โกะถูกเพื่อนที่โรงเรียนใหม่ล้อจนขาดความมั่นใจจนมิเอะ โกะไม่อยากวาดรูป หรืออีกนัยหนึ่งคือเด็กไม่ได้รับการปกป้อง สังคมที่มีระเบิดปรมาณูเกิดจากมนุษย์ขาดความร่วมมือช่วยเหลือกัน ในทางที่สร้างสรรค์ ส่วนเด็กหญิงคินูเอะที่นิ้วมือข้างขวาเหยียดตรงไม่ได้ ป้ายะมะมิตะเห็นเข้าจึงปลอบใจว่าให้หัดใช้มือซ้ายมากๆ แล้วอีกหน่อยป้ายะจะสอนคินูเอะเย็บผ้า ซึ่งในทางปฏิบัติเป็นไปได้เลย แต่งานเย็บผ้าเป็นงานฝีมือหรืองานศิลปะแสดงให้เห็นว่ามีมือของเด็กที่เป็นแผลนั้นหมายถึงพวกเขาได้รับผลกระทบที่ทำให้ไม่อาจสร้างสรรค์งานศิลป์ได้อีก

4.2.2 เด็กที่ป่วยด้วยโรคลิวคีเมียและโรคที่เกิดจากระเบิดปรมาณู

ปัญหาจากบาดแผลภายนอกร่างกายข้างต้นเป็นสิ่งที่มองเห็นและรับรู้ได้ทันทีว่ารุนแรงเพียงใด แต่เด็กอีกส่วนหนึ่งที่เหลือไม่มีบาดแผลทางร่างกาย แต่พวกเขาอาจอ่อนแอกว่าเด็กที่มีแผลเป็น พิกการหรือตาบอด เพราะระเบิดปรมาณูสร้างบาดแผลต่อระบบอวัยวะภายในทำให้กว่าจะรู้ว่าร่างกายเจ็บป่วย ครอบครัวต้องสูญเสียบุตรหลานของตนไป เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง ประชาชนและเด็กที่อิโรชิมาและนางาซากิไม่ทราบว่าเป็นตนเองป่วยจนกระทั่งร่างกายแสดงอาการออกมาและพบว่าป่วยเป็นโรคลิวคีเมีย (Leukemia) จากสารกัมมันตภาพรังสี วรรณกรรมที่ศึกษามีเรื่อง *ซาตาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* เรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* และเรื่อง *เด็กหญิงอีตะ* เสนอชีวิตตัวละครที่ป่วยเป็นโรคลิวคีเมียและต้องต่อสู้กับโรคร้ายนี้ ในสองเรื่องแรกตัวละครมีตัวตนอยู่จริง ตอนจบของเรื่องจึงตายจากไป ส่วนในเรื่องสุดท้ายตัวละครเกิดจากจินตนาการ ริทซุ โกะจึงยังมีชีวิตอยู่ในตอนจบเรื่องและพยายามต่อสู้กับโรคร้ายต่อไป

ผู้ประพันธ์ในแต่ละเรื่องแสดงภาพเด็กที่ต้องเผชิญกับโรคร้ายเพื่อให้เห็นว่าพวกเขาแบกรับความทุกข์และแรงกดดันอย่างไม่คาดคิดมาก่อน ในเรื่อง *ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* เด็กหญิงซาดาโกะเป็นนักเรียนของโรงเรียน มีสุขภาพแข็งแรง แต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ในปีค.ศ.1954 หรือสิบปีให้หลัง ซาดาโกะเริ่มมีอาการเวียนศีรษะและหน้ามืด จนกระทั่งฤดูหนาวในปีถัดมา ร่างกายของซาดาโกะเริ่มแสดงอาการเหนื่อยหอบและมือเท้าไม่มีแรงขณะซ้อมวิ่ง

“I...I guess I’m just tired,” Sadako said in a weak voice. When she tried to stand up, her legs went wobbly and she fell down again.¹⁶

ซาดาโกะถูกนำตัวส่งโรงพยาบาลและพบว่า เป็นโรคโลหิตจาง ผู้ประพันธ์บรรยายความรู้สึกของผู้ป่วยเด็กที่เผชิญกับโรคร้ายว่า ซาดาโกะเสียใจมากและไม่อยากจะเชื่อว่าตัวเองป่วยเพราะระเบิดปรมาณู เนื่องจากเธอไม่โดนระเบิดเลย ขณะเดียวกันความหวังที่จะเป็นนักเรียนต้องหยุดชะงักและฟังทนายในที่สุด รวมทั้งซาดาโกะใกล้จบการศึกษาระดับมัธยมต้นแต่เมื่อต้องอยู่โรงพยาบาลจึงไม่มีโอกาสไปร่วมพิธีฉลองจบการศึกษาที่มีความหมายกับเด็ก ๆ มาก

A cold lump of fear grew in her stomach. She had heard that many people who went into this hospital never came out. (...) When she was alone, Sadako buried her face in the pillow and cried for a long time. She had never before felt so lonely and miserable.¹⁷

ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าซาดาโกะรู้สึกปวดท้องเพราะความเครียดและความกลัว ซาดาโกะเคยได้ยินมาว่าคนที่เข้าโรงพยาบาลไม่เคยได้กลับบ้านอีกเลย เมื่อต้องอยู่ในห้องผู้ป่วยคนเดียว ซาดาโกะจึงแอบร้องไห้ ภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความทุกข์ของเด็กที่ต้องเผชิญกับความกลัว โรคร้าย พวกเขา รู้สึกเหงา อยากกลับบ้านและทนทรมาณจิตใจ ไม่เพียงเท่านั้น อาการของเด็กหญิงทรุดหนักลงเรื่อยๆ ผู้ประพันธ์บรรยายว่า เด็กหญิงปวดหัวจนเขียนหนังสือหรืออ่านหนังสือไม่ได้ เธอปวดกระดูกเหมือนมีไฟเผา รวมทั้งอาการหน้ามืดที่ทำให้เหมือนอยู่ในความมืด ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าอาการของผู้ป่วยเป็นเช่นไรและมีผลกระทบทำให้ซาดาโกะไม่อยากจะทำอะไรเลย เด็กหญิงได้แต่มองออกไปนอกหน้าต่างในท่าเดิมเป็นเวลาหลายชั่วโมง ทำให้เห็นว่าเด็กรู้สึกเหนื่อยท้อแท้และอ้างว้างเนื่องจากความทุกข์ทรมานทางร่างกาย

สำหรับคิโอะมิในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* เขาเหงาและโดดเดี่ยวเช่นเดียวกับซาดาโกะ แต่คิโอะมิพบกับความกดดันจากหลายๆด้านที่รุมกันเข้ามาที่ตัวเขา โดยยังไม่ทันเรียนจบชั้นประถม คิโอะมิเผชิญกับภาพคนตายทั่วเมือง ภาพเมืองที่ถูกทำลายและใกล้ชิดกับคนเจ็บและความ

¹⁶ Eleanor Coerr, *Sadako and the Thousand Paper Cranes*, p.29.

¹⁷ Ibid, p.32.

ตายเกือบตลอดเวลา เมื่อคิโยะมิไปโรงเรียน เขาพบว่าเพื่อนร่วมโรงเรียนตายไปประมาณ 1,200 คน อีก 300 กว่าคนบาดเจ็บ ในชั้นเรียนของเขามีเด็กรอดชีวิตรวม 4 คนเท่านั้น ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าสงครามระเบิดปรมาณูมีความรุนแรงและโหดร้ายเพราะคนที่ตายส่วนใหญ่เป็นเด็ก ซึ่งเด็กที่เสียชีวิตเรียนอยู่เพียงชั้นประถม พวกเขาเป็นหัวใจของพ่อแม่และผู้ปกครอง หน้าที่ของเด็กคือการไปโรงเรียนและเรียนหนังสือเท่านั้นแต่พวกเขากลับต้องมาตายพร้อมกันเกือบทั้งโรงเรียน ซึ่งเป็นสถานที่ที่ควรละเว้นการโจมตี เด็กไม่ได้ทำความผิดอะไรนอกจากเกิดมาอยู่ในประเทศญี่ปุ่นและถูกตัดสินว่าต้องตายจากคนที่ไม่มีสิทธิในชีวิตของพวกเขา ภาพที่เห็นจากโรงเรียนทำให้คิโยะมิเกิดความกดดันอย่างหนัก ความจริงที่ว่าเขาเหลือเพื่อนร่วมชั้นเรียนเพียงสี่คนวนเวียนอยู่ในหัวสมองของเด็กชายตลอดเวลา ภายหลังสภาพร่างกายของคิโยะมิเริ่มอ่อนแอและมีอาการเหนื่อยทางกายและทางใจในเวลาเดียวกัน

ผู้ประพันธ์บรรยายให้เห็นอาการของผู้ป่วยที่เป็นโรคจากระเบิดปรมาณูผ่านตัวละครคุณปู่ ป้ายะมะมิตะและคิโยะมิ อาการของปู่เริ่มขึ้นในเดือนสิงหาคมปีต่อมา (ค.ศ.1946) ตอนกลางคืนปู่ล้มป่วย ผมของปู่ไม่ร่วงแต่เช้าวันถัดมาปู่มีอาการคลื่นไส้ อาเจียนและท้องร่วง ปู่เสียชีวิตหลังจากเข้าโรงพยาบาลได้เพียงแปดวัน ส่วนป้ายะมะมิตะต้องไปหาหมอที่โรงพยาบาลเป็นเวลานานหกเดือน ร่างกายผ่ายผอมแต่ในที่สุดป้ายะมะมิตะก็หายดี ส่วนคิโยะมิตั้งแต่ปู่ของเขาตายไปยาไม่ยอมให้คิโยะมิไปโรงพยาบาลแต่ดื่มยาสมุนไพรให้กินแทน คิโยะมิต้องอดทนดื่มยาสมุนไพรที่ย่ำแย่ให้ทุกวัน ซึ่งเด็กในวัยคิโยะมิรู้สึกเบื่อยาหม้อแต่เขาตามใจย่า แม้ตัวบทจะไม่ได้กล่าวว่าคิโยะมิเสียชีวิตเมื่อไร แต่ผู้ประพันธ์เลือกใช้วิธีแสดงมุมมองของคิโยะมิผ่านสมุดบันทึกที่เป็นหนทางระบายความในใจของเขา จากข้อความในสมุดบันทึกซึ่งตีความได้ว่าเขาจากทุกคนไปแล้ว เนื่องจากตัวบทในตอนต่อมาเหลือเพียงคิโนุอะจังและป้ายะมะมิตะสองคนเท่านั้น

○のむよ。のむよ。せんじぐすりで、ゲンバク病を、あら
いながそうとする、おばあさん。

- ดั้มสิ ดั้มเข้าไป ยาพยายามขจัดโรคปรมาณูให้หายขาดด้วยยาสมุนไพร

そうはいくもんか。だけどぼくはのむ。おばあさんにわる
いから。

- มันเป็นไปได้ แต่ผมก็จะดื่ม เพราะผมเกรงใจย่า....

○ゲンバクのこんちくしょうは、でたらあの、きまぐれやろうだ。ぼくは、やけども、なんも、しとらんというても、骨のなかまで、しみこんできよる。¹⁸

- ระเบิดปรมาณูนี้มันเข้าใจยากและหาความแน่นอนไม่ได้เลย ผมไม่มีความแปลกไฟไหม้หรือบาดแผลใดๆเลยแม้แต่น้อย แต่รู้สึกเหมือนมีอะไรมาซ่อนไขอยู่ในกระดูก¹⁹

จากสมุดบันทึก คิโยะมิมีอาการสับสน ทุกข์ทรมานใจเช่นเดียวกับซาดาโกะแต่คิโยะมิมีความเครียดมากกว่า ทั้งเด็กหญิงซาดาโกะและเด็กชายคิโยะมิเป็นผู้ป่วยที่ไม่โดนระเบิด แต่ทั้งคู่ได้รับสารกัมมันตภาพรังสีทำให้เจ็บป่วย ซาดาโกะเริ่มต้นมีอาการแขนขาอ่อนแรง ส่วนคิโยะมิเจ็บปวดภายในร่างกาย เขารู้สึกปวดกระดูกเหมือนมีอะไรอยู่ข้างใน คิโยะมิรับการรักษาทั้งจากโรงพยาบาล ซึ่งในเรื่องกล่าวว่ารัฐไม่ยอมอนุมัติงบประมาณหรือแสดงความใส่ใจกับปัญหาผู้ป่วยจากระเบิดปรมาณู เช่นเดียวกับที่ไม่ใส่ใจปัญหาเด็กกำพร้า ข้าของเขาเห็นตัวอย่างจากปู่จึงไม่ยอมมาให้คิโยะมิไปโรงพยาบาล แต่เลือกที่จะรักษาคิโยะมิด้วยยาสมุนไพรตามความเชื่อและตำรับยาโบราณให้เขาคืบคลานวัน ความเจ็บปวดทางร่างกายและความเครียดทำให้คิโยะมิเบื่อยา สภาพจิตใจของผู้ป่วยเด็กช่วงหลังสงครามค่อนข้างทรุดหนักลงพร้อมกับปัญหาทางร่างกาย

ดังที่กล่าวไว้แล้วถึงอนาคตของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม เด็กที่ป่วยเป็นลิวคีเมียไม่ได้เรียนและไม่ได้ทำงานเช่นเดียวกับเด็กกำพร้าที่ไม่มีคนดูแล ในเรื่อง *เด็กหญิงฮิเดะ* ริทซุโกะป่วยเป็นโรคลิวคีเมียแต่เธอมีอายุยืนกว่าตัวละครเด็กคนอื่นที่ป่วยเป็นโรคเดียวกัน ผู้ประพันธ์ไม่ได้แสดงอาการเจ็บป่วยของริทซุโกะให้เห็น แต่นะโอะกิสังเกตเห็นว่าทำไมพี่สาวคนนี้มีเวลาว่างให้กับเขาเสมอ ตัวละครริทซุโกะสะท้อนสภาพวิถีชีวิตผู้ป่วยเด็กจากสารกัมมันตภาพรังสีที่ต้องเข้าโรงพยาบาลบ่อยๆ ทำให้ไม่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างเด็กคนอื่นๆที่มีร่างกายแข็งแรง เมื่อนะโอะกิถามว่าพี่ริทซุโกะไม่ได้เรียนหนังสือหรือไม่ได้ทำงานหรือ ริทซุโกะมีสีหน้าสลดลงทำให้นะโอะกิรู้สึกผิด เขากล่าวขอโทษเพราะเขาเห็นว่าผู้ใหญ่มักจะยุ่งตลอดเวลาแต่ริทซุโกะกลับมีเวลาให้เขา

「じゃあ、おつとめ、いってないの？」

“แล้วไม่ทำงานหรือครับ”

ふいたりつ子の顔が、暗くかげった。直樹ははっとした。

สีหน้าของริทซุโกะสลดทรวง ทำให้นะโอะกิรู้สึกตัว

¹⁸ Hide Oe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, p.177.

¹⁹ ฮิเดะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า139-140.

「ごめんなさい、へんなこと、きいちゃって……だって
ほら、おとなって、みんないそがしがつてるのにさ、こんなふう
に遊んだり、ぼくのこと心配してくれるからさ。」

“ขอโทษครับที่ถามเรื่องอย่างนี้--ผมถามเพราะรู้สึกว่าคุณผู้ใหญ่ทั่วไปมีงานยุ่ง
แต่พี่ ริทซุ โคะกลับมาเดินเล่นกับผมและเป็นห่วงผม”

「おねえさんね、なまけんぼうなのよ。」

“พี่เป็นคนขี้เกียจจ่ะ”

りつ子は、もとのあかるさをとりもどしていった。²⁰

ริทซุ โคะกลับมามีสีหน้าแจ่มใสเหมือนเดิมเมื่อพูดประโยคนี้²¹

บทสนทนาระหว่างนะโอะกิและริทซุ โคะแสดงภาพปัญหาของเด็กหลังสงครามสองระยะ ระยะแรกคือริทซุ โคะซึ่งเจ็บป่วยจากระเบิดปรมาณูทำให้ไม่ได้เรียนหนังสือและไม่ได้ทำงาน เด็กที่ป่วยเป็นโรคลิวทิมียและโรคมะเร็งจากระเบิดปรมาณูส่วนใหญ่จะต้องอยู่บ้านเฉยๆและไปโรงพยาบาลเท่านั้น เด็กจึงถูกบั่นทอนอนาคตลงอย่างไม่มีทางเลือก แม้พวกเขาจะไม่ตายแต่โอกาสที่ดีของชีวิตลดลงไปกว่าครึ่งหนึ่ง ประเทศญี่ปุ่นต้องสูญเสียทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพอีกด้วย ส่วนปัญหาเด็กหลังสงครามระยะที่สองวิเคราะห์จากตัวละครเด็กชายนะโอะกิ ซึ่งเป็นเด็กรุ่นใหม่แม่ทำงานยุ่งและไม่มีเวลาดูแลอย่างเต็มที่ นะโอะกิรู้สึกดีที่พี่ริทซุ โคะเป็นห่วงและมีเวลาให้กับน้องชายอย่างเขา เหตุผลของนะโอะกิที่ถามริทซุ โคะว่า *ผมรู้สึกว่าคุณผู้ใหญ่ทั่วไปมีงานยุ่ง* หมายถึงคุณแม่ของนะโอะกิเองที่ทำงานหนักจนไม่มีเวลาให้เขา ฤดูร้อนครั้งนี้ก็เช่นกัน แม่ฝากนะโอะกิและยูโกะจัง (Yūko chan) ไว้ที่บ้านคุณตาคุณยายระหว่างไปทำงานต่างจังหวัด ความแตกต่างของเด็กสองคนที่ต่างวัยจึงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง นอกจากนี้ เมื่อริทซุ โคะเข้าใจว่าน้องชายถามเพราะเห็นว่าพี่สาวคนนี้มีเวลาให้เขาแตกต่างจากแม่ ริทซุ โคะจึงสดชื่นขึ้นเพราะนะโอะกิไม่รู้ว่ริทซุ โคะป่วยเป็นโรคลิวทิมีย แสดงให้เห็นว่าริทซุ โคะกังวลกับอาการเจ็บป่วยทำให้มีสีหน้าเศร้าหมองตอนที่นะโอะกิถามว่าไม่ทำงานหรือ ดังนั้น ผลกระทบของสงครามทำให้สุขภาพร่างกายของเด็กไม่สมบูรณ์เป็นปัญหากับการดำรงชีวิตในสังคมทางด้านอาชีพและการศึกษา รวมถึงความรู้สึกทางจิตใจที่จะอธิบายเรื่องราวของตนเองให้ผู้อื่นฟังและเข้าใจพวกเขา

²⁰ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, p.126.

²¹ มิโอะโกะ มะทซุตะนิ, *เด็กหญิงอิดะ*, หน้า 124-125.

จะเห็นได้ว่าปัญหาทางร่างกายไม่ว่าจะภายนอกหรือภายในล้วนแต่มีผลกับอารมณ์ความรู้สึกของเด็ก แต่สิ่งที่ชัดเจนเหมือนกันในงานวรรณกรรมคือเด็กเหล่านี้เป็นภาระของสังคมและครอบครัวโดยไม่ตั้งใจ สงครามทำให้พวกเขากลายเป็นคนว่างงานเพราะความเจ็บป่วย ผู้ประพันธ์ถ่ายทอดลักษณะอาการเจ็บป่วยของเด็กเหล่านี้เพื่อให้เห็นอันตรายของสงคราม พวกเขาพลาดสิ่งที่มุ่งหวังหรือสิ่งที่พวกเขาควรจะได้ทำหรือได้เป็น หากเขามีร่างกายที่ปกติเหมือนเด็กทั่วไป ริทซ์โกะคงจะได้เรียนหนังสือหรือทำงานที่ไหนสักแห่ง ซาดาโกะคงจะได้เป็นนักวิ่ง คิโยะมิได้ดูแลน้องสาวคนเดียวของเขาด้วยความห่วงใยแทนแม่ที่ตายจากไป คินุเอะจะได้เรียนเย็บปักถักร้อยตามที่ป้าะมะมิตะตั้งใจ และไม่ว่าสิ่งที่เด็กเหล่านี้คิดฝันไว้จะสำเร็จหรือล้มเหลว แต่อย่างน้อยการไม่มีสงครามทำให้เด็กมีความหวังและได้ทำในสิ่งที่พวกเขาฝัน ซึ่งแน่นอนว่าเป็นหนทางที่เขาเลือกด้วยตัวของเขาเอง

4.2.3 เด็กกับความอดอยากช่วงหลังสงคราม

สงครามที่กินระยะเวลายาวนานทำให้เกิดภาวะขาดแคลนอาหาร เด็กได้รับประทานอาหารไม่ถูกสุขลักษณะ ข้าวสวยหรือข้าวขาวเป็นอาหารชั้นดีที่ไม่มีโอกาสได้รับประทานง่ายนัก อาหารส่วนใหญ่คือมันหรือฟักทอง เป็นต้น ปัญหาความอดอยากที่เกิดกับเด็กในงานวรรณกรรมเยาวชนนั้นมิได้แต่เกิดสงครามจีนญี่ปุ่นในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ซึ่งทำให้เด็กถูกขายและไม่ได้เรียนหนังสือแต่ผู้ประพันธ์ชาวญี่ปุ่นทั้งหมดล้วนเห็นว่าเด็กได้รับผลกระทบมากขึ้นช่วงหลังสงครามใหม่ๆ ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* และเรื่อง *กระต่ายแก้ว* ซึ่งให้เห็นว่าแม้สงครามจะยุติแต่สภาพหลังสงครามคุณภาพชีวิตเด็กไม่ได้ดีขึ้น ขณะที่เรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* พูดถึงปัญหา โมยกับตลาดมืดที่สืบเนื่องมาจากความขาดแคลนและเปรียบเทียบระหว่างน้ำตาลกรวดที่คินุเอะรับประทานแทนของหวานกับลูกอมที่ทหารอเมริกันนำมาแจกเด็กญี่ปุ่น

ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ลูกสาวชื่อยะซุของคุณครู โออิมิตายตั้งแต่ยังเล็กหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง เนื่องจากอาหารขาดแคลนและความไม่รู้เรื่องยา ยะซุแอบเก็บลูกพลับดิบกินและตายเพราะลำไส้อักเสบในที่สุด ยะซุอาจตายเพราะลูกพลับดิบที่เด็กหญิงกินมีหนอนไขหรือเพราะแอบกินมันเทศดิบที่สกปรกและมีหนอนไข เนื่องจากเด็กคนอื่นๆ กินลูกพลับดิบพร้อมกับยะซุแต่มีเพียงยะซุเท่านั้นที่เสียชีวิต คุณครู โออิมิบอกลูกชายว่าน้องสาวของเขาตายเพราะสงคราม ตอนแรกจะอิกิชิไม่เข้าใจที่แม่พูด ต่อมาเขาค่อยๆ เข้าใจว่าสงครามทำให้อาหาร หอมและยาขาดแคลน น้องสาวของเขาจึงตายเพราะสงคราม

(...) Yatsu's death grieved the family most. She had eaten unripe persimmons in secret and had died of acute intestinal catarrh. The persimmons would have been ripe in a month or so, but she had not waited but eaten some because they were not astringent. Some other children had eaten persimmons with her, but only Yatsu had died.

“The war’s over, but Yatsu was killed because of the war just the same.” When his mother said that, Daikichi was unable to see her meaning right away. He gradually understood, however, what she meant. Lately persimmons and chestnuts did not stay on the tree in the village until they ripened, for no one was patient enough to wait. Children would always go out into the fields and eat any kind of weed that was edible. They would eat dirty sweet potatoes raw. They all had been bad complexions, probably from roundworms.²²

การที่เด็กทนรอให้ลูกพลับหรือพีชผลไม้อื่นๆสุกไม่ไหวสะท้อนภาพความขาดแคลนอย่างหนัก โดยเฉพาะวัยเด็กที่ยังไม่รู้เรื่องราว เมื่อท้องหิว พวกเขาพยายามทำให้ตัวเองอิ่มโดยไม่ตระหนักว่าผลของการกินพีชและผลไม้ดิบจะเกิดอันตรายหรือไม่ หรือแม้กระทั่งว่ามีหนอนหรือพยาธิ พวกเขาไม่อยู่ในสถานะที่เลือกอาหารกินได้ คุณครูโออิชิจึงกล่าวกับลูกชายว่าอย่าชะงักตายเพราะสงครามเหมือนคนอื่น ๆ เนื่องจากความอดอยากเป็นผลกระทบที่มาจากสงคราม หมอและยารักษาโรคมีไม่พอเพียงในยามเจ็บไข้ได้ป่วย ปัญหาทั้งหมดจึงต่อเนื่องกันเป็นลำดับ

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* ภายหลังจากสิ้นสุดสงคราม โทะมิโกะมีโอกาสกลับมาเรียนหนังสืออีกครั้ง แม้ว่าจะมีความสุขที่สงครามจบแล้วและโทะมิโกะได้กลับมาเรียนอย่างที่ตั้งใจไว้ แต่ช่วงพักรับประทานอาหารกลางวันกลับเป็นช่วงเวลาที่ยากลำบาก อาหารส่วนใหญ่ที่เด็ก ๆ นำมาเป็นมันเทศหนึ่ง ผลแดงหรือน้ำเต้า ข้าวคลุกใบผักกาด ขนมปั่นผสมเศษข้าวสาลี มีเด็กเพียงสองหรือสามคนเท่านั้นที่รับประทานอาหารหรือข้าวที่ชัดเจนขาว เด็กส่วนใหญ่จึงเป็นเด็กยากจนไม่มีข้าวหรืออาหารดีๆมาเป็นข้าวกลางวัน ทำให้ต้องรีบกินให้เร็วที่สุดเพื่อผ่านบรรยากาศชั่วโมงพักกลางวันที่ไม่น่าชื่นชมยินดีไปเสีย

But it was still hard. The lunchboxes that everyone brought to school were filled with steamed sweet potatoes, ordinary potatoes, squash, rice mixed with daikon leaves, and whole wheat bread. We were embarrassed that we couldn't bring this sort of fare, so we ate ours at our desks, with the lid over half the box so no one could see what was inside.²³

เนื่องจากโทะมิโกะและเพื่อนอยู่ในช่วงวัยรุ่นตอนต้น พวกเขาจึงเริ่มรู้สึกอายเพื่อนเมื่อข้าวกล่องของพวกเขาไม่มีอาหารดีๆ ไม่มีข้าวสวยที่บ่งบอกฐานะทางบ้าน แตกต่างจากเด็กเล็กอย่างชะงักที่แอบกินลูกพลับดิบหรือมันเทศดิบซึ่งมีหนอนไชประทังความหิว แต่ไม่ว่ากรณีใดความอดอยากของเด็กเป็นเรื่องน่าสลดใจ การรับประทานอาหารที่โรงเรียนกลายเป็นการกระทำแบบหลบๆซ่อนๆราวกับคนมี

²² Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, pp.204-205.

²³ Toshiko Takagi, Chapter 15 “A New Start 2,” *The Glass Rabbit*, [Online]

ความผิด ต่างคนต่างรับประทานที่โต๊ะเรียนของตัวเองและเปิดฝากล่องข้าวเพียงครึ่งเดียวเพราะไม่
อยากให้ใครเห็น เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนเด็กที่รับประทานข้าวสวย เด็กที่ไม่มีอาหารดีๆ
รับประทานมีเกือบทั้งห้อง สัดส่วนความอดอยากยากจนของเด็กหลังสงครามจึงมีเป็นจำนวนมาก
หรือแม้กระทั่งคนที่ไม่มีเงิน การซื้อหาสิ่งของรวมถึงอาหารล้วนได้มาจากตลาดมืด

ตัวอย่างเช่นคุณครู โออิชิ ซึ่งกลับมาสอนหนังสืออีกครั้งหลังสงครามทำให้มีเงินเดือน
เล็กน้อยพอจะซื้อหาอาหารที่ดีขึ้นให้กับลูกๆได้ คุณครู โออิชิตัดสินใจทำเต้าหู้ทอดยัดไส้ข้าวหรือ
อินะริซุชิ (Inarizushi) เพื่อรำลึกวันครบรอบที่ยะทัชลูกสาวคนเล็กจากไป

When she announced she would make *inarizushi* for the occasion, Namiki had shouted for joy with his whole body, and Daikichi had said with big-brotherly prudence :

“Let’s offer some *inarizushi* to Yatsu’s grave, Mother, I’ll get some fried bean curd at the black market in K-Town on my way home from school tomorrow. How many pieces of beans to buy bean curd at the black market, too Mother?

How many cups of beans will I need? Shall we start polishing rice in the bottle today, Mother?”

It was Daikichi’s habit to repeat “Mother” whenever he got excited. He must have been happy indeed.²⁴

บทสนทนาข้างต้นทำให้ทราบว่าแม้แต่เต้าหู้ทอดยังต้องไปซื้อที่ตลาดมืดเท่านั้น เน้นให้เห็นความ
ลำบากของคนยากจนที่ไม่มีเงินว่าจะหาอาหารประทังชีวิตอย่างไรและคงต้องขอมอดมือนอกมื้อไม่วัน
แม้แต่เด็ก ดังนั้น เมื่อแม่บอกลูกชายว่าจะทำอินะริซุชิ นะมิกิจึงดีใจจนตัวสั่น ขณะที่ตะอิกิขึงตั้งเดิน
กว่าน้องชาย เขาวางแผนว่าจะต้องไปซื้ออะไร ที่ไหนและเตรียมอาหารอย่างไรบ้าง เขาตื่นเต้นกับ
อาหารมือพิเศษที่ไม่ได้มีโอกาสรับประทานมาเป็นเวลานานทำให้ช่างเจรจาเรียกขานคำว่า *แม่* ทุกคำ
แม่จึงเป็นผู้ให้ของลูกเสมอ นอกจากนี้ ความสุขจากอาหารมือพิเศษสะท้อนความแตกต่างของการไม่มี
ก็กับการมีอาหารระหว่างสงครามได้ชัดเจน

ส่วนในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ผู้ประพันธ์เสนอว่าภาวะอดอยากยากไร้ภายหลัง
สงครามทำให้เกิดขโมยและตลาดมืด เมื่อคุณลุงนิมิยะมะกับคุณปู่พูดกันว่าตามซากบ้านที่ปรักหักพัง
มีขโมยชุม ของที่ไม่มีเจ้าของนั้นมีประโยชน์กับคนที่ใช้ชีวิตรอดมากกว่า บางคนขโมยเอาไปขายใน
ตลาดมืดได้ราคาดี คุณปู่จึงกล่าวว่าคนพวกนี้ฉลาดเสียจริง เรื่องของขโมยกับตลาดมืดและคำชมของปู่
ทำให้กิโยะมินึกสงสัยว่าทำไมปู่บอกว่าคุณขโมยเป็นคนฉลาดไปได้ คุณปู่จึงอธิบายให้กิโยะมิฟัง

²⁴ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.230.

「そうとも、ながいせんそうで、みんな、我慢に我慢をしとった。息が詰まる語と名。生き残りは下が、うちもなければ、食べる紋もない。少しは泥棒さんでも、ヤミヤさんでも、やるがよかと。.....みんな、あんまり、真っ正直で、まっすぐで、おとなしすぎたと対。いちしょうのヤミまいにも、びくびくしてな.....」

“ใช้สิ ในช่วงสงครามทุกคนต้องอดทนมาโดยตลอด เหมือนกับทุกคนรู้สึก อึดอัด หายใจไม่ออก เมื่อรอดชีวิตมาได้ก็ไม่มีบ้านพักอาศัย ไม่มีอะไรจะกิน พวกเขาพูดกันว่าเราได้รับอนุญาตให้ขโมยของ หรือเอาของไปขายในตลาดมืดได้... ตลอดห้วงสงคราม พวกเราทุกคนล้วนซื้อสัตย์และสุภาพมากขึ้นไป ไม่เคยโกง แม้แต่ข้าวเพียงถ้วยเดียว”

「そんなら、おじいちゃんは、よかことだっ
ていの？」

“ดังนั้น ปู่เลยบอกว่า การเป็นขโมยเป็นสิ่งที่ดียังนั้นหรือ?”

「アハ。せんそうで、人を殺すよりも、いいじゃろう。防空ごうのなかから、やけのこりのこうりを、こそこそリヤカーで、はこぶぐらいな」²⁵

“ฮ่า...ฮ่า...ก็คงดีกว่าการเข่นฆ่ากันในสงคราม แคขโมยสิ่งไม่มีค่าไปจากที่พัก
พิงของผู้หลบภัย โดยแอบเอารถเข็นมาขนไปเท่านั้น”²⁶

จากคำพูดของปู่แสดงให้เห็นว่าระหว่างสงครามแม้จะอดอยากแต่คนญี่ปุ่นไม่ยอมแม้แต่จะขโมยข้าว สักถ้วย ตรงกันข้ามกับช่วงหลังสงครามความอดอยากรุนแรงกว่าเดิมทำให้เกิดสภาวะวุ่นวายขึ้นและผู้คนไม่อาจทนได้อีกต่อไป เพราะพวกเขาไม่เหลืออะไรเลย พวกเขาไม่มีข้าวกิน ไม่มีบ้านอยู่ และไม่มีเงิน คนส่วนใหญ่จึงกลายเป็นขโมยเพื่อความอยู่รอด ซึ่งผู้ประพันธ์เสียดสีว่าการขโมยของช่วงหลังสงครามเพื่อความอยู่รอดอย่างลึ้มใต้ ซึ่งไม่ใช่การจี้ปล้นแต่เอาไปสักรเงินไปเฉยๆ ย่อมดีกว่าการฆ่าเพื่อนมนุษย์ในระหว่างสงคราม คิโยะมิเป็นเด็กซึ่งไม่ได้รับผลกระทบจากความอดอยากทางร่างกายมากนัก แต่ที่ปู่กล่าวว่าพวกขโมยข้าวของของคนอื่นไปขายในตลาดมืดนั้นฉลาด ทำให้เด็กเกิดความสับสนไม่เข้าใจ ระหว่างความซื่อสัตย์กับความอยู่รอดภายหลังสงคราม ผลกระทบจากสงครามทำให้เกิดความอดอยากจึงซับซ้อน มีผลกับเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือทางร่างกายและทางความคิดความเชื่อในสังคมของเขา นอกจากนี้ ผู้ประพันธ์เสนอภาพที่กินอะอยู่ในโรงพยาบาล คุณ

²⁵ Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, p.113.

²⁶ อีเตะ โอเอ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 90.

หมอมอบน้ำตาลกรวดให้เธอ ผู้ประพันธ์บรรยายว่าคุณหมอมอบน้ำตาลกรวดไว้อย่างดี ส่วนเด็กหญิงก็ลิ้มเลียน้ำตาลกรวดอย่างมีความสุข ในระหว่างนั้นป้านิมิยะมะเดินเข้ามาและอุทานว่ากินจังมีน้ำตาลกรวดด้วยหรือนี่ ภาพทั้งหมดทำให้เห็นว่า น้ำตาลกรวดซึ่งเป็นของธรรมดาเป็นลูกอมชั้นดีสำหรับเด็กในช่วงหลังสงคราม อีกทั้งเป็นของหายากเพราะสภาพบ้านเมืองขาดแคลนอย่างหนัก คุณหมอจึงอไว้อย่างดี ส่วนคุณป้ายังรู้สึกแปลกใจ ซึ่งในตอนหลังผู้ประพันธ์เปรียบเทียบกับภาพทหารอเมริกันที่นำลูกอม ขนมหวาน ช็อกโกแลตมาแจกเด็กๆ สะท้อนภาพความอดอยากของเด็กญี่ปุ่น พวกเขาไม่สามารถซื้อหาขนมหวานอย่างดีได้ในประเทศญี่ปุ่น นอกจากรับแจกจากทหารอเมริกันเท่านั้น และขนมหวานที่ดีที่สุดขณะนั้นเป็นเพียงน้ำตาลกรวดธรรมดา

4.3 ผลกระทบทางใจ: เด็กกับจินตนาการที่สูญหาย

จากที่ได้กล่าวไปแล้วถึงบาดแผลทางร่างกายทั้งภายนอกและภายใน รวมถึงสภาวะความอดอยากที่ทำให้เด็กตายหรือสับสนกับสภาพสังคมล้วนส่งผลต่อความรู้สึกและจิตใจของเด็ก เด็กคือวัยที่กำลังเติบโตทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา พวกเขาจะมีจินตนาการที่ใหญ่อาจนึกไม่ถึง วรรณกรรมเยาวชนที่ศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า สงครามมีผลกับสภาพจิตใจทำให้จินตนาการของเด็กสูญหายไป

เด็กชายทะเลคะมิในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เล่าเรื่องปูเดือนหงายกับปูเดือนมืดให้ทุกคนฟัง ระหว่างที่กำลังจับปูเล่นที่ฝั่งแม่น้ำ เด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิงแบ่งเป็นสองฝ่ายถกเถียงกันว่าปูเดือนหงายหรือปูเดือนมืดกินอร่อยกว่ากัน เพราะทะเลคะมิเชื่อมั่นในความคิดของเขาว่าปูเดือนมืดอร่อยกว่าเมื่อทุกคนหยุดเถียงกัน เขากล่าวกับคุณครูอย่างจริงจัง

“But there’s a reason for it. Crabs are stupid, so on moonlit nights they mistake their own shadows for ghosts. They’re scared and get thin. But on moonless nights, there aren’t any shadows, so they aren’t afraid and get fat. That’s why we let them go if they get caught in a net on a moonlit night. They’re thin and don’t taste good, you see. If you wait until a moonless night, they get so fat and tasty. I mean it, Teacher. If you don’t believe me, you’d better try them.”²⁷

ทะเลคะมิเล่าเหตุผลว่าทำไมปูถึงพอมในคืนเดือนหงายคล้ายเล่านิทานหรือเข้าใจโลกของสัตว์ตัวน้อยว่าเจ้าปูกลัวเงาตัวเองในเวลาที่มีแสงจันทร์ส่อง ตัวจึงหดพอมเพราะความกลัว ดังนั้นในคืนเดือนมืดเจ้าปูจึงตัวอ้วนมีเนื้อทำให้รสชาติอร่อยกว่า นอกจากเล่าเรื่องราวของปูด้วยเหตุผลของเขาเองแล้ว ทะเลคะมียังต้องการพิสูจน์ให้เห็นจริงโดยจับปูในคืนเดือนหงายมาให้คุณครูรับประทาน ทะเลคะมิจึงเป็นเด็กที่ช่างคิด เชื่อมั่น ต้องการทดลองและพิสูจน์สมมุติฐานของเขา แต่เมื่อทะเลคะมิโตขึ้น คุณครูโออิชิ

²⁷ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.123.

เห็นว่าความช่างคิด ช่างสังเกตและความพยายามของเด็กชายหายไปกลายเป็นความคิดเรื่องการเป็นทหารเรือรับใช้ชาติ ซึ่งเด็กชายมีเหตุผลว่าเห็นพี่ชายเป็นทหารได้รับประโยชน์มากมาย ทั้งเกียรติยศและรายได้ หากเมื่อถึงวันเกณฑ์ทหารเข้าจริง ทะคะฉิกกลับเหลือเพียงรอยยิ้มเศร้าๆตอบรับคำอวยพรของคุณครูที่ขอให้รอดชีวิตกลับมา ตั้งแต่นั้นเด็กชายทะคะฉิกไม่มีโอกาสได้พัฒนาความคิดและจินตนาการที่มีอยู่ในวัยเด็กอีกเลยเพราะเขาตายในสมรภูมิริบตั้งแต่ยังเป็นเด็กหนุ่ม

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* โทะฉิกโกะเพียรปักกลายดอกไม้เล็กๆสองถึงสามดอกบนนอกเสื้อกั๊กของพี่ชายเพื่อเอามาสวมแทนชุดชั้นในเด็กผู้หญิงซึ่งไม่มีจำหน่ายแล้ว แต่คุณครูกลับดูและสั่งให้เลาะออกทันทีในช่วงโมงพลศึกษา การที่เด็กหญิงชอบความสวยงามและความอ่อนโยนของดอกไม้แล้วแสดงออกมาเป็นงานฝีมือที่มีประโยชน์เป็นเรื่องที่ควรส่งเสริม เพราะช่วยทั้งแง่ความคิดจินตนาการและความรู้สึก เด็กจะได้เป็นคนอ่อนโยน อดทนมีสมาธิและรู้จักประยุกต์ใช้ความคิดสร้างสรรค์ แต่สงครามและนโยบายของรัฐกลับบีบคั้นให้เด็กกลายเป็นคนกระด้าง ใช้ความรุนแรง ขาดจินตนาการ ทำให้คิดไม่เป็น รู้จักรับฟังแต่คำสั่งและปฏิบัติตามเท่านั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อสงครามสงบ โทะฉิกโกะมีโอกาสมากลับมาเรียนหนังสือ ความคิดจินตนาการของเด็กเริ่มหวนกลับมาอีกครั้ง เนื่องจากเริ่มโตเป็นวัยรุ่นประกอบกับความอึดอัดในระหว่างสงคราม โทะฉิกโกะและเพื่อนๆจึงชอบเรียนขับร้องมาก โดยได้รับอิทธิพลมาจากคุณครูสอนดนตรี ซึ่งจบด้านดนตรีมาโดยเฉพาะจากโรงเรียนสอนดนตรีอุเอะโนะ (Ueno) ที่มีชื่อเสียงในกรุงโตเกียวของญี่ปุ่น แม้จะถูกดูแลาร้องได้ไม่ดี พวกเด็กๆกลับรู้สึกสนุกสนานและกลายเป็นแรงบันดาลใจให้ส่งใบสมัครร่วมประกวดร้องเพลงกับสถานีโทรทัศน์เอ็นเอชเค (NHK) เด็กเกิดมาพร้อมกับความคิดและจินตนาการ แต่การจะพัฒนาความคิดของเด็กขึ้นกับผู้ปกครองด้วย เมื่อเด็กถูกกล่อมเกล่าไปในทางสงครามไม่ว่าจะเต็มใจหรือไม่ สงครามมีผลกระทบทำให้จินตนาการของพวกเขาหยุดเติบโตและไม่สามารถต่อยอดให้กลายเป็นความสามารถด้านใดด้านหนึ่ง สำหรับโทะฉิกโกะมีโอกาสดีกใช้ความคิดทำกิจกรรมด้านศิลปะอีกครั้งเมื่อสงครามสงบแตกต่างจากทะคะฉิกในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ซึ่งสงครามไม่มีโอกาสเหลือให้เขาอีก แม้โทะฉิกโกะจะไม่ประสบความสำเร็จทางนักร้อง แต่โทะฉิกโกะไม่รู้เสียใจมากนัก เนื่องจากความผิดพลาดของตัวพิมพ์วันที่ซิดจางทำให้ไปประกวดผิดวัน แม้พวกเด็กๆรู้สึกเสียใจแต่พวกเขายังหัวเราะได้ ประสบการณ์ของกลุ่มเพื่อนในวัยเด็กที่คิดและลงมือฝึกซ้อมดนตรีอย่างจริงจังร่วมกันกลายเป็นความทรงจำที่มีความสุขไม่เหมือนกับความทรงจำเกี่ยวกับสงครามในอดีต

ปัญหาเรื่องสงครามกับจินตนาการของเด็กจากตัวอย่างข้างต้นคล้ายกับตัวละครเด็กหญิงมิเอะโกะในเรื่อง *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* มิเอะโกะชอบวาดภาพตัวอักษรคันจิ แต่เหตุการณ์ระเบิดปรมาณูทำให้เด็กหญิงมีบาดแผลทางร่างกายที่ส่งผลถึงจิตใจจนไม่สามารถวาดรูปให้ดีดังเดิม เมื่อสงครามสงบ มิเอะโกะกลับมามีความสามารถวาดรูปได้อีกครั้งเพราะมิตรภาพระหว่างเพื่อนชื่อ โยะมิและกำลังใจ

จากครอบครัว เช่นเดียวกับตัวละครเด็กหญิงซาดาโกะในเรื่อง *ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* ถึงแม้โรคลิวคีเมียจะทำให้ร่างกายอ่อนแอและทำลายความฝันที่จะเป็นนักวิ่งของซาดาโกะลง แต่มิตรภาพระหว่างเพื่อนชื่อชิสุโกะทำให้ซาดาโกะมีพลังใจต่อสู้โรคร้าย ชิสุโกะสอนให้ซาดาโกะพับนกและเล่าตำนานเรื่องนกกระดาศที่จะช่วยให้ซาดาโกะหายป่วยและมีอายุยืนยาวขึ้น การที่ซาดาโกะมีกำลังใจขึ้นมาแสดงว่าความฝันของเธอไม่ได้ขาดหายไป ความหวังดีของเพื่อนทำให้จินตนาการของเด็กเกี่ยวกับนกกระดาศและการดำรงชีวิตอยู่ต่อไปกลับคืนมา ตัวอย่างตัวละครเด็กทั้งหมดสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสงครามกับจินตนาการว่าเมื่อมีสิ่งหนึ่งอีกสิ่งหนึ่งจะหายไป

ในเรื่อง *เด็กหญิงอิดะ* ชีให้เห็นว่าสงครามทำให้เด็กสูญเสียจินตนาการไป แก้อีพุดได้ในเรื่องเป็นสื่อที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่ไม่ไปด้วยกันระหว่างสงครามและจินตนาการ คนที่คุยกับแก้อีได้มีเพียงยูโกะจังกับนะโอะกิเท่านั้น เด็กสองพี่น้องเป็นเด็กสมัยใหม่เติบโตในกรุงโตเกียวช่วงหลังทำให้ไม่เคยมีประสบการณ์สงคราม ตัวแก้อีแม้จะจำเหตุการณ์วันที่คุณตากับอิดะหายไปได้ว่ามีแสงสว่างและเสียงดังสนั่นจนกระจกแตกและรูปปั้นเด็กตกลงมา แต่แก้อีไม่เคยเห็นภาพคนตายหรือบ้านไฟไหม้ตอนที่ระเบิดลง นะโอะกิอยู่ระหว่างตรงกลางของความเป็นเด็กกับความเป็นผู้ใหญ่ที่ต้องรับผิดชอบน้องและเริ่มเรียนรู้เรื่องราวในอดีตเรื่องสงครามปรมาณู บางครั้งนะโอะกิจึงสื่อสารกับแก้อีได้ แต่บางครั้งเขาทำไม่ได้ ส่วนริทซุโกะในวัยเด็กก่อนที่จะประสบเหตุการณ์ร้าย เธอเป็นเด็กที่เล่นกับแก้อีและเรียกตัวเองว่าอิดะจัง ดังนั้น ริทซุโกะเคยมีจินตนาการมาก่อน แต่ภายหลังสงคราม ริทซุโกะในตอนโตไม่สามารถสื่อสารกับแก้อีได้ การที่เธอป่วยเป็นโรคลิวคีเมียและไม่สามารถสื่อสารพูดคุยกับแก้อีได้แสดงให้เห็นว่าสงครามมีผลกระทบกับจินตนาการของเด็ก

だれもいないとき、わたしはいすにはなしかけます。「わたしがイーダよ、わかる？あなたに、小ちなおしりをのせていた、わたしがイーダよ。」

เวลาที่ไม่มีใครอยู่ใกล้ๆ ที่พูดกับแก้อีเสมอว่า ‘ฉันนี่แหละอิดะ รู้ไหม---ฉันคืออิดะที่เคยนั่งบนตัวเธอ เมื่อตอนที่ยังเป็นเด็กงัยล่ะ’

でもいすは、ふくれているのか、みとめたくないのか、
แต่แก้อีไม่เคยตอบพี่เลยจ๊ะ

へんじもしてくれません。小さなイーダが、こんなに大きくなってしまったということ、いすはどうしても、みとめたくないようです。²⁸

²⁸ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, pp.199-200.

ไม่รู้ว่าโกธรหรือไม่ยอมรับที่ มั่นคงทำใจให้เชื่อไม่ได้ว่า อีคะโตขึ้นมาก
ขนาดนี้²⁹

เมื่อเก้ารู้ว่าความจริงว่าคูณตาและอีคะจ้งที่รอกอยตายไปแล้ว เก้ก็อ้ตงใจตัวลอยขึ้นจากพื้น เก้ก็ไม่เชื่อ
นะ โอะกิและยีนยันว่ายุโกะคืออีคะจ้งที่ตามหา เด็กชายจ้งอธิบายว่าเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ.1945
คูณตากับอีคะออกจากบ้านไปในวันที่มีระเบิดปรมาณู หากพวกเขามีชีวิตรอดน่าจะกลับมาบ้านนาน
แล้ว

「あのねえ、おちついてきておくれよ。おじいさんとイ
ーダは、原子爆弾にあつて、死んだらしいんだ。」

“ทำใจให้ดีๆนะ---คูณตากับอีคะถูระเบิดปรมาณูตายไปแล้วละ”

いすはそれをきくと、とび上がった。

เก้ก็อ้ตงจ้งจนตัวลอย เมื่อได้ยินประโยคนั้น

「シンダ？ ソンコトハナイ。ココニイーダハイルジャナイ
カ。」

“ตายแล้วหรือ---ไม่จริงหรือ ก็อีคะอยู่นี่ไงละ”

「だからいったろ？ これはぼくの妹だって……。ねえ、
おじいさんとイーダが出かけた日は、一九四五年の八月六日の朝
なんだ。広島へ八時十五分に爆弾がおち、二十万の人が死んだ。
もし生えているとすれば、おじいさんかイーダは、とっくに帰って
きていると思うよ。」

“ก็ผมบอกแล้วไง นี่น้องผม—นี่ ฟังให้ดีๆนะ คูณตากับอีคะออกจากบ้านนี้
ไป เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ.1945 แล้วอีโรจิม่าถูกทิ้งระเบิด เวลาแปดโมงสิบห้า
นาที มีคนตายสองแสนคน ถ้าหากว่าคูณตากับอีคะยังไม่ตายก็คงกลับมาแล้วละ”

「ソンナコトハナイ。ソンナコトハナイ。」いすは歩きだ
した。カタッ、カタッ、足おひきずりながら歩きまわった。「ソ
ンナコトハナイ。ソンナコトハナイ……。」³⁰

“ไม่จริงหรือ ไม่จริง” เก้ก็อ้ตงแล้วเดินลากขาถืออก-ถืออกไปรอบๆ “ไม่จริง
เป็นไปไม่ได้”³¹

²⁹ มิโยะโกะ มะทซุตะนิ, *เด็กหญิงอีคะ*, หน้า 191.

³⁰ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, pp.179-180.

³¹ มิโยะโกะ มะทซุตะนิ, *เด็กหญิงอีคะ*, หน้า 173-174.

จะเห็นได้ว่าคำพูดของแก้อี้จะใช้ตัวคะตะกะนะ (Katakana) ทั้งหมดซึ่งในภาษาญี่ปุ่นใช้อักษรคะตะกะนะทับศัพท์ภาษาต่างประเทศเพื่อแบ่งแยกให้ทราบ ภาษาของแก้อี้จึงเป็นภาษาที่แตกต่างจากภาษาทั่วไปอยู่ในโลกแห่งจินตนาการของเด็ก ผู้ประพันธ์สร้างให้แก้อี้มีชีวิต รู้สึกดีใจหรือเสียใจเหมือนนะโอะกิและยูโกะจัง รวมทั้งแก้อี้ไม่เชื่อในสิ่งที่คนอื่นพูดจนกว่าจะได้เห็นด้วยตาตนเอง ลักษณะท่าทางเดินลากขาและคิดใคร่ครวญหาเหตุผลไปด้วยทำให้ผู้อ่านเชื่อว่าแก้อี้มีความรู้สึกและความทรงจำเหมือนกับคนอื่นๆ หนึ่ง ส่วนเรื่องที่นะโอะกิเล่า นั้น แก้อี้รับความจริงไม่ได้ต้องการให้พิสูจน์ว่ายูโกะจังคืออิดะ หากยูโกะมีไฟสามเมื่อดเรียงกันที่หลังแสดงว่าเป็นอิดะ แต่นะโอะกิเปิดเสื้อยูโกะจังออกมาพบว่าไม่มีไฟเรียงกันอย่างที่แก้อี้เชื่อ นะโอะกิโล่งใจที่น้องไม่ใช่อิดะจนลืมสังเกตแก้อี้ ตรงกันข้ามกับแก้อี้ที่รับไม่ได้และเสียใจมาก แก้อี้มีอาการแบบคนคือล้มเซและตัวสั่น แต่แก้อี้มีลักษณะทางจินตนาการผสมกับลักษณะวัตถุไม่ทำให้แตกกระจายออกเป็นเสี่ยงๆ บนพื้นสนาม

ゆう子が、じぶんの遊んでいた場所へかけもどると、直樹はじめて、いすをふりかえった。いすはこきざみにふるえていた。

เมื่อยูโกะวิ่งกลับไปเล่นที่เดิมของเธอแล้ว นะโอะกิหันกลับไปแก้อี้และเห็นว่ามันกำลังตัวสั่น ทำท่าเหมือนจะเซ---

そして、とつぜん、カタカタととくずれ、よろめいたかと思ふとぼったりとたおれた。足も、背も、すべてがぼらになって、そこに散った。³²

และแล้วก็ส่งเสียงดังเปรี้ยะๆแตกแยกออกเป็นชิ้นๆ กระจัดกระจายอยู่บนพื้นสนามนั่นเอง!³³

ผู้ประพันธ์เสนอภาพแก้อี้ที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างสิ่งมีชีวิตและวัตถุได้อย่างลงตัว การเน้นลักษณะสิ่งมีชีวิตให้กับแก้อี้ช่วยสร้างภาพสะท้อนใจให้มากขึ้น ส่วนการเป็นวัตถุที่แตกและประกอบชิ้นใหม่ได้ช่วยผ่อนคลายความกลัวและความเสียใจของเด็ก ทั้งแก้อี้และริทซุโกะต่างได้รับผลกระทบจากสงคราม พวกเขาถูกสงครามแบ่งแยกออกจากกันทางร่างกายทำให้ไม่ได้พบกันนานหลายสิบปี และพวกเขาถูกแบ่งแยกทางจินตภาพทำให้ไม่สามารถสื่อสารกันได้อีก นอกจากนี้ แม้แก้อี้และริทซุโกะจะได้รับผลทางจิตใจในระยะเวลาที่ต่างกัน แต่ผลของสงครามหรือฉากหน้าที่แท้จริงของสงครามรุนแรงถึงขั้นทำให้แก้อี้แตกเป็นเสี่ยง ตัวแก้อี้ซึ่งเป็นเพื่อนของเด็กจึงเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งมีชีวิตและจินตนาการที่แตกดับเพราะสงคราม แก้อี้เล็กๆที่รอคอยและตามหาเด็กหญิงอายุสามขวบแตกกระจัด

³² Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, p.181.

³³ มิโยะโกะ มะทซุตะนิ, *เด็กหญิงอิดะ*, หน้า 175.

กระจายเปรียบเหมือนหัวใจดวงเล็กของเด็กที่แตกสลาย สงครามจึงมีผลกระทบทำลายหัวใจและจินตนาการของเด็ก

ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* เปรียบความแตกต่างระหว่างพี่ชายและน้องสาว คิโยะมิ กับคิโนะเอะ ตลอดเวลาคิโนะเอะเข้มแข็งและร่าเริงสดใสเพราะหลังโดนระเบิดปรมาณู คิโนะเอะตาบวมจนมองไม่เห็นจากนั้นพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล คิโนะเอะจึงไม่มีประสบการณ์เห็นภาพคนตายจำนวนมากต่างจากพี่ชายที่พบแต่ความโหดร้ายของสงครามตลอดเวลานับตั้งแต่อุระกะมิโดนทิ้งระเบิด คิโยะมิเริ่มมีความกดดันตั้งแต่พยายามช่วยแม่ออกมาจากกองเพลิงแต่เขาไม่สามารถทำได้ แม้ผู้ประพันธ์ไม่ได้เสนอเรื่องจินตนาการที่สูญหายของเด็กอย่างชัดเจนเหมือนเรื่องอื่นๆ แต่ลักษณะของเด็กเล็กชั้นประถมจะชอบเล่นและร่าเริงสนุกสนาน ขณะที่คิโยะมิสูญเสียบุคลิกภาพของเด็กกลายเป็นคนคิดมาก ลักษณะความคิดของเด็กที่ควรจะแปลกใหม่สดใสเปลี่ยนเป็นความคิดฟุ้งซ่าน คิโยะมิจึงได้รับผลกระทบจากสงครามทำให้ขาดความร่าเริงและไม่มีจินตนาการแบบเด็กทั่วไป

4.4 ครูในฐานะที่พึ่งทางใจของเด็ก

สังคมของเด็กส่วนใหญ่คือบ้านและโรงเรียน เมื่อครอบครัวแตกสลาย สภาพทางกายและใจไม่สมบูรณ์ คุณครูจึงเป็นที่พึ่งทางใจของเด็ก วรรณกรรมเยาวชนสะท้อนให้เห็นว่า บทบาทและหน้าที่ของคุณครูไม่ใช่แค่สอนหนังสือหรือปลูกฝังความคิดให้กับเด็กตามนโยบายของรัฐ คุณครูควรมีคุณธรรมและสอนเด็กด้วยความรักและเหตุผล สำหรับเด็กที่ขาดคุณครูเป็นที่พึ่ง พวกเขาไม่อาจเอาชนะอุปสรรคจากสงครามได้

4.4.1 ภาพลักษณ์ของครูในอุดมคติ

เรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เสนอภาพคุณครูในอุดมคติ ซึ่งเข้าใจธรรมชาติของเด็ก มีความปรารถนาดีคอยช่วยเหลือและให้คำปรึกษา ตลอดจนเป็นกำลังใจให้กับเด็กนักเรียนเสมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน คุณครูที่ดีในทัศนะของผู้ประพันธ์จึงเป็นคุณครูที่ไม่ยอมละทิ้งอุดมการณ์ส่วนตัวเพื่ออุดมการณ์ของชาติที่ไม่ถูกต้อง ระหว่างคุณครูผู้ชายที่ดำเนินการสอนตามนโยบายของรัฐ สอนเด็กๆ ร้องเพลงปลุกใจเกี่ยวกับการเสียสละชีวิตเพื่อชาติกับคุณครู โออิมิที่สอนเด็กๆ ร้องเพลงเกี่ยวกับเรื่องราวของสัตว์ตัวน้อยอย่างคุณปูซึ่งเป็นช่างตัดผมกับคุณกระต่ายซึ่งเป็นลูกค้า เด็กๆชอบร้องเพลงที่คุณครู โออิมิสอนมากกว่าเพราะธรรมชาติของเขาจะเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัว มีจินตนาการและมีความคิดจิตใจที่ยังบริสุทธิ์อยู่ เด็กจึงมีความสุขกับสิ่งเล็กๆน้อยๆเหล่านี้ ดังนั้น คุณครูควรเข้าใจธรรมชาติของเด็ก เพื่อที่จะสอนและปลูกฝังคุณธรรมที่ถูกต้องให้กับพวกเขา รวมทั้งส่งเสริมให้พวกเขามีอนาคตที่ดีและไม่สนับสนุนให้ไปรบหรือสอนให้มองเห็นความตายเป็นเรื่องธรรมดา นอกจากนี้สัมพันธภาพระหว่างคุณครูและนักเรียนต่างห้วงวัยซึ่งกันและกัน มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ตลอด

ทั้งเรื่องจึงเห็นพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างคุณครู โออิชิและเด็กนักเรียนทั้ง 12 คนที่เริ่มตั้งแต่เป็นเด็กเล็กๆจนกระทั่งพวกเขาเป็นพ่อแม่คน ส่วนเรื่อง *กระต่ายแก้ว* ภาพความสัมพันธ์ระหว่างคุณครูในอุดมคติกับนักเรียนไม่ชัดเจนเท่าเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* แต่คุณครูที่ดีในทัศนะของผู้ประพันธ์คือคุณครูที่ใจดีและมีเมตตาเหมือนพ่อและแม่ ภาพของคุณครูที่สอนหนังสือให้กับผู้ประพันธ์ในวัยเด็กช่วงหลังสงครามเปรียบเหมือนกับคุณพ่อและพระพุทธรูปองค์ใหญ่แสดงถึงการปกป้องคุ้มครองคุณครูมีกลวิธีการสอนที่ช่วยให้เด็กรู้จักนอบน้อมเชื่อฟังแตกต่างจากคุณครูในช่วงสงครามที่ใช้อารมณ์ออกคำสั่งกับเด็กราวกับระบบทหารในญี่ปุ่นที่ทุกคนต้องอยู่ภายใต้คำสั่งของผู้นำไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่

4.4.1.1 สัมพันธภาพระหว่างคุณครูและเด็กนักเรียน

ผู้ประพันธ์เรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ตั้งคำถามเรื่องอุดมคติทางความสัมพันธ์ระหว่างคุณครูและนักเรียน โดยกล่าวว่าคุณครูไม่ได้มีหน้าที่แค่สอนหนังสือ คุณครูในฐานะบรรณาธิการหนังสือ *เมล็ดพันธุ์หญ้า* ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ระหว่างที่ถูกขังเขาเขียนจดหมายถึงนักเรียน แต่จดหมายของเขาไม่ได้ถูกอ่านให้นักเรียนรับรู้เลยแม้ว่าข้อความในจดหมายจะเป็นเรื่องต่างๆ ไปก็ตาม ผู้ประพันธ์แสดงความคิดเห็นส่วนตัวละครคุณครู โออิชิ โดยยกตัวอย่างคุณครูในฐานะว่า เมื่อคุณครูในฐานะถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ ไม่ว่าจะถูกหรือผิดทุกอย่างที่เกี่ยวกับคุณครูจะถูกจำกัดและกีดกัน ผู้ประพันธ์เสนอว่าคุณครูและลูกศิษย์ไม่ได้มีความสัมพันธ์ผิวเผินแค่ในห้องเรียนผ่านหนังสือเรียนที่รัฐกำหนดเท่านั้น การที่ครูจะติดต่อกับนักเรียนทางจดหมายด้วยการถามไถ่ทุกข์สุขไม่น่าจะต้องถูกปิดกั้น การอ่านจดหมายของคุณครูและทิ้งไปไม่ให้นักเรียนอ่านกลายเป็นสิ่งที่สังคมญี่ปุ่นยุคสงครามกระทำกันเป็นเรื่องปกติ กล่าวคือทุกสิ่งต้องถูกตรวจสอบ แม้กระทั่งสัมพันธภาพและความห่วงใยระหว่างคุณครูและนักเรียน

Teacher could only afford to contact their pupils superficially, in classrooms and through authorized textbooks, and they had to realize that they would be unwittingly trapped unless they kept their pupils at a certain distance, even if the latter wished to get closer. Unconsciously everyone had become used to prying out others' secrets with his eyes and ears.³⁴

บทบาทและหน้าที่ของคุณครูในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองจึงมีแค่บทบาทผู้สอนหนังสือตามนโยบายของรัฐกับบทบาทนักเรียนภายใต้การควบคุมของรัฐ ตัวละครคุณครู โออิชิและคุณครูในฐานะจะเป็นคุณครูในอุดมคติที่เปรียบเหมือนพ่อแม่หรือพี่ชายพี่สาวที่คอยดูแลเด็กนักเรียนเสมือนครอบครัวใหญ่ที่มีความกลมเกลียว

³⁴ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, pp.154-155.

ระหว่างที่สงครามเริ่มประทุขึ้นจนครอบครัวของเด็กๆเริ่มเกิดปัญหา มะทู่ซุอะเป็นเด็กคนแรกที่ครอบครัวทนรับสภาพเศรษฐกิจตกต่ำไม่ไหว เด็กหญิงอยากได้กล่องข้าวอะลูมิเนียมลายดอกพลับพลึงซึ่งเป็นที่นิยมในขณะนั้นมาก แต่พ่อแม่ของเธอไม่มีเงินซื้อให้ นอกจากนี้ตั้งตัวอย่างที่กล่าวแล้วว่าแม่ของมะทู่ซุอะร่างกายอ่อนแอและตายหลังจากคลอดน้องคนเล็ก เมื่อเด็กหญิงสูญเสียแม่ไป คุณครูจึงมีบทบาทเป็นที่พึ่งทางใจของเธอ คุณครูมอบข้าวกล่องลายพลับพลึงที่เด็กหญิงอยากได้เพื่อแทนกำลังใจและอยากให้ลูกศิษย์กลับไปเรียนหนังสือตามเดิม แม้มันจะไม่ได้กลับไปเรียน แต่ข้าวกล่องที่คุณครูให้เหมือนของขวัญล้ำค่าที่เธอไม่เคยลืม สารสำคัญจึงไม่ได้อยู่ที่การมอบสิ่งของ แต่อยู่ที่การใส่ใจความรู้สึกและอนาคตของเด็ก ซึ่งเริ่มต้นจากส่วนเล็กๆที่คุณครูตั้งใจทำให้ลูกศิษย์และพบว่าเป็นสิ่งพิเศษในใจของเด็กเสมอมา ต่อมาผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าคุณครูโออิฉิมบังเอิญพบมัตจังทำงานต้อนรับที่ร้านอาหาร ในชุดแต่งกายแบบเกisha ผู้ประพันธ์บรรยายว่าคนอื่นอาจจำมะทู่ซุอะไม่ได้ในชุดแบบนี้ แต่ผู้เป็นครูจำได้เสมอสะท้อนภาพคุณครูกับลูกศิษย์ที่เหมือนแม่กับลูก ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน แต่งตัวอย่างไร แม่จำลูกของตัวเองได้ดี เมื่อพบหน้ากันโดยไม่คาดคิดมาก่อน คุณครูถามมัตจังอย่างเป็นทางการเพราะมัตจังไม่ได้ไปโอซาก้าอย่างที่ทุกคนเข้าใจ และหลังจากพูดคุยกับมัตจังแล้ว คุณครูเลยไม่ได้กินข้าวกลางวันทั้งๆที่หิวและตั้งใจมากินข้าว แสดงให้เห็นว่าคุณครูเป็นห่วงลูกศิษย์มากจนลืมห่วงสุขภาพตัวเอง

ความผูกพันระหว่างคุณครูโออิฉิมและนักเรียนจึงดำเนินมาตั้งแต่พวกเขายังเล็กจนกระทั่งเติบโตขึ้น แม้ว่าเด็กบางคนจะตายจากไปเพราะสงคราม แต่เด็กที่เหลืออยู่ยังคงผูกพันกับคุณครูโออิฉิม หลังสงครามชนะอะนะนะให้คุณครูกลับไปสอนหนังสือที่โรงเรียนอีกครั้งทำให้คุณครูผ่านความยากลำบากช่วงหลังสงครามไปได้ ที่โรงเรียนแห่งเดิมนี้ ลูกสาวของมิชะ โกะและมะทู่ซุอะ กลายเป็นลูกศิษย์ของคุณครูโออิฉิมต่อจากรุ่นแม่ ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าความผูกพันระหว่างครูนักเรียนกำลังดำเนินไปจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ในตอนท้ายเรื่อง พวกเด็กๆที่เติบโตเป็นพ่อแม่คนได้นัดเลี้ยงรับประทานอาหารระหว่างคุณครูโออิฉิมและเด็กๆที่รอดชีวิตจากสงคราม คุณครูจึงเป็นศูนย์รวมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจพวกเขาไว้ด้วยกัน พวกเขาได้อยู่รวมกันพร้อมหน้าพร้อมตา แต่บรรยากาศของความสุขเจือปนด้วยความเศร้าเพราะคุณครูโออิฉิมเพียงคนเดียวไม่สามารถปิดเป่าความโหดร้ายของสงครามไปได้ อิโสะกิชิซึ่งตาบอดหลังจากไปรบถูกปลดประจำการ เขากลายเป็นคนไม่มีอาชีพ แต่ด้วยความช่วยเหลือของมะสุ โนะเขาได้ไปฝึกเป็นหมอนวดแผนโบราณ เมื่อกลับมาร่วมงานเลี้ยงสังสรรค์ เขาจึงไม่ต้องการทำตัวให้เป็นภาระเนื่องจากเป็นคนตาบอด เขาเอ่ยถึงรูปที่ถ่ายร่วมกับคุณครูเมื่อสมัยยังเป็นเด็ก ทุกคนจึงส่งรูปคู่ต่อกัน เมื่อรูปมาถึงอิโสะกิชิ อาจเป็นเพราะฤทธิ์เบียร์ที่เขาดื่ม เขาจ้องรูปเขม็งเพื่อให้เกิดความประทับใจว่าเขามองเห็น คิชิจิจึงนั่นติดกันสังเกตเห็นเขาก็สงสัย เขาจึงถามว่าซงกิพอมองเห็นนิดหน่อยหรือ แต่อิโสะกิชิหัวเราะและตอบเพื่อนว่าเขาไม่มีตาหรอก แต่เขามองเห็นรูปใบ

นี่ อิชะกิซึชิบายรูปอย่างละเอียดถึงตำแหน่งของเพื่อนๆ โดยคุณครู โออิชิคอยรับคำว่าใช่ ใช่แล้ว ถูกต้องจะ ถูกต้อง

Isokichi began to laugh, and said, “I don’t have any eyes, Kitchin. But I can see *this* picture. Look, isn’t this Mrs. Oishi in the middle? Takeichi, Nita, and I are in front of her. Masuno is standing on Mrs.Oishi’s right and Fujiko is on the left. Matchan’s hands are folded, with the little finger of her left hand extended. And...” He continued to point out confidently each and every classmate standing in the lines, but his forefinger was a little off each time.

Substituting for Kichiji who hesitated to respond, Mrs. Oishi replied each time, saying, “Yes, yes. That’s right. That’s right.”³⁵

ถึงแม้ว่าอิชะกิซึชิจะตาบอด แต่รูปใบนี้เขามองเห็นเพราะเป็นความทรงจำในวัยเด็กของเขาที่คุณครู และเพื่อนๆ ซึ่งคุณครูได้อัศจรรย์ให้ก่อนที่พวกเด็กผู้ชายจะไปรบ หากเป็นรูปอื่นเขาคงมองไม่เห็นได้ดี เช่นนี้ อิชะกิซึชิจึงไม่ได้เห็นรูปจริงๆ แต่เขาเห็นรูปด้วยจิตใจและความทรงจำที่งดงามในอดีต ดวงตาของเด็กจึงไม่มีคอบอดทางความรู้สึกเพราะคุณครูของเขา คุณครูที่พวกเขาแอบไปเยี่ยมตอนคุณครูเจ็บ ขา คุณครูที่เลี้ยงก๊วยเตี้ยวพวกเขาและถ้ายูปร่วมกันเป็นที่ระลึก คุณครูที่เคยบอกว่าไม่ชอบทหาร คุณครูที่ขอให้พวกเขามีชีวิตรอดกลับมา ดวงตาของอิชะกิซึชิมองไม่เห็นเพราะสงคราม แต่ดวงตาแห่ง หัวใจเขามองเห็นคุณครูที่ดีกับเขาเสมอ

4.4.1.2 บทบาทการสอนของครูในอุดมคติ

การสอนเด็กควรเข้าใจธรรมชาติของเด็ก รวมทั้งใจเย็นและสอนอย่างมีเหตุผล เด็กจึงจะเชื่อฟังและเต็มใจทำตามโดยไม่รู้สึกขัดแย้ง การใช้อารมณ์ใส่เด็กนอกจากจะไม่ได้ผลแล้ว ยังทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างคุณครูกับนักเรียนห่างเหินออกไป ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* โทะมิโกะเรียนหนังสือกับคุณครูสองลักษณะที่ตรงกันข้ามกัน

ในช่วงสงครามคุณครูของโทะมิโกะเชื่อมั่นในนโยบายของกองทัพ ดังยกตัวอย่างแล้วว่าเมื่อโทะมิโกะต้องใส่เสื้อกั๊กของพี่ชายไปโรงเรียน ขณะนั้นโทะมิโกะอยู่ชั้นประถม 5 เริ่มเป็นสาวน้อยๆ เลย์รู้สึกอายมากที่ต้องใส่เสื้อกั๊กผู้ชาย เธอตัดสินใจปีกลายดอกไม้เล็กๆ ที่อกเสื้อ วันรุ่งขึ้นตอนเปลี่ยนเสื้อผ้า คุณครูประจำชั้นเห็นลายดอกไม้เข้าก็ตรงมาว่าโทะมิโกะเสียงดังและบอกว่าประเทศอยู่ในช่วงสงคราม การปีกลายดอกไม้เป็นสิ่งที่น่าละอายแก้ไข ไม่เพียงเท่านั้นคุณครูยังสั่งให้แกะออกและเรียกแม่โทะมิโกะมาพบอีกด้วย เนื่องจากในระหว่างสงครามกองทัพส่งเสริมให้สวมใส่

³⁵ Ibid, p.243-244.

เสื้อผ้าแบบเรียบๆที่ไม่มีการตกแต่ง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการด้านการเงินเพื่อนำไปใช้ทำสงครามดังกล่าวของกองทัพที่ว่า *ความฟุ่มเฟือยคือศัตรู (Luxury is the Enemy)*³⁶

"Toshiko, what kind of underwear is that! Embroidering flowers at this time of crisis! Aren't you ashamed of yourself, when Japan is at war?"

And I had gone to so much trouble the night before to add a little feminine touch to the hand-me-downs.

The teacher's voice became louder and shriller. "Undo that right away!"

I was so upset that I was trembling. With tears streaming down my cheeks, I took my penknife from my pencil case and began to unpick the embroidery. The faster I worked, the worse the result. In the end I cut out the embroidery in one piece and placed it on the teacher's desk. Then, gathering my belongings, I went home. When school was over, Mother was summoned there because of this incident.³⁷

ความรู้สึกลึกซึ้งของเด็กหญิงที่ถูกต่อว่ามีทั้งเจ็บใจและเสียใจที่คุณครูไม่เข้าใจเธอเพราะเธอตั้งใจปักตลอดคืนอันมืดมิด มีเพียงแสงจากหลอดไฟที่เอาผ้าสีดำคลุมเนื่องจากอยู่ในช่วงที่ต้องระวังการโจมตีตลอดเวลา ความตั้งใจเพื่อความสุขเล็กๆของเด็กกลับถูกกระทำราวกับทำผิดใหญ่หลวง แต่การทำสงครามทำลายชีวิตผู้อื่นกลับยกย่องสรรเสริญ นอกจากความรู้สึกลึกซึ้งของโทะมิโกะตอนเด็กแล้ว โทะมิโกะในฐานะผู้ประพันธ์บรรยายว่า เมื่อแม่มาพบคุณครู คำอธิบายของแม่เหมือนเอาน้ำมันราดบนกองไฟทำให้คุณครูยิ่งโกรธ เพราะช่วงสงครามเป็นช่วงเวลา que ทุกคนพากันก้มหน้ายอมรับสภาพที่ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของกองทัพ แม้ว่าจะเป็นเด็กก็ไม่ใช่ว่าจะขี้ขลาด ผู้ประพันธ์จึงต่อต้านระบบการศึกษาและคุณครูที่สอนให้เด็กหัวท้าวและมองข้ามศิลปะที่สวยงามเนื่องจากเป็นแนวคิดที่ทำให้บุคลิกภาพของเด็กหยาบกระด้าง ซึ่งเป็นต้นเหตุของการใช้ความรุนแรงในสังคม

ในทางตรงกันข้าม ช่วงหลังสงคราม ปีค.ศ. 1946 คุณครูประจำชั้นของโทะมิโกะชื่อ ทะกะกะฮะชิ (Takahashi) อาจารย์สอบเปรียญได้ตั้งแต่เป็นสามเณร เชี่ยวชาญภาษาจีนโบราณ อาจารย์เป็นคนสุภาพ ยิ้มแย้ม ทำทางใจดี เมื่อจะสอนโทะมิโกะจะไม่ดุและไม่อารมณ์เสียแต่จะค่อยๆตักเตือนทำให้โทะมิโกะประทับใจและเชื่อฟังอาจารย์มากกว่าอาจารย์ที่ใช้วิธีดุๆและออกคำสั่งอย่างเดียว

³⁶ Sheldon Garon, "Luxury is the Enemy: Mobilizing Savings and Popularizing Thrift in Wartime Japan," *The Journal of Japanese Studies*. 26, No.1 (Winter 2000)

³⁷ Toshiko Takagi, Chapter 1 "No Small Incidents 2" *The Glass Rabbit*, [Online]

Whenever he caught me up to some mischief, he would smile and say calmly, "Toshiko-chan, stop that. It will cause trouble for the others."

He was far more effective with this gentle manner of reproach than the more severe teachers. Strangely, his mere presence brought out the obedient in all of us. We heard that his house had been destroyed during house in Edogawa Ward while his wife and child lived in Shikoku.³⁸

เนื่องจากคุณครูทะกะสะมิเคยบวชเรียนและศึกษาธรรมะทำให้รู้จักระงับสติอารมณ์และเข้าใจเด็กมากกว่าคุณครูที่ฉุนเฉียวง่าย ผู้ประพันธ์กล่าวว่าคุณครูหัวล้านเล็กน้อยทำให้ดูแก่กว่าอายุจริง และมีรูปร่างใหญ่โตเหมือนองค์พระ หน้าตาอึมเฉิบ เข้ากันกับลักษณะนิสัยของอาจารย์ที่ใจเย็น สุขุม ทำให้รู้สึกถึงการคุ้มครองป้องกัน แม้ว่าเด็กจะซน แต่คุณครูกล่าวเตือนอย่างอารมณ์ดี เด็กนักเรียนจึงนอนนุ่มเชื่อฟังคุณครูอย่างว่านอนสอนง่าย แตกต่างจากคุณครูที่ตวาดเสียงดังและสั่งให้โทะมิโกะเกาะรูปดอกไม้้ออก แม้โทะมิโกะจะทำตามคำสั่ง แต่ที่จริงแล้วเด็กทำเพราะเป็นคำสั่ง ไม่ได้ทำเพราะเห็นว่ามีเหตุผล อย่างไรก็ตาม จากตัวอย่างเรื่องคุณครูสอนดนตรีชื่ออิชิเคตะ (Ishiketa) ที่นักเรียนเวลาร้องเพลงเสียงหลง แต่เด็ก ๆ กลับสนุกสนานและชอบชั่วโมงดนตรีเพราะเด็กรู้ว่าคุณครูมีเหตุผลและปรารถนาคืออยากให้ร้องเพลงถูกต้อง ดังนั้น เด็กต้องการคุณครูที่เข้าใจอารมณ์เปราะบางของพวกเขาและไม่ควรใช้วิธีบังคับ เพราะแม้ว่าเขาจะเป็นเด็กแต่พวกเขามีชีวิตจิตใจ คุณครูดูแลและตักเตือนเด็ก ๆ ได้แต่ต้องมีเหตุผลและมองเห็นข้อดีของการว่ากล่าวตักเตือนนั้น

นอกจากนี้ คุณครูทะกะสะมิสอนให้นั่งสมาธิเป็นประจำทุกวัน ซึ่งผู้ประพันธ์กล่าวว่าเด็กในวัยมัธยมนั้นค่อนข้าง โดดโผนแต่ว่าการทำสมาธิอย่างสั้น ๆ กลับช่วยให้จิตใจสงบขึ้นได้ และอาจเป็นเพราะโทะมิโกะกำพร้าพ่อ คุณครูทะกะสะมิซึ่งใจดี มีรูปร่างเหมือนพ่อและบ้านของคุณครูที่โตเกียวก็น่าจะถูกทำลายเหมือนกัน คุณครูจึงทำให้โทะมิโกะนึกถึงพ่อของเธอ

We sat on our chairs with our hands cupped and thumbs touching. Normally we were a rowdy lot, but the three-minute meditation calmed us. Perhaps because I had lost a father, I really liked our teacher.

He was tall and broad like Father, and to me represented a tower of strength.³⁹

³⁸ Ibid, Chapetr 15 "A New Start 1."

³⁹ Ibid, Chapter 15 "A New Start 2."

จากตัวบทผู้ประพันธ์เสนอว่าคุณครูควรมีธรรมชาติในจิตใจเพื่อที่จะเป็นตัวอย่างให้กับเด็กได้ การใช้กำลังไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้อง สงครามจึงไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้อง คุณครูทะเลาะฉะฉานเป็นที่พึงทางใจของเด็กๆ เพราะคุณครูสอนด้วยจิตใจที่เบิกบานทำให้เด็กมีความสุข ต่างจากคุณครูที่ชอบใช้คำสั่งจะทำให้เด็กหวาดกลัวและรู้สึกไม่ปลอดภัย แม้ผู้ประพันธ์จะกล่าวว่าเพราะคุณครูทะเลาะฉะฉานตัวสูงใหญ่มีแผ่นหลังกว้างเหมือนพ่อทำให้เธอรู้สึกพึ่งพาได้ แต่ที่จริงแล้ว ความรัก ความเมตตาที่คุณครูมีให้แก่เด็กๆ คือหัวใจสำคัญที่ทำให้เด็กๆ เชื่อฟังและรู้สึกว่าคุณครูเป็นที่พึ่งของพวกเขาในยามที่พวกเขาไม่มีพ่อแม่คอยปกป้องดูแล จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์เปรียบเทียบและยกตัวอย่างให้เห็นความแตกต่างของการสอนเด็กให้คิดและใจเย็นกับการบังคับให้เด็กทำตามภายในระยะเวลาอันสั้น ผลที่เกิดขึ้นกับตัวละครเด็กสรุปได้ว่ากลวิธีการสอนเด็กด้วยเหตุผลอย่างมีสติและให้โอกาสเด็กคิดเองเป็นแบบอย่างการสอนที่ดีของคุณครูในอนาคต

4.4.2 เด็กที่ขาดคุณครูนำทาง

เมื่อเปรียบเทียบเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* และเรื่อง *กระต่ายแก้ว* กับวรรณกรรมเยาวชนเรื่องอื่นๆ จะช่วยเน้นบทบาทของคุณครูให้เด่นยิ่งขึ้น เพราะในเรื่อง *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* และเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* คุณครูไม่มีบทบาทช่วยเหลือเด็กนักเรียนให้คลายความทุกข์จากสงคราม ขณะที่เรื่อง *ซาตาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* และเรื่อง *เด็กหญิงอึตะ* ไม่ได้กล่าวถึงบทบาทของคุณครูไว้เลย

ในเรื่อง *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* มิเอะโกะเรียนรู้เรื่องสมบัติชิ้นที่ห้าจากคุณครูศิลปะของเธอก่อนจะเกิดเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่นางาซากิ คุณครูอะระกิ (Araki) สอนให้เด็กหญิงรู้จักสมบัติชิ้นที่ห้าซึ่งเป็นองค์ประกอบของศิลปะการวาดอักษรภาพคันจิ ได้แก่ ฟูกันขนสัตว์แท้ชั้นดี แท่งฝนหมึก งานฝนหมึกทำจากหินมีรูปร่างอย่างสระดอกบัวและกระดาษม้วนที่ทำจากข้าว คุณครูบอกว่ามิเอะโกะโชคดีที่เกิดมาพร้อมกับสมบัติชิ้นที่ห้า คือ จิตใจที่งดงาม เมื่อวาดรูป ความงดงามจากใจถ่ายทอดสู่มือต่อไปยังฟูกันและปรากฏออกมาบนผืนกระดาษ ผู้ประพันธ์เลือกให้คุณครูอะระกิเป็นผู้สอนความหมายของจิตใจที่งดงามกับศิลปะ แต่ผู้ประพันธ์ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าคุณครูได้ช่วยเหลือให้เด็กหญิงเข้าใจความหมายของสมบัติชิ้นที่ห้า เมื่อมิเอะโกะได้รับผลกระทบจากระเบิดปรมาณู มิเอะโกะเกิดอาการหวาดผวาและไม่มีความสุขจนไม่สามารถวาดรูปได้ บทบาทของคุณครูอะระกิมีเพียงคำสอนที่อยู่ในความนึกคิดของมิเอะโกะเท่านั้น ต่อมามิเอะโกะย้ายโรงเรียนเพราะถูกส่งไปพักฟื้นจิตใจกับปู่และย่าในไร่ เพื่อรับอากาศบริสุทธิ์และรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ คุณครูประจำชั้นที่โรงเรียนใหม่เป็นผู้หญิงชื่อซุซูกิ (Suzuki) คุณครูอ่อนโยนและมีน้ำเสียงที่นุ่มนวล แต่ครั้งแรกคุณครูไม่มีบทบาทช่วยเหลือให้เด็กหญิงรู้สึกดีขึ้น แม้คุณครูจะกล่าวกับเพื่อนร่วมชั้นให้ช่วยดูแลต้อนรับนักเรียนใหม่ในช่วงโอมเลขคณิต แต่มิเอะโกะกลับรู้สึกกดดันเพราะยังกังวลกับเหตุการณ์ในอดีตและบาดแผลที่มีอยู่ เมื่อเปรียบเทียบกับวรรณกรรมเยาวชนเรื่องที่ถูกกล่าวไปแล้ว บทบาทของคุณครูอะระกิ

ที่โรงเรียนเก่าเป็นเพียงตัวละครซึ่งโยงสู่ประเด็นที่ผู้ประพันธ์ต้องการเท่านั้น ส่วนคุณครูซุสูกิที่โรงเรียนใหม่ไม่มีบทบาทช่วยเหลือมิเอะ โกะโดยตรงในตอนแรก แต่เมื่อมิเอะ โกะขาดเรียนไป คุณครูช่วยมิเอะ โกะทางอ้อมด้วยการสอนเพื่อนร่วมชั้นเรียนเรื่องเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูทำให้เพื่อนๆ เข้าใจมิเอะ โกะมากขึ้นและชมว่ามิเอะ โกะเป็นคนกล้าหาญ มิเอะ โกะจึงมีความสุขที่โรงเรียนมากขึ้น บทบาทของคุณครูในเรื่องจึงมีทั้งที่เป็นตัวละครเชื่อมโยงเหตุการณ์สำคัญกับบทบาทช่วยเหลือนักเรียนเมื่อถึงภาวะสำคัญ เช่น การขาดเรียนของมิเอะ โกะทำให้คุณครูเริ่มหาทางช่วยเหลือด้วยการให้ความรู้เรื่องระเบิดปรมาณูแก่เด็กที่ไม่มีประสบการณ์ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและคุณครูในเรื่องยังมีลักษณะผิวเผินเพราะผู้ประพันธ์ไม่ได้แสดงให้เห็นพัฒนาการหรือบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างคุณครูและเด็ก แม้กระทั่งการแก้ปัญหา คุณครูไม่มีบทบาทพูดคุยกับเด็กอย่างใกล้ชิด

เมื่อเปรียบเทียบกับเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ผู้ประพันธ์ไม่ได้ชี้ให้เห็นว่าคุณครูมีสัมพันธภาพที่ใกล้ชิดกับเด็กนักเรียนเช่นเดียวกัน แต่แตกต่างที่ผู้ประพันธ์เสนอว่าโรงเรียนซึ่งเป็นบ้านแห่งที่สองของเด็กถูกทำลายเพราะระเบิดปรมาณู คุณครูที่โรงเรียนของคิโยะมิเสียชีวิตไปถึง 25 คน คุณครูที่มาโรงเรียนหลังเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูมีเพียง 3 คนเท่านั้น

五年のきよしのクラスは、生徒が、たったの四人でした。あまりのことに、先生は、ものもいえないで、ただ、かおをみあわせて、わかれまして。

ในชั้นประถมปีที่ห้าที่คิโยะมิเรียนอยู่ มีผู้รอดชีวิตมาเพียงแค่สี่คนเท่านั้น คุณครูตกใจในความร้ายแรงจนพูดอะไรไม่ออก ทุกคนได้แต่มองหน้าซึ่งกันและกัน อยู่เงียบๆจากนั้นก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

きよしは、うちへかえっても、学校のことは、だまっています。からだのなかに、ぼかんとあながあいたような、そのことを、おじいさんに、うまくいえません。目をつむると、そのぼっかんのあなは、むねのおくのあたりに、黒くしずんでるようなきがしました。⁴⁰

คิโยะมิไม่ได้พูดอะไรเกี่ยวกับสิ่งที่เขารับรู้มาจากโรงเรียนให้ที่บ้านฟัง ความกังวลได้คุกคามเขาจนไม่อาจอธิบายความรู้สึกที่มีอยู่เวลานี้ให้ปู่ฟังได้อย่างแจ่มชัด และเมื่อปิดเปลือกตาลงก็ให้รู้สึกว่ามีหลุมดำนั้นจมหายลงไปในหัวใจของเขาเอง⁴¹

⁴⁰ Hide Oe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, p.117.

⁴¹ อิเอะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 96.

ความร้ายแรงของระเบิดปรมาณูทำลายสังคมของเด็กไปเกือบสิ้นเชิง คุณครูซึ่งควรจะเป็นที่พึ่งของ พวกเขาตายไปพร้อมกับเด็กๆ อีกพันกว่าคน คุณครูที่เหลืออยู่ในสภาพที่หมดกำลังใจ นอกจากนี้ คิ โยะฉึกกับคุณครูอาจไม่ได้สนิทกันมากนัก ความเลวร้ายที่เขาพบไม่อาจบรรเทาลงไปได้ อีกทั้งคิ โยะฉึกไม่ได้เล่าปัญหาให้ครอบครัวฟัง เด็กจึงไม่มีที่ระบายและเก็บปัญหาไว้กับตัวเอง เนื่องจากสังคมของเด็กมีครอบครัว โรงเรียนและเพื่อน แต่แม่และเพื่อนสนิทของคิ โยะฉึกตายจากไปแล้วต่างจากมิเอะ โกะ ในเรื่อง *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* ที่มีเพื่อนใหม่ชื่อ โยะฉึกและยังมีพ่อ แม่ ปู่ ย่าครบสมบูรณ์ ขณะที่ พ่อของคิ โยะฉึกยังไม่กลับจากการเกณฑ์ทหาร ส่วนคุณครูสามคนที่เหลือไม่มีบทบาทช่วยเหลือและ ให้ความกำลังใจเขา เหลือเพียงปู่และย่าซึ่งมีวัยแตกต่างกันมากและคิ โยะฉึกสับสนจนเกินกว่าจะเล่าให้ญาติ ผู้ใหญ่ทั้งสองฟัง ปัญหาของคิ โยะฉึกจึงเก็บซ่อนอยู่ในใจของเด็กชายตัวน้อยอย่างเงียบๆ หากคิ โยะฉึกมี คุณครูเป็นที่พึ่งอย่างตัวละครเด็กในเรื่องอื่นๆ ปัญหาของเขาจะมีคนร่วมแบ่งปัน ไม่ทำให้เขาต้อง ทุกข์ใจจนเกิดอาการเครียดทางประสาทตั้งแต่อายุยังน้อย

วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเลือกเสนอเฉพาะผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่สองที่มีต่อเด็ก ญี่ปุ่นทำให้เด็กมีความรับรู้ว่าคุณครูได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมในเหตุการณ์ดังกล่าว เยาวชนญี่ปุ่น ตกเป็นเหยื่อของสงครามทำให้กลายเป็นเด็กกำพร้าและหนักถึงขั้นครอบครัวแตกแยกหรือล่มสลาย สวัสดิภาพของเยาวชนบกร่องทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่เป็นภัย ร้ายจากสงครามส่งผลกระทบต่อสุขภาพเด็กและโครงสร้างสังคม บุคลิกภาพของเด็กแปรเปลี่ยน บาดแผลทางร่างกายและจิตใจส่งผลให้จินตนาการในวัยเด็กที่จะพัฒนาไปสู่วัยผู้ใหญ่ที่มีความสามารถสูญหายไป อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมเยาวชนเหล่านี้เสนอว่าเด็กที่ได้รับความรักจาก ครอบครัวแม้จะไม่พร้อมหน้า พวกเขาจะสามารถผ่านอุปสรรคไปได้ อีกส่วนหนึ่งเด็กที่ขาดที่พึ่งทาง ครอบครัวจะมีคุณครูคอยช่วยเหลือเป็นที่พึ่งทางใจ คุณครูที่ดีจึงควรมีความรักและความเมตตาต่อลูกศิษย์เหมือนเป็นลูกหลานในครอบครัว หากเด็กไม่มีคุณครูเป็นที่พึ่ง เด็กก็ไม่อาจข้ามผ่านความ โหดร้ายของสงครามไปได้ ญี่ปุ่นจึงยังคงพยายามรักษาสังคมครอบครัวแบบเดิมไว้

สถาบันนวัตกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

ทัศนคติเกี่ยวกับสงคราม

สงครามโลกครั้งที่สองกับผลกระทบของสงครามในวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นทำให้เห็นทัศนคติที่สำคัญของผู้ประพันธ์ที่ต้องการให้สงครามเป็นบทเรียนสร้างสันติภาพ และต่อต้านนโยบายชาตินิยม โดยเหตุที่มีความเชื่อว่าชาตินิยมทหารคือความผิดพลาดที่ทำให้ญี่ปุ่นแพ้สงคราม ส่งผลให้เด็กและประชาชนต้องทนแบกรับความทุกข์ไว้

5.1 สงครามในฐานะบทเรียนเพื่อสันติภาพ: บาดแผลที่ไม่ควรผัดขำอีก

เด็กในยุคสงครามมีชีวิตที่แตกต่างจากเด็กช่วงหลังสงคราม เด็กที่เกิดและเติบโตในช่วงสงครามอยู่ท่ามกลางความอดอยากแร้นแค้นและไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือตามปกติ พวกเขาส่วนหนึ่งได้ยินเสียงสัญญาณเตือนภัยระเบิดมาตั้งแต่จำความได้ ตกตอนค่ำจะต้องอยู่ท่ามกลางความมืด หลอดไฟทุกดวงถูกคลุมไว้ด้วยผ้าสีดำเพื่อไม่ต้องตกเป็นเป้าโจมตีทางอากาศ กลางวันออกไปข้างนอกจะต้องสวมชุดที่มีหมวกผ้าบุจนหนาคลุมศีรษะไว้เพื่อกันลูกไฟหรือสิ่งของตกใส่ สภาพชีวิตที่หาความสุขไม่ได้กลายเป็นวิถีชีวิตประจำวันของเด็กญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ในช่วงที่ญี่ปุ่นใกล้แพ้สงคราม ทุกวันเด็กๆต้องออกไปโบกธงและร้องเพลงอวยชัยให้กับเหล่าทหารที่ออกไปรบ พวกเขาร้องแต่เพลงปลุกใจ ไม่มีโอกาสได้ร้องเพลงชื่นชมธรรมชาติหรือเพลงที่มีเนื้อหาสนุกสนานเหมาะกับวัยของเด็กเลย ช่วงที่บ้านเมืองเคร่งเครียดในภาวะสงคราม พวกเขาไม่สามารถแสดงความรู้สึกส่วนตัวเชิงสุนทรียภาพออกมาได้แม้แต่น้อย สงครามทำให้พวกเขากลายเป็นเด็กกำพร้า เป็นโสเภณี เป็นแรงงานและทหารในวัยเด็ก สุดท้ายพวกเขาต้องจากโลกนี้ไปก่อนวัยอันควร เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงกลับสิ้นสุดลงด้วยความรุนแรง โดยถูกระเบิดปรมาณูที่คร่าชีวิตผู้คนไปเป็นแสนคนในระยะเวลาไล่เลี่ยกันถึงสองครั้ง เด็กต้องตกเป็นเหยื่อของสงครามตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งวินาทีสุดท้าย เด็กที่โดนระเบิดและฝนคามีบาดแผลน่าเกลียดน่ากลัวหรือมีร่างกายไม่สมบูรณ์ประกอบพิศกรรมชาติ เด็กที่อยู่ในครรภ์มารดาและเด็กที่ไม่มีบาดแผลภายนอกนั้น อวัยวะภายในร่างกายของพวกเขาผิดปกติเพราะได้รับสารกัมมันตภาพรังสี เมื่อโตขึ้นจึงค่อยพบว่า เป็นโรคลิวคีเมีย และต้องตายในที่สุด สงครามจึงมีแต่ด้านมืด จุดเริ่มต้นและบทลงท้ายล้วนนำมาแต่ความเจ็บปวด ความโหดร้ายของสงครามเป็นบาดแผลระยะยาวและเป็นภาพหลอนในจิตใจ เด็กรุ่นใหม่ที่มีชีวิตสะดวกสบาย สภาพแวดล้อมครบครันด้วยอุปกรณ์ทางเทคโนโลยี ความบันเทิงและมีอิสระเสรีภาพ ย่อมไม่ตระหนักถึงผลร้ายของสงคราม คำว่า *สันติภาพ* จึงไม่ใช่คำที่ชาวซังโจสำหรับเด็กรุ่นหลังสงคราม ผู้ประพันธ์จึงได้พยายามเสนอภาพความป่าเถื่อนของสงครามและผลกระทบของสงคราม

ผ่านวรรณกรรมเยาวชนเพื่อให้สงครามเป็นบทเรียนสร้างสันติภาพ เพื่อที่เด็กจะไม่ต้องตกเป็นเหยื่อของความป่าเถื่อนนี้อีก เพื่อพวกเขาจะได้เข้าใจความหมายของ *สันติภาพ* ได้ถ่องแท้ขึ้น

5.1.1 บทเรียนของความผิดพลาด: ต้นเหตุแห่งสงคราม

เรื่อง *กระต่ายแก้ว* และ *ยี่สิบสี่ดวงตา* แสดงความคิดว่ารัฐและเศรษฐกิจตีกรอบชีวิตของประชาชนทำให้ไม่มีทางเลือก เนื่องจากกองทัพใช้บทลงโทษที่รุนแรงและความยากจนที่บีบให้ต้องเอาตัวรอด ประกอบกับวัฒนธรรมทางสังคมที่เข้มข้นเรื่องบุญคุณและชาตินิยมเป็นพื้นฐาน ในทัศนะของผู้ประพันธ์ การดำเนินนโยบายของรัฐและพฤติกรรมของประชาชนที่ยอมอยู่ในกรอบของสังคมเป็นความผิดพลาดที่ทำให้เกิดสงคราม

5.1.1.1 บทเรียนเรื่องการดำเนินนโยบายของรัฐ

เรื่อง *กระต่ายแก้ว* เสนอว่าการตัดสินใจของผู้นำหรือกองทัพที่ล่าช้าเป็นต้นเหตุที่ทำให้ประชาชนต้องประสบเคราะห์กรรม ดังตัวอย่างเมื่อโทะมิโกะฟังกระแสพระราชดำรัสที่ถ่ายทอดทางวิทยุเรื่องญี่ปุ่นประกาศแพ้สงครามว่า “เมื่อกล่าวถึงความยากลำบากที่จะเกิดขึ้นมากมายข้างหน้า เราควรจะอดทนแม้ในสิ่งที่ทนได้ยากเพื่อปกป้องประเทศ” โทะมิโกะรู้สึกตกใจและเห็นว่ารัฐบาลควรยอมแพ้เพื่อรักษาชีวิตของประชาชนมากกว่าที่จะเอาชนะจนกระทั่งสูญเสียทุกอย่าง แล้วสุดท้ายต้องยอมแพ้อยู่ดี

“If we were going to lose the war anyway, why didn't we do it earlier? We should have surrendered before Tokyo was destroyed. The whole country's been bombed; Hiroshima and Nagasaki were torn apart by some new kind of bomb. If we had surrendered earlier, who knows how many lives might have been saved? Mother and Father would still be alive and our home would still be standing. There's something wrong with the military leaders. Surrender! They're making fools of us!”¹

ตามเนื้อเรื่องดังกล่าว ตัวละคร โทะมิโกะรู้สึกโกรธ สับสนและร้องไห้ ส่วนคำพูดของ โทะมิโกะ แสดงทัศนคติของเธอในฐานะผู้ประพันธ์ ประชาชนชาวญี่ปุ่นและเหยื่อของสงครามว่า รัฐบาลควรยอมแพ้สงครามตั้งแต่ต้น คือตั้งแต่ที่โตเกียวถูกทำลายจนย่อยยับ เนื่องจากครอบครัวของเธอเป็นเหยื่อจากเหตุการณ์ครั้งนี้ รัฐควรตัดสินใจอย่างเร่งด่วนเพื่อปกป้องชีวิตและครอบครัวประชาชนให้ได้มากที่สุด ไม่ใช่ยอมแพ้เมื่อประเทศทั้งประเทศถูกทำลายหรือเมื่อฮิโรชิมา และนางาซากิถูกทิ้งระเบิดปรมาณูทำให้กลายเป็นตำนานทางประวัติศาสตร์ว่าเป็นสถานที่แห่งแรกที่ถูกโจมตีด้วยระเบิด

¹ Toshiko Takagi, Chapter 10 “My Brother Returns 1,” *The Glass Rabbit*, [Online]

ดังกล่าว ประชาชนในเมืองทั้งสองกลายเป็นหนุททดลองอาณาภาพของระเบิดชนิดใหม่ ตัวละครโทะมิโกะรู้สึกเจ็บปวดที่ต้องสูญเสียครอบครัวไปจากสงคราม ผู้นำกองทัพปฏิบัติราวกับว่าชีวิตและครอบครัวของประชาชนไม่มีค่าถ้อยเล่นตลกกับประชาชนและประเทศของตนเอง ปัญหาสงครามในทัศนคติของผู้ประพันธ์จึงเกิดจากการดำเนินนโยบายและตัดสินใจที่ผิดพลาดของกองทัพ แต่เมื่อวิเคราะห์ตัวบทเป็นไปได้ว่าหากญี่ปุ่นชนะสงคราม ความรู้สึกของโทะมิโกะอาจไม่ใช่ความโกรธ แม้จะเสียใจเรื่องครอบครัวแต่อาจรู้สึกดีขึ้นเมื่อมีเหตุผลเรื่องชัยชนะมารองรับความสูญเสียให้เปลี่ยนเป็นการเสียสละเพื่อส่วนรวม อย่างไรก็ตาม ในตอนท้ายของเรื่อง ผู้ประพันธ์ย้ำว่าไม่ต้องการให้เกิดสงครามขึ้นอีก พร้อมทั้งยกสาระสำคัญของบทบัญญัติละเว้นสงครามมากล่าวอ้างไว้และกล่าวว่าชอบสาระสำคัญของบทบัญญัตินี้มากและอยากจะรักษารัฐธรรมนูญฉบับนี้ตลอดไปตราบที่ยังมีชีวิตอยู่เพื่อคนรุ่นหลังจะไม่ทำความผิดพลาดเช่นในอดีต

Article 9. Aspiring sincerely to an international peace based on justice and order, the Japanese people forever renounce war as a sovereign right of the nation and the threat or use of force as a means of settling international disputes. (...)

To have lost the war as well as sacrificed so many lives was the cause of our misery. But as a result we now had a brand-new Constitution. (...) As long as I live, I want to uphold this Constitution. And I hope this account will help succeeding generations to know the bitterness of war so history will never repeat itself.²

โทะมิโกะในฐานะผู้ประพันธ์เลือกใช้มุมมองที่ว่าสงครามเป็นบทเรียนแก่เยาวชนรุ่นหลัง แม้ว่าญี่ปุ่นจะแพ้สงครามและต้องเสียสละชีวิตผู้คนไปมากมาย แต่เมื่อมองว่าความสูญเสียและความขมขื่นของคนรุ่นสงครามทำให้เกิดบทบัญญัติละเว้นสงครามขึ้นมาได้ย่อมเป็นข้อดีสำหรับเด็กและเยาวชน ความรู้สึกของโทะมิโกะเมื่อเป็นเด็กจึงแตกต่างจากตอนที่เป็นผู้ใหญ่ เมื่อยังเป็นเด็ก ตัวละครโทะมิโกะรู้สึกเจ็บแค้นและสับสนกับการตายของคนในครอบครัว รวมไปถึงการเข้ามาของทหารอเมริกันที่ดุร้ายเข้มแข็งแสบไสและใจดีกับเด็กๆ ส่วนตัวละครโทะมิโกะในบทสุดท้ายของเรื่องจะมีบทบาทและน้ำเสียงของผู้ประพันธ์ที่เป็นผู้ใหญ่มากขึ้น โทะมิโกะเลือกแสดงความคิดเห็นว่าความสูญเสียของเธอและเหยื่อสงครามคนอื่นๆจะเป็นบทเรียนที่ทำให้สังคมตระหนักถึงการใช้ความรุนแรงและความผิดพลาดในอดีตมากขึ้นเพื่อที่เด็กรุ่นหลังไม่ต้องประสบความยากลำบากหรือได้รับผลกระทบจากสงครามเหมือนกับตัวเธอเมื่อตอนยังเป็นเด็ก

² Ibid, Chapter 16, "The Brilliance of the Sun 2."

5.1.1.2 บทเรียนเรื่องความนิ่งเฉยของประชาชน

ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ความผิดพลาดส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดสงครามขึ้นคือลักษณะนิสัยที่นิ่งเฉยและเชื่อฟังของคนญี่ปุ่น ตอนที่คุณครู โออิชิพบกับคุณลุงเพื่อนกะลาสีเรือของคุณพ่อทำให้เพิ่งทราบว่าคุณพ่อไม่อยากเป็นทหารเพราะคุณแม่ไม่เคยพูดให้ฟังมาก่อน คุณครู โออิชิจึงสงสัยว่าแม่จะทำตัวเหมือนคนส่วนใหญ่ในสังคมที่มีลักษณะอ่อนน้อม ทำให้ไม่เคยทราบเรื่องดังกล่าว

Had her mother not told her about it because she herself hadn't heard anything from father? Or had she been another quiet, obedient subject?³

ผู้ประพันธ์สร้างให้ตัวละครตั้งคำถามว่าคุณแม่ของคุณครูคือคนส่วนหนึ่งที่วางเฉยและยอมทำตามความต้องการของผู้นำ การตั้งคำถามของตัวละครคือการเสนอแนวคิดของผู้ประพันธ์ว่าลักษณะนิสัยดังกล่าวสนับสนุนให้กองทัพมีอำนาจเด็ดขาด อำนาจของประชาชนเสื่อมถอย ประชาชนควรแสดงความคิดเห็นของตนออกมาเพื่อค้ำกองทัพอันน่ากลัว ตัวอย่างเช่นตัวละครคุณครูอินะจะวะถูกลือว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ ในภายหลังคุณครูถูกปล่อยตัวแต่ไม่สามารถกลับมาประกอบอาชีพครูได้อีกเพราะสังคมไม่ยอมรับ คุณครูมีชีวิตอย่างโดดเดี่ยว เลี้ยงไก่และเก็บไข่ขาย แต่ผู้คนต่างพากันรังเกียจแม้กระทั่งไข่ไก่ของคุณครูราวกับว่าไข่มียาพิษ ซึ่งตามหลักเหตุผลแล้ว ไข่ไก่ไม่ได้มีความผิดและไข่ไก่ไม่ได้เป็นคอมมิวนิสต์

He had not detached himself from the world; on the contrary, it was the world that cast him out. The eggs he raised were scorned as if they were poisonous, and at one time, he had had no customers at all. The time had taught the people to be submissive, to shut their mouths, to close their eyes, and to stop their ears like the proverbial monkeys.⁴

ตัวอย่างคุณครูอินะจะวะนั้นสะท้อนภาพสังคมภายใต้อำนาจของกองทัพที่ประชาชนอยู่ภายใต้ความควบคุมของผู้นำ แม้คุณครูอินะจะวะจะไม่มีความคิดและไข่ไก่คือไข่ที่ออกมาจากแม่ไก่ ไม่ใช่ลูกของคุณครู แต่เมื่อกองทัพบอกว่าเขาเป็นคอมมิวนิสต์ทำให้ไม่มีใครกล้าข้องเกี่ยวกับเขา ผู้ประพันธ์จึงกล่าวว่าการเวลาสอนให้ประชาชนยอมจำนน พวกเขาพากันปิดหู ปิดตา ปิดปากเหมือนลิงสามตัวซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในสุภาษิตญี่ปุ่น ประชาชนทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นแม้จะรู้ว่าไข่ไก่ของคุณครูรับประทานได้เหมือนไข่ไก่ร้านอื่นก็ตาม คุณครูอินะจะวะไม่ได้ตัดขาดตนเองออกจากสังคมแต่ถูกสังคมขับไล่ออกมาต่างหาก ตัวบทดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าลักษณะของการอ่อนน้อมและปฏิบัติตนเสมือนว่า

³ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.177.

⁴ Ibid, p.176.

มองไม่เห็น ฟังไม่ได้ยินและไม่พูดแม้จะเห็นหรือได้ยิน นั่นคือข้อบกพร่องในอดีตของคนที่ปูนช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

ถึงแม้ว่าผู้ประพันธ์จะกล่าวตำหนิข้อผิดพลาดของรัฐและประชาชนในอดีตเพื่อเด็กหรือคนรุ่นใหม่เรียนรู้จากและแก้ไขความผิดพลาดของคนรุ่นพ่อแม่และปู่ย่าของพวกเขา ในทางตรงกันข้าม ผู้ประพันธ์แสดงทัศนคติปกป้องคนในสังคมว่าแท้ที่จริง พวกเราคนญี่ปุ่นไม่ได้ต้องการสงคราม การนำเสนอสำนึกด้านดีของประชาชนช่วยบรรเทาความรู้สึกผิดในอดีตและเด็กญี่ปุ่นรุ่นหลังสามารถอธิบายได้ว่าบรรพบุรุษพวกเขามีความซัดเซงในใจและไม่ได้ต้องการสงครามอย่างที่สังคมโลกเข้าใจ ขณะเดียวกันเด็กจะสังเกตเห็นว่าพวกเขาควรปฏิเสธสงครามทั้งความคิด จิตใจและการแสดงออก หากรู้สึกปฏิเสธสงครามแต่ไม่พยายามต่อต้าน สงครามจะยังคงดำเนินต่อไปและย้อนกลับมาทำร้ายตนเอง

5.1.2 สงครามและสันติภาพกับการรับรู้ของเด็กในวรรณกรรมเยาวชน

ระหว่างเด็กรุ่นสงครามและเด็กรุ่นหลังสงคราม พวกเขาเติบโตอยู่ในสังคมที่มีความซัดเซงตลอดเวลา เด็กรุ่นสงครามตกเป็นเหยื่อของการผลาญชีวิต ความวุ่นวายและความเห็นแก่ตัวทำให้ไม่รู้จักคำว่าสันติภาพ ส่วนเด็กรุ่นหลังสงครามอาจได้ยินหรือเห็นเรื่องราวเกี่ยวกับสงครามจากดินแดนอื่นหรือเรื่องในอดีต พวกเขารู้จักสันติภาพเป็นอย่างดีแต่อาจไม่เคยตระหนักว่ามีอยู่ใกล้ตัวเอง วรรณกรรมเยาวชนเกี่ยวกับสงครามสะท้อนและนำเสนอเรื่องของเด็กที่ตกเป็นเหยื่อสงครามแก่เด็กรุ่นใหม่เพื่อสร้างความเข้าใจและความแตกต่างระหว่างสงครามกับสันติภาพที่เกี่ยวข้องและมีผลกระทบกับพวกเขา เพื่อปลูกฝังทัศนคติต่อต้านสงครามและสร้างเสริมความร่วมมือเรื่องสันติภาพในสังคม

5.1.2.1 เด็กกับความเข้าใจเรื่องสงครามและสันติภาพ

เนื่องจากเด็กอยู่ในวัยที่ขาดประสบการณ์ สภาพแวดล้อมที่พวกเขาอยู่มีผลกับการเรียนรู้และความเข้าใจเรื่องมนุษย์กับสังคม สิ่งแวดล้อมในช่วงสงครามกับช่วงสมัยหลังสงครามเป็นปัจจัยที่ทำให้การรับรู้ของเด็กเรื่องสงครามและสันติภาพมีลักษณะแปรผัน ผู้ประพันธ์สะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนเรื่องการรับรู้ความหมายของสงครามและสันติภาพทั้งสองระยะที่ทำให้เด็กไม่เข้าใจและมองข้ามความสำคัญของสันติภาพ

5.1.2.1.1 ความเคยชินกับสภาพสงครามในวัยเยาว์

ตะอิกิชิในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เป็นเด็กในช่วงสงครามที่ไม่เคยสัมผัสคำว่าสงบสุข ภาวะสงครามทำให้เขาซึมซับเรื่องความขาดแคลน การสู้รบและการหลบภัยจนกระทั่งเกิดความเคยชินและ

คิดว่าสภาพในช่วงสงครามคือวิถีชีวิตปกติของเขา เขาไม่เข้าใจว่าสงครามและสันติภาพต่างขั้วกันอย่างไร ความคิดของเด็กชายจะอภิปิศาจตรงกันข้ามกับความคิดของคุณแม่ไออิดิเมะมอ เขาภูมิใจที่พ่อไปรบและตำหนิแม่ที่ตีใจว่าญี่ปุ่นแพ้สงคราม

He wanted to accuse his mother of having suggested to have lunch despite that serious moment. He had not experienced peace. He had heard he had been born on a dark night during an air drill. He had grown up in blackouts, had gotten used to hearing sirens, (...) Having grown up that way, he was unable to understand why his mother had to hate war that much.⁵

จากตัวบทจะเห็นว่าเด็กชายไม่พอใจและอยากจะทำแม่ที่เรียกให้เขากินข้าวกลางวันทุกๆที่รู้ว่าประเทศแพ้สงคราม ซึ่งเขาถือเป็นเรื่องเคร่งเครียด อะภิปิศาจจึงเป็นเด็กที่ไม่โยยหาสันติภาพแตกต่างจากแม่ของเขา เพราะเขาไม่มีประสบการณ์มากพอและเติบโตมาท่ามกลางความมืดในตอนกลางคืนเพื่อป้องกันการโจมตี เขาคุ่นชินกับทหาร เสียงระเบิด เสียงสัญญาณเตือนภัย รวมถึงการระงับภัยอยู่เสมอ จากการที่เด็กชายไม่เคยเรียนรู้ว่าการไม่มีสงครามทำให้มีความสุขอย่างไร แต่เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอย่างไรในช่วงสงคราม รวมถึงการสนับสนุนของผู้ใหญ่ฝ่ายรัฐและเขาเห็นทุกคนในสังคมปฏิบัติเหมือนกัน ดังนั้น อะภิปิศาจไม่เคยเรียนรู้ที่จะเปรียบเทียบข้อดีหรือข้อเสียระหว่างสงครามกับสันติภาพ เพราะสภาพแวดล้อมทางสังคมสร้างให้เขาเป็นเช่นนั้น ถึงแม้ว่าแม่จะสอนหรือบอกอย่างไร แต่เด็กชายยังคงไม่เข้าใจเนื่องจากไม่มีตัวอย่างให้เห็นชัดเจน

5.1.2.1.2 เด็กที่ไม่เคยสูญเสียสันติภาพ

ตัวอย่างของอะภิปิศาจที่เกิดในช่วงสงครามตรงกันข้ามกับเด็กหลังสงครามที่เกิดมาพร้อมความสะดวกสบายทำให้พวกเขาเคยชินกับความสงบสุขจนไม่รู้สึกรังเกียจคำว่าสันติภาพและไม่ตระหนักถึงภัยร้ายของสงคราม ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ผู้ประพันธ์เห็นว่าการรำลึกเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่จัดเป็นประจำทุกปีในเดือนสิงหาคมนั้น วัตถุประสงค์ของงานเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสภาพสังคมสมัยปัจจุบันที่ความเจริญด้านเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่ คนรุ่นใหม่มองเห็นงานรำลึกที่สำคัญเป็นเพียงงานสังสรรค์รื่นเริงและปฏิบัติตามกันโดยไม่ตระหนักถึงสาเหตุที่แท้จริงของการจัดงานที่ไว้อาลัยให้กับผู้เสียชีวิตและผลกระทบของสงครามที่มีต่อคนเหล่านั้น รวมทั้งนำเรื่องสันติภาพมากล่าวเล่นกันด้วยความคะนอง

⁵ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.197.

女子学生が、いきなりしばふにとびこんで、右手で天をさし、左手をよこにのぼして、平和像をまるたつもりです。みんなが手をたたいて、ゲラゲラわらいます。

นักศึกษาสาวผู้หนึ่งวิ่งไปที่สนามหญ้า แล้วทำท่าเหมือนอย่างรูปปั้นอนุสาวรีย์สันติภาพ โดยชูมือขวาขึ้นบนฟ้า มือซ้ายเหยียดตรงตั้งฉากกับลำตัว ทุกคนพากันปรบมือและส่งเสียงหัวเราะกัน

「ほう！このひと、日本人じゃないな」
“โอ! คิดว่าหล่อนไม่ใช่คนญี่ปุ่น”

「きまつてるよ。はるばる、平和の国からやってきた.....」

“ไม่ใช่คนญี่ปุ่นจริงด้วย หล่อนมาจากดินแดนแห่งสันติภาพ”

アッハッハッ！またわらいが、はじけます。
“ฮา...ฮา...ฮา...” พวกเขาพากันหัวเราะอีกครั้ง

きぬえは、なにか、自分がからかわれたようきがして、目をふせました。

กินูเอะรู้สึกเหมือนถูกล้อเล่นเป็นตุ๊กตลก จึงเบือนหน้าหลบ

「フフ。あの人たち、むじゃきなんだね」⁶
“พวกเขาช่างไร้เดียงสาเกินไปจริงๆ”⁷

จากตัวบท นักศึกษาผู้หญิงซึ่งน่าจะสาวรวมและเคารพพิธีรำลึกถึงผู้เสียชีวิตกลับมีลักษณะกล้าแสดงออกในทางที่ไม่เหมาะสม ล้อเลียนรูปปั้นอนุสาวรีย์สันติภาพที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความสงบสุขหลังสงคราม อีกทั้งนักศึกษาคนอื่นต่างพากันนิกสนุก หัวเราะกับท่าทางล้อเลียนดังกล่าวและเล่นกับคำว่าสันติภาพ ดังข้อความที่ว่านี่ก็ว่าผู้หญิงคนนี่มาจากดินแดนสันติภาพ พฤติกรรมและคำพูดของเด็กนักศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าพวกเขาไม่ให้ความสำคัญกับคำว่าสันติภาพ และมองว่าเป็นดินแดนอีกแห่งหนึ่งหรือเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับตนเอง เนื่องจากเด็กช่วงหลังสงครามไม่เคยประสบความยากลำบากมาก่อนทำให้พวกเขาไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของงานรำลึกถึงผู้เสียชีวิตจากระเบิดปรมาณู เด็กหญิงกินูเอะ ซึ่งเป็นตัวแทนของเหยื่อปรมาณูรู้สึกเสียใจที่เด็กพวกนี้ นำความทุกข์ของเหยื่อสงครามมาล้อเล่นอย่างไม่รู้เดียงสา สันติภาพกลายเป็นเรื่องที่เด็กรุ่นใหม่

⁶ Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, pp.183-184.

⁷ ฮิเดะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 146.

มองข้ามเพราะพวกเขาไม่เคยสูญเสียมันไป แม้ว่าเด็กเหล่านี้จะเป็นคนญี่ปุ่นเหมือนกับคินุเอะ แต่คินุเอะกลับรู้สึกเหมือนอยู่กับคนละที่กับเด็กพวกนั้น คินุเอะจึงบอกป้ายะมะมิตะที่มาร่วมงานด้วยกันว่าเธอฟังไม่ออกว่าคนเหล่านี้พูดภาษาอะไร ป้ายะมะมิตะจึงปลอบใจคินุเอะว่าเด็กเหล่านี้แตกต่างจากคินุเอะที่ไม่มีประสบการณ์เลยไม่เข้าใจความรู้สึกของคินุเอะและเหยื่อสงครามคนอื่นๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเด็กรุ่นใหม่ขาดความเข้าใจเรื่องสงครามกับสันติภาพ และอาจมีผลบั่นทอนความร่วมมือช่วยเหลือเรื่องสันติภาพในสังคมต่อไปในอนาคต ดังนั้น หากว่าเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่เข้าใจสภาพสงครามและความทุกข์ของเหยื่อสงคราม พวกเขาจะเข้าใจความหมายของคำว่าสันติภาพได้ลึกซึ้งมากขึ้น

5.1.2.2 ภาพความแตกต่างระหว่างสงครามและสันติภาพ

ปัญหาสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันส่งผลให้เด็กขาดประสบการณ์และไม่ตระหนักถึงการมีสงครามกับการไม่มีสงครามทำให้รู้สึกว่าสภาพทางสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่นั้นๆ เป็นปกติธรรมดาเรื่องราวในงานวรรณกรรมเยาวชนจึงช่วยเสนอภาพความแตกต่างของความทุกข์จากสงครามและความสุขจากสันติภาพเพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงภัยสงครามและคุณค่าของสันติภาพ เช่น การนำเสนอให้เด็กเห็นระหว่างความกลัวและผลร้ายที่เกิดจากสงครามกับความรู้สึกสบายใจและชื่นชมสันติภาพ

ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ผู้ประพันธ์เสนอความโหดร้ายของสงครามโดยเปรียบเทียบว่าสงครามคือความป่าเถื่อนทำให้ผู้คนสูญเสียสิทธิของตนเองไปในสงคราม มนุษย์ซึ่งควรจะมีชีวิตอย่างมีความสุขตามอายุขัยกลับต้องตายไปอย่างที่ไม่ควรจะเป็น มนุษย์ต้องเผชิญกับความกลัวและความขมขื่นอย่างที่สุด แต่ผลเรื้อรังของสงครามซึ่งเลวร้ายยิ่งกว่าความตาย ความกลัวและความเศร้าคือความเคยชินกับสภาพของสงครามทำให้กลายเป็นคนหยาบกระด้าง เพราะสภาพสังคมญี่ปุ่นในช่วงสงครามนั้นการต่อต้านกระแสสังคมที่กองทัพสร้างขึ้นหมายถึงความตาย เมื่อสงครามสิ้นสุดลง ความรู้สึกในใจผู้คนยังไม่แล้วสิ้น พวกเขายังรู้สึกเหมือนมีสงครามระอุอยู่ภายใน ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นผลร้ายของสงครามว่ามนุษย์จะไม่ใช่มนุษย์ แต่เป็นผู้ที่ไร้จิตวิญญาณและความรู้สึก กระทั่งสงครามยุติแล้วสภาพจิตใจของประชาชนยังอ้าแ่ สันติภาพจึงเป็นสิ่งที่ผู้ประพันธ์มุ่งหมายให้เกิดขึ้นเพราะเมื่อปราศจากสงครามมนุษย์จะไม่ต้องอยู่อย่างขมขื่นและหวาดกลัว

ส่วนเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ผู้ประพันธ์เลือกบรรยายภาพเหตุการณ์ในเมืองอุระกะมิ ตอนที่ถูกล้อมด้วยระเบิดปรมาณูเพื่อให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมรับรู้ภาพเหตุการณ์ครั้งร้ายแรงในอดีต

はいいろの雲が、むくむくとひろがって、うらかみの町しゅうを、おおっています。雲の下くらいそこから、火が、あっちも、こっちでも、もえあがっています。

ควันสีเทาปกคลุมทั่วพื้นฟ้าและตัวเมืองอุระกะมิ เปลวไฟลุกฉานโชนตรงนั้นตรงโน้นภายใต้ก้อนเมฆสีมืดดำ

ぼうだちになっていた、おじいさんときよしは、いきが苦しく、ひざが、がくがくしてきました。

ปู่และคิโยะฉิมิหุดยืนอยู่ตรงนั้น ลมหายใจแทบขาดห้วง แข็งขาสิ้นเทาด้วยความหวาดกลัว

「おじいちゃん、ほら。おんな。おひさんがおんなに、くろらみゆる」(...)

“ปู่คุณั้นสิ! ดวงอาทิตย์เป็นสีดำมืดไปหมดแล้ว” (...)

そのとき大つの雨が、ふってきました。くびやかたにあたると、いたいようです。

ช่วงเวลานั้น ฝนเม็ดใหญ่โปรยปรายลงมา เม็ดฝนที่ปะทะคอและบ่าทำให้รู้สึกเจ็บ

きよしの白っばいうわぎが、雨にぬれたところだけ、黒くそまっています。

เสื้อสีขาวที่คิโยะฉิมิสวมอยู่นั้น จุดใดที่ต้องเม็ดฝนก็แปรเปลี่ยนเป็นสีดำ

へんな雨。手でさわると、油のように、ぎとぎとしてるのです。ふつうでわない。すごくへんなことに、それからずうつとであうのです。⁸

ช่างเป็นฝนที่แปลกประหลาดอะไรเช่นนี้ ยามที่เราสัมผัสก็ให้รู้สึกเหนียวหนึบเหมือนหนึ่งเป็นน้ำมัน คุณแล้วเป็นเรื่องที่ผิดปกติ และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาก็มีเรื่องผิดปกติอยู่เรื่อยๆแทบตลอดเวลา⁹

ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสภาพเมืองในด้านลบ คุณปู่และคิโยะฉิมิตกใจจนขาสิ้นเมื่อท้องฟ้าที่แจ่มใสปกคลุมไปด้วยควันและไฟ ก้อนเมฆสีขาวกลายเป็นสีดำ ดวงอาทิตย์ที่ส่องสว่างดับมืด เสื้อสีขาวถูกฝนดำทำให้ผ้ากลายเป็นสีดำ เมื่อถูกบริเวณร่างกาย ฝนดำจะกัดผิวหนัง การใช้สี

⁸ Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, pp.28-30.

⁹ อิเตะะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 30-31.

ขาวและสีดำทำให้เห็นด้านตรงข้ามและเป็นสัญลักษณ์ระหว่างความดีและความชั่ว ความสงบและความยุ่งเหยิง

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* ผู้ประพันธ์แสดงความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายหลังสงครามสงบลง โทะมิโกะคิดว่าคนรุ่นสงครามจะต้องพยายามแก้ปัญหาเพื่อไม่ให้เกิดสงครามอีก ความวุ่นวายและความกดดันของผู้คนที่ใช้ชีวิตโดยไม่รู้ว่าจะถูกฆ่าตายเมื่อไร ชีวิตที่อยู่ท่ามกลางความตึงเครียด ความกลัวและความหวาดระแวงดังกล่าวแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับความสงบสุขที่ได้รับภายหลังสิ้นสุดสงคราม สันติภาพคือสิ่งพิเศษเมื่อความกลัวที่จะถูกฆ่าตายหายไป

(...)I concluded that my generation would always work things out. Deep down inside I resolved never, for whatever reason, to go to war. (...) Recalling events of the Ninomiya air raid a year earlier, I saw how much harder it was to eke out a bare existence, although the fear of being killed was gone. Peace was a truly wonderful thing.¹⁰

การบรรยายความแตกต่างทางความรู้สึกระหว่างสงครามและภายหลังสงครามสะท้อนความโล่งใจและมีความสุขของตัวละคร เหมือนเมื่อผ่านฝันร้ายหรือเลียดตายจะรู้สึกถึงคุณค่าของการมีชีวิตอยู่ ดังที่กล่าวไว้แล้วเรื่องบทบัญญัติการละเว้นสงคราม ซึ่งโทะมิโกะรู้สึกว่าคุณค่าที่ว่าจะไม่มีสงครามตลอดกาลเหมือนกับวันที่สว่างไสว ดวงอาทิตย์ส่องแสงเป็นประกาย

To me this passage seemed to shine out like the brilliant rays of the sun. We Japanese citizens had renounced war forever.¹¹

ภาพดวงอาทิตย์ที่ส่องแสงสะท้อนการดำรงอยู่ของชีวิต มนุษย์อาศัยแสงสว่างจากดวงอาทิตย์ในการดำเนินชีวิตประจำวันบางอย่าง ดวงอาทิตย์เป็นแหล่งพลังงานและเป็นสัญลักษณ์ของความหวังหรือเป็นนิมิตรหมายที่ดีของการเริ่มต้นวันใหม่ การไม่มีสงครามจึงหมายถึงความอบอุ่นและความปลอดภัย เป็นการเริ่มต้นที่ดีของชีวิต

ผู้ประพันธ์เสนอภาพสงครามทั้งวิธีบอกเล่าอย่างตรงไปตรงมาและวิธีบรรยายภาพที่สั้นกระชับ ไม่ซับซ้อนเพื่อให้เยาวชนได้รับประสบการณ์จากการอ่านทำให้เกิดสำนึกความกลัวและจดจำสภาพของสงครามอยู่เสมอ รวมทั้งสื่อความรู้สึกของการเริ่มต้นชีวิตใหม่หลังสงครามที่ปราศจากความวุ่นวายให้เยาวชนมองเห็นคุณค่าของชีวิตที่ดำเนินไปอย่างเรียบง่ายของพวกเขาว่าเป็นของขวัญพิเศษ ซึ่งควรรักษาเอาไว้เพื่อไม่ต้องเผชิญความทุกข์จากสงคราม

¹⁰ Toshiko Takagi, Chapter 15, “A New Start 2,” *The Glass Rabbit*, [Online]

¹¹ Ibid, Chapter 16, “The Brilliance of the Sun 2.”

5.1.2.3 โลกของเด็กกับบทเรียนทางประวัติศาสตร์

ในเรื่อง *เด็กหญิงโอะกิ* ผู้ประพันธ์เสนอให้เยาวชนสนใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของตนเองและนำไปสู่การเรียนรู้ที่สำคัญอย่างเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูและสงครามโลกครั้งที่สอง นะโอะกิคือตัวแทนของเด็กที่เกิดและเติบโตในยุคที่มีแต่ความทันสมัย ในเมืองหลวงโตเกียวที่เป็นมหานครมีประชากรมากมาย นะโอะกิไม่เคยได้รับรู้เรื่องราวในอดีตเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สองมาก่อน จนกระทั่งได้ไปค้างบ้านคุณตาคุณยายช่วงปิดเทอมหน้าร้อน นะโอะกิเรียนรู้เรื่องระเบิดปรมาณูจากจุดเริ่มต้นเล็กๆที่ลึกลับอย่างแก้อี้เกะสลักสมัยโบราณ แก้อี้เดินได้และพูดได้ที่เฝ้ารอคอยและตามหาเด็กหญิงโอะกิ บ้านของแก้อี้เป็นสถานที่แห่งความทรงจำสมัยก่อน รูปแบบบ้านทรงฝรั่งที่นิยมกันทางใต้ของญี่ปุ่นบ่งบอกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่องที่อยู่อาศัย

วันหนึ่งนะโอะกิตื่นขึ้นมาเพราะได้ยินเสียงคุณตาคุณยายพูดคุยกันเกี่ยวกับเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมาผู้ประพันธ์บรรยายว่ามีคนตายเป็นจำนวนมากจากระเบิดปรมาณู สภาพศพเหล่านี้น่ากลัว นอกจากนี้ สพมีจำนวนมากจนต้องกองสุมกันเพราะไม่มีที่เผา บางคนยังตายไม่สนิทแต่ไม่มีโอกาสรอดแล้วก็คือว่าเป็นคนตาย คนที่ยังไม่ตายจึงถูกขนย้ายมาพร้อมกับศพอื่นๆ เมื่อคุณตาคุณยายรู้ว่านะโอะกิตื่นมาได้ยินเรื่องที่คุยกัน คุณยายตกใจรีบพานะโอะกิเข้านอนโดยไม่ได้เล่าอะไรให้ฟังอีก เมื่อนะโอะกิถามถึงเรื่องที่คุยกัน คุณยายตอบนะโอะกิเพียงว่าเป็นเรื่องเก่า ทำให้นะโอะกิเข้าใจผิดคิดว่าเป็นเรื่องเก่าสมัยซามูไร (Samurai)

—死なれたあと、たたみをとおして、床板に、コリーターがしみたように人形がついておりましたと。それがひとりやふたりでなし……一つの寺に何十人ですわ。庵主さんがわすれられんというたられました。

“เขาพูดกันว่า คนที่นอนตายบนเสื่อ พอดึงเสื่อออกจะมีรอยน้ำมันเป็นสีคล้ำๆ เป็นรูปคนที่นอนอยู่ตรงนั้น ไม่ใช่คนเดียวด้วยนะ---ที่วัดแต่ละแห่งตายกันหลายสิบคน ท่านเจ้าอาวาสบอกว่า ลืมไม่ลงไปตลอดชีวิต”

—男か女か、それもわからん。焼けこげて火もともさんくやに、ぼうっとならんですわとるありさまは、ゆうらいのように見えたといいます。

“เขาบอกว่า คนที่ตายเพราะความร้อนตัวไหม้เกรียมถูกจับให้นั่งฟังข้างฝาห้องที่ไม่มีแสงไฟ จะดูไม่ออกว่าเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย เหมือนตีปิศาจเลยทีเดียวนะ”

—宮島は、神の島じゃというて、人は焼かれんしきたりですもの。かというて、本土の焼き場はいっぱいじゃ。死なれた人をただ積んであったそうですのう。

“ที่มิยะจิมะไม่มีการเผาศพ เพราะถือว่าเป็นเกาะของเทพเจ้า แต่เตาเผาศพทางฝั่งนี้ก็ไม่มีพอจะเผา ต้องกองศพสุ่มไว้อย่างนั้นแหละ”

— どうして運んでこられたのですか。

“เขานายย้ายศพมาได้ยังไงล่ะ”

— やさい船の船底に積んで、その上にふたをしてきましたと。そのあいだに死ぬる人も多かったといいますよ。¹²

“เอาใส่ท้องเรือชนผักมา บางคนยังไม่ตายสนิท”¹³

จากตัวบทแสดงให้เห็นว่าขณะที่นะโอะกิยังไม่รู้ว่าเป็นเรื่องเหตุการณ์ระเบิดปรมาณู ผู้ประพันธ์ได้เล่าให้ผู้อ่านทราบความโหดร้ายของสงครามก่อนตัวละครแล้ว นอกจากนี้ยังสะท้อนความคิดของผู้ประพันธ์ว่า ผู้ใหญ่หรือผู้ปกครองควรบอกเล่าประวัติศาสตร์ของตนเองให้เด็กๆ ทราบมากกว่าที่จะเก็บเอาไว้ เพราะเมื่อคุณยายไม่เล่า แม้นะโอะกิจะกลัวสงครามจากการบังเอิญตื่นมาได้ยิน แต่คำพูดของคุณยายที่ว่า เป็นเรื่องเก่า ทำให้เขาคิดว่าเรื่องเก่าคือเรื่องทีนานมาแล้ว และอาจเกิดขึ้นในสมัยชาмуไร ซึ่งปัจจุบันคงไม่มีทางมีอีกแล้ว เด็กจึงได้รับข้อมูลอย่างผิดๆ ซึ่งมีผลกับการมองโลกและสังคมของเขาต่อไป

หลังจากที่นะโอะกิค่อยๆ เรียนรู้เรื่องราวในประวัติศาสตร์และเหตุการณ์ที่บังเอิญได้ยินเรื่องคนตายจากระเบิดปรมาณู นะโอะกิเริ่มเรียนรู้ประวัติศาสตร์จากการไปพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์โกะพานะโอะกิไปเที่ยวพิพิธภัณฑ์ประจำเมือง แม้นะโอะกิจะไม่ค่อยสนใจเหมือนเด็กทั่วไปที่ชอบกินไอติม วิ่งเล่นหรืออ่านการ์ตูนและเล่นเกมส์ แต่ที่พิพิธภัณฑ์มีเก้าอี้แบบเดียวกับเก้าอี้พูดได้ทำให้เขาสนใจขึ้นมา สะท้อนให้เห็นว่าสถานที่ที่ไม่คิดอยากจะไปนั้นอาจมีสิ่งที่น่าสนใจและตรงกับความต้องการที่ไม่เหมือนกันของแต่ละคนอยู่ก็เป็นได้ ซึ่งผู้ประพันธ์สนับสนุนให้เด็กๆ ไปพิพิธภัณฑ์และท่องเที่ยวทัศนศึกษาเพื่อเรียนรู้เรื่องราวท้องถิ่นที่อาจมีความเชื่อมโยงกับตนเอง

จากนั้นนะโอะอิแอบเก็บปฏิทินสมัยสงครามโลกครั้งที่สองจากบ้านประหลาดของเก้าอี้และนำมาปริกษาริชิโกะถึงปีของปฏิทินที่ขาดหายไปทำให้ทราบเรื่องวันที่ในสมัยก่อนและพบว่าตรงกับวันเกิดเหตุระเบิดปรมาณู รวมทั้งปริกษาคุณตาเรื่องช่างทำเก้าอี้ที่ชื่อ มนะกะตะ มินิชิโร (Munakata Shinkichirō) ซึ่งพบว่าเคยเรียนงานช่างทำเก้าอี้จากต่างประเทศ นะโอะกิจึงค่อยๆ เข้าใจเรื่องราวที่เขาสงสัยจากคุณตาและพิพิธภัณฑ์ เมื่อถึงวันลอยโคมในเดือนสิงหาคม ริชิโกะพา

¹² Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, pp.84-85.

¹³ มิโอะโกะ มะทซุตะนิ, *เด็กหญิงอีตะ*, หน้า 86.

นะโอะกิไปอิโรชิมาร่วมงานรำลึกถึงผู้จากไปจากเหตุการณ์ระเบิดปรมาณู ตัวละครเด็กชายนะโอะกิได้รับรู้เรื่องราวความโหดร้ายของสงครามที่เกิดขึ้นอย่างละเอียดจากริทซ์โกะ นะโอะกิหวาดกลัวจนริทซ์โกะต้องหยุดเล่าภาพเมืองอิโรชิมาทูกอกลม แต่นะโอะกียังคิดว่าเรื่องน่ากลัวนี้เป็นเพียงเรื่องที่ห่างไกลตัวเอง ซึ่งสะท้อนปัญหาเด็กไม่สนใจเรียนรู้ประวัติศาสตร์และสังคมเพราะมองว่าไม่ใช่เรื่องของตนเอง หากทุกคนคิดว่าไม่ใช่เรื่องของตนเอง หนทางที่จะร่วมมือกันสร้างสันติภาพย่อมลดน้อยลง ในที่สุด นะโอะกิจึงตระหนักถึงภัยร้ายของสงคราม นะโอะกิตกใจมากเมื่อทราบจากคุณตาว่าแม่ของเขาเองเกือบเสียชีวิตเพราะเหตุการณ์ระเบิดปรมาณู เพราะถ้าเป็นเช่นนั้น เขาและยูโกะจึงน้องสาวคงไม่มีโอกาสได้เกิดมา เนื่องจากเมื่อก่อนคุณตาเปิดร้านหนังสือที่อิโรชิมาก่อนจะย้ายมาทำงานห้องสมุดที่ฮะนะอุระ อีกทั้งในช่วงสงคราม แม่ของนะโอะกิเรียนอยู่ชั้นมัธยมต้องไปทำงานที่โรงงานผลิตอาวุธทหารทุกวัน แต่วันเกิดเหตุไม่มีวัตถุดิบจึงอยู่ที่ฮะนะอุระ สงครามจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัว แต่อาจเกิดขึ้นกับคนใกล้ตัวหรือคนในครอบครัวเราเองได้

ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าเด็กควรจะไปหาคำความรู้ทางประวัติศาสตร์และสังคมมากกว่าการเที่ยวเล่นไปวันๆ โดยไม่รับรู้เรื่องราวที่สำคัญของตนเอง อีกทั้งการศึกษาหาความรู้นั้นมีหลากหลายวิธี นะโอะกิจึงเรียนรู้เรื่องราวอย่างบังเอิญด้วยตนเองจากเก้าอี้ บ้านทรงฝรั่งและปฏิทินสมัยสงคราม จากบทสนทนาของผู้ปกครอง จากการพูดคุยและเปลี่ยนความคิดเห็นกับฟิร็ทซ์โกะและคุณตา รวมทั้งการเรียนรู้จากพิพิธภัณฑ์และการเข้าร่วมงานของท้องถิ่น แม้นะโอะกิจะไม่ได้เข้าชมพิพิธภัณฑ์เกี่ยวกับระเบิดปรมาณูที่อิโรชิมาระยะเป็นเวลานานแล้ว แต่ริทซ์โกะกล่าวว่ายากให้มาดูถึงแม้ว่าหลักฐานที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์จะเทียบไม่ได้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์จริงนั้นรุนแรงกว่าที่เห็นในพิพิธภัณฑ์มาก แต่อย่างน้อยพวกเขาเด็กๆ ควรศึกษาและชวนขยายหาความรู้ ซึ่งถ้อยคำที่ว่ายากให้มาดูนั้นหมายถึงว่าผู้ประพันธ์อยากให้เด็กๆ ทุกคนมีโอกาสมาดูพิพิธภัณฑ์แห่งนี้หรือพิพิธภัณฑ์อื่นๆ ในประเทศของเด็กแต่ละคน นอกจากนี้ ผู้ประพันธ์บรรยายภาพคนตายและเหยื่อระเบิดปรมาณูเพื่อสะท้อนภาพของสงครามให้เด็กเห็น เนื่องจากสงครามคือบาดแผลในประวัติศาสตร์และไม่ใช่เรื่องไกลตัว เด็กรุ่นใหม่ควรสนใจศึกษาเรื่องสงครามและประวัติศาสตร์เป็นบทเรียนเพื่อเข้าใจคนรุ่นสงครามและเป็นจุดเริ่มต้นของความคิดเรื่องสันติภาพ ทั้งนี้ ผู้ประพันธ์ยังให้เห็นว่าเหตุการณ์ความผิดพลาดดังกล่าวจะต้องไม่เกิดขึ้นอีกเมื่อนะโอะกิได้ไปเคารพและอธิษฐานให้กับผู้ที่เสียชีวิตที่ซากอาคารรูปโดมที่เมืองอิโรชิม่า ซึ่งชาวญี่ปุ่นอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์เตือนใจเหตุการณ์ระเบิดปรมาณู นะโอะกิอ่านหลักจารึกข้อความว่า

安らかにねむってください

จงหลับให้สบายเถิด

あやまちはくりかえしませぬから¹⁴

จะไม่เกิดความผิดเช่นนี้ขึ้นอีกแล้ว¹⁵

ข้อความจารึกดังกล่าวสื่อความรู้สึกของประชาชนชาวญี่ปุ่นที่ประสบเคราะห์กรรมในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง รวมทั้งสะท้อนความคิดของผู้ประพันธ์ที่ไม่ต้องการให้เกิดสงครามอีก ซึ่งถือเป็นความผิดพลาดที่ทุกคนต้องเรียนรู้ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ผู้ใหญ่ควรปลูกฝังให้เขาเข้าใจอย่างถูกต้องตั้งแต่แรก

5.1.3 ถนนสู่สันติภาพในวรรณกรรมเยาวชน

จากการนำเสนอเรื่องความคิดและความรู้สึกของคนญี่ปุ่นในระหว่างสงคราม ความผิดพลาดของกองทัพและประชาชน ความแตกต่างของสงครามและสันติภาพ ปัญหาของเด็กและเยาวชนที่มีต่อการรับรู้เรื่องสงครามและสันติภาพ การเรียนรู้และความสนใจเรื่องสังคมประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับโลกของเด็กสะท้อนทัศนคติของผู้ประพันธ์ที่ต้องการให้สงครามในอดีตเป็นบทเรียนเพื่อสันติภาพ ซึ่งผู้ประพันธ์ได้เสนอวิถีทางที่จะนำไปสู่สันติภาพไว้ดังนี้

5.1.3.1 การเจรจาอย่างสันติวิธี

เรื่อง *กระต่ายแก้ว* เสนอว่าการร่วมพูดคุยและยอมสละให้กันจะเป็นหนทางที่นำไปสู่สันติภาพ ผู้ประพันธ์กล่าวว่าคนทุกคนล้วนเป็นคนดีไม่ควรจะทำสงครามทำลายล้างฝ่ายตรงข้ามเพื่อประเทศของตน ควรเจรจากันเพื่อหาข้อตกลงร่วมโดยปราศจากการสู้รบ ดังคำว่า *การทูตสันติภาพ*

Peace diplomacy. Wasn't that what they were calling it in the newspapers? If two people were supposed to talk things over and avoid violence, couldn't two countries do the same?¹⁶

จะเห็นได้ว่าผู้ประพันธ์เชื่อในความดีของมนุษย์ ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ความรุนแรงเป็นสิ่งที่ระงับและหลีกเลี่ยงได้ มนุษย์ควรใช้หลักขันติและเมตตาเพื่อไม่ต้องผลาญชีวิตประชาชน นอกจากนี้ ด้วยบทสะท้อนให้เห็นว่าในช่วงสิ้นสุดสงคราม หนังสือพิมพ์นิยมใช้คำว่า *การทูตสันติภาพ* (Peace diplomacy) เนื่องจากมีการเจรจาดอกกันระหว่างประเทศต่างๆ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งผู้ประพันธ์คิดว่าการทูตสันติภาพควรเกิดขึ้นก่อนสงครามมากกว่าภายหลังจากสิ้นสุดสงคราม

¹⁴ Miyoko Matsutani, *Futari no Ida*, p.156.

¹⁵ มิโยะโกะ มะทสุตะนิ, *เด็กหญิงอิดะ*, หน้า 151-152.

¹⁶ Toshiko Takagi, Chapter 15, "A New Start 2," *The Glass Rabbit*, [Online]

5.1.3.2 มิตรภาพและความรักคือพลังแห่งสันติภาพ

ในเรื่อง *ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* เอลิเนอร์ โคเออร์ เสนอว่าความรักและมิตรภาพจะช่วยสร้างสันติภาพ ความรักคือสิ่งที่ไม่แปรเปลี่ยน เป็นพลังทำให้หัวใจมนุษย์เข้มแข็งและละเอียดอ่อน เด็กหญิงซาดาโกะจากไปท่ามกลางครอบครัวที่โอบล้อมรอบตัวเธอด้วยความรักและนกกระดาศคือสื่อที่แสดงพลังของสันติภาพ ความปรารถนาที่จะไม่เห็นสงครามบนโลกและไม่มีเด็กหญิงที่ป่วยแบบซาดาโกะอีกต่อไป

นกกระเรียนซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสันติภาพและความมีอายุยืนสื่อถึงความงามและความเป็นอิสระของชีวิตที่ยั่งยืน มนุษย์ไม่ต้องถูกกักขังหน่วงเหนี่ยวหรือบังคับจากสงคราม สันติภาพจึงเป็นสิ่งที่ผู้ประพันธ์เน้นย้ำและต้องการปลูกฝังให้แก่เด็กๆ โดยใช้สงครามครั้งที่ร้ายแรงที่สุดครั้งหนึ่งนี้เป็นบทเรียน

ส่วนเรื่อง *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* เป็นผลงานที่แสดงให้เห็นมุมมองอีกด้านหนึ่งของผู้ประพันธ์ซึ่งไม่ต้องการให้เหตุการณ์ปรมาณูมาขวางกั้นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา มิเอะโกะเป็นตัวละครที่ผู้ประพันธ์สร้างขึ้น เด็กหญิงมีสภาพจิตใจที่ย่ำแย่ หวาดกลัวเหตุการณ์ระเบิดปรมาณูที่นางาซากิ บาดเจ็บและรู้สึกล้ออายแผลเป็นที่มือ สิ่งเหล่านี้ทำให้มิเอะโกะไม่สามารถเขียนอักษรภาพคันจิด้วยพู่กันได้อีก แต่มิเอะโกะกลับมวาดรูปอักษรภาพได้อีกครั้งเพราะมิตรภาพระหว่างเพื่อนที่ชื่อโยะมิ ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าสงครามทำให้หัวใจที่ดิ่งงมนั้นหายไป มิตรภาพ ความรักและจิตใจที่งดงามเป็นสิ่งที่จะช่วยเยียวยาและสมานรอยแผลในอดีต

5.1.3.3 อดีต: บทเรียนที่ไม่ควรจดจำ

ในเรื่อง *มิเอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* มิเอะโกะมีลักษณะจมอยู่กับอดีตและฝันร้ายถึงเหตุการณ์ระเบิดปรมาณู พ่อแม่ของมิเอะโกะตัดสินใจส่งลูกสาวไปพักฟื้นยังต่างจังหวัดที่ไร่ของคุณปู่คุณย่า ปู่ของมิเอะโกะสอนให้หลานเรียนรู้ที่จะลืมความเจ็บปวดและใช้ชีวิตต่อไปอย่างเหมาะสมและมีความสุขกับเรื่องใหม่ๆในชีวิต

“Spilled water never returns to the glass,” Grandpa explained. “It means that one should not worry about things that cannot be changed.”

He paused to puff on his cigarette. Then he went on, “Like Japan losing the war. Like all that has been lost or hurt by bomb.” And glancing quickly at Mieko, “Like your hand being injured, and your parents sending you to us”¹⁷

¹⁷ Eleanor Coerr, *Mieko and the fifth treasure*, pp.13-14.

จากตัวบทคำพูดที่ปู่สอนหลานสะท้อนความคิดของผู้ประพันธ์ว่าสงครามคือบทเรียน อดีตคือสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วและกลับไปแก้ไขไม่ได้เหมือนกับน้ำที่กระลอกออกจากแก้ว เราไม่สามารถนำน้ำที่หกกลับมาได้ แต่เรารินน้ำใหม่ลงไปได้ ดังนั้น เราควรเลือกที่จะไม่กังวลหรือจมอยู่กับอดีตที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่เราสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้ เติมเต็มส่วนที่ขาดหายและก้าวต่อไปเพื่อปัจจุบันและอนาคตที่ดีขึ้น ความคิดของคุณปู่ข้างต้น ใกล้เคียงกับความคิดของผู้ประพันธ์เรื่อง **กระต่ายแก้ว** ที่แม้ว่าโทะมิโกะจะผ่านมรสุมชีวิตอย่างหนักหน่วงจนเกือบอยากตายไปให้พ้นปัญหาแต่ในที่สุด โทะมิโกะคิดได้ว่าจะไม่เศร้าเสียใจกับเรื่องในอดีตอีกต่อไป แต่จะก้าวต่อไปข้างหน้าอย่างสร้างสรรค์ โดยเปรียบเทียบกับความเปลี่ยนแปลงในประเทศว่า ระบบอบการปกครองของญี่ปุ่นยังเปลี่ยนจากเผด็จการทหารเป็นประชาธิปไตย และองค์จักรพรรดิเปลี่ยนสถานะจากเทพอวตารเป็นมนุษย์ธรรมดา สังคมย่อมจะเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ตัวโทะมิโกะเองจึงสัญญาต่อหน้าหลุมศพพ่อแม่ว่าจะไม่ร้องไห้เสียใจกับเรื่องราวเก่าๆอีก

ในเรื่อง **ความทรงจำเดือนสิงหาคม** ผู้ประพันธ์แสดงทัศนคติของชาวญี่ปุ่นที่รังเกียจทหารอเมริกันเปรียบเทียบกับชาวญี่ปุ่นที่ยอมเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่อชีวิตใหม่แม้จะถูกประณามว่ารับใช้พวกศัตรูก็ตาม ตามเนื้อเรื่องตัวละครคุณปู่ยอมรับไม่ได้ที่ป้ายะมะมิตะไปทำงานให้กับฐานทัพอเมริกันในญี่ปุ่นช่วงหลังสงคราม

ハローさんと、うまくもだちになって、なにかもらってる子を見ると、おじいさんは、むかむかするのですが、きょうのように、しずみこんでるこどもは、こまります。

แม้ปู่จะไม่สบายใจที่เห็นพวกเด็กๆ ไปผูกมิตรกับคุณเฮลโลและได้รับแจกของขวัญ ที่ว่าการที่ได้เห็นเด็กอย่างกิโยะมิกลายเป็นเด็กเก็บกด มันเป็นเรื่องหนึ่งที่ทำให้ปู่เป็นกังวล

はらがたつといえ、山下のお婆さんです。英語がすこし、しゃべれるとかで、アメリカ軍の売店で、はたらいています。もちまえのようきなたちで、人気者になってるとか..... なんでもやらなきや、くらしていかれん、というけれど。

คนที่พวกเขาทนไม่ได้เลยก็คือป้ายะมะมิตะ ซึ่งไปทำงานเป็นพนักงานขายของที่ฐานทัพอเมริกัน ป้ายะมะมิตะพูดภาษาอังกฤษได้นิดหน่อย พวกเขาพูดกันว่าป้าเป็นที่นิยมชมชอบของเหล่าทหารอเมริกันมาก เพราะเป็นคนร่าเริง แจ่มใส.... เราต้องทำงานทุกอย่างเพื่อให้ดำรงอยู่ได้

「きしよくがわりい！」と、おじいさんは、はきだすようにいうのだした。¹⁸

“นารังเกียจ” ปู่โพล่งคำนี้ออกมา¹⁹

จากตัวบทคุณปู่ไม่ชอบทหารอเมริกันที่มาแจกลูกอมเด็กๆ แต่คุณปู่กลับรู้สึกไม่สบายใจที่คิโยะมิเก็บกอดแตกต่างจากเด็กคนอื่นๆ คุณปู่รังเกียจที่คุณป้าซึ่งเป็นชาวญี่ปุ่นไปทำงานให้กองทัพอเมริกัน ซึ่งเป็นมุมมองของชาวญี่ปุ่นรุ่นเก่าที่ติดกับความรู้สึกว่าสหรัฐอเมริกาคือผู้บุกรุกและยึดครอง และเป็นผู้ถล่มญี่ปุ่นด้วยระเบิดปรมาณูทำให้คนตายมากมาย ส่วนคุณป้ายะมะมิตะคือคนญี่ปุ่นที่ปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อให้อยู่รอดและสามารถทำงานเลี้ยงตนเองได้ ซึ่งป้ายะมะมิตะและคุณปู่ต่างได้รับผลกระทบจากระเบิดปรมาณูทั้งคู่ แต่คุณปู่เสียชีวิตตรงกันข้ามกับคุณป้าที่มีชีวิตอยู่ต่อไป สะท้อนให้เห็นว่าคุณป้าเลือกที่จะไม่จมอยู่กับอดีตทำให้สามารถมีชีวิตต่อไปได้ ส่วนคิโยะมิล้ายคุณปู่ที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนตนเองได้ คิโยะมิจึงกลายเป็นเด็กมีปัญหาและไม่สามารถผ่านปัญหาไปได้ต่างจากเด็กหญิงมิเอะ โกะที่สามารถกลับมาวาดรูปอักษรคันจิได้ใหม่

จากการศึกษาวรรณกรรมเยาวชนทั้งหมดพบว่าผู้ประพันธ์เสนอทัศนคติเกี่ยวกับบทเรียนจากสงคราม ความโหดร้ายที่เกิดขึ้นสร้างรอยแผลในใจคนระยะยาว การที่ญี่ปุ่นนำพาประเทศเข้าสู่สงครามและการที่สหรัฐอเมริกาทิ้งระเบิดปรมาณูที่ฮิโรชิมาและนางาซากิคือความผิดพลาดที่ควรจดจำไว้เพื่อสอนไม่ให้คนรุ่นต่อไปกระทำผิดอีก ชะกะเอะ ทัซุโอะอิและโทะมิโกะ ทะกะงิ พยายามที่จะบอกว่าความจริงแล้วประชาชนญี่ปุ่นไม่ได้ต้องการสงครามแต่พวกเขากระทำตามหน้าที่เนื่องจากมีลักษณะนิสัยที่ถูกหล่อหลอมให้เชื่อฟังผู้นำและปฏิบัติตามพวกพ้อง ความผิดพลาดจึงเกิดจากการดำเนินนโยบายของกองทัพบกและค่านิยมของคนในสังคม เนื่องจากการต่อต้านและไม่เชื่อฟังกลุ่มจะต้องถูกลงโทษอย่างรุนแรง ทั้งนี้ ชะกะเอะ ทัซุโอะอิ, อิเดะ โอเอะและโทะมิโกะ ทะกะงิ เปรียบเทียบความแตกต่างของสงครามและสันติภาพผ่านชีวิตและความรู้สึกของตัวละคร สะท้อนปัญหาเด็กและเยาวชนที่ไม่เข้าใจความโหดร้ายของสงครามและคุณค่าของสันติภาพ ส่วนมิโยะ โกะ มะทซุตะ นิสอนให้คนรุ่นใหม่เรียนรู้ประวัติศาสตร์และสังคมของตนเองด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การสอบถามจากผู้ใหญ่และการทัศนศึกษา ตัวละครเด็กชายนะโอะกิเป็นตัวแทนของเด็กรุ่นหลังที่สนใจเรียนรู้จากสิ่งรอบตัวนำไปสู่การเรียนรู้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความเชื่อมโยงกับชีวิตครอบครัวของตนเอง นะโอะกิเห็นใจเหยื่อสงครามเพราะเขาเรียนรู้ว่าตัวเองมีโอกาสเป็นตกเหยื่อผู้เคราะห์ร้ายเช่นเดียวกัน เขาชวนจึงควรตระหนักถึงภัยสงครามเหมือนนะโอะกิ เพราะสงครามอาจเกิดขึ้นกับครอบครัวของเราและคนที่เรารักเมื่อไรก็ได้ ส่วนวิถีทางที่จะนำไปสู่สันติภาพนั้น โทะมิ

¹⁸ Hide Oe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, pp.118-119.

¹⁹ อิเดะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 96-97.

โกะ ทะกะจิเชื่อในความดีของมนุษย์ มนุษย์จึงควรหลีกเลี่ยงความรุนแรงด้วยการเจรจาหาข้อสรุปเพื่อแก้ไขความขัดแย้ง ส่วนเอลลีนอร์ โคออร์เชื่อว่าความรักและมิตรภาพระหว่างกันจะนำไปสู่สันติภาพ และช่วยลดความขัดแย้งในอดีต เอลลีนอร์หวังว่าชาวญี่ปุ่นจะไม่จดจำเรื่องราวในอดีตให้เป็นอุปสรรคต่อปัจจุบันและอนาคตแต่จะจดจำเพื่อเรียนรู้เท่านั้น ซึ่งอิเคะ โอเอะแสดงให้เห็นบทลงท้ายที่แตกต่างกันระหว่างคนที่เรียนรู้อดีตและปรับเปลี่ยนตนเองอย่างป้าะมะมิตะกับคุณปู่ที่จดจำอดีตด้วยความแค้น และอิโอะมิที่ได้รับผลกระทบจากสงครามจนไม่สามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้ เด็กและเยาวชนจึงควรเปิดใจให้กว้าง หัดสนใจสิ่งต่างๆรอบตัวและเรียนรู้เรื่องสงครามเพื่อเชื่อมโยงกับโลกของตนเอง ให้สงครามเป็นบทเรียนนำไปสู่ความใส่ใจผู้อื่น สันติภาพจะเริ่มดีขึ้นจากสังคมเล็กๆของเด็กและคิดตรงอยู่ในความนึกคิดของพวกเขาไปสู่สังคมแห่งสันติภาพที่กว้างใหญ่ขึ้น

5.2 แนวคิดต่อต้านนโยบายชาตินิยมและความเป็นวีรบุรุษในสงคราม

อนาคตของเด็กนักเรียนญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐและกองทัพบก อาชีพที่พวกเขาต่างใฝ่ฝันคือการเป็นทหารรับใช้ชาติ เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นในขณะนั้นส่งเสริมนโยบายชาตินิยม รัฐอาศัยระบบการศึกษาสร้างความคิดชาตินิยมให้แก่เด็กญี่ปุ่น ภาพลักษณ์ของทหารคือคนที่มีเกียรติ การตายในสมรภูมิจึงจะได้ยกย่องว่าเป็นวีรบุรุษช่วยชาติ ผู้ประพันธ์เห็นว่าความคิดดังกล่าวไม่ถูกต้อง เด็กควรได้รับการปลูกฝังให้รักเพื่อนมนุษย์ การรับใช้ชาติไม่ใช่การเสียสละชีวิตเพื่อสงคราม

5.2.1 ภาพลักษณ์ทหารในความคิดของเด็ก

ยี่สิบสี่ดวงตา และ *กระต่ายแก้ว* สะท้อนภาพรวมทางความคิดของเด็กญี่ปุ่นในช่วงสงครามที่มีความเชื่อแน่วแน่ไปตามนโยบายของกองทัพ ผู้ประพันธ์สะท้อนภาพลักษณ์ทหารในความคิดเด็กที่มีแต่ข้อดี เด็กญี่ปุ่นจึงอาสาสมัครเป็นทหารตามที่กองทัพตั้งเป้าหมายไว้อย่างง่ายดาย

5.2.1.1 ทหาร: อาชีพในฝันของเด็กญี่ปุ่นช่วงสงคราม

ปัจจุบันอาชีพในฝันของเด็กก่อนข้างหลากหลาย แต่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ทหารหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับทหารเป็นอาชีพในฝันของเด็กญี่ปุ่นทั้งเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง เนื่องจากช่วงต้นของสงคราม กองทัพได้รับชัยชนะเหนือดินแดนแมนจูเรียในประเทศจีน กองทัพเปรียบเสมือนความหวังของประเทศที่จะช่วยปิดเป้าพิสัยทางเศรษฐกิจ ทหารที่กลับจากฐานทัพในแมนจูเรียจะได้รับผลประโยชน์ค่อนข้างมาก เด็กที่ยังเล็กอยู่เมื่อเห็นตัวอย่างทำให้อาจจดจำข้อดีของทหาร โดยไม่ทันได้เปรียบเทียบกับข้อเสียของการไปรบในดินแดนอื่น

ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เด็กนักเรียนชายต่างอยากเป็นทหารกันหมด ทะคะฉิมูกุชายชาวประมงบอกคุณครูโออิฉิมิตั้งใจจะเป็นทหารเรือเมื่อเรียนจบ คุณครูโออิฉิมิไม่เข้าใจว่าทำไมเด็กๆ ถึงอยากเป็นทหาร ส่วนทะคะฉิมิอยากเป็นทหารเพราะเห็นตัวอย่างจากพี่ชาย ซึ่งไปรบที่เกาหลีและแมนจูเรีย พี่ชายของเขากลับบ้านมาพร้อมกับยศสิบโท ทะคะฉิมิรู้สึกตื่นเต้นและคิดว่าถ้าเขาเป็นทหารเรือจะได้ยศเป็นถึงสิบเอกและมีเงินเดือนประจำอีกด้วย

“If you’re determined to be an N.C.O., you can easily go up to the rank of a sergeant, I hear. N.C.O.’s get monthly salaries, too.” Tadashi spoke for the course of life he had chosen.

Takeichi retorted loudly: “I’m going to be a cadet. You can’t beat me, Tanko. I’ll be a second lieutenant right away.”

Kichiji and Isokichi looked envious. Unlike Takeichi and Tadashi, they belonged to families that lived from hand to mouth. There was no guessing how they might talk with their families about war, and yet it was certain that they would be drafted eventually like the others, whether or not it was their wish.²⁰

ตัวบทข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าทะคะฉิมิรับฟังคำสั่งของทะคะฉิมิว่าจะไปเป็นทหารบกและเขาจะได้ยศนายสิบโท เมื่อโออิซะกิฉิมิและ คิชิจิได้ฟังต่างรู้สึกอิจฉาคนทั้งคู่เพราะครอบครัวของพวกเขาอาจต้องหาเข้ากินค่าไปวันๆ อาชีพทหารเปรียบเหมือนใบเบิกทางที่นำไปสู่ความสำเร็จตามความคิดของเด็กๆ เนื่องจากได้รับประโยชน์มากมาย ไม่ว่าจะเป็นเกียรติยศ ชื่อเสียงและรายได้ โดยที่พวกเขาไม่รู้เลยว่าอย่างไรก็ตาม พวกเขาจะต้องเกณฑ์ทหารในที่สุด ดังนั้น ไม่ว่าทหารจะเป็นความใฝ่ฝันของพวกเขาหรือไม่ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง รัฐเป็นผู้กำหนดอนาคตของประชากรเด็กไว้แล้ว

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* แม่กระทั่งเด็กผู้หญิงอย่างโทะฉิมิโกะยังเคยคิดฝันว่าเมื่อโตขึ้นอยากเป็นนางพยาบาลประจำกองทัพเพื่อช่วยเหลือทหารที่บาดเจ็บในสนามรบ ทั้งนี้ พี่ชายสองคนของโทะฉิมิโกะซึ่งอยู่เพียงชั้นมัธยมศึกษาปีที่สี่และห้าต่างอาสาสมัครเป็นทหารก่อนถึงวัยที่จะต้องเกณฑ์ทหาร พี่ชายคนหนึ่งเลือกเป็นทหารเรือ ส่วนอีกคนหนึ่งเลือกเป็นทหารบก ผู้ประพันธ์บรรยายว่าพี่ชายของโทะฉิมิโกะจากบ้านไปรบด้วยคำพูดง่ายๆ ที่บอกว่าพวกเขาไปปกป้องประเทศ

Burning with youthful vigor and idealism, they stepped forward, saying very simply and artlessly that they would protect the country.²¹

²⁰ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.157.

²¹ Toshiko Takagi, Chapter 2, “A Promise to Meet Again 1,” *The Glass Rabbit*, [Online]

ตัวละครเด็กเหล่านี้สะท้อนภาพของเด็กญี่ปุ่นรุ่นหนึ่งที่ถูกรัฐบาลทหารใช้ความเขาวัวและอ่อนต่อโลกเป็นสะพานสร้างลัทธิทหารชาตินิยม จะเห็นได้ว่าพี่ชายของโทะมิโกะพูดจาแบบชื่อกง่าย ๆ ตามประสาเด็ก พวกเขาไม่ได้คิดอะไรที่เป็นเหตุเป็นผลมากกว่านี้ ผู้ประพันธ์เน้นเสมอว่าพี่ชายของเธอหรือเด็กญี่ปุ่นที่มีความคิดชาตินิยมนั้นอายุยังน้อยเหลือเกินแสดงทัศนคติที่ว่าเด็กยังอ่อนประสบการณ์ พวกเขาจึงไม่นึกกลัวสิ่งใดและไม่รู้เท่าทันผู้ใหญ่ที่เป็นผู้นำ รวมถึงไม่เข้าใจความรู้สึกของครอบครัวที่รอคอยพวกเขาด้วยอย่างสิ้นหวัง

5.2.1.2 ทหาร: บทบาทวีรบุรุษผู้กล้า

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* ยูกิโอะพี่ชายของโทะมิโกะซึ่งมีอายุเพียงแค่ 17 ปีในขณะนั้นบอกร้องสาวว่า เขาไม่รู้ว่าจะได้กลับมาหรือไม่ เพราะเขาอยู่ในฝูงบินคะมิกะเสะ (Kamikaze- The Suicide Corps) เขาอุทิศชีวิตให้กับประเทศชาติไปแล้ว หากจะต้องตายขอตายอย่างห้าวหาญ

" (...)But I don't know whether I will return or not. I belong to the suicide corps and I am dedicating my life to my country. If the time comes for me to give up my life, I want to do it valiantly. (...)"

In a short while he had to return to base. Yukio was only seventeen years old.²²

จากตัวบทยูกิโอะมีอายุไม่ถึง 20 ปีเพิ่งจะผ่านชั้นมัธยมต้นมาได้แค่สองปี แต่เขาก็กลับคิดว่าจะขอตายอย่างผู้กล้าหาญ สะท้อนความคิดความเชื่อของเด็กว่าทหารคือวีรบุรุษที่อุทิศชีวิตให้กับประเทศชาติอย่างองอาจ เขาเลือกเข้ากลุ่มคะมิกะเสะซึ่งเป็นวิธีการรบโดยสละชีวิตนักบิน ขับเครื่องบินพุ่งเข้าโจมตีกลุ่มเป้าหมายแทนระเบิด ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่านักบินกลุ่มคะมิกะเสะที่จริงแล้วเป็นเพียงแค่เด็กวัยรุ่นที่เรียนอยู่ชั้นมัธยม สร้างความรู้สึกสะเทือนใจให้กับสังคมตอนนโยบายของกองทัพและกลวิธีการรบที่อาศัยความกล้ากับความไม่รู้ของเด็กวัยรุ่นเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์

ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ผู้ประพันธ์กล่าวว่าบรรยากาศของสงครามที่แผ่ขยายไปทั่วประเทศทำให้พวกเขาต่างกระตือรือร้นอยากเป็นวีรบุรุษสะท้อนให้เห็นแรงกระตุ้นทางสังคมกับพฤติกรรมการศึกษาแบบกลุ่ม

On the contrary, the warlike atmosphere that had spread all over the country had influenced them so much that they were dreaming of becoming patriotic heroes.²³

²² Ibid, Chapter 3, "My Brother Yukio 2."

²³ Sake Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, pp.157-158.

เด็กญี่ปุ่นในช่วงสงครามมองภาพของทหารตามอย่างกันว่าเป็นบุคคลที่มีเกียรติและเป็นวีรบุรุษของชาติ แม้ตาย ประเทศชาติและประชาชนจะยกย่องพวกเขา แต่ผู้ประพันธ์เห็นว่าชีวิตของพวกเขามีค่ามากกว่าการเป็นวีรบุรุษในสงคราม สังคมส่งเสริมพวกเขาในทางที่ผิด เมื่อลูกชายคนเดียวของครอบครัวอาสาสมัครเป็นทหาร เด็กเหล่านี้จะได้รับการยกย่องอย่างมากโดยเฉพาะเมื่อพ่อแม่ของพวกเขาไม่อนุญาต ซึ่งมากเท่ากับที่พ่อแม่ตกใจเมื่อรู้ว่าลูกชายคนเดียวของตน แม้กระทั่งเด็กประถม พวกเขาถูกสอนให้ยอมพลีชีพเพื่อองค์จักรพรรดิตั้งแต่ยังเล็ก การที่เด็กเล็กๆยอมตายเพื่อชาติเป็นเรื่องที่น่าตกใจ เด็กญี่ปุ่นในช่วงสงครามเชื่อฟังและอยู่ในกรอบของสังคมอย่างเคร่งครัด แต่ผู้ใหญ่ที่สอนให้เด็กเล็กๆยอมตายควรถูกประณามเนื่องจากเด็กเป็นผู้บริสุทธิ์ พวกเขายังไม่เคยเห็นโลกในแง่มุมอื่นๆ เพื่อคิดไตร่ตรองและตัดสินใจ ผู้ใหญ่ซึ่งเป็นผู้นำและมีหน้าที่ปกป้องพวกเขากลับขาดน้ำใจถึงขั้นส่งเสริมให้ไปตายโดยไม่เห็นคุณค่าชีวิตเด็กตัวเล็กๆที่กำลังเติบโต

คะอิกิชิลูกชายของคุณครู โออิมิสะท่อนภาพเด็กเล็กในประเทศญี่ปุ่นที่เติบโตท่ามกลางสงคราม เขาเรียนรู้จากสังคมและโรงเรียนว่าการไปรบคือสิ่งที่ควรภูมิใจ เด็กชายตัวน้อยใฝ่ฝันที่จะสวมเครื่องแบบทหารเป็นอย่างยิ่งเพราะรู้สึกว่าจะสง่างามและมีเกียรติ โดยไม่เข้าใจว่าสงครามคือความโหดร้ายและทำให้ครอบครัวแตกแยก ในตอนหนึ่งคะอิกิชิอยากเข้าโรงเรียนมัธยมต้นเร็วๆ เพื่อจะได้เกณฑ์ทหาร เขาร้องเพลงที่มีเนื้อหาชื่นชมเครื่องแบบชุดทหารเรือติดกระดุมเจ็ดเม็ดที่เรียกว่าโยะกะเรน (Yokaren) หน้าอกเสื้อประดับด้วยรูปสมอเรือและดอกซากุระ

Daikichi, who was still too little then, said as if lamenting his immaturity: "I wish I could go to junior high soon." Then he went on to sing:

*"Navy officers' coats
All have seven buttons.
Cherry blossoms and anchors
Are marked on all of them...."* ²⁴

จากตัวบทความความคิดของเด็กเกี่ยวกับทหารฉาบเคลือบด้วยความรู้สึกที่ดีและหอมหวาน คะอิกิชิถึงกับร้องเพลงอย่างมีความสุขเมื่อนึกถึงทหาร เขามองเห็นภาพเครื่องแบบทหารเรือที่ดูสง่างาม และไม่มีความคิดที่ลึกซึ้งมากกว่าไปกว่านั้น เด็กผู้ชายญี่ปุ่นต่างอยากรจะเป็นทหารเมื่อโตขึ้น เขามองเห็นแต่ข้อดีของการเป็นทหาร พวกเขาเชื่อว่าการเป็นทหารทำให้พวกเขาสุขสบาย แม้กระทั่งเมื่อนึกถึงความตาย พวกเขาชื่นชมและเชื่อว่าจะเป็นที่เกียรติยศที่ติดตัวเขาตลอดไป พวกเขาเห็นความตายเป็นเรื่องง่าย ชีวิตเป็นเรื่องเล็กน้อย การรับใช้จักรพรรดิและประเทศชาติตามนโยบายของกองทัพเป็นเรื่องยิ่งใหญ่กว่าตัวเองและครอบครัว

²⁴ Ibid, pp.198-199.

5.2.2 กองทัพกับกระบวนการการสร้างมายาคติ

ความยากจน ภาวลักษณะของทหารและความเชื่อเรื่องบุญคุณทำให้เด็กญี่ปุ่นกลายเป็นเครื่องมือสนับสนุนลัทธิทหารชาตินิยม ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่ารัฐสร้างมายาคติเรื่องชาตินิยมแก่เด็กด้วยกระบวนการที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการกล่อมเกล่าผ่านระบบการศึกษา การควบคุมสื่อและสิ่งพิมพ์ การโฆษณาชวนเชื่อ การใช้นโยบายสร้างแรงจูงใจในกองทัพ การให้รางวัลและการลงโทษทางสังคมเรื่องหน้าที่ที่ควรและไม่ควรกระทำระหว่างการไปรบกับการหนีทหาร

5.2.2.1 มายาคติในระบบการศึกษา

ระบบการศึกษาในระหว่างสงครามเป็นแรงผลักดันให้เด็กญี่ปุ่นเชื่อในนโยบายชาตินิยมและความเป็นวีรบุรุษ ผู้ประพันธ์เปรียบว่าสงครามทำให้ชีวิตมนุษย์เหมือนกับดอกซากุระ ผลิบานสวยงามได้ไม่นานแล้วพากันปลิดปลิวร่วงหล่นลงมาอย่างรวดเร็ว พวกเขาเกิดมาให้พ่อแม่ชื่นชมไม่กี่ปีก็ต้องมาตายจากไปก่อนพ่อแม่ การศึกษาทำให้เด็กผู้ชายเชื่อว่าเป้าหมายสูงสุดคือการตายในสมรภูมิรบ แม้แต่รูปปั้นคินิจิโระ นิโนะมิยะ (Kinjiro Ninomiya)²⁵ ซึ่งตั้งอยู่ในโรงเรียนเป็นสัญลักษณ์ของความขยันและอดทนยังถูกย้ายออกจากสนามไปทุบทำลาย ระบบการศึกษาและสภาพแวดล้อมในระหว่างสงครามจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เด็กๆ ไม่สนใจชีวิตตนเอง

Human lives were compared to cherry blossoms and children were taught to believe that the only ultimate goal and infinite honor for a youth was to fall in battle. Education went on, at least, with a view to indoctrinating all the boys in Japan with that belief. Even the statues of Kinjiro Ninomiya, symbols of diligence, were removed from school grounds and were contributed as scrap metal with cheers.²⁶

ผู้ประพันธ์ไม่เห็นด้วยกับระบบการศึกษาที่ดำเนินไปภายใต้ความคิดทหารชาตินิยม คำสอนดั้งเดิมเกี่ยวกับความขยันและอดทนเป็นสิ่งที่ถูกต้องจึงมาอยู่แล้ว แต่กลับถูกแทนที่ด้วยสงครามที่ใช้ความรุนแรงเป็นที่ตั้ง รูปปั้นดังกล่าวจึงถูกทุบทำลาย ความเชื่อและความดีงามในสังคมกำลังสูญสลายไป เพราะระบบทหาร เด็กตกเป็นเหยื่อของสงครามเพราะการเมืองและระบบการศึกษา รวมทั้งความเป็นเด็กวัยรุ่น มีลักษณะร้อนรนในอุดมคติและช่างฝัน ดังตัวอย่างพี่ชายของโทะมิโกะในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* เนื่องจากรัฐปลูกฝังความคิดให้แก่เด็กๆ ตั้งแต่ชั้นประถม จะเห็นได้ในตัวอย่างที่กล่าวไว้แล้วว่า คุณครูของโทะมิโกะไม่พอใจที่โทะมิโกะปลิดปลิวดอกไม้ที่เสื่อในช่วงสงคราม หรือคุณครูผู้ชายในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* สอนแต่เพลงปลุกใจให้กับเด็กนักเรียน คุณครูอินะงะวะมีแนวคิดตรงกันข้ามกับ

²⁵ รูปปั้นเด็กชายอ่านหนังสือไปพลางเดินไปพลาง ตั้งอยู่ในสนามโรงเรียนเพื่อให้เด็กขยันตั้งใจเรียนหาความรู้ ดูภาคผนวก Michael Several, *Ninomiya Kinjiro Background Information*, [Online], 1977, Available from: http://www.publicartinla.com/Downtown/Little_Tokyo/kinjiro_bib.html [2005, 22 October]

²⁶ Ibid, p.199.

กองทัพถูกกำจัดออกจากสังคม เนื่องจากขึ้นชอบบทวิชื่อ *เมล็ดพันธุ์หญ้า* ถูกกองทัพพระบูเป็นหนังสือต้องห้าม ส่วนคะอิกิชิร้องเพลงปลุกใจอย่างมีความสุขและเขาเรียนรู้ว่าต้องพลีชีพเพื่อองค์จักรพรรดิตั้งแต่ยังเด็ก ระบบการศึกษาของญี่ปุ่นจึงเป็นกระบวนการสำคัญของรัฐที่ทำให้เด็กมีแนวคิดตามนโยบายทหารชาตินิยม

5.2.2.2 การปิดกั้นการรับรู้ของเด็ก

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง หนังสือพิมพ์และสถานีวิทยุถูกควบคุมจากกองทัพ ข่าวสารต่าง ๆ มีเนื้อหาข่มขู่กองทัพและข่าวชัยชนะของกองทัพญี่ปุ่น ซึ่งภายหลังพบว่าข่าวบิดเบือนและไม่เป็นความจริง ซึ่งในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ผู้ประพันธ์เห็นว่าการได้รับข่าวสารข้อมูลด้านเดียวส่งผลให้พวกเด็ก ๆ อยากเป็นทหาร

In the previous spring (1933) Japan had withdrawn from the League of Nations, cutting herself off from international society. But what significant it had, (...) They did not even know that they were deprived of the freedom to be informed of all these things.²⁷

จะเห็นได้ว่าระหว่างโลกภายนอกกับสังคมของเด็กดำเนินไปแตกต่างกันมาก เนื่องจากรัฐควบคุมสื่อและสิ่งพิมพ์ ไม่ว่าจะเป็นการสั่งเผาหนังสือ *เมล็ดพันธุ์หญ้า* การบิดเบือนเรื่องนักเขียนที่ถูกทรมานตายในคุก การให้ข้อมูลเฉพาะด้านของกองทัพ ประชาชนจะทราบเพียงข่าวชัยชนะของทหารญี่ปุ่นเท่านั้น เด็กจึงไม่มีสิทธิ์ที่จะทราบข้อมูลใดๆ เพื่อพิจารณาว่าเขาควรเป็นทหารหรือไม่ พวกเขาเชื่อว่าทหารญี่ปุ่นเข้มแข็งและกล้าหาญ ความตายนำมาซึ่งชัยชนะของประเทศ เพราะเขาไม่เคยทราบความจริงว่ากองทัพญี่ปุ่นแตกสลายที่ไคบังจนกระทั่งถูกส่งตัวไปรบหรือจนกระทั่งภายหลังสิ้นสุดสงคราม

5.2.2.3 การสร้างมายาคติด้วยการชวนเชื่อ

ปัจจัยที่สำคัญอีกข้อหนึ่งที่ทำให้เด็กญี่ปุ่นอาสาสมัครเป็นทหารคือการโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) กองทัพอาศัยสภาพเศรษฐกิจยามช่วงสงครามเป็นโอกาส และใช้วิธีให้รางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจตอบสนองความไม่มีของเด็ก พวกเขาจะทราบว่าทหารมีสิทธิพิเศษมากกว่าคนอื่นในสังคม ดังที่ได้ยกตัวอย่างไว้ตอนแรกว่าการเป็นทหารจะได้ทั้งยศ ตำแหน่งและรายได้ เด็กญี่ปุ่นที่มีฐานะยากจนจึงพากันฝันถึงสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการเป็นทหาร

²⁷ Ibid, pp.157-158.

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* โทะมิโกะได้รับเครื่องเขียนจากพี่ชายซึ่งทำงานรับใช้กองทัพ แสดงให้เห็นว่าการเป็นทหารทำให้พวกเขาพิเศษไม่เหมือนใคร เพราะในช่วงสงครามแม้ว่าจะมีเงินแต่ไม่อาจหาซื้อสมุดและยางลบได้ง่ายๆ

He gave me a notebook and an eraser. At that time it was almost impossible to buy either one even if you had the money. He had been careful with what had been issued to him and was leaving them to me and my sisters.²⁸

เนื่องจากน้องสาวของยูกิโอะสามคนยังเรียนหนังสืออยู่ชั้นประถม ยูกิโอะจึงเก็บรักษาของที่ได้รับจากกองทัพเป็นอย่างดีเพื่อให้ให้น้องสาว การสร้างแรงจูงใจของกองทัพเป็นกลวิธีที่ใช้ได้ผลในยามขาดแคลนและรัฐจำกัดเครื่องอุปโภคบริโภคแก่คนทั่วไป เด็กเลือกเป็นทหารส่วนหนึ่งเพราะต้องการสิทธิพิเศษเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัวในระหว่างสงคราม

ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เด็กที่อาสาเป็นยุวทหารอากาศจะได้รับประทานเซนไซ (Zenzai) หรือถั่วแดงต้มน้ำตาล²⁹ ซึ่งจัดเป็นอาหารชั้นดีที่หาได้ยากในช่วงสงคราม

During the war, several teen-agers in Daikichi's small village had volunteered for the Juvenile Air Corps. "Fliers can eat as much *zenzai* as they want." –such were the word the military used in order to capture the immature minds of poor youngsters, and some sons of needy families were coaxed into joining the Air Corps. Those boys, however, quickly became heroes that way.³⁰

ผู้ประพันธ์กล่าวว่าคำขวัญของกองทัพที่ว่า *นักบินจะกินเซ็นไซมากเท่าใดก็ได้* เป็นการจับจุดอ่อนของเด็กที่อยากจนและครอบครัวที่ขาดแคลนมากๆ ดังนั้น ในระยะแรกของสงคราม พวกเด็กๆจึงกลายเป็นวีรบุรุษอย่างรวดเร็วเพราะความอดอยากและความไร้เดียงสา พวกเขาหลงเชื่อคำโฆษณาที่ว่าจะทำให้มีกินอย่างพอเพียงจึงมุ่งมั่นที่จะเป็นทหารอย่างแน่วแน่

5.2.2.4 การลงโทษเด็กทางสังคม

เมื่อสงครามรุนแรงขึ้นในช่วงปลาย กองทัพต้องการกำลังทหารเพิ่มอย่างเร่งด่วน การเกณฑ์ทหารเพื่อเรียกประจำการยกเลิกไป คนที่ถูกเกณฑ์ทหารถูกส่งไปรบทันที ผู้ชายในสังคมกลายเป็น

²⁸ Toshiko Takagi, Chapter 3, "My Brother Youkio 2," *The Glass Rabbit*. [Online]

²⁹ Kimika Soko Takeichi and Larry Sokyo Tiscornia, The Urasenke Midorikai Alumni Association, *Zenzai*, [Online] Available from: <http://www.midorikai.org/zenzai.html> [2004, 25 August]

³⁰ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.198.

ได้รับหมายเรียกกันถ้วนหน้า เด็กผู้ชายที่อยู่ในระดับมัธยมไม่ต้องอาสาสมัครอีกต่อไป เพราะไม่ว่าเด็กจะมีฐานะร่ำรวยหรือยากจนพวกเขาไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากต้องไปรบเท่านั้น

The time had come when people, whether rich or poor, were labled unpatriotic unless they devote themselves to the “cause.”³¹

จากตัวบทจะเห็นว่ากรณินิทนาการเป็นสิ่งที่ผิดและเด็กต้องถูกประณามจากสังคม ความอ่อนต่อโลกทำให้เด็กต้องยอมรับความคิดเรื่องหน้าที่และการเสียสละเพื่อชาติกับสงครามศักดิ์สิทธิ์ รัฐสร้างความเชื่อในระดับมวลชนเรื่องหน้าที่ทางสังคมว่าการไปรบคือสิ่งที่ถูกต้องและควรยกย่อง เด็กญี่ปุ่นในช่วงสงครามจึงถูกบีบบังคับจากสถานการณ์และกระแสความเชื่อที่ปรุงแต่งขึ้น ดังนั้นไม่ว่าเด็กจะยากจนหรือร่ำรวย ทุกคนล้วนตกเป็นเครื่องมือของกองทัพเสมอกัน เพราะไม่เช่นนั้นพวกเขาจะถูกตราหน้าว่าไม่รักชาติ

5.2.3 เด็กกับการเรียนรู้ความจริงเรื่องสงครามและชีวิต

ความคิดของเด็กที่มีต่อทหารและการเสียสละเพื่อชาติกับนโยบายของรัฐและกระบวนการสร้างมายาคติของกองทัพทั้งหลายนั้น ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงและความแตกต่างระหว่างความฝันกับความจริงในชีวิตของเด็ก จากความใฝ่ฝันในวัยเยาว์ เมื่อเด็กๆเติบโตขึ้นและเผชิญกับโลกแห่งความจริง พวกเขาค่อยๆเรียนรู้ว่าสงคราม ทหารและวีรบุรุษคือมายาคติที่กองทัพสร้างขึ้น เรื่องจริงของสงครามและการเป็นทหารคือความตายที่น่าสยดสยอง การเข่นฆ่าชีวิตผู้อื่นและตนเอง การพลัดพรากที่นำมาแต่ความเจ็บปวด ตัวละครเด็กต่างเติบโตขึ้นทั้งทางความคิดและอารมณ์

5.2.3.1 เด็กกับความตาย

ดังกล่าวไว้ถึงคำเปรียบของใน *ยี่สิบสี่ดวงตา* เรื่องชีวิตวัยเด็กช่วงสงครามที่เหมือนดอกซากุระผลิบานไม่นานก็พลันปลิดปลิว ตามเนื้อเรื่อง บรรดาลูกศิษย์ของคุณครูที่เคยใฝ่ฝันจะเป็นทหารเมื่อตอนยังเด็กได้เรียนรู้และพบกับความเป็นจริงของชีวิตทหารที่ต้องตายในสมรภูมิตั้งแต่อายุน้อย เปรียบเหมือนกลีบอ่อนของซากุระที่ยังไม่ทันเหี่ยวเฉาก็ปลิวลงมาสู่พื้น กว่าที่เด็กผู้ชายจะทันโลก พวกเขาก็ไม่มีสิทธิ์เลือกเสียแล้ว ในครั้งนี้ที่เขาเรียนรู้ความจริงของสงคราม ความรู้สึกอันเพื่อนที่จะเป็นทหารเปลี่ยนเป็นความรู้สึกเศร้าหมองแทน คุณครูโออิฉิมิอุยพรให้ลูกศิษย์ของเธอปลอดภัยกลับบ้าน แทนคำตอบโอโสะกิชิจึงกับหลังน้ำตาออกมา ทะละอชิเบื่อนหน้ามองไปทางอื่นและโค้งตัวลงคำนับตามธรรมเนียมญี่ปุ่น กิจิจิพยักหน้าอย่างเงิบๆ มีเพียงนิตะที่รับคำคุณครูของเขาว่าจะกลับมาพร้อมชัยชนะ แต่คำว่ากลับมาของนิตะนั้นเอ่ยออกมาด้วยเสียงที่แผ่วเบาจนแทบไม่ได้ยิน

³¹ Ibid.

“Take care of yourselves,” she said. Then she added in a quiet voice: “Don’t die ‘honorable death.’ Come home alive.”

Upon hearing this, the boys became as quiet as they had been in those days when the picture was taken. Isokichi was moved to tears which were hardly perceptible; Takeichi looked away, bowing; Kichiji bent his head quietly; Tadashi nodded with a sad smile.

Only Nita answered, “All right, Mrs. Oishi. I’ll return victoriously.” It was a quiet voice for Nita. Especially the word “return” was spoken with apparent scruple. The time had come when soldiers should not think of returning anymore.³²

เนื่องจากในช่วงเวลานั้นญี่ปุ่นใกล้พ่ายแพ้สงครามความหวังที่ทหารเหล่านี้จะรอดชีวิตกลับมาจึงไม่มี พวกเด็ก ๆ รับรู้ว่าการเขาจะต้องตายจึงไม่อาจรับคำอวยพรของคุณครุได้ ข้อความที่ว่า “Don’t die ‘honorable death.’ Come home alive.” สะท้อนภาพในวัยเด็กที่พวกเขาชมภาพทหารในเชิงบวกมาตลอด พวกเขาเคยอยากพลีชีพเพื่อเกียรติยศมาก่อน แต่พวกเขาเพิ่งค้นพบว่าการต้องเผชิญหน้ากับความตายเป็นเรื่องน่ากลัวและหดหู่ใจ อาการของเด็ก ๆ ที่เคยแย่งกันพูดจนฟังไม่ทัน กลายเป็นความเงียบ มีเพียงเสียงที่แผ่วเบาและน้ำตาของเด็ก รวมถึงท่าทางเบือนหน้าหนีที่ไม่ต้องการตอกย้ำความจริงว่าเมื่อพวกเขาจากบ้านไปแล้วจะไม่ได้กลับมาอีก เช่นเดียวกับลูกชายของคุณครุ โออิมิตที่เติบโตขึ้นและเริ่มเรียนรู้สิ่งที่พ่อและแม่เคยสอนไว้ว่า *จงเติบโตเป็นเด็กที่แข็งแรง* พ่อและแม่ไม่เคยสอนให้พลีชีพเพื่อชาติ คะอิชิเข้าใจความหมายของคำพูดเหล่านั้นเมื่อยะทซุ น้องสาวคนเล็กตายเพราะแอบกินลูกพลับดิบทำให้ท้องร่วงและไม่มีหมอรักษา คะอิชิเข้าใจความหมายของคำว่าตายจากน้องสาวของเขา เพราะเขาเห็นภาพน้องสาวจากไปแตกต่างจากพ่อที่ไปรบและไม่ได้กลับมาบ้าน คะอิชิจึงไม่รู้ว่าพ่อต้องตายอย่างทรมาณในสนามรบ เด็กในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองเริ่มต้นชีวิตภายใต้ภาพวีรบุรุษในสงคราม เขาซึมซับอยู่ตลอดเวลาว่าเป้าหมายสูงสุดคือเป็นทหารและตายเพื่อชาติแต่ไม่เคยรู้ว่าความตายเป็นเช่นไรจนเมื่อเติบโตขึ้นได้ค้นพบความหมายของชีวิตกับความตายด้วยตนเอง

5.2.3.2 ความสูญเสียกับความอบอุ่นของครอบครัว

ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* จากตัวอย่างที่กล่าวไว้แล้วว่าตอนเด็กๆ โทะมิโกะเคยคิดจะเป็นพยาบาลในสนามรบ แต่เมื่อเผชิญกับการสูญเสียพ่อ แม่ น้องสาว รวมถึงทซุเนะ โอะฟุซายคนโตที่แม่ไม่ตาย แต่เขาเลือกไปอยู่กับครอบครัวแท้ๆ ที่เพิ่งเจอหน้ากันแทนครอบครัวที่เลี้ยงเขามา ความรู้สึกชื่นชมชาตินิยมในวัยเด็กของโทะมิโกะก็ค่อยจางหายไปเพราะได้เรียนรู้ความยากลำบากและความเห็นแก่ตัวของผู้คนในระหว่างสงคราม เช่นเดียวกับยูกิ โอะฟุซายคนรองที่รอดชีวิตกลับมาเพื่อพบว่าเขาไม่

³² Ibid, p.188.

เหลืออะไรเลยนอกจากน้องสาวคนเดียว แม้ผู้ประพันธ์จะไม่ได้ถ่ายทอดความรู้สึกของยูกิโอะ แต่ชีวิตหลังการเป็นทหารไม่มีคำว่าเกียรติยศและเสียสละเพื่อชาติอีกต่อไป เหลือแต่ความสูญเสียของครอบครัวและผู้ให้กำเนิด นอกจากนี้ เมื่อญี่ปุ่นเปลี่ยนผู้ปกครองประเทศ รัฐเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างๆใหม่หมด ยูกิโอะต้องเริ่มต้นชีวิตภายใต้ค่านิยมใหม่หลังสงคราม นโยบายชาตินิยมจึงไม่ใช่คำตอบสุดท้ายหรือเป้าหมายสูงสุดของชีวิตอย่างที่เขาคเคยเชื่อเมื่อตอนเด็กๆ ยูกิโอะไม่ใช่วีรบุรุษหรือผู้กล้าอย่างที่เขาดังใจไว้ แต่อย่างน้อยที่สุดเขาค้นพบว่าเขาเป็นพี่ชายที่แสนดีของโทะมิโกะ บทบาทของพี่ชายที่ดูแลและเป็นที่ยิ่งใหญ่ให้กับน้องสาวยิ่งใหญ่กว่าวีรบุรุษในสมรภูมิตรบหรือสมาชิกฝูงบินคะมิกะซะ สายใยและความสัมพันธ์ของพี่น้องทำให้ทั้งยูกิโอะและโทะมิโกะเปลี่ยนภาพความฝันในวันวานของสนามรบเป็นภาพปัจจุบันของชีวิตและบ้าน ซึ่งรวมกันเป็นครอบครัวที่มีความสำคัญมากกว่าพี่น้องภายใต้ค่านิยมร่วมวงไฟพลุแห่งมหาเอเชียบูรพาภิบาลกับคำขวัญของกองทัพที่ว่า *เด็กๆในเอเชียทุกคนเป็นพี่น้องกัน* เพราะพี่น้องที่กองทัพกล่าวอ้างกลับหมายเอาชีวิตและมุ่งหาผลประโยชน์กันเสียเอง ความสูญเสียของสองพี่น้องช่วยให้พวกเขารู้จักคุณค่าของครอบครัวที่อบอุ่น ซึ่งเมื่อก่อนไม่เคยเข้าใจและคิดเสมอว่าประเทศชาติยิ่งใหญ่ด้วยความเสียสละ แต่ที่จริงแล้วรากฐานของสังคมที่ใหญ่ขึ้นเริ่มต้นจากจุดเล็กๆในระดับครอบครัว

5.2.4 การเสียสละเพื่อชาติกับคุณค่าของชีวิต

ผู้ประพันธ์เสนอภาพความฝันกับความจริงที่เด็กค้นพบเกี่ยวกับวีรบุรุษทหารและนโยบายชาตินิยมเพื่อแสดงทัศนคติต่อต้านนโยบายของกองทัพที่นำไปสู่สงครามและมีผลกระทบร้ายแรงต่อชีวิตและสังคม การเสียสละให้กับนโยบายของรัฐไม่ได้รับประโยชน์อะไรนอกจากความว่างเปล่าและความสูญเสีย นโยบายดังกล่าวสร้างค่านิยมที่ผิดแก่เด็ก สอนให้เด็กละเลยคุณค่าชีวิตมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประหลาดและมีความหมาย

5.2.4.1 ความตาย: รางวัลสูงสุดของนโยบายชาตินิยม

สิ่งตอบแทนที่รัฐประกาศแก่ประชาชนและเด็กคืออาหาร เงินและเกียรติยศ แต่ผู้ประพันธ์ในเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เสนอว่าสงครามที่อ้างว่าเป็นสงครามศักดิ์สิทธิ์ทำให้ชาวญี่ปุ่นได้รับสุสานทหารกลับมาแทนครอบครัวของพวกเขา รัฐตอบแทนประชาชนด้วยความตายและการพลัดพรากอย่างเจ็บปวด เด็กนักเรียนชายของคุณครู โออิชิ 5 คนที่ไปรบเสียชีวิตไป 3 คน คือ นิตะ ทะเคะอิชิ ทะคะมิ ส่วนอิโสะกิชิถูกปลดประจำการและสูญเสียดวงตาทั้งสองข้าง ขณะที่ชิซึกิกลับมาอย่างปลอดภัย แต่ไม่มีใครทราบว่าเขาต้องพบเจอกับอะไรบ้างขณะไปรบ ไม่มีใครทราบว่าเขารู้สึกเช่นไรเมื่อกลับมาต้องพบว่าเพื่อนสนิทของเขาไม่มีโอกาสได้กลับบ้านเช่นเขา เมื่อเพื่อนของเขาเปลี่ยนจากเด็กที่แข็งแรงเป็นชายตาบอด ชิซึกิจึงเป็นคนเงิบขริมเหมือนเมื่อครั้งยังเป็นเด็ก เขาไม่มีพัฒนาการเมื่อเติบโตขึ้น นอกจากนี้ ผู้หญิงที่เป็นแม่ เป็นภรรยาและเป็นครูอีกมากเท่าไรที่จะต้องสูญเสียคนใน

ครอบครัวและลูกศิษย์ผู้เป็นที่รักไปเพราะคำว่าสงคราม แม่ม่าย เด็กกำพร้า คนพิการจึงเป็นผลที่ตาม จากลัทธิทหารและนโยบายชาตินิยม ซึ่งสอนให้มองความตายว่าเป็นเรื่องกล้าหาญและเป็นการตอบแทนบุญคุณประเทศชาติจนกระทั่งละเลยสิทธิของมนุษย์และเด็ก มองข้ามคุณค่าของครอบครัวและการมีชีวิตอยู่ เมื่อมีทหารเสียชีวิตรัฐจะตอบแทนผู้เสียสละด้วยเหรียญกล้าหาญและคำยกย่องชมเชย ซึ่งผู้ประพันธ์เชื่อว่าผู้ที่ เป็นแม่และภรรยาไม่ต้องการคำว่าเกียรติยศหรือเหรียญรางวัลใดๆ เธอ ต้องการให้ลูกและสามีได้อยู่กันพร้อมหน้าเป็นครอบครัวมากกว่าสัญลักษณ์ของความตายอย่างมีเกียรติ เมื่อคะฉิกิชิถูกขายน่าเหรียญตราเกียรติยศไปติดไว้หน้าประตูบ้านเพื่อแสดงให้เห็นว่าพ่อของ เขาสละชีพเพื่อชาติและบ้านของเขาควรได้รับการยกย่องจากสังคม ผู้ประพันธ์บรรยายว่าคะฉิกิชิแอบ นำตราเกียรติยศที่แม่เก็บไว้ในลิ้นชักออกมาติดที่ประตูหน้าบ้าน แม่ม่ายเกียรติยศขึ้นมองตราเกียรติยศ ที่เป็นเครื่องหมายเล็กๆ แสดงเกียรติยศซึ่งแลกมาด้วยชีวิตของสามีเธอ

One day she found the badge of honor nailed on the front of the gate. Apparently Daikichi had taken it out of the drawer and nailed it up while his mother had been away. The small badge was glittering in the proper place. The “honorable” widow stood there for a while, looking at ‘it’—the small sign of “honor” that had been exchanged for a man’s life. The badges of honor were increasing shamelessly in number, decorating one gate after another. Perhaps it was the little children who wanted them most.³³

ผู้ประพันธ์เล่นคำว่า “เกียรติยศ” ที่รัฐและกองทัพปลูกฝังความคิดให้แก่เด็กๆ ในช่วงสงคราม ผู้ประพันธ์เสียดสีค่านิยมดังกล่าวโดยเรียกนางโออิชิที่สามีไปรบตายว่า แม่ม่าย “เกียรติยศ” และ เหรียญตราเกียรติยศนั้นมีขนาดเล็กแต่กลับเป็นสัญลักษณ์ของเกียรติยศที่หมายถึงสูงส่ง แต่ความสูงส่งนี้ต้องแลกด้วยชีวิตของมนุษย์คนหนึ่งเลยทีเดียว ความคิดความเชื่อเรื่อง “เกียรติยศ” นี้ ผู้ประพันธ์เห็นว่าแม้แต่เด็กๆ เท่านั้นที่ต้องการเพราะพวกเขายังเป็นแค่เด็กที่ไม่รู้เดียงสา คำว่า “เกียรติยศ” ทำให้ผู้หญิงญี่ปุ่นกลายเป็นแม่ม่ายที่ได้รับยกย่องจำนวนมาก ซึ่งผู้ประพันธ์คิดว่าเป็น เรื่องที่น่าอับอายยิ่งที่จำนวนเหรียญตราหน้าประตูเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แสดงว่ามีคนตายและแม่ม่าย ขยายจำนวนขึ้นภายใต้คำปลอบประโลมใจของรัฐว่าเป็นเกียรติยศ จะเห็นได้ว่านางโออิชิในฐานะแม่ พยายามปลูกฝังเรื่องความอบอุ่นของครอบครัวและคุณค่าชีวิตมนุษย์ให้แก่ลูกของเธอแต่ลูกกลับอาย ที่แม่รักชีวิตมากกว่าประเทศชาติ

5.2.4.2 คุณค่าชีวิตวัยเยาว์

เมื่อพิจารณาตัวอย่างที่กล่าวไว้ก่อนหน้านี้พบว่า ความคิด ความรู้สึกและการกระทำของตัวละครผู้ใหญ่ขัดแย้งกับเด็ก เช่น ปู่หรือพ่อของคุณครู โออิชิหนีทหารไปเป็นกะลาสีเรือตรงกันข้ามกับ

³³ Ibid, p.203.

หลานหรือลูกชายของคุณครูที่อยากโตเร็วๆ เพื่อเกณฑ์ทหาร หรือพ่อแม่ที่มีลูกชายคนเดียวรับไม่ได้ที่ลูกชายของเขาอาสาสมัครพลีชีพเพื่อให้สังคมยอมรับและยกย่อง หรือนางโออิชิในฐานะคุณครูไม่ต้องการให้ลูกศิษย์เป็นทหาร เป็นต้น ความขัดแย้งดังกล่าวทำให้เห็นทัศนคติต่อต้านนโยบายชาตินิยมและวีรบุรุษทหารของผู้ประพันธ์เนื่องจากนโยบายดังกล่าวมองข้ามคุณค่าของชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะเด็กๆที่กำลังเติบโต ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าชีวิตเป็นสิ่งละเอียดอ่อนที่ต้องรักษาดูแล เด็กควรเรียนรู้ที่จะดีใจเมื่อมีชีวิตอยู่ เสียใจเมื่อมีผู้จากไป และถนอมตนเองให้เจริญวัยอย่างแข็งแรง ไม่ควรมองชีวิตมนุษย์อย่างผักปลาที่เป็นอาหาร มนุษย์ดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้โดยไม่ต้องทำลายชีวิตผู้อื่นหรือแลกด้วยชีวิตตนเอง

ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* พ่อของกิโยะมิรอดตายจากการไปรบ เมื่อกลับบ้านทุกคนในครอบครัวดีใจและดีใจมากที่ได้เจอหน้าพ่อของกิโยะมิหลังจากช่วงระยะเวลาแห่งความลำบากที่ยาวนานหลายปี กิโยะมิดีใจที่ได้เจอพ่อแต่ด้วยความที่เป็นเด็กเขาสงสัยว่าทำไมพ่อถึงดีใจมากเป็นพิเศษ

おばあさんと、西山のおばさんが、まちきれないように、外へでてきました。とうさんは、兵隊式に、直立不動で、けいれいをしました。

ย่าและป้าหนีชะมะทนรอไม่ไหวเลยออกมาหาพ่อข้างนอก พ่อยืนตรงทำวันทยาหัตถ์ตามแบบอย่างทหาร

「ただいま。やっと戻ってきました。みんな、ありがとうございました。これからは、もう、あんしんしてください」

“สวัสดิ์ครับ ผมกลับมาแล้ว ขอขอบคุณทุกคน ต่อไปไม่ต้องเป็นห่วงผมแล้วนะครับ”

おばあさんは、むねがいっぱいなのでしょう。なんにいわないで、ごっそ家なかえはいます。

ดูเหมือนย่าจะดีใจจนพูดอะไรไม่ออก ย่าเดินกลับเข้ามาในบ้านช้าๆ (...)

きよしは、ごはんをたべながら、とうさんから、目をはなしません。とうさんがここにいるだけで、どうしてこんなに、きもちが、うれしくなってくるのかな.....³⁴

³⁴ Hide Ōe, *Hachi-gatsu ga Kurutabini*, pp.163-167.

ส่วนกิโยตินนั้น ตลอดเวลาที่รับประทานอาหาร เขาไม่ยอมละสายตาจาก การจ้องมองคู่อลย เขาเองอดรู้สึกสงสัยอยู่คราครั้นไม่ได้ว่าในการมาปรากฏตัวของพ่อครั้งนี้ ทำไมพ่อถึงเร็งรีนยินดีปรีดามากนักก็ไม่รู้³⁵

จากข้อสังเกตของกิโยตินทำให้ทราบว่ พ่อของเขามีความสุขมากที่ได้กลับบ้านมาอยู่กับครอบครัว ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นว่าความสุขของประชาชนกลับมาอีกครั้งเมื่อสงครามสิ้นสุด การไม่ต้องออกรบทำให้ครอบครัวเป็นสุขเพราะทุกคนได้อยู่พร้อมหน้ากัน สมาชิกในครอบครัวกิโยตินจึงกระตือรือร้นกับการต้อนรับพ่อกลับบ้าน ทั้งย่าและป้านิมิยะมะถึงขั้นออกมาต้อนรับที่หน้าบ้าน การที่ทหารพลัดพรากจากครอบครัวแล้วมีโอกาสรอดกลับมาซ่อมเหมือนตายแล้วเกิดใหม่ การที่พ่อจะรักชีวิตและเกลียดกลัวสงครามไม่ใช่เรื่องที่น่าอายหรือน่าสงสัยแต่อย่างใด พ่อจึงแสดงความรู้สึกยินดีออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจ แต่เพราะกิโยตินยังเป็นเด็กทำให้ไม่ค่อยเข้าใจความรู้สึกของคนที่เป็นทหารพลัดบ้านเกิดเท่าใดนัก นอกจากนี้ ความตื่นเต็นของคุณย่าสะท้อนความรู้สึกของผู้ให้กำเนิดที่ไม่ว่าลูกของตนเองจะเป็นพ่อคนแล้วหรือไม่ก็ตาม ลูกคือเด็กในความรู้สึกของผู้เป็นแม่เสมอ เช่นเดียวกับเรื่อง *กระต่ายแก้ว* แม่ของโทเมโกะฝากเครื่องรางคุ้มครองชีวิตไปให้ยูกิโอะพี่ชายที่อาสาไปเป็นทหาร พร้อมทั้งกำชับว่าไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นขอให้มีชีวิตรอดกลับมา ห้ามตายเด็ดขาด แสดงให้เห็นว่าความคิดของแม่ผู้ให้กำเนิดย่อมเห็นคุณค่าของชีวิตมากกว่าใคร ผู้เป็นแม่เฝ้าเลี้ยงดูและมองความเติบโตของลูกมาตลอดหลายสิบปี แม่ย่อมรักและหวงแหนชีวิตของลูกตรงกันข้ามกับตัวลูกชายที่ยังอ่อนประสบการณ์จึงบอกราวกับเป็นเรื่องง่ายว่ามอบชีวิตอุทิศให้ประเทศชาติไปแล้ว

ส่วนเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ตัวละครคุณครู โออิชิโมมิโงะในความคิดของเธอที่ไม่ชอบสงคราม ไม่ชอบทหาร แม้นคนอื่นจะว่าเธอขี้ขลาด ขี้กลัวหรือขี้แยก็ตาม ตอนที่ทะเลาะบอกว่าเขาอยากเป็นทหาร แต่คุณครูอยากให้เขาเปลี่ยนใจ เขาสงสัยจึงถามว่าคุณครูไม่ชอบทหารหรือ คุณครูตอบว่าไม่ชอบและอยากให้พวกเขาเป็นชาวประมงหรือพ่อค้าข้าวมากกว่า คุณครูคิดว่าพวกเขาเด็กเกินกว่าที่จะต้องตาย เช่นนี้ ทะละมิได้ยืนยันดั่งนั้นก็ว่าคุณครูขี้กลัวเสียเหลือเกินเหมือนกับแมวที่ขี้ตื่นตกใจ

Tadashi, apparently having sensed something, asked, “Don’t you like soldiers?”

“No, I like fishermen and rice dealers better.”

“Do you? Why?”

“You’re still too young to die, you know.”

³⁵ อิเคะ โอเอะ, *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*, หน้า 125-127.

“What a scaredy cat!”
 “Yes, that’s what I am.”³⁶

จากตัวบท ทะคะฉิมิว่าคุณครุจี้กลัวเนื่องจากในช่วงสงครามเด็กทุกคนถูกสอนให้กลัวหาญจนเป็นเรื่องปกติ แต่คุณครุไม่รู้สึกรู้ว่าการเป็นทหารคือการแสดงความกล้าหาญ คุณครุเชื่อมั่นในความคิดของตนเองที่จะแสดงความรู้สึกตรงกันข้ามกับความเชื่อของสังคมจึงกล่าวรับคำเรียกของลูกศิษย์อย่างเต็มใจว่า “ใช่ ครูเป็นเช่นนั้น ” ซึ่งในตอนหลังคุณครุโออิมิแอบร้องไห้หลายครั้งหลายหนเพราะสะท้อนใจกับชะตากรรมของเด็กๆในช่วงสงคราม แต่เด็กนักเรียนชั้นป.1 หรือชั้นประถมต้นที่ยังไม่ประสาตังเกตเห็นคุณครุร้องไห้บ่อยๆก็นำมาล้อว่าเป็นคุณครุจี้แย แต่คุณครุยอมรับเนื่องจากชะตากรรมของเด็กที่ตกเป็นเหยื่อสงครามน่าเห็นใจและสะท้อนความรู้สึกคุณครุที่ผูกพันกันมานานกับลูกศิษย์ทั้ง 12 คน เมื่อเทียบกับการที่ญี่ปุ่นแพ้สงครามแล้ว คนญี่ปุ่นไม่ควรเสียใจร้องไห้เพราะไม่ควรมองแค่เรื่องแพ้ชนะ แต่ควรมองว่าการไม่มีสงครามหมายถึงการไม่มีใครต้องตายอีก ไม่มีใครต้องสูญเสียสมาชิกในครอบครัวไปจากการเกณฑ์ทหารและสนามรบ เด็กๆจะได้กลับไปเรียนหนังสือตามปกติและพวกเขาจะมีอนาคตที่สดใส ดังนั้น ในตอนที่สงครามยุติ ดะอิกิชิร้องไห้เสียใจและซึมเศร้าเมื่อฟังประกาศทางวิทยุว่าญี่ปุ่นแพ้สงคราม แม่ของเขาปลอบใจและสอนว่าการไม่มีสงครามเป็นเรื่องที่น่ายินดี แต่ดะอิกิชิไม่เข้าใจ เขาโศกเศร้ามากจนไม่ตื่นตื่นกับอาหารกลางวันเหมือนเคย

“Mother, we lost the war. Didn’t you hear the radio?” His voice faltered tearfully.

“I did. The war’s over anyway, though. Isn’t it a good thing?”

“Even though we lost?”

“That’s right. No one will be killed in battle anymore, you see. Those who are alive will come back.”

“We didn’t stick to the motto ‘Death and no surrender.’”

“No. Good thing we didn’t.”

“Don’t you cry even though we were beaten?”

“No.”

“Are you glad?” Daikichi asked reproachfully.

“Don’t be silly, Daikichi. Think of yourself. Daddy was killed, wasn’t he? He’ll never come back, Daikichi.”³⁷

จากตัวบท ดะอิกิชิมีทัศนคติการมองโลกแบบเด็กที่ผิวเผิน เขาจึงเข้าใจว่าเมื่อแพ้แปลว่าไม่ใช่เรื่องที่น่ายินดี เขาและแม่ควรต้องเสียใจ เขานึกตำหนิแม่ที่ตีใจกับข่าวดังกล่าว ส่วนแม่ของเขาคือ

³⁶ Sakae Tsuboi, *Twenty-Four Eyes*, p.158.

³⁷ Ibid, p.196-197.

ผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ในฐานะคุณครูซึ่งสูญเสียลูกศิษย์และเป็นภรรยาที่สูญเสียสามีในสนามรบ ทักษะการมองโลกของแม่จึงกว้างและลึกกว่า คำว่าแพ้จึงเป็นเรื่องที่น่ายินดีแต่เป็นความยินดีที่ สงครามยุติ ไม่ว่าใครจะแพ้หรือใครจะชนะ การปราศจากสงครามเป็นสิ่งที่ดีที่สุด เพราะสังคมจะสงบ สุข มนุษย์จะดำเนินชีวิตได้ตามปกติ ไม่ต้องหวาดระแวงหรือถูกจำกัดภายใต้เงื่อนไขของการสู้รบ นางโออิชิจึงตอบและสอนลูกว่าอย่ายึดติดกับคำขวัญที่ว่า ‘Death and no surrender.’ *จงยอมตาย แต่อย่ายอมแพ้* มนุษย์เราควรแพ้ให้เป็นหากสามารถหลีกเลี่ยงความรุนแรงและรักษาชีวิตมนุษย์ไว้ได้ นางโออิชิบอกให้ลูกคิดถึงตัวเองบ้างไม่จำเป็นต้องคิดถึงประเทศชาติเสมอไปทุกครั้ง เพราะบางครั้ง การรักชีวิตตนเองอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ชีวิตและรักชีวิตผู้อื่น ซึ่งยิ่งใหญ่และสวยงามกว่าการ ชนะสงครามหลายเท่า

จากการศึกษาวิเคราะห์สรุปได้ว่าผู้ประพันธ์มีทัศนคติต่อต้านนโยบายชาตินิยมและการเกณฑ์ ทหาร รวมทั้งสนับสนุนเรื่องคุณค่าของชีวิตและครอบครัว เนื่องจากนโยบายดังกล่าวในช่วง สงครามโลกครั้งที่สอง เด็กญี่ปุ่นต้องสละชีวิตของตนเองโดยหลงเข้าใจว่าการทำสงครามเป็นการ กระทำที่ถูกต้อง กระบวนการสร้างมายาคติของกองทัพอาศัยระบบการศึกษา การโฆษณาชวนเชื่อ การสร้างแรงจูงใจให้สิทธิพิเศษและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของทหาร การเลือกให้ข้อมูลเฉพาะส่วนที่ เป็นประโยชน์กับกองทัพ การใช้กระแสมวลชนกดดันให้เชื่อว่าค่านิยมที่ถูกต้องของสังคมคือการไป รบ เด็กญี่ปุ่นในช่วงเวลานั้นจึงมองว่าทหารเป็นอาชีพในฝัน พวกเขาจะได้รับสิทธิที่แตกต่างจาก ประชาชนทั่วไป มีข้าวกิน มีเครื่องอุปโภคบริโภคสมบูรณ์แม้ว่าเศรษฐกิจในช่วงสงครามจะตกต่ำ นอกจากนี้พวกเขายังถูกสอนให้มองว่าความตายเป็นเรื่องเล็กน้อย การพลีชีพเพื่อชาติหมายถึง เกียรติภูมิ แม้เมื่อเสียชีวิต ครอบครัวจะได้รับยกย่องและมีเหรียญตราเกียรติยศประดับไว้หน้าบ้าน ผู้ประพันธ์ต้องการปรับทัศนคติเหล่านี้ใหม่และเสนอว่า ความตายไม่ใช่เรื่องเล็ก การสละชีพเพื่อชาติ ในสงครามไม่เคยให้อะไร เกียรติยศเป็นเพียงสิ่งที่ถูกอุปโลกน์ขึ้นมาเฉพาะกาลเท่านั้น เด็กควรจะ เติบโตตามวัยของเขา ได้เรียนหนังสือและอยู่กับครอบครัว ประกอบอาชีพสุจริตอื่นๆที่ไม่ต้องทำลาย ชีวิตมนุษย์กันเอง ผู้ประพันธ์ชี้ให้เห็นว่าความคิดเรื่องวีรบุรุษสงครามไม่ใช่เรื่องที่ควรเอาเป็น แบบอย่าง จุดจบของความกล้าหาญอาจไม่สวยหรืออย่างที่กองทัพกล่าวอ้าง เด็กเรียนรู้เรื่องความตาย เมื่อถึงเวลาที่จะต้องตายจริงๆ กองทัพไม่เคยตอบแทนสิ่งที่มีคุณค่าให้แก่เด็ก นอกจากภาพมายาและ ผลประโยชน์ระยะสั้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางอำนาจ ดังนั้น เด็กควรสร้างทัศนคติใหม่ว่า การหลีกเลี่ยงสงครามไม่ใช่สิ่งที่น่าละอาย มนุษย์ควรรู้สึกละอายที่ต้องทำสงครามล้างผลาญชีวิต ประชาชนแม้ว่าจะเป็นฝ่ายชนะ ประชาชนควรแสดงความรู้สึกที่แท้จริงออกมาหากไม่เห็นด้วย มนุษย์ ไม่จำเป็นต้องทำตัวเข้มแข็ง กล้าหาญหรือเสียสละให้กับสงคราม มนุษย์ควรจะรักชีวิตของตนเองและ ผู้อื่น ให้มากเพื่อไม่ต้องทำสงครามให้เกิดความสูญเสียโดยเปล่าประโยชน์

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง *วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่สอง* มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและกลวิธีการนำเสนอวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสงครามสงครามโลกครั้งที่สอง และเพื่อศึกษาบริบททางสังคมของญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ภูมิหลัง และทัศนคติของผู้ประพันธ์ วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง que ศึกษา

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นที่นำเสนอเรื่องเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่สองมีทั้งเรื่องที่เป็นบุคคลจริงและเรื่องที่แต่งจากจินตนาการ เรื่องที่เป็นบุคคลจริง ได้แก่เรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* ของฮิเดะ โอเอะ เรื่อง *กระต่ายแก้ว* ของโทะมิโกะ ทะกะงิ และเรื่อง *ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* ของเอลลินอร์ โคเออร์ ส่วนเรื่องที่แต่งจากจินตนาการ ได้แก่ เรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* ของชะกะเอะ ทัซุโอะอิ เรื่อง *เด็กหญิงฮิเดะ* ของมิโยะโกะ มะทซุตะนิ และเรื่อง *มิอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า* ของเอลลินอร์ โคเออร์

โครงเรื่องของวรรณกรรมเยาวชนมุ่งเสนอภาพเด็กญี่ปุ่นที่ตกเป็นเหยื่อสงครามโลกครั้งที่สอง ตัวละครเด็กมีความขัดแย้งเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องที่เกิดจากสงครามทำให้ต้องเรียนรู้เพื่อคลายความขัดแย้งดังกล่าวไปพร้อมๆกับการเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในช่วงเปลี่ยนผ่านแห่งยุคสมัย ตัวละครผู้ใหญ่ในเรื่องมีทั้งที่เป็นอุปสรรคและที่มีบทบาทช่วยเหลือให้เด็กที่ตกเป็นเหยื่อสงครามเอาชนะความขัดแย้งอย่างใดอย่างหนึ่งได้

วรรณกรรมเยาวชนเหล่านี้นำเสนอความขัดแย้งของตัวละครเด็กที่เป็นผลมาจากสงคราม ซึ่งแบ่งเป็นความขัดแย้งภายในกับความขัดแย้งภายนอก

ความขัดแย้งภายใน ได้แก่ ความสับสนทางอารมณ์ของตัวละครเด็กระหว่างความรู้สึกพ่อแม่และสิ้นหวังกับการรอดพ้นชีวิต ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* เรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* เรื่อง *ซาดาโกะกับนกกระเรียนพันตัว* และเรื่อง *มิอะโกะกับสมบัติชิ้นที่ห้า*

ความขัดแย้งภายนอก ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างการรักษาชีวิตเพื่อครอบครัวกับการเสียสละชีวิตเพื่อประเทศชาติ ในเรื่อง *กระต่ายแก้ว* และเรื่อง *ยี่สิบสี่ดวงตา* กับความขัดแย้งระหว่างการรักษารากเหง้าของชนชาติญี่ปุ่นกับการยอมรับการครอบครองของตะวันตก ในเรื่อง *ความทรงจำเดือนสิงหาคม* เรื่อง *กระต่ายแก้ว* และเรื่อง *เด็กหญิงอึะ*

วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นของผู้ประพันธ์ชาวญี่ปุ่นเท่านั้นที่มีความขัดแย้งภายนอก แสดงให้เห็นความรับรู้ร่วมกันของความเศร้าและความยากลำบากในสมัยสงคราม เนื่องจากมุมมองของผู้ประพันธ์ที่ร่วมสมัยกับสงครามเกิดจากการประสบเหตุการณ์ภาวะความเครียดของการต่อสู้หลบหนีและแรงกดดันจากปัญหาในสังคม ผลของการเขียนจึงแตกต่างจากมุมมองของผู้ประพันธ์ที่อยู่นอกญี่ปุ่น

ในด้านวรรณศิลป์ วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการสร้างอารมณ์สะเทือนใจด้วยการเสนอภาพที่โหดร้ายของสงคราม ภาพเด็กญี่ปุ่นที่ตกเป็นเหยื่อสงคราม ภาพเด็กที่ไร้เดียงสา มีฐานะยากจนและเป็นกำพร้า อีกทั้งต้องเผชิญชะตาชีวิตอย่างลำบากทำให้รู้สึกสงสารและเกิดความเห็นอกเห็นใจ

วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเสนอภาพผลกระทบจากสงครามที่มีต่อครอบครัวและสวัสดิภาพเยาวชนว่าทำให้โครงสร้างครอบครัวของญี่ปุ่นล่มสลาย ครอบครัวแตกแยกและเกิดปัญหาเด็กกำพร้า ทั้งเด็กที่กำพร้าพ่อหรือแม่คนใดคนหนึ่งหรือทั้งสองคน เด็กกำพร้าที่พลัดพรากจากครอบครัวและเด็กกำพร้าที่หลงทางเร่ร่อน สวัสดิภาพทางร่างกายและจิตใจเสียหาย ทั้งความพิการและบาดแผลจากระเบิด อาการเจ็บป่วยจากโรคลิวคีเมียและสารกัมมันตภาพรังสี ความอดอยาก ความเจ็บป่วยทางใจ ซึมเศร้า สับสน และสูญเสียจินตนาการเชิงสร้างสรรค์ วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเสนอภาพลักษณ์คุณครูในอุดมคติที่ช่วยเยียวยาบาดแผลในใจเด็ก ขณะที่วรรณกรรมเยาวชนของผู้ประพันธ์ชาวแคนเดียน-อเมริกันเสนอบทบาทของเพื่อนเพื่อนแน่นแฟ้นเรื่องคุณค่าของมิตรภาพ กลวิธีการเสนอเฉพาะผลจากสงครามที่เกิดกับเด็กญี่ปุ่นโดยไม่กล่าวถึงสาเหตุของสงครามหรือกล่าวถึงเพียงเล็กน้อยเป็นการเล่าเรื่องจากมุมมองฝ่ายเดียวทำให้เด็กจดจำเรื่องสงครามที่โหดร้าย และรู้สึกที่ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายถูกกระทำในสงครามโลกครั้งที่สอง

ทัศนคติเรื่องสงครามในวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเสนอว่าสงครามเป็นบทเรียนที่ไม่ควรคิดซ้ำอีก เด็กควรเห็นผลร้ายของสงครามและรู้จักวางแผนสันติภาพ ผู้ประพันธ์ต่อต้านนโยบายชาตินิยมทหารที่สร้างมายาคติแก่เด็กรุ่นสงครามว่าการเสียสละชีวิตเพื่อชาติเป็นความจริงสูงสุดของชีวิต อย่างไรก็ดี ผู้ประพันธ์ชาวญี่ปุ่นแสดงความรู้สึกโหยหาอดีตทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่นที่เสื่อมถอย

ในยุคสงครามและยุคอาณานิคมทหารอเมริกัน บทเรียนอันเจ็บปวดจึงไม่ได้ทำให้ความรักชาติของชาวญี่ปุ่นลดลงแต่กลับทำให้เพิ่มมากขึ้นในรูปแบบที่เปลี่ยนไป ทำให้ดูเหมือนว่าวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นจะรื้อสร้างมายาคติแห่งกองทัพ แล้วสร้างมายาคติใหม่ว่าญี่ปุ่นได้รับความยุติธรรมในสงครามอย่างไรมนุษยธรรม

แม้วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นจะมุ่งเสนอเรื่องการตกเป็นเหยื่อในสงครามโลกครั้งที่สองสงครามของตนเอง แต่แนวคิดและบทบาทต่อต้านสงครามเพื่อสันติภาพเป็นคุณค่าสากลที่ยอมรับกันทั่วไปว่าช่วยให้เกิดความเข้าใจระหว่างเด็กในประเทศนานาชาติ ส่วนคุณค่าวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นเรื่องสงครามที่มีในสังคมญี่ปุ่นคือบทบาทการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้าใจประวัติศาสตร์ของตน วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นหล่อหลอมและปลูกฝังประวัติศาสตร์ชนชาติญี่ปุ่นแก่เด็กและเยาวชนให้รู้จักรากเหง้าภายในของตน เมื่อมีความเข้าใจตนเองดีแล้ว เด็กย่อมพร้อมที่จะเรียนรู้ผู้อื่นอย่างเข้าใจต่อไป

การศึกษาวรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นกับสงครามโลกครั้งที่สองจึงเป็นแนวทางที่ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบต่อไปเพื่อให้เข้าใจแนวคิดการเสนอเรื่องสงครามแก่เด็กและเยาวชนของญี่ปุ่นและของนานาชาติ วรรณกรรมเยาวชนญี่ปุ่นประเภทอื่นๆที่น่าสนใจ ได้แก่ งานประเภทบันทึก(Diaries) ประเภทการ์ตูนมังงะ(Manga) และประเภทภาพยนตร์แอนิเมชัน (Animation) เป็นต้นว่า บันทึกของเด็กนักเรียนญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองเรื่อง *เสียงก้องจากโรงเรียนเชิงเขา (Yamabiko Gakkō, 1951)* การ์ตูนเรื่อง *เก็น เด็กชายเท้าเปล่า (The Barefoot GEN)* ภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่อง *Momotarō no Umiwashi (1943 Momotarō and His Eagles of the Sea)* ภาพยนตร์แอนิเมชันเรื่องแรกของญี่ปุ่นที่กระทรวงกองทัพเรือเป็นผู้กำกับการสร้างในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ฉากสำคัญคือการส่งกองทัพกระต่ายออกโจมตีฐานทัพเพิร์ล ฮาร์เบอร์¹ และภาพยนตร์แอนิเมชันยุคสมัยใหม่ที่มีชื่อเสียงเรื่อง *สุสานหิ่งห้อย (Hotaru no Haka² หรือ Grave of the Fireflies, 1988)* ที่สร้างจากส่วนหนึ่งของนวนิยายอัตชีวประวัติของอะกิยุกิ โนะซะกะ(Akiyuki Nosaka)เป็นต้น นอกจากนี้ มีวรรณกรรมเยาวชนเรื่องสงครามโลกครั้งที่สองของชาติอื่นๆที่ควรศึกษาวิจัย เช่น วรรณกรรมเยาวชนเด็กญี่ปุ่นในค่ายกักกัน เป็นต้น เพื่อให้การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเยาวชนเรื่องสงครามโลกครั้งที่สองพัฒนาต่อไปจนเกิดชุดความรู้ของวรรณกรรมเยาวชนเรื่องสงคราม

¹ *Japan an Illustrated Encyclopedia*, 6th printing, p.40.

² Akiyuki Nosaka, *Hotaru no Haka* (Tōkyō : Shinchōsha, 1967).

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชะกะอะ ทัชชโอบะอิ. *ยี่สิบสี่ดวงตา*. แปลโดย กิติมา อมรทัต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประคำถาย, 2535.
- ตรีศิลป์ บุญจรรยา. *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- ทะรุธิ พุระตะ. *ป. 1 ตัวโต ป. 2 ตัวเล็ก*. แปลโดย ยุกต์กษณ์ (ลิขิตชนวัฒน์) มุระชะะ กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ส.ส.ท. เขาชน, 2546.
- ทาดากิ ฟุคุทาเคะ. *โครงสร้างสังคมญี่ปุ่น* แปลโดย บุญยง ชื่นสุวิมล. กรุงเทพฯ: รามการพิมพ์, 2543.
- โทะมิโกะ ทะกะจิ. *กระต่ายแก้ว*. แปลโดย กำชัย ลายสมิต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รู้แจ้ง, 2546.
- โทะมิตะ ทะกะจิโระ. *พจนานุกรม ญี่ปุ่น-ไทย ไทย-ญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, 2543.
- ปนัดดา สดุดิวิดิชัย. *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเด็กแนวแฟนตาซีของ โรอัล ดาห์ลกับ มิชาเอล เอนเดอ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- พระยาอนุমানราชชน. *การศึกษาวรรณคดีแนววรรณศิลป์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2531.
- มิโยะโกะ มะทซุตะนิ. *เด็กหญิงอึตะ*. แปลโดย ผุสดี นาวาวิจิต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผีเสื้อ, 2541.
- ยศ สันตสมบัติ. *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- ยูพา กลังสุวรรณ. *ญี่ปุ่นสร้างชาติด้วยความรักและภักดี ภูมิหลังทางวัฒนธรรมของสังคมญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2547.
- ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ-ไทย*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์, 2545.
- วรินทร์ ววงศ์. *การศึกษาการสร้างคนแบบญี่ปุ่น หลังสงครามโลกครั้งที่สอง*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์, 2546.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. *วรรณคดีและสังคม ใน วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. พระนคร: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย. 2514, อ้างถึงใน ตรีศิลป์ บุญจรรยา. *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- สมเด็จพระจักรพรรดินีมิจิโกะแห่งประเทศญี่ปุ่น. *สร้างสะพาน ความทรงจำจากการอ่านในวัยเด็ก*. แปลโดย พรอนงค์ นิยมคำ ไชริกาว่า. กรุงเทพฯ: คัมปาย อิมเมจจิ่ง, 2547.

- ศุรางค์ศรี ดันเสียงสม. *ญี่ปุ่นบนเส้นทางมหาอำนาจทางทหารสู่มหาอำนาจทางเศรษฐกิจ (ทศวรรษที่ 1860-1990)*. กรุงเทพฯ: สแควร์ปรินซ์ '93, 2543.
- หฤทัย रामสูต. *การศึกษาเปรียบเทียบการเสนอภาพเยาวชนในวรรณกรรมเยาวชนต่างวัฒนธรรม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- หลี่หมิง. *ฉบับวรรณกรรมตะวันออก*. ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์วิทยาศาสตร์สังคมจีน. 1979, อ้างถึงใน อาทรร ฟุ้งธรรมสาร. *วิวัฒนาการญี่ปุ่นหลังสงคราม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- อมรา พงศาพิชญ์. *วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- อาทรร ฟุ้งธรรมสาร. *วิวัฒนาการญี่ปุ่นหลังสงคราม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- เอโกะ คะโตะ โนะะ. *Kiki's Delivery Service ตอน กำเนิดแม่แม่มดล้านแก่น*. แปลโดย นกสิริ กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทางเลือก, 2547.
- เอ็ดวิน โอ. ไรซาเออร์. *เรื่องของชนชาติญี่ปุ่น*. แปลโดย ประเสริฐ จิตต์วัฒน์พงศ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กราฟิกอาร์ต, 2525.
- เอลสันอร์ โคเออร์. *ซาตาโกะกับนกกระเรียนพันตัว*. แปลโดย พินทุสร ติวุตตันนท์. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร, 2547.
- ฮิเดะ โอเอะ. *ความทรงจำเดือนสิงหาคม*. แปลโดย อูธร วงษ์ทับทิมและมาริ ซากาโมโต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, 2537.
- ฮิโระ มิยะกะวะ. *สมุดพกคุณครู*. แปลโดย ผุสดี นาวาวิจิต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สี่เสือ, 2541.
- โสะชะกะ มะชะยะซุ. *ญี่ปุ่นสมัยโชวะ ประวัติศาสตร์บอกเล่าจากพ่อสู้อูก*. แปลโดย สร้อยสุดา ณ ระนอง และ ปราณิจงสุจริตธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

ภาษาญี่ปุ่น

- Eiko Kadono. *Majo no Takyu Bin*. Tōkyō: Fukuinkan Shoten, 1985.
- Hide Ōe. *Hachi-gatsu ga Kurutabini*. Tōkyō: Rironsha, 2001.
- Hiro Miyakawa. *Sensei no Tsushinbo*. Tōkyō: Kaisei-sha, 1976.
- Iwaya Sazanami. *Koganemaru*. Tōkyō: Hakubun-kan, 1981.
- Michio Takeyama. *Biruma no Tategoto*. Tōkyō: Shuoisha, 1976.
- Miyoko Matsutani. *Futari no Ida*. Tōkyō: Kodansha, 2003.
- Nobuko Yoshiya. *Hana Monogatari*. Tōkyō: Rakuyō-Dō, 1920.
- Sakae Tsuboi. *Nijūshi no Hitomi*. Tōkyō: Kadokawa Shoten, 1961.
- Taruhi Furuta. *Ōkī ichinensei to chīsana ninensei*. Tōkyō: Kaisei-sha, 1970.

Toshi Maruki. *Hiroshima no Pika*. Tōkyō: Komine Shoten, 1980.
Toshiko Takagi. *Garasu no Usagi*. Tōkyō: Kinno Hoshisha, 1977.

ภาษาอังกฤษ

- Eleanor Coerr. *Mieko and the Fifth Treasure*. New York: G.P. Putnam's Sons, 1993.
- Eleanor Coerr. *Mieko and the Fifth Treasure*. Sydney: Margaret Hamilton Books, 1995.
- Eleanor Coerr. *Mieko and the Fifth Treasure*. New York: Puffin Books, 2003.
- Eleanor Coerr. *Sadako and the Thousand Paper Cranes*. New York: G.P. Putnam's Sons, 1977.
- Eleanor Coerr. *Sadako and the Thousand Paper Cranes*. New York: Puffin Books, 1999.
- Gordon Daniels. "The Great Tokyo Air Raid, 9-10 March 1945" in *Modern Japan Aspect of History, Literature and Society*. Edited by W. G. Beasley. Tokyo: Charles Tuttle Company, 1986
- Hidechiro Nakano. *The Japanese Society: Sociological Essays in Japanese Studies*. Tokyo: K. Kamawanu Publishing House, 1995.
- Japan : An Illustrated Encyclopedia*. Tokyo: Kodansha, 1994.
- Jean Wood Garrison. *A Comparison of Selected Factors in Children's Realistic Fiction Having War-Related Plots Published in England and the United States during World Wars I and II*. Ed.D.dissertation, Temple University, 1981.
- Junko Morimoto. *My Hiroshima*. New York: Viking, 1990.
- Junko Morimoto. *The Inch Boy*. New York: Viking Kestrel, 1986.
- Michio Takeyama. *Harp of Burma*. trans. Howard Hibbett. Tokyo: C.E. Tuttle, 1978.
- Miyoko Matsutani. *Two Little Girls Called Ida*. trans. Pauline Bush. Tokyo: Kodansha, 1985.
- Morimoto Junko. *My Hiroshima*. Sydney: William Collins, 1987.
- Sakae Tsuboi. *Twenty-Four Eyes*. trans. Akira Miura. Tokyo: Charles E. Tuttle, 1983.
- Sheldon Garon. "Luxury is the Enemy: Mobilizing Savings and Popularizing Thrift in Wartime Japan." *The Journal of Japanese Studies*. 26, No.1 (Winter 2000)
- Shōichirō Kami. "Children's Literature" in *A Survey of Japanese Literature Today*. trans. Robert N. Huey. Tokyo: The Japan P.E.N.,1984.
- Toshi Maruki. *Hiroshima no Pika*. trans. New York: Lanthrop, Lee&Shepard, 1980.
- Toshiko Takagi. *The Glass Rabbit*. trans. James M. Vardaman Jr. Tokyo: Kodansha International, 1986.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ แฟ้มข้อมูลและโปรแกรมคอมพิวเตอร์

- Alan Wren. *Japan City Guides: Shodoshima*. [Online]. Available from: <http://www.japanvisitor.com/jc/shodoshima.html> [2005, 20 December]
- Charles C. Goodin. *Tengu: The Legendary Mountain Goblins of Japan*. [Online]. Available from: <http://www.furyu.com/archives/issue2/tengu.html> [2006, 28 February]
- Farlex. The Free dictionary. Ksitigarbha. *Jizo*. [Online]. 2005. Available from: <http://encyclopedia.thefreedictionary.com/Jizo> [2005, 20 December]
- Gabi Greve. *O-Fudo-Sama in Japan*. [Online]. Available from: <http://fudosama.blogspot.com/2004/12/fudoo-myoo-oo-acala-vidyrja.html> [2005, 20 December]
- Guam-OnLine.Com. *About Guam*. [Online]. 2001. Available from: <http://www.guam-online.com/> [2004, 19 November]
- Hans Christian Andersen Center. Hans Christian Andersen. *Den Lille Idas Blomster*. trans. Jean Hersholt, [Online]. Available from: http://www.andersen.sdu.dk/vaerk/hersholt/LittleIdasFlowers_e.html [2005, 2 November]
- Internationale Filmfestspiele Berlin. *Berlinale Camera Awards 2005*. [Online]. Available from: http://www.berlinale.de/en/das_festival/auszeichnungen_/berlinale_kamera/Berlinale_kamera.html [2005, 10 June]
- International Institute for Children's Literature, Osaka. *One Hundred Japanese Books for Children (1946-1979)*. [Online]. Available from: <http://www.iiclo.or.jp/100books/1946/htm-e/frame023-e.htm> [2005, 21 October]
- International Institute for Children's Literature, Osaka. "A List of Research and Reviews Related to Children's Literature in 2000." *IICLO NEWS*. No.11 (December 2001) [Online]. Available from: <http://www.iiclo.or.jp/english/news/0103/0103.htm> [2005, 31 August]
- International Institute for Children's Literature, Osaka. "Hana Monogatari." *One Hundred Japanese Books for Children (1868-1945)*. [Online]. Available from: <http://www.iiclo.or.jp/100books/1868/htm-e/frame034-e.htm> [2006, 25 April]
- International Institute for Children's Literature, Osaka. "Matsutani Miyoko (1)." *One Hundred Japanese Books for Children (1946-1979)*. [Online]. Available from: <http://www.iiclo.or.jp/100books/1946/htm-e/frame023-e.htm> [2005, 21 October]

- International Institute for Children's Literature, Osaka, "Matsutani Miyoko (2)" *One Hundred Japanese Books for Children (1946-1979)*. [Online]. Available from: <http://www.iiclo.or.jp/100books/1946/htm-e/frame090-e.htm> [2005, 21 October]
- International Institute for Children's Literature. "Sakae Tsuboi" *One Hundred Japanese Books for Children's (1946-1979)*. [Online]. Available from: <http://www.iiclo.or.jp/100books/1946/htm-e/frame009-e.htm> [2005, 21 October]
- Japan-101 Information Resource. Japanese Art and Music. "Yuriko Miyamoto-Japanese Author." *Japanese Literature and Poetry*. [Online]. 2003-2005 Available from: http://www.japan-101.com/art/yuriko_miyamoto.htm [2005, 21 October]
- Jim Breen. Jim Breen's WWWJDIC Server. Monash University, *The EDICT Project*. [Online]. 1991. Available from: <http://www.csse.monash.edu.au/~jwb/cgi-bin/wwwjdic.cgi?1F> [2005, 22 December]
- John Pierre Mertz. Outline Chronology of Japanese Cultural History. *Showa Nationalism Bolsters Path to pacific War*. [Online]. Available from: <http://www4.ncsu.edu:8030/~fljpm/chron/jc40.showa.prewar.html> [2005, 24 December]
- Kimika Soko Takechi and Larry Sokyoo Tiscornia. The Urasenke Midorikai Alumni Association. *Zenzai*. [Online]. Available from: <http://www.midorikai.org/zenzai.html> [2004, 25 August]
- Kiyo. Repository of Mythos and Poesy. *Japanese Poetry Anthology*. [Online]. Available from: <http://www.home.ix.netcom.com/~kyamazak/lit/Jpoet/jpoeanth.htm> [2005, 22 October]
- Mark Jewel. The Japanese Literature. "The Modern Period." *Japanese Authors and Works*. [Online]. 1998-2005. Available from: http://www.f.waseda.jp/mjewel/jlit/authors_works/modernlit/bio_briefs/n_to_s_briefs.html#sata_ineko [2005, 21 October]
- Michael Several. *Ninomiya Kinjiro Background Information*. [Online]. 1997. Available from: http://www.publicartinla.com/Downtown/Little_Tokyo/kinjiro.html [2005, 22 October]
- Penguin Group USA. "About Eleanor Coerr." *Authors*. [Online]. Available from: http://us.penguin.com/nf/Author/AuthorPage/0,,0_1000037856,00.html/ [2005, 10 June].
- Shizuko Mishima. Japan Featured Photo. *Meiji Jingu Shrine*. [Online]. Available from: http://gojapan.about.com/library/photo/blfp_tokyomeijishrine.htm [2004, 15 November]

- The CNMI Guide. (The Commonwealth of the Northern Mariana Islands) *The History of the CNMI*. [Online]. Available from: <http://www.cnmi-guide.com/history> [2004, 19 November]
- The Nagasaki Tourism Internet Committee. Nagasaki City Tourism Guide Amazing Nagasaki. Places of Interest. *Peace Park*. [Online]. Available from: <http://www.at-nagasaki.jp/foreign/english/spot/002.html> [2005, 17 December]
- The Nagasaki Tourism Internet Committee. Nagasaki City Tourism Guide Amazing Nagasaki. Places of Interest. *Peace Fountain*. [Online]. Available from: http://www.at-nagasaki.jp/foreign/english/1/4_06e.html [2005, 17 October]
- The Nagasaki Tourism Internet Committee. Nagasaki City Tourism Guide Amazing Nagasaki. Places of Interest. *Urakami Church*. [Online]. Available from: http://www.at-nagasaki.jp/foreign/english/1/4_01e.html [2005, 17 October]
- The University of Tokyo Library System. OPAC (Online Public Access Catalog) *Shigeji Tsuboi*. [Online]. The University of Tokyo. Available from: <http://opac.dl.itc.u-tokyo.ac.jp/cji-bin/opac/books-query-e?mode=1&mode=1&code=20394922&key=B113008250313044> [2005, 23 October]
- Toshiko Takagi. *The Glass Rabbit*. trans. James M. Vardaman Jr. [Online]. Available from: <http://www.members.aol.com/luvit2001/glassrabbit.htm> [2002, 11 October]
- Warrick L. Barrett. Find A Grave. *Kodaira Cemetary*. [Online]. Available from: <http://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi?page=gr&GRid=7738254&pt=Sakae%20Tsuboi> [2005, 22 October]
- Waseda University Library. WINE OPAC. *Sakae Tsuboi*. [Online]. Waseda University, 2004 Available from: <http://www.wine.wul.waseda.ac.jp/search/aTsuboi+Sakae/atsuboi+sakae/1%2C1%2C140%2CB/frameset&FF=atsuboi+sakae+1900+1967&79%2C%2C140> [2005, 22 October]
- Wikipedia, the Free Encyclopedia. *Mukden Incident*. [Online]. 2001. Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Mukden_incident [2005, 23 December]
- Wikipedia, the Free Encyclopedia. *Tengu*. [Online]. 2001. Available from: <http://en.wikipedia.org/wiki/Tengu> [2006, 1 March]
- Word IQ.com. *Definition of Anti Comintern Pact*. [Online]. 2004. Available from: http://www.wordiq.com/definition/Anti_Comintern_Pact [2004, 21 August]
- World Association for Online Education. *Shodoshima*. [Online]. Available from: <http://www.waoe.org/steve/kagawa/islands.html> [2005, 22 October]

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ชะกะเอะ ทซุโบะอิ. *ยี่สิบสี่ดวงตา*. แปลโดย กิติมา อมรทัต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประจักษ์, 2535.
- โรลิ่งตัน บาร์ตส์. *มายาคติ*. แปลโดย วรณพิมล อังคศิริสรพร. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2544.

ภาษาญี่ปุ่น

- Chugoku Shinbunsha ed., “Shogen wa Kienai : Hiroshima no Kiroku 1, Hono no Hi kara 20 nen : Hiroshima no Kiroku 2” in *The Series of Nihon no Genbaku Kiroku 10*. Ienaga Saburo and Others ed. Tōkyō: Nihon Tosho Senta, 1991.
- Hide Ōe. *Bere Bo no Ojisan*. Tōkyō: Rironsha, 1963.
- Hide Ōe. *Minami no Kaze no Monogatari*. Tōkyō: Rironsha, 1961.
- Hide Ōe. *Kurige no Ema*. Tōkyō: Rironsha, 1966.
- Miyoko Matsutani. *Gendai Minwa Kō 6*. Tōkyō: Chikuma Shobō, 2003.
- Takashi Nagai. *Watakushitachi wa Nagasaki ni ita: Genbaku Seizonsha no Sakebi*. Tōkyō: Dainihon Yubenkai Kodansha, 1952.

ภาษาอังกฤษ

- E. Patricia Tsurumi. edited. *The Japan Postwar Realities*. New York: M.E. Sharpe, 1988.
- Maria Serena I. Diokno. edited. *Imagining the Past, Remembering the Future: War, Violence and Memory in Asia*. Quezon City: the University of the Philippines Center for Integrative and Development Studies, 2001.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพิสนี ฐิตวิริยะ เกิดเมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2520 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2541 จากนั้นเข้าทำงานที่บริษัทเทียนนาร์ด เดรก (ไทย) จำกัดและบริษัท พารา วินเซอร์ จำกัด ตามลำดับ และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อปีการศึกษา 2545

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย